DIAGNÒSTIC DE LA SITUACIÓ DE LA INFÀNCIA I DE L'ADOLESCÈNCIA A LES ILLES BALEARS

PLA ESTRATÈGIC D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA DE LES ILLES BALEARS 2023-2028

CONSELLERIA
AFERS SOCIALS
I ESPORTS
DIRECCIÓ GENERAL
INFÀNCIA, JOVENTUT
I FAMÍLIES

ÍNDEX:

PRESENTACIÓ

PART PRIMERA: MARC LEGAL I INSTITUCIONAL I DADES SOCIODEMOGRÀFIQUES

1.1. MARC LEGAL I NORMATIU

- **Competències de les administracions públiques sobre l'atenció a la infància i a l'adolescència**
- **Normativa de referència**
- **Relació del Pla d'Infància i Adolescència amb altres marcs d'actuació a les Illes Balears**

1.2. LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA A LES ILLES BALEARS

- **Dades demogràfiques**
- **Distribució de la població infantil i adolescent a les Illes Balears**
- **En resum**

PART SEGONA: LA DEFENSA DELS DRETS DE LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA A LES ILLES BALEARS

2.1. DRET A LA CIUTADANIA ACTIVA

- **Principal marc legal**
- **Relació amb la CDN i els ODS**
- **Situació i recursos**

2.2. DRET A NO VIURE EN LA POBRESA I QUE ES TRENQUI EL CICLE DELS DESAVANTATGES

- **Principal marc legal**
- **Relació amb la CDN i els ODS**
- **Situació general**
- **Marc de planificació**
- **Recursos principals**

2.3. DRET A LA SALUT INTEGRAL

- **Principal marc legal**
- **Relació amb la CDN i els ODS**
- **Situació general de la salut de la infància i l'adolescència a les Illes Balears**
- **Marc de planificació**
- **Recursos principals**

2.4. DRET AL DESENVOLUPAMENT EN UN ENTORN SALUDABLE, AL LLEURE EDUCATIU I AL LLEURE AUTÒNOM I CREATIU

Principal marc legal

Relació amb la CDN i els ODS

Situació general del dret al desenvolupament en un entorn saludable

Situació general del dret al lleure educatiu i saludable i al lleure autònom i creatiu

Marc de planificació

Principals recursos públics

2.5. DRET AL DESENVOLUPAMENT EN L' EDUCACIÓ I LA FORMACIÓ

Principal marc legal

Relació amb la CDN i els ODS

Situació general

Situació de l'educació infantil de 0 a 6 anys

Situació de l'escolarització en l'ensenyament bàsic i en l'educació secundària postobligatòria

Principals recursos públics

2.6. DRET A UN DESENVOLUPAMENT LLIURE DE VIOLÈNCIA

Principal marc legal

Relació amb la CDN i els ODS

Situació general

Marc de planificació

Principals recursos públics

2.7. DRET A LES CURES ALTERNATIVES I LA DESINSTITUCIONALITZACIÓ

Marc legal

Relació amb la CDN i els ODS

Marc de planificació

Situació i principals recursos públics

2.8. DRETS EN L'ENTORN DIGITAL

Marc legal

Relació amb la CDN i els ODS

Situació

Marc de planificació

Principals recursos públics

FONTS I GLOSSARI

PRESENTACIÓ

Aquest informe té com a objectiu servir de base per a l'elaboració d'un Pla Estratègic d'Atenció de la Infància i l'Adolescència (PEAIA), de cinc anys de vigència (2023-2028) tal com preveu la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears a l'article 82. Per aquest motiu, el diagnòstic s'enfoca com una recerca aplicada a les Illes Balears que cerca identificar les principals necessitats i reptes en relació a la defensa dels drets de la infància i l'adolescència sobre els quals podrà incidir el futur Pla.

El document està organitzat en **dos apartats**:

En el primer, es contextualitza el diagnòstic, d'una banda, en el marc legal i normatiu més significatiu del treball institucional amb la infància i l'adolescència en l'àmbit internacional, nacional i, en concret, en l'autonòmic, així com en la seva relació amb altres plans referents en el territori; i, d'altra banda, en un capítol dedicat a la situació demogràfica i la distribució de la població infantil i adolescent a les Illes Balears.

El segon apartat és el més extens i es refereix a la situació dels drets de la infància i l'adolescència a les Illes Balears organitzats en els capítols següents:

- Dret a la ciutadania activa
- Dret a no viure en la pobresa i que es trenqui el cicle dels desavantatges
- Dret a la salut integral
- Dret al desenvolupament en un entorn saludable
- Dret al desenvolupament en l'educació i la cultura
- Dret a un desenvolupament lliure de violència
- Dret a les cures alternatives i a la desinstitucionalització
- Drets en l'entorn digital

En cada capítol, en primer lloc, es dona a conèixer el marc legal, la seva relació amb la Convenció de Drets de l'Infant de Nacions Unides (CDN) i amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030; en segon lloc, s'aporten dades i anàlisis sobre la situació actual de cada grup de drets; en tercer lloc, es relacionen els recursos institucionals principals que atenen aquesta realitat; i, finalment, s'analitzen quines necessitats i reptes sorgeixen del contrast entre la situació i els recursos disponibles. En la majoria d'aquestes s'aporta un marc de planificació que recull les principals recomanacions internacionals, nacionals i de la pròpia comunitat autònoma sobre aquest tema.

L'avantatge d'haver decidit un enfocament de drets per a aquest diagnòstic és que en resulta clara la interconnexió, la seva indivisibilitat, i com els recursos institucionals influeixen en la seva defensa de manera relacionada, de manera que uns depenen dels altres i no és possible obviar-ne la col·laboració, cooperació i coordinació imprescindible entre tots.

En relació a la metodologia, s'han obtingut dades quantitatives extretes de fons oficials i dades qualitatives de diferents entrevistes amb agents clau. El procés de recollida de la informació s'ha elaborat a partir d'indicadors i dades quantitatives obtingudes de registres oficials, enquestes i altres fonts d'informació, retroalimentat amb la informació obtinguda d'aquestes entrevistes. Durant aquest procés es varen realitzar unes 20 entrevistes

a 40 persones de diferents àmbits, i tant persones amb responsabilitat política, tècnics d'administracions públiques, responsables d'entitats relacionades amb la infància i l'adolescència com les famílies varen poder aportar informació complementària al diagnòstic.

Per completar la fase diagnòstica n'hem extret les conclusions, les necessitats i els reptes del diagnòstic en un altre document que acompanya a aquest.

INTRODUCCIÓ

En l'Exposició de Motius de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, s'explica que l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, la Llei Orgànica 9/1992, de 23 de desembre, de transferència de competències a les comunitats autònomes que van accedir a l'autonomia per la via de l'article 143 de la Constitució, i el Reial decret 2170/1993, de 10 de desembre, sobre traspàs de funcions i serveis de l'Administració de l'Estat a la comunitat autònoma de les Illes Balears en matèria de protecció de menors, van donar lloc a l'aprovació de la Llei 6/1995, de 21 de març, d'aplicació de les mesures judicials sobre menors infractors, a la Llei 7/1995, de 21 de març, de guarda i protecció de menors desemparats i, posteriorment, «a la Llei 8/1997, de 18 de desembre, d'atribució de competències als consells insulars en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors, per la qual els consells insulars de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera assumeixen la funció executiva i la gestió de les competències atribuïdes al Govern de la comunitat autònoma de les Illes Balears en matèria de protecció de menors, excepte les potestats genèriques i específiques que es reserven al Govern».

Més tard, la Llei 17/2006, de 13 de novembre, integral de l'atenció i dels drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, ja derogada, va regular els drets i les obligacions de les persones menors de 18 anys, la distribució de competències entre les administracions públiques i els mecanismes d'actuació dels poders públics; finalment, la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** va actualitzar totes aquelles qüestions derivades de nous marcs legals en relació amb el sistema de protecció de la infància i l'adolescència no vigents el 2006, va clarificar la distribució de competències sobre la matèria de les administracions públiques i va incorporar canvis propis de l'evolució social. L'article 82 d'aquesta Llei, planificació general, és el marc d'aquesta diagnosi per a l'aprovació d'un Pla Estratègic d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència pel Consell de Govern a proposta de la Conselleria competent.

Per elaborar aquest pla, l'article 82 indica que:

- El Pla Estratègic d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de les Illes Balears ha de tenir en compte les disposicions de la Convenció sobre els drets de l'infant, la Carta europea dels drets de l'infant i la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat i s'ha d'inspirar en els principis de responsabilitat pública, universalitat, integració, intervenció normalitzada, pluralitat, cooperació interinstitucional, solidaritat i participació.

- El pla estratègic d'atenció a la infància i l'adolescència s'ha d'elaborar amb la coordinació dels diferents òrgans competents de les conselleries afectades, els consells insulars i les entitats locals en l'àmbit de les seves respectives competències i en col·laboració amb les entitats públiques o privades relacionades amb la matèria de persones menors de 18 anys. El pla ha de concretar les actuacions que han de desenvolupar les administracions públiques a les Illes Balears durant el període de vigència.

- Una vegada aprovat pel Consell de Govern, el Pla Estratègic d'Atenció a la Infància i l'Adolescència s'ha de presentar al Parlament de les Illes Balears en el termini de tres mesos.

- El Pla Estratègic d'Atenció a la Infància i l'Adolescència ha d'incloure una recopilació de tota la informació estadística de les actuacions desenvolupades pels serveis públics de les Illes Balears, la situació dels infants i adolescents sobre els quals s'han executat intervencions i l'anàlisi a mitjà i llarg termini de l'eficàcia de les accions escomeses i altres d'interès.

Al seu torn, els consells insulars i les administracions locals, segons l'article 83, hauran de realitzar les seves pròpies planificacions d'àmbit insular i local «d'acord amb l'anàlisi de necessitats i recursos i el Pla Estratègic d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de les Illes Balears».

L'organització institucional i administrativa per desenvolupar la Llei es regula en el títol VI, on nomena:

- El **Consell d'Infància i Famílies de les Illes Balears** amb funcions de consulta i proposta, essent un fòrum de debat per promoure i facilitar la participació, la consulta i el diàleg de totes les institucions i les entitats implicades en la matèria.

- L'**Observatori de la Infància i l'Adolescència de les Illes Balears** amb caràcter consultiu i amb capacitat de proposta.

- La **Comissió Interinsular de Protecció de Menors** l'objecte de la qual és «unificar els criteris d'aplicació de la normativa vigent o futura i també planificar i avaluar l'estratègia en matèria de protecció de menors de 18 anys que s'ha d'aplicar en l'àmbit de les Illes Balears».

- L'**Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA)** com a òrgan de l'Administració de la comunitat autònoma de les Illes Balears amb una dependència directa de la conselleria amb competències en menors de 18 anys, tot i que amb total autonomia funcional i de gestió per vetllar per la defensa i la promoció dels drets de les persones menors de 18 anys. [1] [2]

El contingut de la Llei ja assenyala estratègies que s'hauran de considerar en el futur Pla Estratègic d'Atenció a la Infància i Adolescència, com per exemple:

- La protecció de les persones menors de 18 anys per al ple desenvolupament i autonomia personal, la seva integració familiar i social, i la inserció en un context social i familiar normalitzat, prevalent, en tot cas, el seu interès.

- La prevenció i la detecció de les situacions de risc per a la infància i l'adolescència.

- L'atenció als drets específics de les persones menors de 18 anys que tinguin una mesura de protecció i les actuacions en situació de desemparament, així com les modalitats i circumstàncies de la guarda i la tutela i les característiques dels acolliments i les adopcions.

- Les actuacions de prevenció de les infraccions de les persones menors de 18 anys, l'atenció a les infractores i la reinserció de persones menors de 18 anys en risc de conflicte social.

- L' atenció als drets específics de la infància i l'adolescència d'estrangeres no acompanyades.

Així mateix, la Llei anunciava el Protocol Marc Interdisciplinari de Maltractament Infantil de les Illes Balears que es configura com l'instrument bàsic per assolir la coordinació interinstitucional de totes les administracions públiques en la intervenció en casos de maltractament infantil al seu territori. L'aprovació posterior de la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència amplia el focus sobre aquest assumpte i obliga les administracions - entre les quals l'autonòmica - a posar en marxa noves estratègies i

[1] Abans Oficina de Defensa dels Drets del Menor de les Illes Balears (ODDM), creada mitjançant el Decret 16/1997, de 30 de gener (BOCAIB núm. 21, de 18 de febrer).

[2] La Llei preveu que, quan es nomeni un defensor o defensora de la infància i l'adolescència adjunt a la Sindicatura de Greuges, aquesta figura assumeixi les funcions de l'Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència.

mecanismes en diferents àrees de la seva competència.

L'enfocament de drets és, finalment, l'elegit per a realitzar aquest diagnòstic. Posa en valor la necessitat de transversalitzar les polítiques de tots els àmbits i aporta una mirada integral que pot facilitar-ne la coordinació.

PART PRIMERA: MARC LEGAL I INSTITUCIONAL I DADES SOCIODEMOGRÀFIQUES

MARC LEGAL I NORMATIU

Competències de les administracions de les Illes Balears sobre l'atenció a la infància i a l'adolescència

Tenint com a marc la Llei Orgànica 1/2007, de 28 de febrer, de reforma de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** dedica el títol III a les Competències de les Administracions Públiques de les Illes Balears en aquest àmbit. En aquest sentit, l'article 68 i següents concreten les competències en la matèria del Govern de les Illes Balears, els consells insulars i els ajuntaments.

A l'article 71, s'estableix que les **competències del Govern de les Illes Balears** en la protecció de la infància i l'adolescència són les següents:

a) L'establiment dels principis generals en l'àmbit de la protecció de la infància i l'adolescència per facilitar la coherència i l'homogeneïtat de les actuacions per a la consecució d'un resultat comú.

b) La gestió de les estadístiques autonòmiques.

c) L'estudi, la recerca, les publicacions, els congressos, els plans de formació dels professionals i els plans de promoció i protecció de la infància i l'adolescència i dels seus drets, d'àmbit interinsular.

d) L'elaboració de programes experimentals en l'àmbit de la infància i l'adolescència i, en especial, per avaluar l'èxit de noves metodologies i estratègies d'intervenció que permetin donar una millor resposta a aquests desafiaments i a les noves necessitats en l'atenció d'aquest sector de la població.

e) La creació, el manteniment i la gestió d' equipaments i programes d'àmbit interinsular.

f) La representació i les relacions amb l'Administració General de l'Estat, amb altres comunitats autònomes i amb organismes internacionals, així com el desenvolupament de programes de cooperació amb els ens esmentats en el marc de l'ordenament jurídic vigent.

g) La gestió del Registre Unificat de Maltractament Infantil en l'àmbit de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

h) La resta de les competències que li atribueixin expressament aquesta llei i altres.

Les **competències dels consells insulars** queden regulades a l'article 73, com a institucions de govern de cada illa, segons l'article 70 de l'Estatut d'Autonomia i entitats públiques competents en matèria de protecció, d'acord amb el que estableix la Llei 8/1997, de 18 de desembre, d'atribució de competències als consells insulars en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors. Específicament, les següents:

a) Dur a terme, en l'àmbit territorial respectiu, totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en situació i declaració de risc previstes en l'ordenament jurídic vigent que no corresponguin o no s'hagin atribuït a altres administracions.

b) Dur a terme les actuacions de protecció sobre l'exercici adequat de la pàtria potestat o de la tutela i la guarda sobre els infants i adolescents, en concurrència amb altres administracions.

c) Atendre de manera immediata els infants i adolescents en situació de desemparament, i dur a terme les actuacions protectores jurídiques i materials immediates que corresponguin.

d) Dur a terme, en el seu àmbit territorial respectiu, totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en situacions de desemparament previstes en el títol IV d' aquesta llei i en la resta de l'ordenament jurídic vigent.

e) Coordinar les administracions locals en casos de situació de risc.

f) Assumir la guarda dels infants i adolescents d'acord amb el que estableixen els preceptes d'aquesta llei, l'article 172 bis del Codi Civil i l'article 19 de la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi Civil i de la Llei d'enjudiciament civil.

g) Assumir i exercir la tutela dels infants i adolescents desemparats, d'acord amb el que estableixen aquesta llei i la resta de l' ordenament jurídic, i dur a terme les actuacions que se'n derivin.

h) Dur a terme totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques que, en matèria d'adopció de persones menors de 18 anys, els encomanen el títol IV d'aquesta llei i la resta de l'ordenament jurídic vigent.

i) Defensar les mesures adoptades en l'exercici de la protecció dels infants i adolescents (guarda, tutela, delegació amb finalitats d'adopció, acolliments i proposta d'adopció, entre d'altres) davant el jutjat de primera instància competent i davant la resta de les instàncies judicials, mitjançant els seus serveis i d'acord amb la legislació processal vigent.

j) Dur a terme l'acreditació, l'habilitació, la inspecció, la suspensió i la revocació de l'habilitació de les entitats col·laboradores en matèria de guarda de persones menors de 18 anys, en l'àmbit del territori respectiu.

k) Regular els requisits materials, funcionals i de personal dels serveis i centres que prestin serveis a les persones menors de 18 anys sotmeses a una mesura de protecció jurídica de l'entitat pública corresponent.

l) Dur a terme l'acreditació, l'habilitació, la inspecció i la supervisió dels serveis i centres que prestin serveis a les persones menors de 18 anys sotmeses a una mesura de protecció jurídica de l'entitat pública corresponent.

m) Exercir les facultats, les funcions i les obligacions que la legislació bàsica de l'Estat els atribueix respecte als organismes acreditats per a l'adopció internacional.

n) Planificar les actuacions i els serveis adreçats a les persones menors de 18 anys en l'àmbit de la respectiva competència.

o) Aprovar plans específics de protecció per a nens i nenes de menys de sis anys en què es recullin mesures concretes de foment de l'acolliment familiar d'aquests infants.

p) Concedir, gestionar i tramitar les prestacions econòmiques incloses en les competències pròpies en matèria de protecció jurídica de les persones menors de 18 anys que els corresponguin.

q) Dur a terme la resta d'actuacions, funcions i obligacions que els encomanen aquesta llei i la resta de l'ordenament jurídic en qualitat d'entitat pública competent en matèria de protecció jurídica de les persones menors de 18 anys.

Les **competències dels ajuntaments** individualment o agrupats en mancomunitats es regulen en l'article 75. En són les principals:

a) Assumir la responsabilitat més immediata sobre el benestar dels infants i adolescents i la promoció de totes les accions que afavoreixin el desenvolupament de la comunitat local i, molt especialment, dels seus membres més joves, i procurar garantir-los l'exercici dels drets, oferint-los la protecció adequada i exercint una acció preventiva eficaç mitjançant programes específics.

b) Prestar l'atenció immediata que necessiti qualsevol persona menor d'edat, i dur a terme les actuacions pertinents per garantir-ne els drets, si corresponen a l'àmbit de competències respectives, o posar els fets en coneixement dels representants legals de les persones menors de 18 anys o, si hi correspon, de l'entitat pública i del Ministeri Fiscal.

c) Sensibilitzar l'opinió pública mitjançant l'organització de campanyes de divulgació i la promoció de mesures positives en l'àmbit comunitari en defensa dels drets de les persones menors de 18 anys.

d) Fomentar, en el seu territori, la iniciativa social, la participació ciutadana i el voluntariat de les persones menors de 18 anys i de la població en general en relació amb totes les actuacions que regula aquesta llei.

e) Gestionar els serveis, els programes i els centres que se considerin necessaris per a l'atenció de les persones menors de 18 anys en situació de vulnerabilitat social.

f) Les administracions locals hauran de crear fórmules de participació per donar als infants i adolescents l'oportunitat d'afavorir la convivència i la integració.

g) Dur a terme la resta d' actuacions que li encomanen aquesta llei i la resta de l'ordenament jurídic.

En relació amb les **mesures judicials sobre persones menors de 18 anys infractores**, l'entitat pública competent per a executar les mesures judicials imposades és el Govern de la comunitat autònoma, si bé per a l'atenció socioeducativa es regula la col·laboració dels consells insulars quan les persones menors de 18 anys estiguin subjectes a una actuació de protecció o quan les circumstàncies aconsellin la intervenció dels serveis de protecció i la col·laboració i cooperació dels ajuntaments quan les mesures judicials s'hagin de desenvolupar en el seu àmbit territorial.

A més, l' article 75.3 indica que «els ajuntaments podran assumir per delegació dels consells insulars, d'acord amb el que preveu l'article 75.5 de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears i en aquesta llei, i en el seu àmbit territorial respectiu, totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en situació i declaració de risc previstes en el títol IV d'aquesta llei i en la resta de l'ordenament jurídic vigent que no corresponguin a altres administracions».

Per exercir aquestes competències compartides, a l'article 76.2, s'indica que des del principi de corresponsabilitat:

> Les diferents administracions públiques han d'actuar i s'han de relacionar amb altres administracions públiques i entitats o organismes vinculats o dependents, d'acord amb els principis de les relacions interadministratives establerts per la Llei 40/2015, d'1 d'octubre, de règim jurídic del sector públic, i la legislació estatal i autonòmica en matèria de règim local, especialment els de lleialtat institucional, adequació a l'ordre de distribució de competències, col·laboració, cooperació, coordinació, eficiència en la gestió dels recursos públics i responsabilitat.

La col·laboració interadministrativa es regula en l'article 78, que parteix que les administracions públiques amb competències en les matèries que regula aquesta llei han d'establir les vies necessàries per a una acció coordinada i conjunta. La col·laboració i coordinació amb les entitats locals es recull a l'article 79, i la premissa principal és que els consells han de prestar a les entitats locals la cooperació tècnica i financera necessària per al compliment efectiu de les funcions que competeixen; i exercir funcions de coordinació sobre la gestió de les entitats locals en l'atenció, protecció i inserció de la infància i l'adolescència, respectant el principi d'autonomia local. El Govern de les Illes Balears, per altra banda, ha d'exercir la coordinació sobre la gestió de les entitats locals en relació amb les mesures adoptades pels jutjats de menors.

En relació amb la necessitat d'elaborar un Pla Estratègic d'Atenció a la infància i a l'adolescència, la Llei 9/2019, assenyala en el capítol VI, De la planificació, els criteris i requeriments del Pla estratègic d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència, que haurà de tenir una vigència de cinc anys i tenir en compte les disposicions de la Convenció sobre els drets de l'infant, la Carta europea dels drets de l'infant i la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat i estar inspirat en els principis de responsabilitat pública, universalitat, integració, intervenció normalitzada, pluralitat, cooperació interinstitucional, solidaritat i participació.

A més a més, cal destacar el **Pacte balear per la infància** subscrit el 2013 per tots els partits amb representació parlamentària i l'Addenda subscrita el 2019.

Es tracta d'un pacte de caràcter polític, ratificat el 2015, quan es va aprovar la constitució i el reglament de la Comissió de Seguiment. A més dels grups parlamentaris, està subscrit pels consells insulars, l'OBIA i UNICEF. S'ha constituït la Comissió de Seguiment del Pacte, amb reunions trimestrals i representació dels grups parlamentaris, OBIA i UNICEF. Aquest Pacte es replica en els quatre consells insulars, que disposen de les seves pròpies comissions de seguiment.

Els eixos transversals que figuren a l'Addenda de 2019 són:

- Els recursos per garantir la inversió pública sostinguda i estable en les polítiques d'infància, d'acord amb els principis de la CDN i visibilitzar la infància en els pressupostos de l'Administració.
- La participació infantil en tots els àmbits, atorgant valor al procés i al seu progrés, garantint la qualitat i la profunditat de la participació i els espais estables.
- Les dades sobre la infància recollides de manera regular i periòdica, d'acord amb la CDN, desagregades per edat; i la promoció de l'elaboració d'informes de situació.
- La coordinació per aprofitar i impulsar els mecanismes existents i crear-ne d'altres de necessaris. I realitzar sistemàticament les memòries d'anàlisi d'impacte en la infància i l'adolescència acompanyant tots els avantprojectes de llei i projectes de reglament a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

A més, fixa com a àrees clau: la pobresa, l'equitat, l'educació, la salut, la protecció en la violència contra la infància i la participació. Moltes de les seves mesures se citen en apartats posteriors. Hi ha una Comissió de Seguiment del Pacte balear per la infància que es reuneix trimestralment amb representació dels grups

parlamentaris, l'OBIA i UNICEF. D'aquesta manera, es prenen iniciatives comunes com presentació de PNL o jornades parlamentàries. Aquest pacte està replicat en els quatre consells insulars que, al seu torn, tenen les seves pròpies comissions de seguiment.

Normativa de referència

La normativa vigent més rellevant en relació amb la infància i l'adolescència a les Illes Balears es resumeix en la taula següent:

Taula 1. Legislació de referència per a la infància i l'adolescència a les Illes Balears, 2022

Internacional	• Conveni relatiu a la protecció de l'infant i a la cooperació en matèria d'adopció internacional: la Haia, 1993. • Observació General núm. 6 (2005) del Comitè dels Drets de l'Infant: Tracte dels menors no acompanyats i separats de la seva família fora del seu país d'origen. • Convenció dels drets de les persones amb discapacitat, adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 13 de desembre de 2006 (instrument de ratificació de 23 de novembre de 2007). • Convenis del Consell d'Europa: sobre adopció de menors (Estrasburg, 27 de novembre de 2008, ratificat el 16 de juliol de 2010); el relatiu a la protecció dels nens i nenes contra l'explotació i l'abús sexual (Lanzarote, 25 d'octubre de 2007, ratificat el 22 de juliol de 2010); i el Conveni Europeu sobre l'Exercici dels Drets dels infants (Estrasburg 25 de gener de 1996, ratificat l'11 de novembre de 2014). • Consell d'Europa: Estratègia per als drets dels nens i nenes (2022-2027) Children's rights in action: from continuous implementation to joint innovation. • Observacions generals del Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides.

Estatal	• Constitució espanyola de 1978, específicament l'article 39 que estableix que els poders públics asseguren la protecció social, econòmica i jurídica de la família, i refereix que els infants gaudiran de la protecció prevista en els acords internacionals que vetllen pels seus drets. • Codi Civil (publicat per Reial Decret de 24 de juliol de 1989; BOE núm. 206, de 25 de juliol de 1889). • Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi Civil i de la Llei d'enjudiciament civil (BOE núm. 15, de 17 de gener de 1996). • Llei 1/2000, de 7 de gener, d'enjudiciament civil (BOE núm. 7, de 8 de gener, de 2000). • Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. • Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors (BOE núm. 11, de 13 de gener de 2000). • Llei orgànica 7/2000, de 22 de desembre, de modificació de la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal, i de la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors, en relació amb els delictes de terrorisme. (BOE. Núm. 307, de 23 de desembre de 2000). • Reial Decret 1774/2004, de 30 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors. (B.O.E. núm. 209, de 30 d'agost de 2004). • Llei 39/2006 de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència. • Llei 54/2007, de 28 de desembre, d'adopció internacional (BOE núm. 312, de 29 de desembre de 2007). • Llei orgànica 2/2010 de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs (BOE núm. 55, de 4 de març de 2010). • Reial Decret Legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei general de drets de les persones amb discapacitat i de la seva inclusió social.

	• Llei orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència (BOE núm. 175, de 23 de juliol de 2015). • Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència (BOE núm. 180, de 29 de juliol de 2015). • Reial decret llei 20/2020, de 29 de maig, pel qual s'estableix l'ingrés mínim vital (BOE núm. 154, d'1 de juny de 2020). • Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOMLOE) (BOE núm. 340, de 30 de desembre de 2020). • Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència enfront de la violència (BOE núm. 134, de 5 de juny de 2021). • Reial Decret 903/2021, de 19 d'octubre, pel qual es modifica el Reglament de la Llei orgànica 4/2000 sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, després de la seva reforma per Llei Orgànica 2/2009, aprovat pel Reial decret 557/2011, de 20 d'abril (BOE núm. 251, de 20 d'octubre de 2021).
Autonómica	• Decret 16/1997, de 30 de gener, pel qual es crea l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor (ODDM) a la comunitat autònoma de les Illes Balears (BOCAIB núm. 21, de 18 de febrer de 1997). • Llei 8/1997, de 18 de desembre, d'atribució de competències als Consells en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors (BOE núm. 23, de 27 de gener de 1998). • Llei 4/2005, de 29 d'abril, sobre drogodependències i altres addiccions a les Illes Balears. • Estatut d'autonomia de les Illes Balears, en la redacció donada per la Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, en l'àmbit de la defensa i la promoció dels drets socials dels ciutadans de les Illes Balears, estableix que l'actuació de la comunitat de les Illes Balears haurà de centrar-se primordialment, entre d'altres, en els àmbits corresponents a la defensa integral de la família, la protecció específica i la tutela social del/la menor, i l'assistència social a les persones que pateixin marginació, pobresa o exclusió social. S'ha de prestar atenció especial als articles 30 i 70 quant a la distribució de competències en matèria de protecció a la infància i l'adolescència. • Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears (BOE núm. 163, 7 de juliol de 2009). • Ordre de la consellera d'Afers Socials, Promoció i Immigració de 25 d'octubre de 2010 per la qual s'estableix l'organització i el funcionament de la Direcció General de Menors i Família en l'execució de les diferents mesures judicials no privatives de llibertat que imposen els jutjats de menors, i els procediments i criteris d'actuació (BOIB núm. 162, de 2010).

	• Decret 121/2010, de 10 de desembre, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics de les Illes Balears. (BOIB núm. 187, del 23 de desembre de 2010). Llei 8/2016, de 30 de maig, per garantir els drets de lesbianes, gais, trans, bisexuals i intersexuals i per erradicar la LGTBI-fòbia (BOIB núm. 69, de 2 de juny de 2016; BOE núm. 157, de 30 de juny de 2016). • Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes (BOIB núm. 99, de 4 d'agost de 2016; BOE núm. 202, de 22 d'agost de 2016). • Decret 66/2016, de 18 de novembre, pel qual s'aprova la Cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears 2017-2020 i s'estableixen principis generals per a les carteres insulars i locals. • Decret 31/2017, de 16 de juny, de modificació del Decret 15/2003, de 14 de febrer, pel qual es crea el Consell d'Infància i Família de les Illes Balears, i del Decret 50/2013, de 15 de novembre, pel qual es determinen la composició, els objectius i el règim de funcionament de l'Observatori de la Infància i l'Adolescència de les Illes Balears. • Llei 5/2018, de 19 de juny, d'habitatge de les Illes Balears. • Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies (BOE núm. 236, de 29 de setembre de 2018). • Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears (BOE núm. 89, de 13 d'abril de 2019). • Decret 91/2019, de 5 de desembre, pel qual es regulen el procediment per al reconeixement del grau de discapacitat i els principis generals del procediment per al reconeixement del grau de dependència i es modifica el Decret 83/2010, de 25 de juny, pel qual s'estableixen els principis generals del procediment per al reconeixement de la situació de dependència, la intensitat de protecció dels serveis i el règim de compatibilitat de les prestacions del Sistema per a l'Autonomia i l'Atenció a la Dependència en l'àmbit de la comunitat autònoma de les Illes Balears, i es crea la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears. • Decret Llei 10/2020, de 12 de juny, de prestacions socials de caràcter econòmic de les Illes Balears.

	• Decret 13/2020, de 13 de març, pel qual es crea i es regula la Comissió Interdepartamental de Suport a les Famílies de les Illes Balears (BOIB núm. 34 de 14 de març de 2020). • Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears. • Decret Llei 7/2022, d'11 de juliol, de prestacions socials de caràcter econòmic de les Illes Balears (BOIB núm. 90 de 12 de juliol de 2022). • Llei 5/2022, de 8 de juliol, de polítiques de joventut de les Illes Balears. • Llei 10/2022, de 23 de desembre, de lleure educatiu per a infants i joves de les Illes Balears. • Projecte de llei de l'esport i l'activitat física de les Illes Balears.

Relació del Pla d'Infància i Adolescència amb altres marcs d'actuació a les Illes Balears

II Pla Estratègic de Serveis Socials (2017-2021)

Actualment, el III pla es troba en procés d'elaboració i s'han incorporat en aquest diagnòstic les dades que s'han aportat en el seu diagnòstic. En el darrer pla aprovat es presenten tot un seguit de mesures al voltant de quatre eixos:

- Eix 1: La garantia de drets de la ciutadania
- Eix 2: L'estructuració i el reforçament del sistema públic de serveis socials
- Eix 3: La cobertura de necessitats bàsiques i socials amb prestacions de qualitat
- Eix 4: La planificació i l'avaluació com a elements clau per a la millora contínua.

V Pla Estratègic d'Igualtat entre dones i homes a les Illes Balears (2021-2023)[3]

El V Pla Estratègic d'Igualtat entre dones i homes té quatre eixos de treball:

- Prevenció, erradicació i atenció de les violències masclistes
- Coeducació, models igualitaris i formació
- Apoderament de les dones en l' ocupació, l economia i la participació social
- Bon govern.

En aquest marc es desenvolupen el pla de conciliació i corresponsabilitat, el de coeducació i el de lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d' explotació sexual:

Pla de Conciliació i Corresponsabilitat de Balears 2021-2024

Liderat per la Direcció General de Coordinació, Drets i Diversitat i Relacions amb el Parlament en coordinació amb l'IBDONA, afecta el dret de la infància i l'adolescència a la cura.

[3] https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2300002&coduo=232&lang=ca

És un pla emmarcat en el Pla Corresponsables del Ministeri d'Igualtat, que va ser presentat el setembre de 2021. En aquest pla s' estableixen mesures en l'àmbit laboral i socioeducatiu, així com la implicació dels ajuntaments. Dins l'eix relacionat amb l'àmbit local, es preveu crear la figura de l'agent de corresponsabilitat i conciliació en l'àmbit municipal, amb competències per fer propostes adequades a la realitat laboral i de recursos de cada municipi. Finança recursos per a la conciliació de la vida personal i laboral, com les escoles matineres que atenen de 7 a 9 del matí i impulsarà la creació de centres educatius de primer cicle, amb noves places públiques per a 0 a 3 anys. En aquest moment, el pla afecta la infància i l'adolescència fins als 16 anys.

Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2022[4]

El Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2021 té com a objectiu general la incorporació de la perspectiva de gènere en l'educació, a través del desenvolupament del currículum i incorporant-lo com a element estratègic en tots els documents de planificació. A través de l' aplicació del Pla s'ha incrementat progressivament el nombre d'agents de coeducació en els centres.

Els seus objectius són:

- Sensibilitzar, formar i implicar la comunitat educativa en matèria d'igualtat de gènere i coeducació.
- Incorporar la perspectiva de gènere en l'educació.
- Incorporar mesures favorables perquè els centres integrin els models coeducatius.
- Oferir una educació afectiva i sexual integral, amb perspectiva de gènere, que atengui la diversitat sexual, les diferents identitats de gènere i la diversitat familiar i promoure l'establiment de relacions positives, saludables i igualitàries.
- Intervenir en l'àmbit educatiu per prevenir, detectar i actuar davant les violències masclistes i LGTBI-fòbiques.

Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022)

Aquest pla es basa en un enfocament de drets humans i en el reconeixement i el respecte a la diversitat. Planteja el seu treball des de quatre eixos:

- Sensibilització, prevenció i detecció
- Anàlisi i millora del coneixement i la intervenció
- Resposta interinstitucional: coordinació i treball en xarxa
- Atenció integral.

Pla de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2020-2024)

Entre els objectius de la Conselleria d'Educació i Formació Professional hi ha la millora de la convivència escolar, de la qual s'encomana des de 20008 l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar, que depèn de la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa.

Per al pla 2020-2024 es plantegen aquests objectius:

- Potenciar les bones pràctiques de millora de la convivència que es duen terme en els centres educatius de la comunitat.
- Oferir formació que doni suport a la millora del clima escolar i la resolució positiva dels conflictes en els centres educatius, en coordinació amb el de Formació del Professorat, l'EBAP, federacions de pares, etc.

[4] https://www.caib.es/sites/plansiprogrames/ca/n/pla_de_coeducacia_de_les_illes_balears_2019-2022/

- Aconseguir que l'acció educativa que es duu a terme als centres educatius de les Illes Balears estigui basada en els principis de coeducació i d'igualtat real entre dones i homes. Donar compliment en l'àmbit educatiu al que marquen la Llei 11/2016 d'Igualtat de dones i homes a les Illes Balears i la Llei 8/2016 per garantir els drets de lesbianes, gais, trans, bisexuals i intersexuals i per erradicar la LGTBI-fòbia.
- Assessorar la comunitat educativa, en coordinació amb la inspecció educativa i els serveis jurídics, en cas de conflictes significatius.
- Participar en els projectes o plans autonòmics, nacionals i internacionals.
- Mantenir i millorar la comunicació i la difusió de la informació i recursos per a la millora de la convivència.
- Valorar, elaborar i difondre la legislació necessària referent a normes, plans de convivència i funcions de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar.
- Avaluar la convivència escolar a les Illes Balears.

Pla estratègic de Salut Mental (2016-2022) i, en elaboració, Pla Estratègic pel Benestar Emocional i la Salut mental de les Illes Balears 2023-2029

El Pla Estratègic per al Benestar Emocional i la Salut Mental de les Illes Balears està pendent d'aprovació. El Pla estratègic de Salut Mental 2016-2022, en vigor, té les prioritats següents:

- Incrementar progressivament els serveis comunitaris i prioritzar els serveis de proximitat (atenció domiciliària, unitats comunitàries de rehabilitació, centres de dia, pisos tutelats i recursos d'integració).
- Garantir una cartera de serveis comuns sanitaris i socials en salut mental a totes les Illes Balears.
- Elaborar i aplicar un Pla d'Atenció Comunitària de caràcter polivalent i preventiu destinat a fomentar l'autonomia de les persones.
- Millorar l'atenció de la salut mental en els pacients d'edat avançada.
- Millorar l'organització i l'atenció a les persones amb addiccions.
- Potenciar els serveis d'atenció en l'àmbit infantojuvenil.
- Promoure la salut i la prevenció de les malalties mentals.
- Oferir formació contínua als professionals.

II Pla Estratègic de Polítiques Públiques LGTBI i en Matèria de Diversitat Sexual, Familiar i de Gènere (2021-2024)

Aquest pla té els objectius següents:

- Impulsar, implementar i coordinar polítiques públiques en matèria LGTBI des d'un enfocament transversal.
- Contribuir a identificar i reduir l'origen de les desigualtats i de les violències que pateix el col·lectiu LGTBIQ+.
- Remoure els obstacles que troben les persones i famílies LGTBIQ+ per tenir una vida lliure de violència i discriminació en tots els àmbits.
- Potenciar i consolidar les capacitats d'interlocució i de suport a les entitats LGTBIQ+ de les Illes Balears per cooperar en les estratègies i accions en matèria de diversitat sexual, familiar i de gènere a les Illes Balears.
- Impulsar accions encaminades a restituir la memòria i la dignitat dels col·lectius i de les persones que van ser sotmeses històricament a pràctiques discriminatòries, d'estigmatització i persecució durant la dictadura i els primers anys de transició per raó de la seva orientació sexual, identitat de gènere, expressió de gènere o característiques sexuals.

1.2. LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA A LES ILLES BALEARS

Dades demogràfiques

Nombre d'habitants i evolució

Les dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) a 1 de gener de 2022 reflecteixen que la població de les Illes Balears ascendeix a 1,22 milions de persones (50% dones).

En els últims anys, el nombre d'habitants ha evolucionat a major ritme que la resta d'Espanya. A les Illes Balears la població ha augmentat un 12,9% entre 2010 i 2022, mentre que en el total nacional aquest percentatge és del 2%. El ritme de creixement ha estat més gran en tot el període, tot i que descendeix des del 2019 en la mateixa tendència que la mitjana nacional i acostant-s'hi: si el 2019 el creixement a les illes era el 18,78 per cada mil habitants, el 2021 és 3,73. La bretxa amb la mitjana nacional del 2019 al 2021 es va reduir en més de 8 punts.

Gràfic 1. Creixement de la població per cada mil habitants. 2010-2021. Font INE.

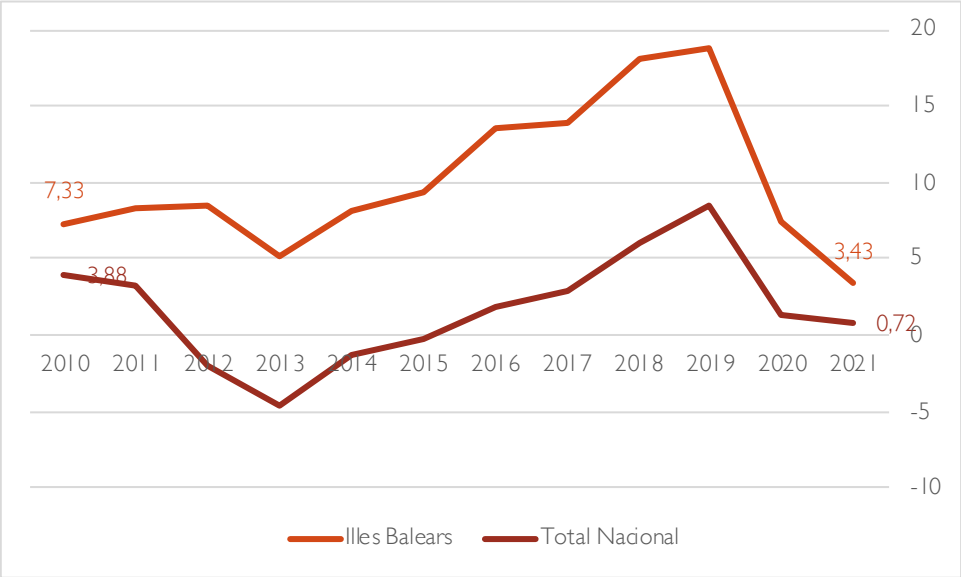

Aquest creixement no ha estat homogeni a totes les Illes Balears. Entre 2010 i 2022, Formentera és l'illa que més ha crescut en població, un 38%, encara que en termes absoluts és Mallorca, perquè la seva població ha augmentat en 98.471 habitants.

Taula 2. Increment de la població entre 2010 i 2022 a les Illes Balears. Per illa. Font: Padró Municipal a 1 de gener. INE

	1 de gener de 2010	1 de gener de 2022	Increment abslout	Increment %
Illes Balears	1.083.683	1.223.961	140.278	12,9
Formentera	9.599	13.250	3.651	38
Eivissa	128.718	160.101	31.383	24,4
Mallorca	852.299	950.770	98.471	11,6
Menorca	93.067	99.839	6.772	7,3

La distribució de la població a les Illes Balears és desigual: Mallorca agrupa el 77,7% dels habitants en el 72,9% del territori balear, però és Eivissa l'illa amb més densitat de població (280,1 habitants per Km2)) per sobre de la mitjana (245,3).

Taula 3. Població i densitat de les Illes Balears. 1 de gener de 2022. Font: INE

	Km2	% Km2 sobre Illes Balears	Població 1 gener 2022	% població sobre les Illes Balears	Densitat
Formentera	83,24	1,7	13.250	1,1	159,2
Eivissa	571,6	11,5	160.101	13,1	280,2
Mallorca	3640	72,9	950.770	77,7	261,2
Menorca	695,7	13,9	99.839	8,2	143,5
Illes Balears	4.990,54	100	1.223.960	100,0	245,3

L'edat mitjana de la població de les Illes Balears és de 42,04 anys (41,12 els homes i 42,95 les dones), i és una de les comunitats amb una edat mitjana més baixa (mitjana nacional: 44,09 anys, 42,77 els homes i 45,36 les dones). Hi ha diferències entre la població espanyola i estrangera: l'edat mitjana de la població espanyola és 42,93 anys (41,85 anys els homes i 43,99 les dones) i de la població estrangera és 38,23 anys (38,02 anys els homes i 38,44 les dones).

Il·lustració 1. Edat mitjana per comunitat autònoma. 1 de gener de 2022. Font: INE.

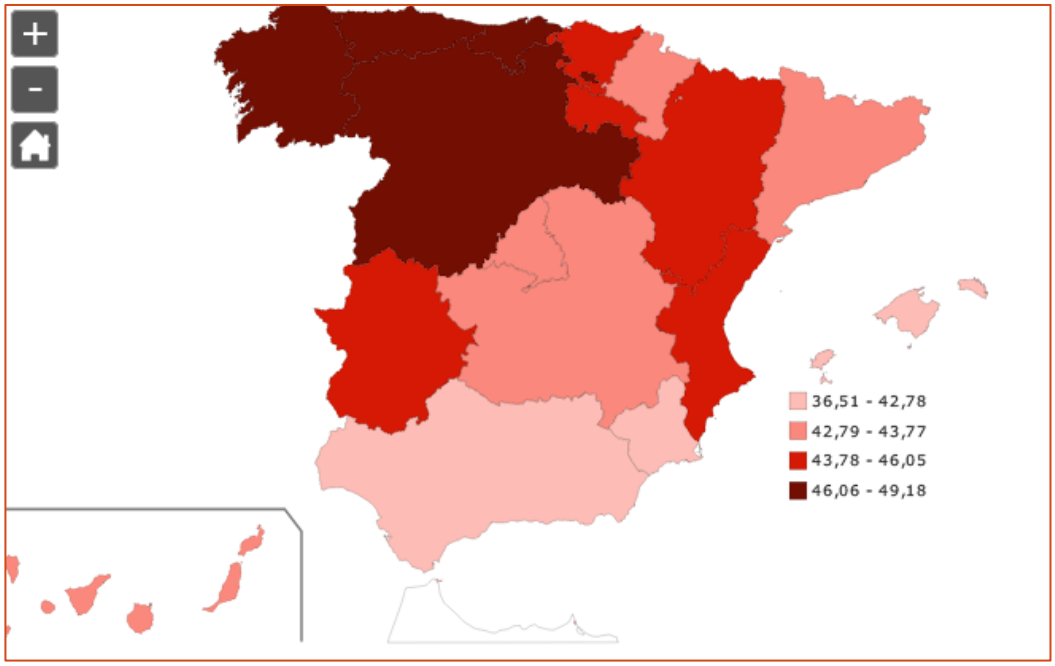

Població menor de 18 anys

Segons el padró continu, a 1 de gener de 2022, 210.904 habitants a les Illes Balears tenen menys de 18 anys (48,2% dones), la qual cosa representa un 17,2% de la població, de la mateixa manera que en la mitjana nacional. També el percentatge de població amb menys de 4 anys és semblant: 3,2% a les Illes Balears i 3,0% en les dades nacionals.

Taula 4. Dades demogràfiques de la població general i de la població infantil i adolescent a les Illes Balears i a Espanya. 1 de gener de 2022. Font: INE

	Illes Balears	% dones	Espanya	% dones
Població	1.223.960	50,05	47.432.805	51,01
Població menor de 4 anys	39.721	48,5	1.433.914	48,6
Població menor de 18 anys	210.904	48,2	8.137.364	48,4
% població menor de 4 anys	3,2		3,0	
% població menor de 18 anys	17,2		17,2	

Amb dades de 2019 (últimes dades disponibles a l'INE a l'Atles de distribució de renda de les llars), s'observen importants diferències per municipis: Mancor de la Vall i Binissalem són les poblacions amb major percentatge de població menor de 18 anys (22%), seguides de Puigpunyent i Sa Pobla (21,6%); Deià (12,3%), Estellencs (11,9%) i Escorca (6,3%) són les que tenen menor percentatge. Palma té un percentatge proper a la mitjana del 17,1%.

Il·lustració 2. Percentatge de població menor de 18 anys. Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de renda de les llars. INE.

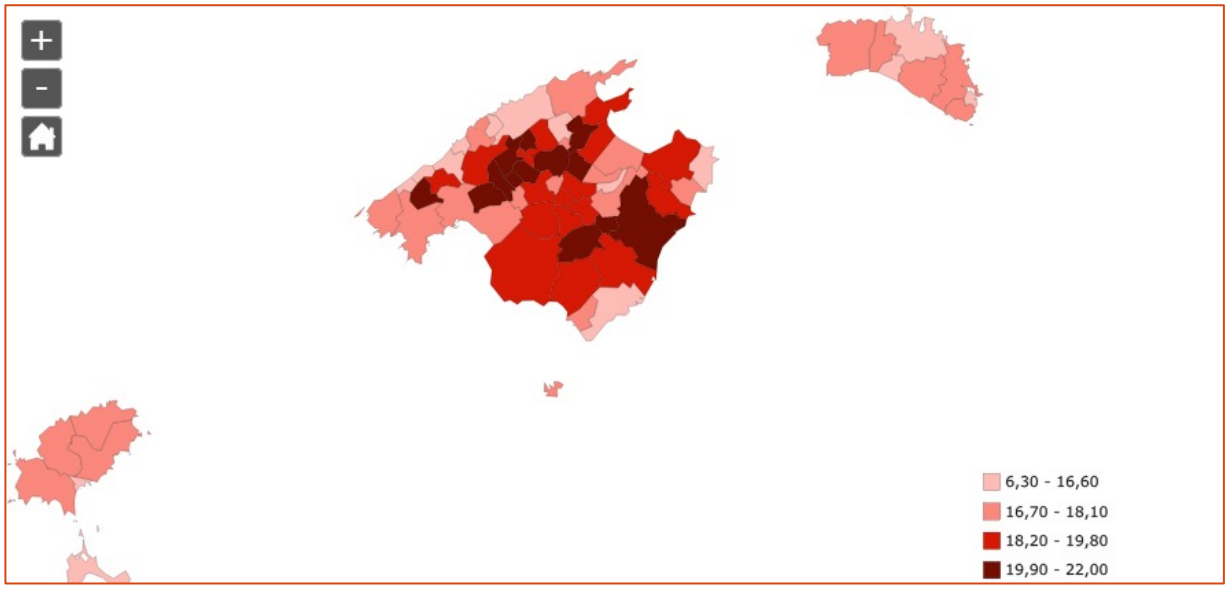

En l'evolució de les xifres de població, les dades reflecteixen la tendència a un envelliment gradual: entre 2010 i 2022 la població amb menys de quatre anys a les Illes Balears s'ha reduït un 18,9%, mentre que el conjunt de la població augmentava un 12,9% i el grup amb menys de 18 anys s'incrementava en un 6,7%. Malgrat tot, les dades de les Illes Balears són una mica millors que les dades de l'àmbit nacional, on la població amb menys de quatre anys s'ha reduït un 28,7%, la població total només ha augmentat un 2% i el grup amb menys de 18 anys també ha disminuït un 1,5%.

Tabla 5. Evolució de les xifres de població a les Illes Balears i a Espanya. 2010-2022. Font: INE

	Illes Balears			Espanya		
	Població menor de 4 anys	**Població menor de 18 anys**	**Població total**	**Població menor de 4 anys**	**Població menor de 18 anys**	**Població total**
Gener de 2022	39.721	210.904	1.223.960	1.433.914	8.137.364	47.432.805
Gener de 2010	48.948	197.638	1.083.683	2.010.726	8.263.236	46.486.621
% variació	-18,9	6,7	12,9	-28,7	-1,5	2,0

D'aquesta manera, en l'evolució des del 2010, el percentatge de la població amb menys de 18 anys a Illes Balears respecte del conjunt té una tendència descendent (del 20% el 2015 al 17,2% el 2022) semblant a la de les dades nacionals.

Gràfic 2. Evolució del percentatge de població amb menys de 18 anys a les Illes Balears. 2010-2022 a 1 de gener. Font: INE.

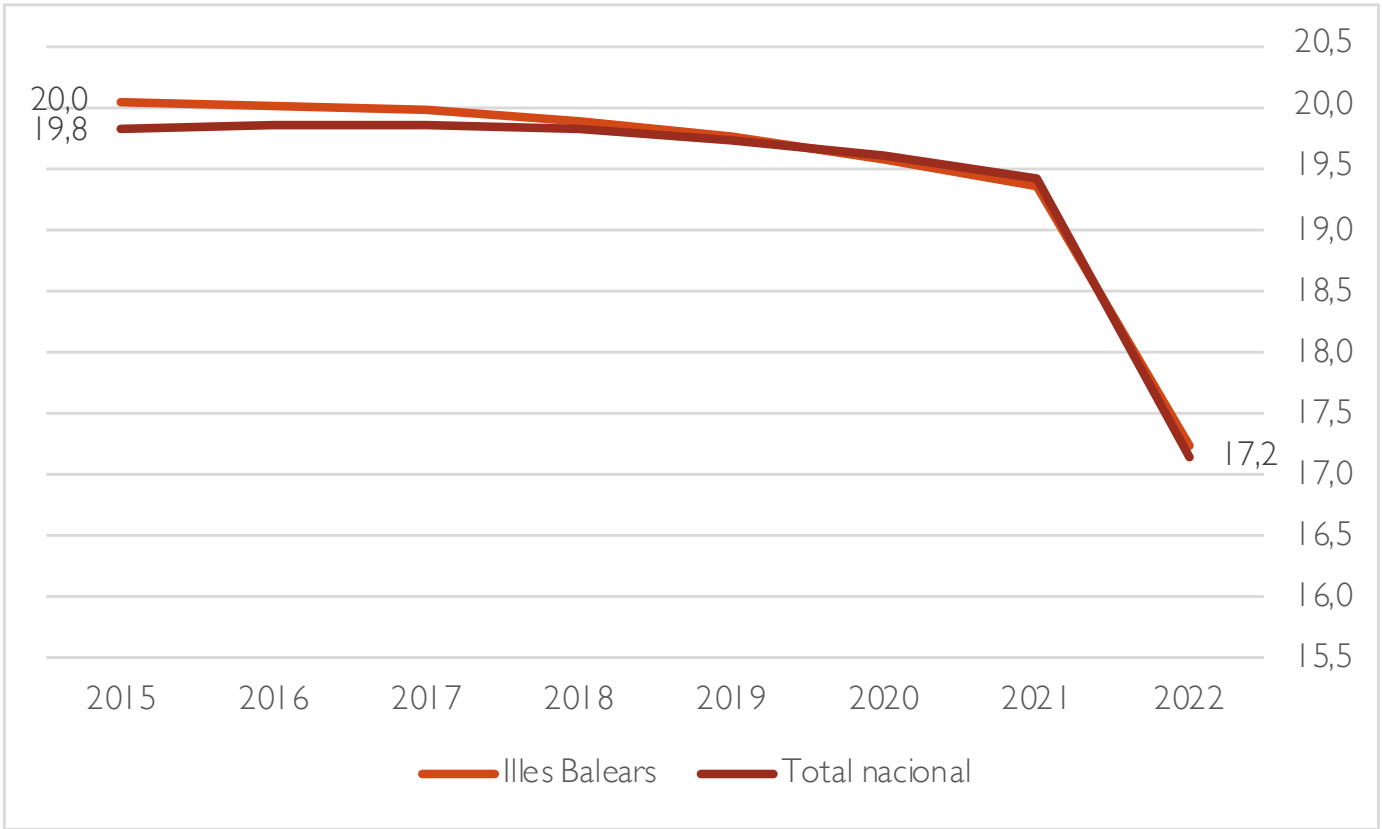

Població per origen i nacionalitat

Més de la meitat de la població (54,0%) ha nascut a les Illes Balears, però considerant la població amb menys de 20 anys[5], el percentatge augmenta fins al 82,7% i gairebé set de cada 10 habitants (67,1%) ho han fet al municipi on resideixen.

Gairebé una quarta part de la població (24,3%) ha nascut a l'estranger; un percentatge que, en el conjunt d'Espanya, és del 15,5%. Aquest percentatge es redueix per a les persones amb menys de 20 anys fins a un 11,5%.

Taula 6. Percentatge de població total i menor de 20 anys a les Illes Balears en funció del lloc de naixement. 2021. Font: INE.

	% sobre el total	**% menors de 20 anys**
A Espanya	75,7	88,5
A les Illes Balears	54,0	82,7
Al municipi de les Illes Balears	37,7	67,1
A diferent municipi de les Illes Balears on resideixen	16,3	15,6
A una altra comunitat autònoma	21,7	5,8
A l'estranger	24,3	11,5

Considerant la distribució per illes, gairebé 8 de cada 10 (76,4%) persones d'origen estranger que resideixen a les Illes Balears, ho fan a Mallorca, on representen el 27,1%. A Formentera, les persones d'origen estranger, tot i que només representen l'1,6% de la població d'origen estranger de tot l'arxipèlag, són el 41,5% dels habitants.

Taula 7. Percentatge de la població d'origen estranger per illa. 1 de gener de 2022. Font: INE

	% Poblció d'origen estranger	**% sobre total d'origen estranger a les Illes Balears[1]**
Illes Balears	27,5	100
Mallorca	27,1	76,4
Menorca	21,0	6,2
Eivissa	33,1	15,8
Formentera	41,5	1,6

Previsions

En la projecció que l'INE realitza de la població espanyola per als propers anys, calcula que les Illes Balears tindran el 2035 un 13% més de població respecte del 2022 (dada nacional 2,0%). La població estrangera creixerà a les illes un 37,1% (dada nacional 31,6%) i la població espanyola un 4% (la dada nacional és que es reduirà en -3,4%).

Gràfic 3. Variació del percentatge de població entre 2022 i 2035. Projecció de població a les Illes Balears. Font: INE.

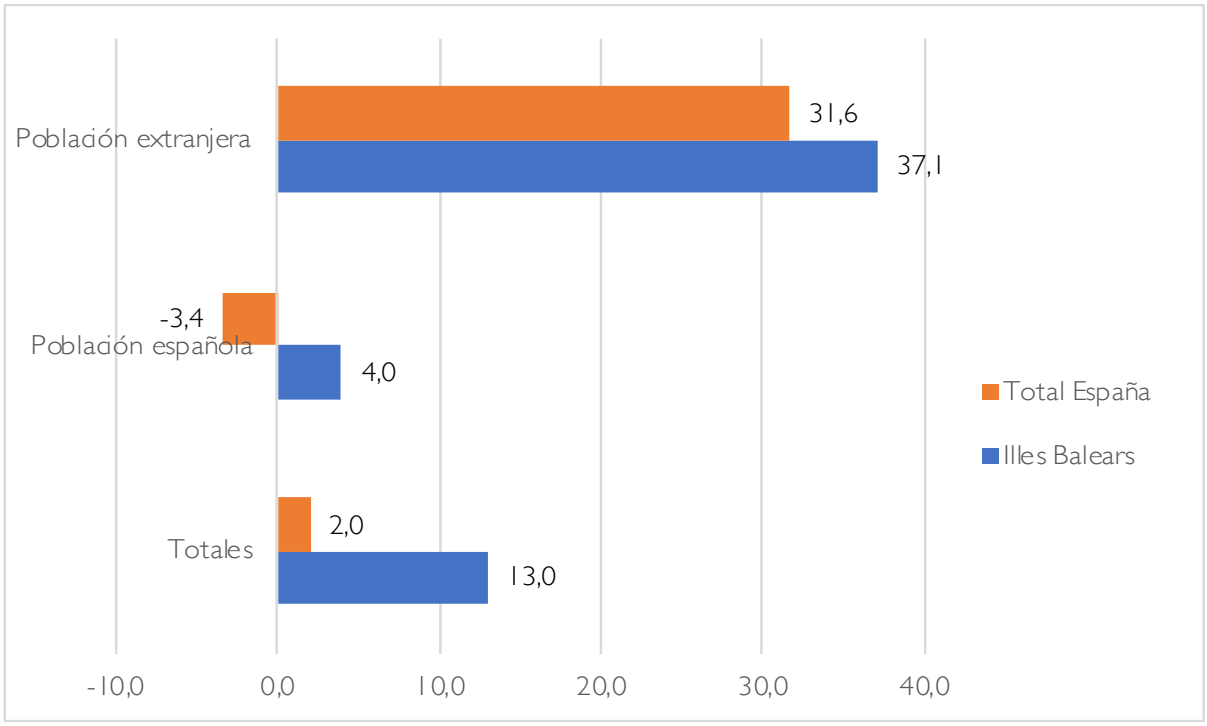

Tots els indicadors de creixement de la població són millors a les Illes Balears que en el conjunt d'Espanya, amb algunes consideracions:

En primer lloc, es confirmen millors dades de creixement amb un saldo vegetatiu positiu, mentre que és negatiu en el total nacional.

Taula 8. Indicadors de creixement de la població a les Illes Balears i al total nacional. 2021. Font: INE

	Illes Balears	**Total nacional**
Creixement de la població per mil habitants	3,43	0,72
Saldo vegetatiu per mil habitants	0,56	-2,39
Saldo migratori per mil habitants	4,78	3,14
Edat mitjana a la maternitat	32,31	32,6
- Nacionlitat espanyola	32,87	33,04
- Nacionalitat estrangera	30,73	30,67

Indicador conjuntural de fecunditat (nombre de fills per dona)	1,13	1,19
- Nacionalitat espanyola	1,14	1,16
- Nacionalitat estrangera	1,18	1,38
Taxa bruta de natalitat (nascuts per mil habitants)	7,80	7,10
- Nacionalitat espanyola	7,03	6,30
- Nacionalitat estrangera	10,48	13,42
Taxa global de fecunditat (naixements per mil dones)	32,71	32,37
- Nacionalitat espanyola	31,37	30,28
- Nacionalitat estrangera	36,29	43,47
Nascuts per cada mil defuncions	1.077,93	748,43

En segon lloc, la tendència és a igualar les dades amb els nacionals, ja que l'indicador conjuntural de fecunditat (nombre mitjà de fills i filles per dona) és una mica menor a les Illes Balears (1,13 enfront d'1,19); l'edat mitjana de la maternitat està augmentant per a la població balear tant de nacionalitat espanyola com de nacionalitat estrangera al mateix ritme que en el conjunt d'Espanya; la taxa global de fecunditat és similar a la nacional i fins i tot inferior en el cas de les dones de nacionalitat estrangera; i, igualment, tot i que la taxa bruta de natalitat (persones nascudes per cada 1.000 habitants) és històricament més gran a les illes, la bretxa s'ha reduït en els últims anys i el 2021 és molt similar, i tendeix a equiparar-se la de la població de nacionalitat espanyola i la de l'estrangera.

Gràfic 4. Evolució de les taxes de natalitat a les Illes Balears. 2010-2020. Per nacionalitat. Font: INE

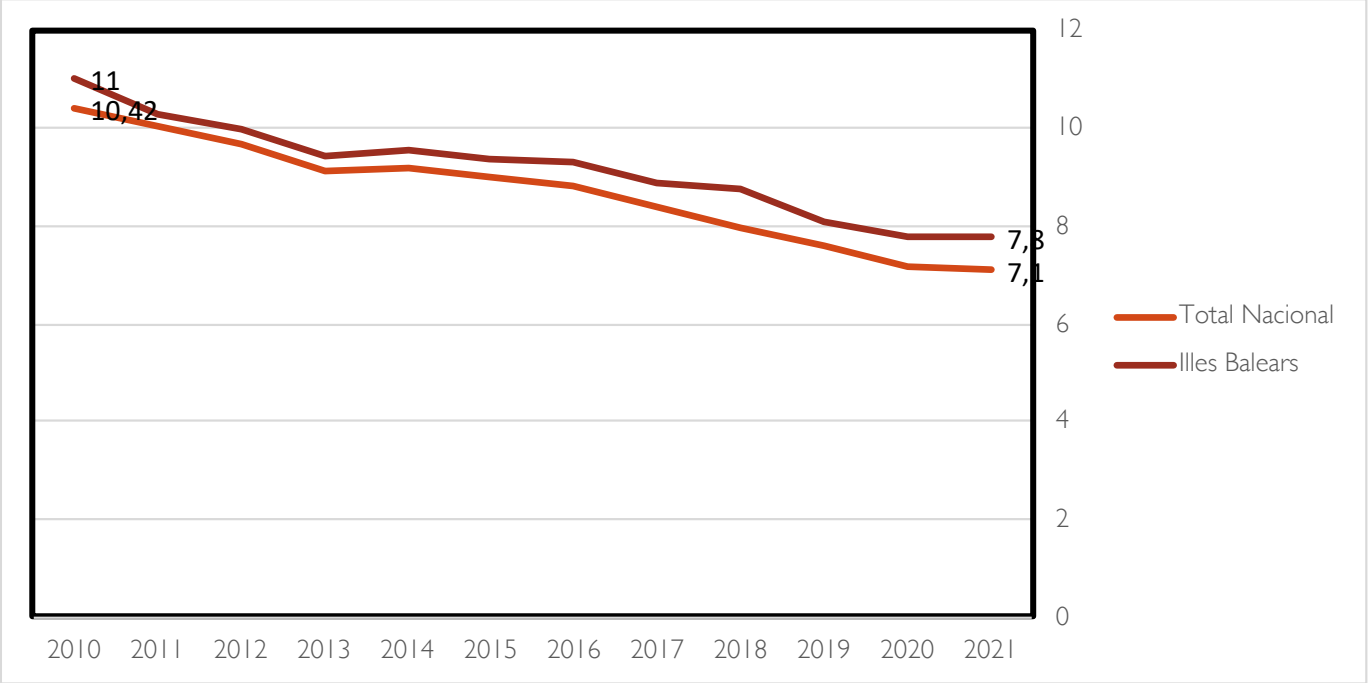

Tot, en resum, i com ja s'ha comentat, augura un envelliment gradual de la població, si bé a un ritme inferior que en el conjunt d'Espanya. L'anàlisi de les causes mereixeria un estudi profund, però, comptant amb l'última enquesta de fecunditat realitzada per l'INE el 2018, les dificultats d'accés al mercat laboral, la precarietat de l'ocupació o les insuficients mesures per a la conciliació de la vida personal i laboral estan darrere d'aquest fenomen[6]. Per tant, es pot posar de manifest que, en qualsevol cas, cal abordar un suport global a les famílies amb fills i filles d'una manera suficientment efectiva com perquè els motius sociolaborals i econòmics no siguin un fre a la natalitat. En aquest sentit, la Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies, recull l'objectiu de «promoure la natalitat, donant suport i protecció a les dones gestants i a les famílies amb fills i filles menors» (art. 3.e.) i en l'article 14 indica que «els beneficis fiscals tenen com a objectius prioritaris l'accés a l'habitatge habitual, la protecció i el foment de la natalitat, la conciliació de la vida familiar i laboral i el foment de la formació, així com la creació i el manteniment d'empreses familiars, entre d'altres».

Gràfic 5. Índex d'envelliment per any (%). 2010-2022 i previsió 2023-2034. Total Nacional i Illes Balears. Font: INE

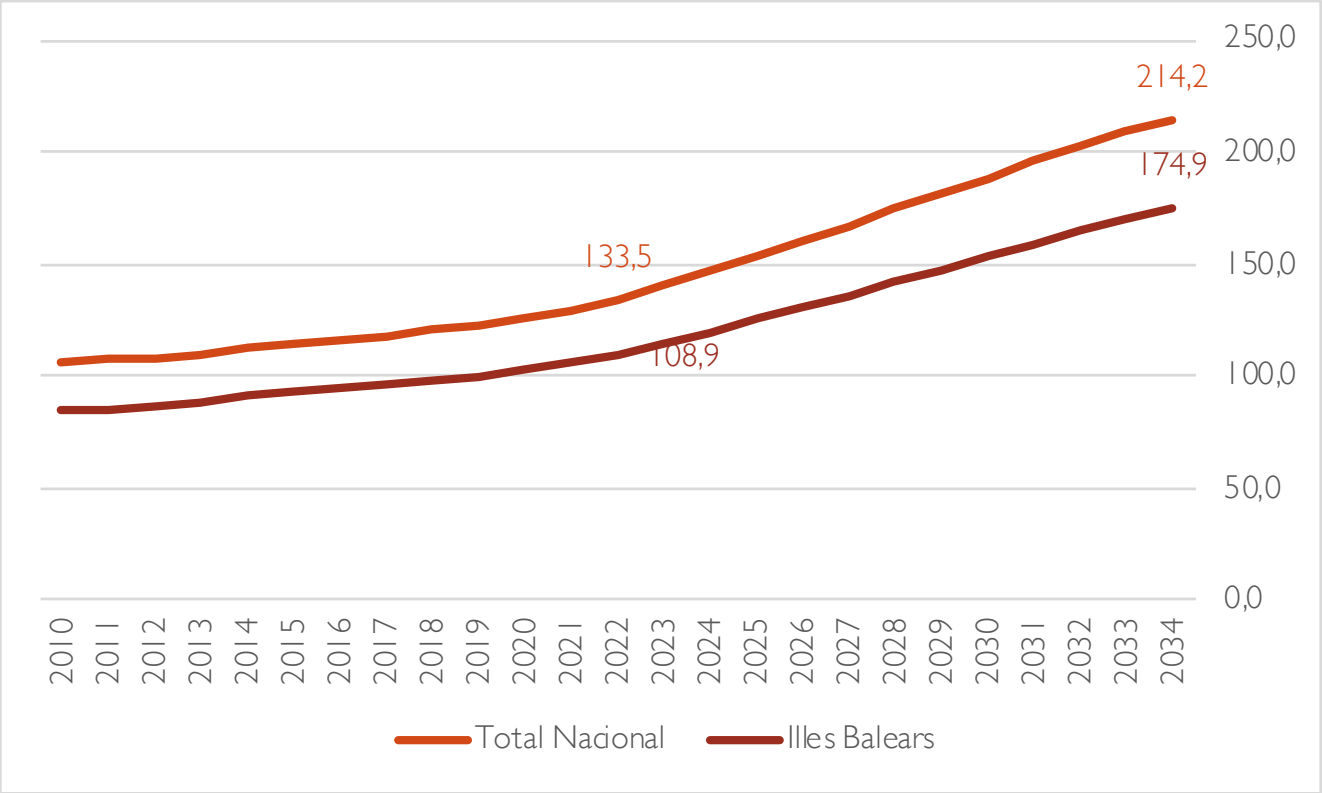

[6] «En general, les dones volen tenir més fills dels que tenen realment en totes les comunitats autònomes» «A partir dels [35] anys, les raons laborals o de conciliació de la vida familiar i laboral i les econòmiques són les més importants per les quals les dones han tingut menys fills dels desitjats.» «El principal incentiu a la natalitat que demanen les dones a l'Estat és l'augment de la durada del permís de maternitat/paternitat. Per grups d'edat, els majors percentatges es donen entre les dones de 30 a 34 anys (31,1%) i de 35 a 39 anys (29,1%). El segon incentiu a la natalitat més important per a les dones menors de 40 anys és la flexibilitat en l'horari de treball per a pares i mares amb infants petits. I, per a les de 40 anys i més, la segona mesura més important és una assignació per a les famílies amb fills a càrrec menors de 18 anys.» (INE, Enquesta de Fecunditat, 2018)

Gràfic 6. Evolució de l'edat mitjana de la població. 2010-2021. Total Nacional i Illes Balears. Font: INE

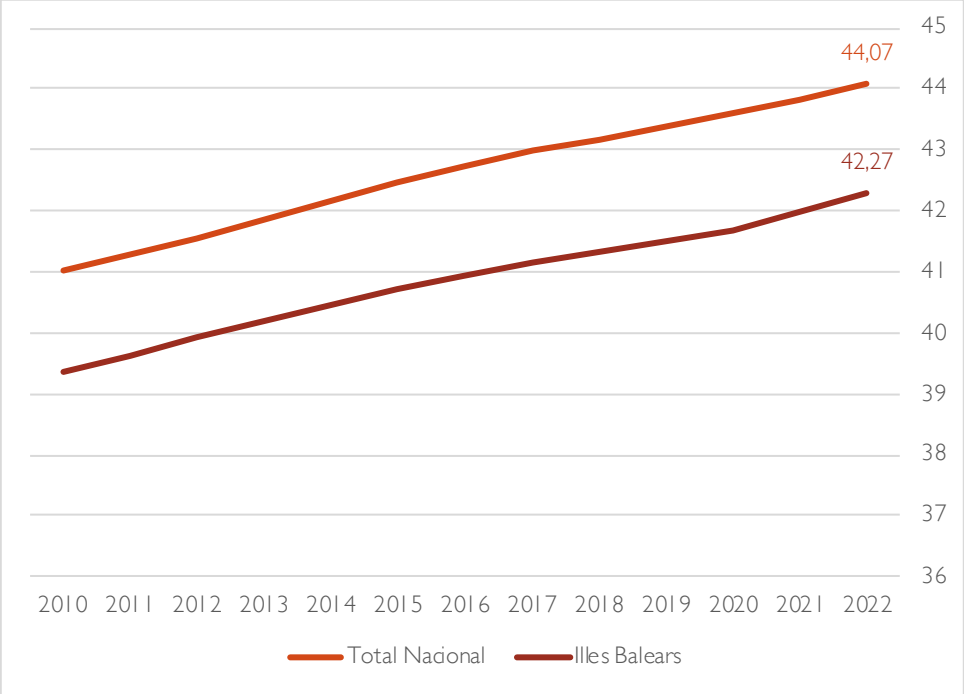

Distribució de la població infantil i adolescent a les Illes Balears

Distribució territorial

La distribució dels infants i adolescents a les Illes Balears és molt desigual i matisa algunes dades proporcionades en l'apartat anterior.

Com es pot observar a la taula següent, de tot l'arxipèlag gairebé 8 de cada 10 persones amb menys de 19 anys[7] i amb menys de quatre, viuen a Mallorca, que també és l'illa on hi ha més proporció de persones menors d'aquesta edat. En el costat oposat, la població de Formentera té el percentatge i la proporció més petits de població menor de 19 i de 4 anys.

Taula 9. Dades de la distribució de la població de les Illes Balears. 1 de juliol de 2021. Font: INE

	Població total 2021	**Població 0-19 anys**	**%població 0- 19 anys sobre el total de cada illa**	**%població 0- 19 anys a les Illes Balears**	**Població de 0-4 anys**	**% sobre població 0-4 anys sobre el total de cada illa**	**% sobre total de població 0- 4 anys a les Illes Balears**
Formentera	13.250	1.976	14,9	0,8	459	3,5	0,9
Eivissa	160.101	29.152	18,2	12,4	6.801	4,2	13,4
Mallorca	950.770	18.554	18,6	7,9	3.613	3,6	78,5
Menorca	99.839	18.554	18,6	7,9	3.613	3,6	7,1
Illes Balears	1.223.960	235.390	19,2	100,0	50.649	4,1	100,0

[7] L'INE només proporciona dades quinquennals, no hi ha dades de menors de 18 anys.

Si bé, com ja s'ha comentat, a les Illes Balears s'ha reduït en els últims anys la població amb menys de 18 anys, el més preocupant de cara al relleu generacional és la reducció del percentatge de població menor de 4 anys, que mostra la mateixa tendència que a la resta d'Espanya. De manera que a les Illes Balears la població menor de 4 anys s'ha reduït del 5,6% que representava el 2010 al 4,1% de 2022, i l'illa de Menorca és on es registra una reducció percentual major (1,9%).

Gràfic 7. Percentatge de població menor de 4 anys el 2010 i el 2022 a les Illes Balears. Font: INE.

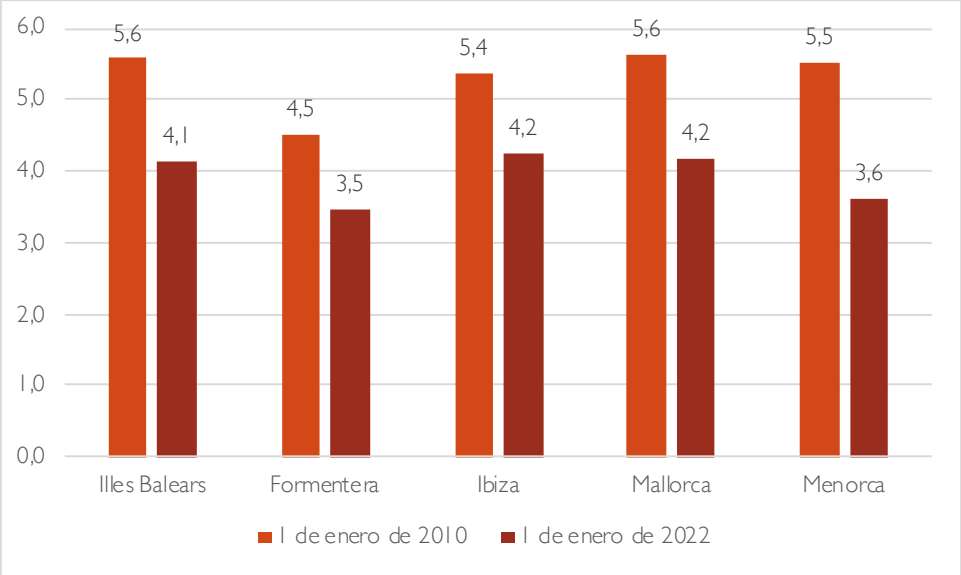

Distribució per origen

A 1 de gener de 2022, el Padró Continu registra 26.437 persones amb menys de 20 anys nascudes a l'estranger, que representen l'11,5% de la població d'aquesta edat a les Illes Balears.

D'aquestes persones, el major percentatge ha nascut en països del continent americà (38,8%). En destaca Amèrica del Sud (30,9%) i, d'aquesta, els nascuts a Colòmbia (27,4%) i Argentina (22,4%). Amèrica del Sud, Amèrica Central i el Carib representen el 36,2% de la població estrangera menor de 20 anys.

El segon continent d'origen és Europa (34,8%). En particular d'origen al Regne Unit (20,5%), Alemanya (16,7%), Itàlia (11,4%), Romania (8,9%), França (8,3%) i Rússia (5,6%).

En ordre d'importància, el tercer lloc l'ocupa el continent africà. Prové d'allà el 17,9% de la població estrangera amb menys de 20 anys: el 70,1% és d'origen marroquí i el 10,5% del Senegal.

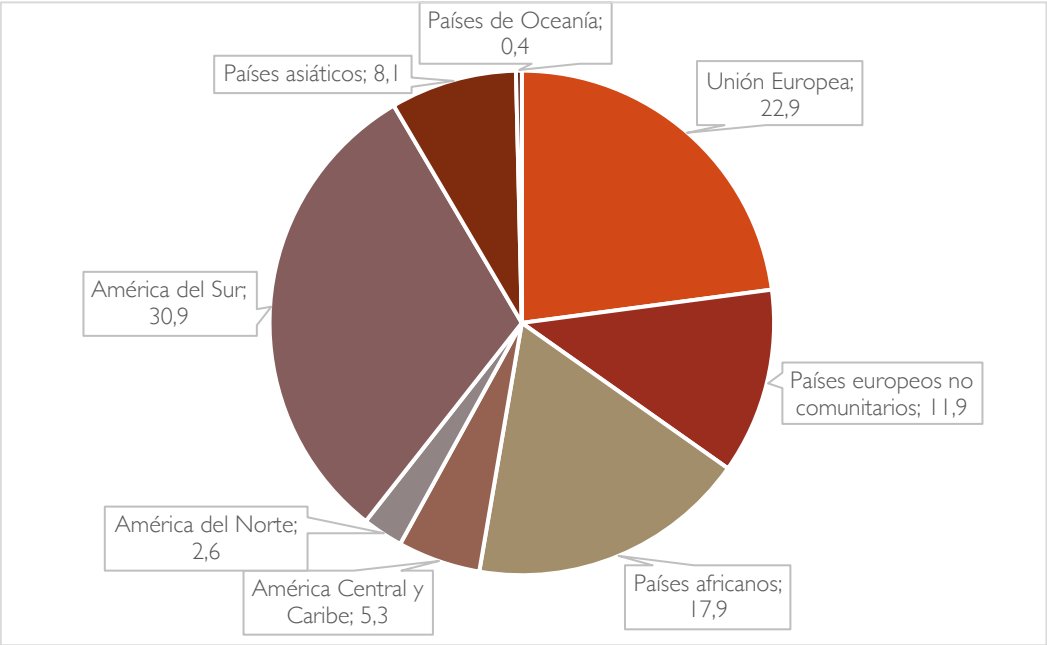

No obstant això, en funció del país d'origen el Marroc és el primer quant a nombre de persones estrangeres amb menys de 20 anys: és el país de naixement de més de 12 de cada 100; el segueixen Colòmbia i Regne Unit.

Gràfic 8. Principals nacionalitats d'origen de les persones estrangeres menors de 20 anys a Illes Balears (percentatge sobre el total de persones estrangeres amb menys de 20 anys). 1 de gener de 2022. Font: INE

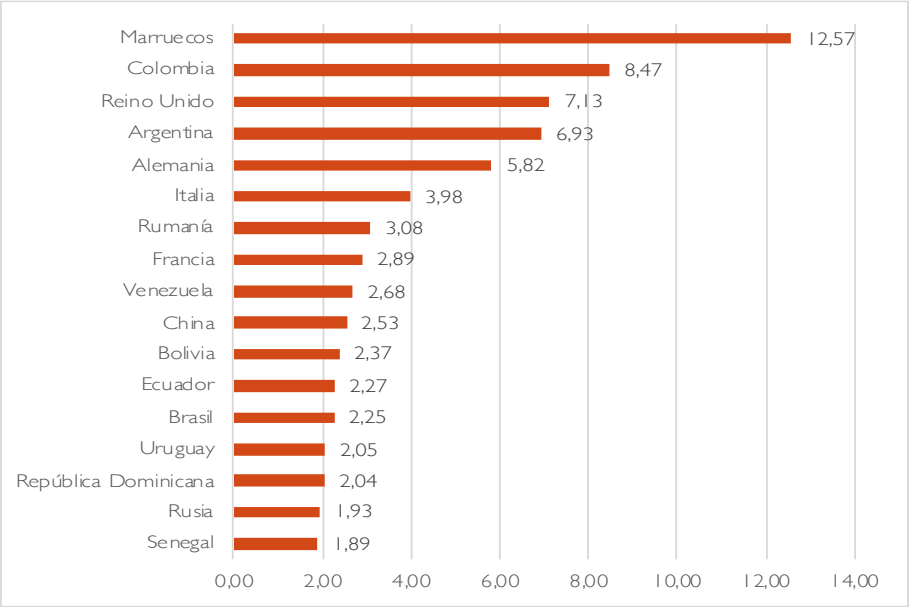

En la major part dels casos, hi ha una proporció similar de dones i homes (l'índex de feminització de la població estrangera menor de 20 anys és 0,9; valor ideal 1), però com a excepcions destaca que les dones estan sobrerepresentades en la població amb menys de 20 anys d'origen xinès (índex de feminització 1,5) i estan infrarepresentades en la població d'origen rus i senegalès (índex de feminització 0,7 en tots dos casos).

Llars

Dades generals

La Convenció sobre els Drets de la Infància (CDN) estableix que la família és el grup fonamental de la societat i el medi natural per al creixement i el benestar de la infància, i ha de rebre, per tant, la protecció i assistència necessàries per poder assumir plenament les seves responsabilitats dins de la comunitat. D'acord amb les disposicions de la Convenció sobre els Drets de la Infància, proporcionar una criança saludable i adequada a la infància i l'adolescència implica:

- Proveir-los de cura i protecció. Cobrir les seves necessitats fisiològiques (nutricionals, de vestit, sanitàries) i afectives (seguretat, suport).
- Proporcionar-los un entorn que ofereixi estabilitat, orientació, rutines ordenades i la flexibilitat necessària per adequar-se al seu desenvolupament evolutiu. La infància i l'adolescència necessiten la guia dels seus pares i mares mitjançant normes i límits raonables.
- Valorar-los i respectar-los de tal manera que les seves opinions siguin escoltades i tingudes en compte.
- Oferir-los una educació que potenciï al màxim les seves qualitats i inculqui el respecte pels drets humans.

En aplicació de la CDN, cap nin o nina s'ha de quedar al marge d'aquestes cures a causa de l'estatus econòmic o social de la seva família.

En els darrers anys els nuclis familiars han experimentat nombrosos canvis, i s'han generat noves formes familiars i dinàmiques internes diverses, malgrat la qual cosa el nucli familiar continua sent un element central en el desenvolupament de la infància i l'adolescència, els qui, a més, el valoren positivament. Així ho confirma l'últim estudi publicat a Espanya de Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) o l'Estudi sobre les conductes saludables dels joves escolaritzats, patrocinat per l'Organització Mundial de la Salut (OMS), de 2018[8]. L'estructura més freqüent, la de la família biparental, disminueix progressivament del 85,9% el 2002, al 76,3% el 2018; mentre que augmenten els percentatges d'adolescents que viuen en famílies monoparentals (viuen en aquestes llars el 16,1% de les persones entrevistades) i famílies combinades o mixtes. Finalment, el percentatge més baix en totes les edicions d'aquest estudi és el d'adolescents que viuen en famílies homoparentals, amb els seus avis o àvies, en famílies d'acollida, en centres de menors o en altres tipus de família.

Malgrat aquests canvis, l'estudi recull que, des del 2002, el percentatge més gran d'adolescents se situa en el nivell de satisfacció familiar alt: el 2018 el 60,6% de les persones entrevistades manifesten una satisfacció familiar alta. En termes generals, aquest grau de satisfacció disminueix amb l'edat tant en nins com en nines, i a més edat disposa de puntuacions més altes en els nins que en les nines.

Els resultats d'aquest estudi per a les Illes Balears no difereixen dels obtinguts en el conjunt d'Espanya: en general, el 55,9% dels nins i les nines donen una satisfacció alta a la valoració de les relacions familiars en la seva família; un percentatge que augmenta fins al 71,4% entre els qui tenen 11 i 12 anys.

Taula 10. Grau de satisfacció amb les relacions familiars d'adolescents a les Illes Balears. Font: Estudi Healt Behaviour in School-aged Children (HSBC 2018).

[8] Es realitza a partir d'un mostreig aleatori polietàpic estratificat per conglomerats. La mostra espanyola està composta de 40.495 adolescents escolaritzats amb edats compreses entre els 11 i els 18 anys. A Balears, la mostra va ser de 1.278 nins i 1.334 nines.

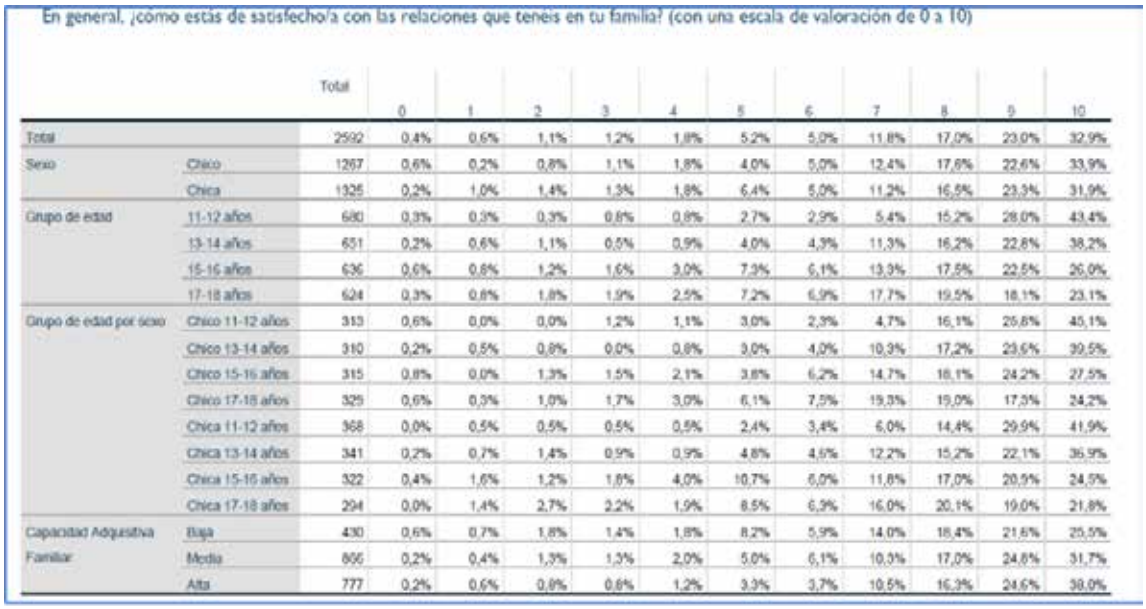

En general, ¿cómo estás de satisfecho/a con las relaciones que tenéis en tu familia? (con una escala de valoración de 0 a 10)

		Total	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Total		2592	0,4%	0,6%	1,1%	1,2%	1,8%	5,2%	5,0%	11,8%	17,0%	23,0%	32,9%
Sexo	Chico	1267	0,6%	0,2%	0,8%	1,1%	1,8%	4,0%	5,0%	12,4%	17,6%	22,6%	33,9%
	Chica	1325	0,2%	1,0%	1,4%	1,3%	1,8%	6,4%	5,0%	11,2%	16,5%	23,3%	31,9%
Grupo de edad	11-12 años	680	0,3%	0,3%	0,3%	0,6%	0,8%	2,7%	2,9%	5,4%	15,2%	28,0%	43,4%
	13-14 años	651	0,2%	0,6%	1,1%	0,5%	0,9%	4,0%	4,3%	11,3%	16,2%	22,8%	38,2%
	15-16 años	636	0,6%	0,8%	1,2%	1,6%	3,0%	7,3%	6,1%	13,3%	17,5%	22,5%	26,0%
	17-18 años	624	0,3%	0,8%	1,8%	1,9%	2,5%	7,2%	6,9%	17,7%	19,5%	18,1%	23,1%
Grupo de edad por sexo	Chico 11-12 años	313	0,6%	0,0%	0,0%	1,2%	1,1%	3,0%	2,3%	4,7%	16,1%	25,8%	45,1%
	Chico 13-14 años	310	0,2%	0,5%	0,8%	0,0%	0,8%	3,0%	4,0%	10,3%	17,2%	23,5%	39,5%
	Chico 15-16 años	315	0,8%	0,0%	1,3%	1,5%	2,1%	3,8%	6,2%	14,7%	18,1%	24,2%	27,5%
	Chico 17-18 años	329	0,6%	0,3%	1,0%	1,7%	3,0%	6,1%	7,5%	19,3%	19,0%	17,3%	24,2%
	Chica 11-12 años	368	0,0%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	2,4%	3,4%	6,0%	14,4%	29,9%	41,9%
	Chica 13-14 años	341	0,2%	0,7%	1,4%	0,9%	0,9%	4,8%	4,6%	12,2%	15,2%	22,1%	36,9%
	Chica 15-16 años	322	0,4%	1,6%	1,2%	1,8%	4,0%	10,7%	6,0%	11,8%	17,0%	20,5%	24,5%
	Chica 17-18 años	294	0,0%	1,4%	2,7%	2,2%	1,9%	8,5%	6,9%	16,0%	20,1%	19,0%	21,8%
Capacidad Adquisitiva Familiar	Baja	430	0,6%	0,7%	1,8%	1,4%	1,8%	8,2%	5,9%	14,0%	18,4%	21,6%	25,5%
	Media	806	0,2%	0,4%	1,3%	1,3%	2,0%	5,0%	6,1%	10,3%	17,0%	24,8%	31,7%
	Alta	777	0,2%	0,6%	0,8%	0,8%	1,2%	3,3%	3,7%	10,5%	16,3%	24,6%	38,0%

Segons l'Enquesta Contínua de Llars (ECH, INE), el 2020 a l'arxipèlag balear hi ha al voltant de 461.600 llars, que representen el 2,5% de les llars espanyoles. Entre 2019 i 2020 el nombre de llars a les Illes Balears va augmentar un 1,1% (mitjana nacional: 0,7%).

Pel que fa a la mida de la llar, si la mida mitjana a Espanya és de 2,5 persones, a les Illes Balears és de 2,62.

Per tipus de llar, la distribució no difereix significativament de la nacional, tot i que amb un percentatge més gran que en el conjunt d'Espanya de llars compostes per dos o més nuclis familiars (6% a les Illes Balears, 2,3% en el total nacional).

La majoria de les llars estan formades per una parella que conviu amb fills i filles (30%) que, en la meitat dels casos, es tracta d'una parella amb un fill o filla.

Taula 11. Distribució de les llars a les Illes Balears i a Espanya. Per tipus de llar. 2020. Enquesta Contínua de Llars (ECH). Dades referides al valor mitjà del període

	Dades absloutes (milers)	**% sobre el total**	**Dades absolutes (milers)**	**% sobre el total**
Total (tipus de llar)	461,6		18.754,8	
Llar unipersonal	111,9	24,2	4.889,9	26,1
Llar monoparental	47,3	10,2	1.944,8	10,4
Parella sense fills que conviuen a la llar	97,4	21,1	3.913,8	20,9
Parella sense fills que conviuen a la llar: Total	138,3	30,0	6.208,1	33,1
• Parella amb fills que conviuen a la llar: 1 fill	69,6	15,1	2.889,2	15,4
• Parella amb fills que conviuen a la llar: 2 fills	59,4	12,9	2.756,7	14,7
• Parella amb fills que conviuen a la llar: 3 fills	9,3	2,0	562,2	3,0

Nucli familiar amb altres persones que no formen nucli familiar	24,6	5,3	800,1	4,3
Persones que no formen cap nucli familiar entre si	14,2	3,1	567,6	3,0
Dos o més nuclis familiars	27,9	6,0	430,5	2,3

La mida mitjana de llar és molt variable als municipis de les Illes Balears. Marratxí és el municipi amb la major grandària mitjana (3,03), seguit de Sant Antoni de Portmany (2,93) i Binissalem (2,91); mentre que les llars amb menor nombre de persones es presentan a Deià (2,20), Estelllencs (2,10) i Escorca (2,0). Palma té una mitjana de 2,7 persones per llar.

Il·lustració 3. Mida mitjana de la llar als municipis d'Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de la renda de les llars. INE.

A les Illes Balears, la Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies, reconeix en el preàmbul que en l'estructura familiar s'ha reduït el nombre de membres com a conseqüència de la baixa natalitat, «mentre que s'ha incrementat el nombre de famílies monoparentals en les quals un únic adult, majoritàriament una dona, assumeix la responsabilitat sobre els nins». Aquesta Llei, a més de pretendre integrar totes les actuacions de l'Administració autonòmica en un únic marc normatiu, cerca assegurar la protecció social, econòmica i jurídica de les famílies. Per aquesta raó, en altres apartats es farà esment als tipus de família amb major risc de vulnerabilitat.

Conciliació de la vida personal i laboral i corresponsabilitat

La cura de les persones menors de 18 anys a les llars i l'increment de la natalitat necessari per al relleu generacional són aspectes directament relacionats amb l'execució de mesures que permetin a les famílies fer compatibles els temps necessaris per desenvolupar la seva vida personal i laboral.

L'experiència indica que es tracta d'un problema complex de solucions també complexes. Un exemple és que, tot i que teletreballar podria concebre's a priori com una bona mesura, només el 3,4% dels qui han teletreballat durant la pandèmia ho valoren positivament perquè ha millorat la conciliació i la flexibilitat horària: un 2,9% pensa que la falta de conciliació ha estat una de les raons per les quals el resultat del teletreball ha estat pitjor i un 5,2% diu que es treballen més hores[9]. De fet, un informe sobre el teletreball a Espanya assenyala que els

[9] CENTRE D'INVESTIGACIONS SOCIOLÒGIQUES (CIS). Tendències en la societat digital durant la pandèmia de la COVID-19. Estudi núm. 3316, març 2021.

reptes pendents del teletreball són precisament disposar d'un habitatge adequat, mesures per a la conciliació i capacitats digitals[10]; i en un altre, es posa l'accent sobre que les dones i, en particular, les responsables de famílies monoparentals s'han vist perjudicades pel teletreball en major mesura que els homes[11].

En l'àmbit europeu, les polítiques de conciliació van començar a desenvolupar-se amb la Directiva Europea (96/34/CE) del Consell, de 3 de juny de 1996, relativa a l'Acord marc sobre el permís parental celebrat per la UNICE, el CEEP i la CES. S'hi va acordar el permís parental a treballadors i treballadores com a dret individual per motius de naixement o adopció per poder ocupar-se de l'infant durant almenys tres mesos. En l'àmbit de l'Estat, la primera llei específica sobre aquest assumpte va ser la Llei 39/1999 de 5 de novembre per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores i la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, va ampliar els drets en aquesta matèria. L'informe sobre igualtat entre dones i homes a la Unió Europea de 2022, realitzat per la Comissió Europea, assenyala que estan en marxa els treballs preparatoris per a una Estratègia europea de les cures, ja que, si es garanteix l'accés efectiu i gratuït a l'educació i la cura de la primera infància, l'educació i les activitats escolars, es podrà reduir la càrrega de responsabilitat de les dones sobre la cura. A Espanya, el desenvolupament del Pla Corresponsables està suposant el finançament de projectes a les comunitats autònomes. Aquest pla està impulsat pel Ministeri d'Igualtat per iniciar el camí cap a la garantia de la cura com un dret des de l'òptica d'igualtat entre dones i homes[12], mitjançant el desenvolupament d'actuacions o prestacions orientades a facilitar la conciliació de les famílies amb filles i fills de fins a 16 anys d'edat amb la creació de borses de cura professional, la creació d'ocupació de qualitat en el sector de les cures i la posada en marxa d'un sistema d'acreditació de competències professionals adquirides a través de l'experiència professional o vies no formals.[13][14]

En general i fins ara, les principals mesures preses pel conjunt de les administracions públiques s'han centrat, sobretot, en reformes legislatives en el Dret laboral i en la Seguretat Social. Amb aquestes reformes s'han regulat o ampliat permisos laborals (lactància, maternitat i paternitat), excedències per cura de fills i filles o de familiars dependents, i la reducció de jornada pels mateixos motius. Aquestes mesures han permès que la conciliació es concreti de fet en drets d'absència del lloc de treball. Són mesures insuficients perquè també cal «reformar les institucions laborals (...) que actuen en el vessant econòmic de la cura mitjançant la transferència de recursos monetaris, directes o indirectes, a aquelles persones treballadores, eminentment dones, que ni poden portar elles mateixes la cura personal i directa de les seves persones a càrrec, ni poden pagar en el mercat privat –o fins i tot en el públic no subvencionat– el preu de les diferents cures»[15].

A les **Illes Balears**, la **Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes**, estableix la corresponsabilitat com un principi que ha de regir les actuacions de les administracions públiques arran del repartiment equilibrat entre dones i homes de les responsabilitats familiars, les tasques domèstiques i l'atenció a les persones en situació de dependència. A més, a l'article 51.2 insta les administracions públiques de les Illes Balears a fomentar la corresponsabilitat en la vida laboral, la familiar i la personal de les dones i els homes, tenint en compte els nous models de família. Així mateix, el capítol V del títol IV desenvolupa tot un seguit de mesures per a la conciliació de la vida laboral, la familiar i la personal. Per la seva banda, la **Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies**, torna a assenyalar en l'article 25 el principi de corresponsabilitat per fomentar la conciliació des de les administracions públiques de les Illes Balears. Per a l'aplicació pràctica cita la promoció de la «conciliació en l'àmbit de la gestió dels recursos humans de les empreses privades i dels organismes

[10] RANDSTAD RESEARCH (2021). <Informe teletreball a Espanya.>

[11] IESE (BUSINESS SCHOOL UNIVERSITY OF NAVARRA (2020). Dona i treball remot durant la COVID-19.

[12] MINISTERI D'IGUALTAT. *Conferència Sectorial d'Igualtat.*

[13] Fins a 14 anys el 2020-2021

[14] MINISTERI DE LA PRESIDÈNCIA, RELACIONS AMB LES CORTS I MEMÒRIA DEMOCRÀTICA. Acord pel qual s'autoritza la proposta de distribució territorial entre les comunitats autònomes i les ciutats de Ceuta i Melilla, per a la submissió a la Conferència Sectorial d'Igualtat, del crèdit pressupostari destinat l'any 2022 al desenvolupament del Pla Corresponsables, per import de 190.000.000 d'euros.

[15] QUINTERO DE LIMA, MARÍA GEMA (2021).

públics», en particular «en col·laboració amb les organitzacions empresarials i sindicals, la inclusió de mesures de conciliació familiar en els convenis col·lectius» i refereix a continuació actuacions que hauran de desplegar les administracions públiques competents. A la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears**, l'article 21, suport a la maternitat i paternitat i a la conciliació de la vida familiar i laboral, també assenyala el paper de les administracions públiques d'informar i formar els progenitors i les persones que exerceixin la guarda o tutela i la necessitat d'adoptar mesures per afavorir conciliació de la vida familiar i laboral.

El juliol de 2020 es va constituir la **Taula de Conciliació de les Illes Balears**, que va elaborar el **Pla de Conciliació i Corresponsabilitat de Balears 2021-2024**.

En resum

De la informació demogràfica se'n poden extreure alguns aspectes útils a considerar en futurs plans d'infància i adolescència a les Illes Balears:

- La població resident a les Illes Balears tendeix a augmentar en major mesura que a la resta d'Espanya, però l'índex d'envelliment s'incrementa a un ritme similar i a les Illes Balears l'edat mitjana de la població és de 42,27 anys el 2021, superior en més de dos anys a la de 2010.

- Els percentatges de població menor de 18 anys (17,2%) i menor de 4 anys (3,2%) són semblants als de la resta d'Espanya i també és similar la seva tendència al descens.

- L'illa de Mallorca agrupa el 77,7% de la població de les Illes Balears, el 78,9% de les persones amb menys de 20 anys i el 78,5% dels infants amb menys de 4 anys. A Eivissa hi viu el 13,1% de la població, el 18,2% de les persones amb menys de 20 anys i el 13,4% dels infants amb menys de 4 anys. En el cas de Menorca, hi viu el 8,2% de la població, el 7,9% de les persones amb menys de 20 anys i el 7,1% de la població menor de 4 anys. A Formentera, l'1,1% de la població de les Illes Balears, el 0,8% de la població amb menys de 20 anys i el 0,9% dels infants amb menys de 4 anys.

- El 88,5% de les persones amb menys de 20 anys que resideixen a les Illes Balears ha nascut a Espanya i el 82,7% a les illes.

- De tota la població estrangera menor de 20 anys, el major nombre prové del Marroc, que és el país de naixement del 12,6%. El segueixen, per ordre, Colòmbia (8,47%), Regne Unit (7,13%), Argentina (6,93%) i Alemanya (5,82%). Considerant els continents, el primer per persones d'origen és el continent americà, d'on prové el 38,8%, seguit de l'europeu (34,8%) i l'africà (17,9%).

- Per tipus de llar, la distribució a les Illes Balears no difereix significativament de la nacional, tot i que té un percentatge més gran que el conjunt d'Espanya de llars compostes per dos o més nuclis familiars (6% a les Illes Balears, 2,3% en el total nacional). Hi ha un 10,2% de llars monoparentals (10,4% nacional).

PART SEGONA: LA DEFENSA DELS DRETS DE LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA A LES ILLES BALEARS

2.1. DRET A LA CIUTADANIA ACTIVA

Marc legal

Tal com assenyala el Comitè dels Drets de l'Infant de Nacions Unides en l'Observació General número 12, el dret de l'infant a ser escoltat (2009)[16], s'han de garantir les condicions bàsiques perquè el dret a la participació sigui efectiu, cosa que requereix que aquesta participació sigui: transparent i informativa; voluntària; pertinent; adaptada a les nines i nins; amb formació adequada a les persones adultes; segura, protectora i sensible a possibles riscos; i responsable.

A més, les Recomanacions del Comitè del 2018, realitzades específicament a Espanya sobre la matèria[17], són que es promogui l'exercici efectiu d'aquest dret en «la formulació de polítiques nacionals, així com en l'aplicació i avaluació de plans, programes i polítiques", i en «la seva participació significativa en processos legislatius i administratius, relatius a qüestions que els afecten». Les noves Directrius de la Unió Europea (Estratègia de la Unió Europea sobre els drets de l'infant (03/2021) ho assenyalen en el punt 1, Participació en la vida política i democràtica: una UE que capacita les nines i els nins per exercir una ciutadania activa com a membres de les societats democràtiques) i del Consell d'Europa (Manual del Consell d'Europa sobre participació infantil per a professionals que treballen amb i per als nens i les nenes 10/2020). [18][19]

L'abril del 2022 el **Comitè de Ministres del Consell d'Europa** va adoptar a Roma una nova **estratègia per al període 2022-2027**[20]: Més enllà de l'horitzó: una nova era per als drets de l'infant. És la quarta d'una sèrie d'estratègies destinades a promoure la protecció i promoció dels drets de la infància i l'adolescència a tot Europa, en el marc del programa Construint una Europa per i amb els Infants, que opera des del 2006. L'estratègia identifica sis objectius estratègics basats en àrees prioritàries anteriors que continuen sent rellevants (implementació contínua) i, d'altra banda, inclou noves accions destinades a respondre a noves àrees d'interès (innovació conjunta). Guiarà 46 Estats membres durant els propers sis anys per abordar els següents objectius estratègics per protegir i promoure els drets de la infància i l'adolescència:

- Protecció contra la violència
- Igualtat d' oportunitats i inclusió social
- Accés i ús segur de tecnologies

[16] <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj2x7PIwOj3AhUugv0HHXAWAzcQFnoECBgQAw&url=https%3A%2F%2Fwww.acnur.org%2Ffileadmin%2FDocumentos%2FBDL%2F2011%2F7532.pdf&usg=AOvVaw2rHxe4TL3Sjq7PtedIa73O>

[17] <https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/Observaciones.pdf>

[18] <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_es>

[19] <https://www.observatoriodelainfancia.es/ficherosoia/documentos/7417_d_ManualConsejoEuropapParticipacionInfantil.pdf>

[20] <https://www.coe.int/en/web/children/rome-launching-conference-2022>

- Justícia adaptada
- **Donar veu a tota la infància i l'adolescència**
- I, els drets de la infància i l'adolescència en situacions de crisi i emergència.

A l'Administració General de l'Estat es va crear el **Consell Estatal de Participació de la Infància i de l'Adolescència** mitjançant l'Ordre DSA/1009/2021, de 22 de setembre, que dona compte de la disposició final sèptima de la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència enfront de la violència. Es renovarà cada dos anys i està format per 34 infants i adolescents d'entre 8 i 17 anys que s'elegeixen després de presentar la seva candidatura i rebre l'aval d'altres menors de 18 anys. En la composició hi haurà d'haver almenys un 22% d'infants procedents de consells de participació de la infància municipals i autonòmics, igual percentatge de representants de grups socials especialment vulnerables a la discriminació, i també almenys un 22% de menors que formin part activa d' organitzacions, associacions o plataformes d'àmbit estatal de defensa dels drets de la infància. Aquest Consell és un òrgan permanent i estable de consulta, representació i de participació d'infants i adolescents adscrit al Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030. Els seus fins, segons l'article primer de l'Ordre, són: «afavorir la construcció de la ciutadania activa de les nines, nins i adolescents com a part d'una societat democràtica a través d'un fòrum de participació en el qual expressin lliurement les seves idees i proposin mesures, defensin el reconeixement social dels seus drets, formulin propostes sobre qüestions que els afecten d'àmbit estatal i s'erigeixi en portaveu i interlocutor de les nines, nins i adolescents davant les institucions públiques.»

A les Illes Balears, **la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència** assenyala en diversos articles la necessitat de la participació com a acció i com a criteri. D'entre tots, els més significatius són l'Art. 22, Dret d'associació i de participació i **l'Art. 23, Dret a ser escoltat i escoltat**. En el primer es fa èmfasi en el dret a l'associació i com les administracions públiques han de promoure la participació i l'associacionisme, com també els consells de participació de la infància i l'adolescència: «Igualment, han de promoure, mitjançant organitzacions no governamentals d'infància i joventut, el suport d'espais i canals de protagonisme i de participació social de les persones menors de 18 anys. Per a això, han d'emprendre accions de conscienciació i de promoció en col·laboració amb les organitzacions no governamentals i les institucions públiques i privades.»

L'article 23 comença amb una declaració de principis: «Les persones menors de 18 anys tenen dret a ser escoltades i escoltades sense cap discriminació per edat, diversitat funcional o qualsevol altra circumstància, tant en l'àmbit familiar com en qualsevol procediment administratiu, judicial o de mediació en què estiguin afectades i que condueixi a una decisió que incideixi en la seva esfera personal, familiar o social, i s' han de tenir en compte degudament les seves opinions, segons la seva edat i maduresa. Per a això, les persones menors de 18 anys han de rebre la informació que els permeti l' exercici d' aquest dret en un llenguatge comprensible, en formats accessibles i adaptats a les seves circumstàncies.»

Altres articles en els quals es mostra la participació com a criteri i mesura són els següents:

- Art. 5. Principis rectors de l' actuació administrativa. Apartat i): S'han de fomentar, en els infants i adolescents, els valors de tolerància, solidaritat, respecte, igualtat, participació, cooperació, igualtat d' oportunitats entre homes i dones i, en general, els principis democràtics de convivència que estableixen la Constitució Espanyola i l' Estatut d' Autonomia de les Illes Balears. Apartat m): S'han de promoure la participació, el voluntariat i la solidaritat social. Apartat n): S'ha de garantir l'accessibilitat universal de les persones menors de 18 anys amb diversitat funcional i els ajustaments raonables, així com la seva

inclusió i participació plenes i efectives.

- Art. 12. Prioritat pressupostària: Amb la finalitat de garantir els drets que reconeix aquesta llei, les administracions públiques de les Illes Balears, en l'àmbit de les seves respectives competències, han de tenir com a prioritats pressupostàries la promoció, l'atenció, la prevenció, la protecció, la formació, el lleure, la participació i la integració de les persones menors de 18 anys, amb programes pressupostaris específics.

- Art. 75. Competències dels ajuntaments. Apartat d): Fomentar, en el seu respectiu territori, la iniciativa social, la participació ciutadana i el voluntariat de les persones menors de 18 anys i de la població en general en relació amb totes les actuacions que regula aquesta llei. Apartat f): Les administracions locals hauran de crear fórmules de participació per donar als infants i adolescents l'oportunitat d'afavorir la convivència i la integració.

- Art. 93, Criteris d' actuació, apartat g): La participació de l'infant i adolescent tenint en compte les seves condicions personals, en especial la seva edat i maduresa, així com les dels seus pares i mares o de les persones que exerceixin la seva tutela o guarda si és de l'interès de l'infant o adolescent, en la presa de decisions sobre les mesures i les actuacions de possible aplicació, així com en el desenvolupament corresponent.

- Art. 108. Valoració de la situació de risc. Apartat 2: En el procés de valoració i elaboració del projecte, es comptarà amb la participació dels pares i mares o les persones que exerceixin la tutela, guarda o acolliment de les persones menors de 18 anys. En qualsevol cas, s'ha d'escoltar i tenir en compte la seva opinió, per a la qual cosa se'ls ha de comunicar de manera comprensible i en format accessible. També s'ha de comunicar i consultar amb la persona menor d'edat si té prou maduresa i, en tot cas, a partir dels dotze anys, sens perjudici de respectar sempre el seu dret a ser escoltada i escoltada sense cap discriminació per edat, diversitat funcional o qualsevol altra circumstància en els termes establerts a l'article 9 de la Llei orgànica de protecció jurídica del menor.

- Art. 159. Drets i deures de les persones acollidores familiars. Apartat 3.c: Assegurar la plena participació de l'infant o adolescent en la vida familiar.

- Art. 166. Principis d'actuació administrativa en l'àmbit de l'acolliment residencial. Apartat 3.k: Vetllar per la preparació per la vida independent i promoure la participació dels infants i adolescents en les decisions que els afectin, incloses la mateixa gestió del centre, l'autonomia i l'assumpció progressiva de responsabilitats. Apartat 4: L'entitat pública, per dur a terme les mesures d'acolliment residencial,ç pot esablir convenis o acords de col·laboració amb entitats col·laboradores d'integració familiar que prevegin els sistemes de participació dels infants i adolescents, sota la seva supervisió directa, sense que això suposi la cessió de la titularitat i la responsabilitat derivada de l'execució.

- Art. 215. Mesures privatives de llibertat. Apartat 2: Des de la consideració que la persona privada de llibertat no es troba exclosa de la societat, i de la naturalesa i contingut educatius de la intervenció, l'internament en centre ha d'estar orientat a l'afavoriment de la seva integració social i familiar, i potenciar, en allò que sigui compatible amb el contingut de la mesura imposada, les activitats que permetin la seva participació social activa, el manteniment dels contactes amb la família i amb persones o institucions del seu entorn, la utilització dels recursos comunitaris normalitzats i la participació de les institucions, entitats i organitzacions de l'exterior en la vida de l'establiment.

- Art. 217. Organització interna. Apartat 1: Els centres estaran orientats a afavorir la integració social i

familiar de la persona menor d'edat infractora, potenciant les activitats que permetin la seva participació social activa.

En aquesta Llei, en el capítol II, art. 224. es reconeix el **Consell d'Infància i Famílies de les Illes Balears**[21] com l'òrgan col·legiat de composició mixta i multidisciplinària adscrit a la conselleria competent en matèria d'infància i família del Govern de les Illes Balears que exerceix funcions de consulta i proposta i constitueix un fòrum de debat per promoure i facilitar la participació, la consulta i el diàleg de totes les institucions i entitats implicades en aquesta matèria. En la seva composició, la presència d'infants o adolescents és de tres persones en representació de l'alumnat del Consell Escolar de les Illes Balears i «una persona menor d'edat en representació de cada Consell que tingui articulat el seu propi sistema de representació dels infants i els adolescents de l'àmbit territorial corresponent.»

En l'àmbit educatiu, la **Llei 1/2022, de 8 de març, d'Educació** preveu la modificació del text refós de la Llei de consells escolars de les Illes Balears, aprovat pel Decret legislatiu 112/2001, de 7 de setembre[22].[23]

[21] Regulat pel Decret 31/2017.

[22] En l'art. 65, Participació de l'alumnat, recull que: «1. L'administració educativa promourà la participació efectiva de l'alumnat, directament o a través dels seus representants i de forma adequada a la seva edat, en els consells escolars dels centres, en les juntes de delegats, en els consells escolars municipals, en els consells escolars insulars i en el Consell Escolar de les Illes Balears. 2. Els centres educatius estimularan la col·laboració de l'alumnat en la millora de la convivència i l'aprenentatge a través de mecanismes i estructures adequades a la seva edat i al seu desenvolupament educatiu i personal, i mitjançant l'aprenentatge cooperatiu i d'ajuda entre iguals.»

[23] El Pacte Balear per la Infància inclou, entre les seves mesures: impulsar la creació de consells de participació infantil a tots els municipis balears; promoure que la veu dels nins i nines sigui escoltada en les institucions autonòmiques a través d'un òrgan de participació infantil de les Illes Balears que pugui traslladar les seves opinions i propostes respecte a temes rellevants i pertinents inclosos en aquest Pacte; i acreditar aquest òrgan autonòmic de participació infantil com un òrgan legítim de consulta de les polítiques d'infància de la comunitat autònoma.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets dels Infants i els Adolescents	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides per al 2030
Article 3. 1. En totes les mesures concernents als infants que prenguin les institucions públiques o privades de benestar social, els tribunals, les autoritats administratives o els òrgans legislatius, una consideració primordial a què s'atendrà serà l'interès superior de l'infant. Article 12. 1. Els Estats parts garantiran a l'infant que estigui en condicions de formar-se un judici propi el dret d'expressar la seva opinió lliurement en tots els assumptes que l'afecten, tenint-se degudament en compte les opinions de l'infant, en funció de seva edat i maduresa. 2. Amb aquesta finalitat, es donarà en particular a l'infant oportunitat de ser escoltat, en tot procediment judicial o administratiu que l'afecti, ja sigui directament o per mitjà d'un representant o d'un òrgan apropiat, en consonància amb les normes de procediment de la llei nacional. Article 13: 1. L'infant tindrà dret a la llibertat d'expressió; aquest dret inclourà la llibertat de cercar, rebre i difondre informacions i idees de tota mena, sense consideració de fronteres, ja sigui oralment, per escrit o impreses, en forma artística o per qualsevol altre mitjà elegit per l'infant. 2. L'exercici d'aquest dret podrà estar subjecte a certes restriccions, que seran únicament les que la llei prevegi i siguin necessàries: a) Per al respecte dels drets o la reputació dels altres; o	ODS3: Garantir una vida sana i promoure el benestar de tots a totes les edats. ODS 12: Producció i consum responsables. Meta 12.8. Assegurar que les persones d'arreu del món tinguin la informació i els coneixements pertinents per al desenvolupament sostenible i els estils de vida en harmonia amb la natura. ODS16: Promoure societats pacífiques i inclusives per al desenvolupament sostenible, facilitar l'accés a la justícia per a tothom i construir a tots els nivells institucions eficaces i inclusives que reten comptes.

b) Per a la protecció de la seguretat nacional o l'ordre públic o per protegir la salut o la moral públiques. Article 14: 1. Els Estats parts respectaran el dret de l'infant a la llibertat de pensament, de consciència i de religió. 2. Els Estats parts respectaran els drets i deures dels pares i, si s'escau, dels representants legals, de guiar l'infant en l'exercici del seu dret de manera conforme a l'evolució de les seves facultats. 3. La llibertat de professar la pròpia religió o les pròpies creences estarà subjecta únicament a les limitacions prescrites per la llei que siguin necessàries per protegir la seguretat, l'ordre, la moral o la salut públics o els drets i llibertats fonamentals dels altres. Article 15: 1. Els Estats part reconeixen els drets de l'infant a la llibertat d'associació i a la llibertat de celebrar reunions pacífiques. 2. No s'imposaran restriccions a l'exercici d'aquests drets diferents de les establertes de conformitat amb la llei i que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional o pública, l'ordre públic, la protecció de la salut i la moral públiques o la protecció dels drets i llibertats dels altres. Article 17: Els Estats part reconeixen la important funció que desenvolupen els mitjans de comunicació i vetllaran perquè l'infant tingui accés a informació i material procedents de diverses fonts nacionals i internacionals, en especial la informació i el material que tinguin per finalitat promoure el seu benestar social, espiritual i moral i la seva salut física i mental.	

Amb aquest objecte, els Estats part: a) Encoratjaran els mitjans de comunicació a difondre informació i materials d'interès social i cultural per a l'infant, de conformitat amb l'esperit de l' article 29; b) Promouran la cooperació internacional en la producció, l'intercanvi i la difusió d'aquesta informació i aquests materials procedents de diverses fonts culturals, nacionals i internacionals; c) Alentiran la producció i difusió de llibres per a infants; d) Encoratjaran els mitjans de comunicació que tinguin particularment en compte les necessitats lingüístiques de l'infant pertanyent a un grup minoritari o que sigui indígena; e) Promouran l'elaboració de directrius apropiades per protegir l'infant contra tota informació i material perjudicial per al seu benestar, tenint en compte les disposicions dels articles 13 i 18.	

Situació i recursos

Coneixement de l'impacte de les polítiques públiques sobre els drets de la infància i l'adolescència a les Illes Balears

Conèixer com les polítiques públiques incideixen en els drets de la infància i l'adolescència requereix d'eines concretes, per exemple, l'anàlisi dels pressupostos en clau d'impacte sobre la infància i l'adolescència, la realització d'informes d'impacte en clau d'infància i adolescència per a aprovar la normativa i els plans de l'Administració o la formalització d'espais de coordinació de l'Administració amb tots els actors implicats en el treball amb la infància i l'adolescència per a analitzar-ne les necessitats i la priorització.

Pel que fa als informes d'impacte sobre la infància i l'adolescència, en la normativa estatal, l'article 22 de la **Llei 26/2015, del 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència** estableix l'obligació de valorar l'impacte en la infància i adolescència en tots els projectes normatius i l'article 23.4. de la **Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència front de la violència,** dona exemple quan assenyala que: «els Pressupostos Generals de l'Estat s'acompanyaran de documentació associada a l'informe d'impacte en la infància, en l'adolescència i en la família en la qual els diferents centres gestors del pressupost individualitzaran les partides pressupostàries consignades per dur-les a terme.»

A les Illes Balears[24], en el marc de les competències del Govern, l'article 11, de la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears**, regula l'obligació de considerar l'impacte en la infància i l'adolescència de les normes:

> Les memòries d'anàlisi de l'impacte normatiu que s'han d'adjuntar als projectes de llei i als projectes de disposicions generals han d'incloure l'impacte de la normativa en la infància i l'adolescència.

La Guia Metodològica per a l'elaboració dels informes previs d'impacte de les disposicions normatives en la infància i l'adolescència a les Illes Balears[25] orienta en la realització d'aquests informes als òrgans o centres directius impulsors i responsables de la proposta normativa.

Juntament amb els necessaris informes d'impacte amb enfocament d'infància, hi ha iniciatives per millorar el coneixement de les necessitats, problemes, interessos i prioritats de la infància i l'adolescència balears. Un bon exemple n'és l'Observatori Autonòmic de la Infància i l'Adolescència de les Illes Balears, que actualment es troba en revisió, a més de l'Observatori d'Infància de Menorca i l'Observatori de la Infància i l'Adolescència de l'Institut Municipal d'Afers Socials (IMAS) a Mallorca.

Participació social infantil i adolescent

Es distingeixen en aquest apartat dos tipus de participació de diferent nivell. D'una banda, l'obertura d'algunes estructures de l'Administració amb la presència d'infants i/o adolescents i la intenció d'augmentar la representació simbòlica dels qui seran objectiu de les polítiques d'infància i adolescència[26]. Aquest tipus de participació es concreta amb una representació d'infants i/o adolescents presents en part i participant a les reunions que organitzen, coordinen i defineixen persones adultes des de les institucions o organitzacions.

D'altra banda, se citen les estructures de participació social totalment compostes per infants i adolescents, autoorganitzades i ben dinamitzades per persones adultes. Aquests són nivells més alts de participació i, en el cas de les segones, poden ser-ho encara més si els processos metodològics que es posen en marxa són els apropiats perquè es produeixin conclusions informades i si les seves decisions són tingudes en compte.

a) Participació infantil i adolescent a les institucions

La participació de la infància i l'adolescència en la planificació de les polítiques que els afecten està recollida a l'**article 84** de la Llei 9/2019, sobre Criteris per a la planificació, que estableix que en els procediments per elaborar els plans sectorials cal garantir-hi la participació de les persones afectades. També, en el marc de les competències del Govern, com ja s'ha comentat, hi ha el **Consell d'Infància i Famílies de les Illes Balears,** amb tres persones en representació de l'alumnat del Consell Escolar de les Illes Balears i representació de cada Consell que tingui articulat el seu propi sistema de representació dels infants i els adolescents de l'àmbit territorial corresponent.

Un altre exemple de participació infantil i adolescent a les institucions són les trobades del **Parlament Infantil de les Illes Balears** al Parlament de les Illes Balears, coincidint amb la celebració del Dia Mundial de la Infància.

---

[21] El Pacte Balear per la Infància es compromet, entre altres mesures, a integrar la participació infantil en les futures lleis que s'elaborin de participació ciutadana i de protecció de la infància.

[22] Basada en la Guia metodològica per a l'elaboració dels informes previs d'impacte en la infància i l'adolescència de les disposicions normatives, elaborada per UNICEF, la Conselleria de Benestar Social i Habitatge del Principat d'Astúries i la Universitat de Comillas (Santander). <https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=4410657&coduo=196&lang=es>

[26] PHILLIPS, A. (1999) La política de la presencia: la reforma de la representación política. A: S. García i S. Lukes (comps.). Ciutadanía: justicia social, identidad y participación. Siglo XXI Editores.

Es tracta d'una iniciativa promoguda per UNICEF, l'Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA) i el Parlament, la desena edició del qual s'ha produït el 2022. Entre els seus objectius hi ha la rendició de comptes sobre propostes realitzades per la infància i l'adolescència als grups parlamentaris.

b) Espais de participació infantil i adolescent compostos només per infants i adolescents

Dels diferents nivells de participació infantil i adolescent, el més alt es correspondria a espais gestionats per ells mateixos, per exemple, les seves pròpies organitzacions. Les dades més recents a les Illes Balears es troben en l'estudi publicat per UNICEF amb dades de 2021[27], amb una mostra d'adolescents entre 11 i 18 anys. Segons a>quest estudi, el 16,9% d'adolescents balears pertany a una associació juvenil o cultural (mitjana nacional 16,3%) i el 9,2% forma part del voluntariat (mitjana nacional 9,8%)[28].

En un altre nivell hi hauria les estructures de participació que, tot i que també compostes només per infants i adolescents, es promouen des de les institucions.

En aquest sentit, en l'actualitat s'està treballant per a crear consells de participació infantil a cada illa, per constituir, després, el **Consell autonòmic de participació infantil**[29]. Un instrument que pot impulsar-lo és la creació de consells infantils i adolescents a partir dels plans **locals d'infància i adolescència** en consells insulars i ajuntaments.

En l'actualitat no tots els consells insulars disposen de plans d'infància i adolescència i/o de consells infantils i adolescents, encara que l'objectiu és incorporar la participació infantil en la presa de decisions de les propostes institucionals[30]. En aquests moments, aquesta és la situació en els consells insulars:

- **L'Institut Municipal d'Afers Socials** (IMAS) del **Consell de Mallorca** disposa d'un consell de participació infantil i adolescent en l'àmbit de la protecció de menors i actualment s'ha creat un consell de participació infantil i adolescent d'àmbit insular amb representació dels municipis de Mallorca. El gener de 2023 han aprovat el I Pla de l'Atenció i els Drets de la Infància i l'Adolescència de Mallorca (PADIAM) a partir del Diagnòstic participatiu sobre el benestar d'infants i adolescents a Mallorca.

- El **Consell de Menorca** a data d'avui no ha desenvolupat el Pla Insular d'Infància i Adolescència i no compta amb una estructura de representació infantil.

- El **Consell d'Eivissa** ha finalitzat en 2022 el diagnòstic per a elaborar el Pla Insular d'Infància i Adolescència i te previst impulsar la seva pròpia estructura de participació infantil.

[27] ANDRADE, B., GUADIX, I., RIAL, A. I SUÁREZ, F. (2021). Impacto de la tecnología en la adolescencia. Relaciones, riesgos y oportunidades. Madrid: UNICEF España.

[28] L'IBJOVE organitza camps de voluntariat dirigits a adolescents de 16 i 17 anys.

[29] A la data de redacció d'aquest diagnòstic s'ha presentat al Parlament Balear la Proposició no de Llei RGE núm. 3137/22, pels grups parlamentaris Socialista, Popular, Unides Podem, Ciutadans, MÉS per-Mallorca, PI-Proposta per les Illes Balears i Mixt, relativa a l'impuls i creació del Consell autonòmic de participació de la infància i l'adolescència de les Illes Balears.

[30] Els Consells Insulars a través dels plens van ratificar per unanimitat l'adhesió al Pacte Balear per la Infància. Les dates d'aprovació dels plens dels consells al document d'adhesió van ser: a Eivissa, 26/07/2018, a Formentera27/07/2018, a Mallorca 12/11/2018 i a Menorca 17/12/2018. Els documents d'adhesió van ser signats per representants de cada partit amb representació en els plens insulars, aspecte que ha ajudat a impulsar els plans d'infància i adolescència en l'àmbit insular.

- El **Consell de Formentera** té un Consell de Participació de la Infància i l'Adolescència des de 2013 i està en vigor el II Pla de la Infància i la Joventut de Formentera (2018-2022)[31].

Als ajuntaments, els plans locals d'infància i adolescència (PLIA) poden afavorir la participació infantil i adolescent i crear els seus propis consells. Els PLIA que s'estan impulsant als municipis de les Illes Balears estan vinculats en la major part a la iniciativa de Ciutats Amigues de la Infància (CAI), que compta amb dotze experiències a les Illes Balears. La situació actual és la següent:

- A Mallorca, el Consell de Mallorca, a través d'un conveni entre l'IMAS i UNICEF en el marc de les Ciutats Amigues de la Infància, promou els PLIA en l'àmbit local (tant en municipis com en mancomunitats) finançant en part el personal tècnic i amb seguiment i formació ad hoc. Palma, Calvià, Santanyí, Felanitx, Manacor i Inca estan reconegudes com a Ciutats Amigues Infància per Unicef Comitè Espanyol en el període 2018-2022. A través d'aquest conveni la majoria dels municipis han iniciat comissions i grups de treball per elaborar els PLIA amb l'assessorament de l'IMAS i d'UNICEF, i alguns ja disposen de consells locals d'infants i adolescents.

- En el cas de Menorca, els municipis de Maó, Sant Lluís i Ciutadella tenen consells infantils dins del programa Ciutats Amigues de la Infància (CAI) d'UNICEF.

- En el cas d'Eivissa, els municipis de Vila, Santa Eulària des Riu i Sant Josep de sa Talaia compten amb consells infantils adherits a la iniciativa CAI.

- Formentera està adherida a la iniciativa CAI i, com s'ha comentat, té un consell infantil des de 2013.

Il·lustració 4. Mapa de les Ciutats Amigues de la Infància a les Illes Balears. Font: UNICEF <https://ciudadesamigas.org/reconocimiento-ciudades-amigas-de-la-infancia/mapa/>

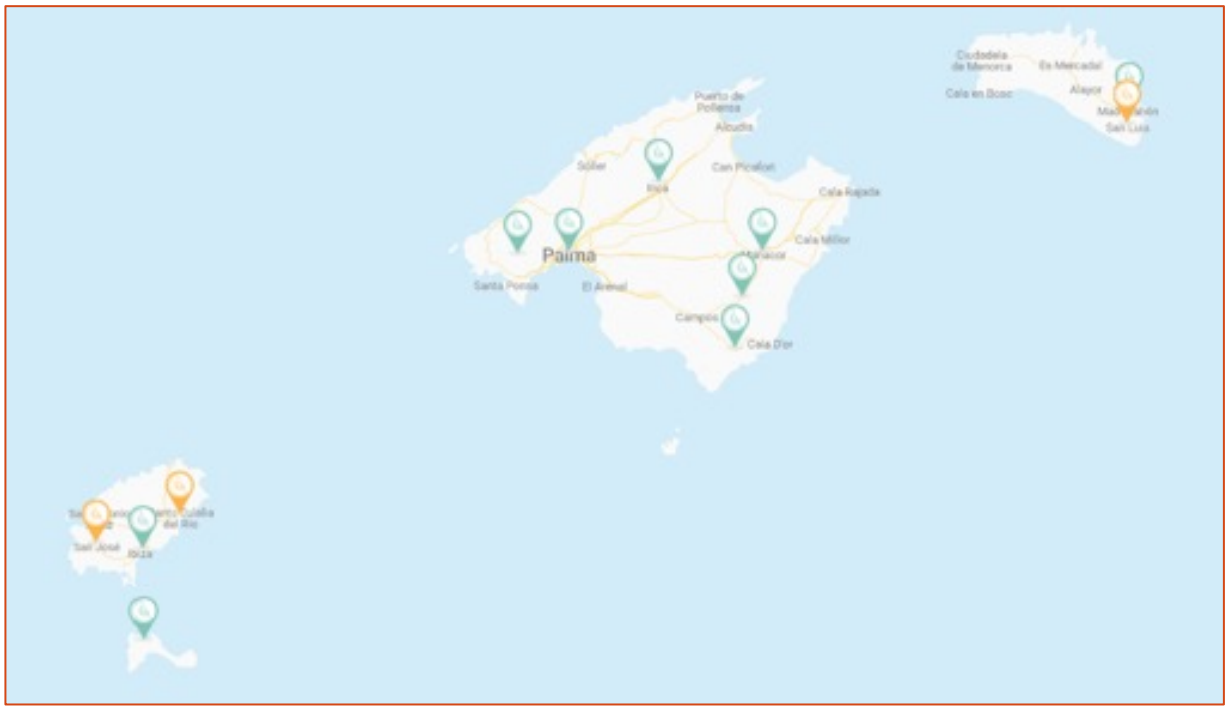

[31] El Pacte Balear per la Infància es compromet, entre altres mesures, a integrar la participació infantil en les futures lleis que s'elaborin de participació ciutadana i de protecció de la infància.

Participació infantil i adolescent en el context escolar[32]

La **participació infantil i adolescent en les decisions de l'àmbit escolar** se centra en els Consells Escolars dels centres educatius, en els quals participen un nombre d'alumnes i alumnes, elegits per i entre ells mateixos.

La Llei d'educació en l'article 119.3. assenyala que:

> Correspon a les administracions educatives afavorir la participació de l'alumnat en el funcionament dels centres, a través dels seus delegats de grup i curs, així com dels seus representants en el Consell Escolar.

I en el 126.5.:

> L'alumnat podrà ser elegit membre del Consell Escolar a partir del primer curs d'educació secundària obligatòria. No obstant això, els alumnes i les alumnes dels dos primers cursos d'educació secundària obligatòria no podran participar en la selecció o el cessament de qui exerceixi la direcció. L'alumnat d'educació primària participarà en el Consell Escolar del centre en els termes que estableixin les Administracions educatives.

L'alumnat pot participar també en el funcionament dels centres a través de les associacions d'alumnes en el marc dels plans de convivència i en alguns centres es promouen iniciatives diverses com les tutories entre iguals, apadrinament d'alumnat, cibercorresponsals, etc.

La participació efectiva dels sectors directament afectats per l'educació, pares i mares, professorat, alumnat i personal no docent dels centres educatius, s'articula, entre d'altres, a través dels consells escolars. A Illes Balears, a més de la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears, la normativa principal és:

- La Llei consolidada 9/1998, de 14 de desembre, de Consells Escolars de les Illes Balears, que va ser modificada per la Llei 11/2000, de 13 de desembre.
- La Llei 15/2019, de 29 de març, de modificació del text refós de la Llei de consells escolars de les Illes Balears, aprovada pel Decret legislatiu 112/2001, de 7 de setembre.
- Decret de consells escolars insulars i consells escolars municipals de les Illes Balears (BOIB núm. 23, de 14 de febrer de 2003).
- Reglament del Consell Escolar de les Illes Balears (BOIB núm. 175, de 16 de desembre de 2021).

La **participació infantil i adolescent en les decisions de l'àmbit escolar** se centra en els Consells Escolars dels centres educatius, en els quals participen un nombre alumnes, elegits per i entre ells mateixos.

Una gran passa donada en aquest sentit és la creació de la **Mesa de l'Alumnat**, que permet la seva participació com a part de la comunitat educativa i que està representada per 10 representats (5 de Mallorca, 2 de Menorca, 2 d'Eivissa i 1 de Formentera).

El **Consell Escolar de les Illes Balears (CEIB)** és el màxim òrgan consultiu en matèria d'educació no universitària, i els drets i responsabilitats que li són atribuïts es refereixen a aspectes vinculats a la programació general de l'educació no universitària, amb efectes sobretot el territori. En la seva composició hi ha una àmplia

[32] El Pacte Balear per la Infància recull, entre les seves mesures, promoure una cultura participativa del centre escolar en la qual l'opinió de l'alumnat pugui ser canalitzada i tinguda en compte a l'hora de prendre decisions que l'afectin.

representació ponderada dels interessos socials i professionals de les Illes Balears en l'àmbit educatiu.

L'informe Joventut a Espanya 2020, de l'INJUVE (població entre 15 i 29 anys), va incloure en el qüestionari una pregunta sobre si en la seva època d'estudiants participen o van participar en una sèrie d'activitats entre les quals es trobaven: votar per als òrgans de representació estudiantil, ser elegit com a delegat o delegada en els òrgans de representació d'estudiants, assistir a assemblees d'estudiants per debatre temes i col·laborar o assistir als esdeveniments d'alguna associació estudiantil o col·lectiu. En les respostes, un 58% va votar a òrgans de representació estudiantil, un 35% va ser elegit com a delegat o delegada, un 30% va participar en una assemblea i un 28% va col·laborar amb una associació estudiantil. Semblaria per aquestes dades que els estudiants tindrien la motivació i la preparació suficient per al següent pas, que seria una participació social fora de l'entorn educatiu. Tanmateix, el Consell Escolar de les Illes Balears en un informe[33] sobre la participació de l'alumnat, descriu que respecte a la funció de delegat o delegada de classe, «tot i ser una figura amb unes funcions molt concretes i determinades, a la pràctica l'alumnat generalment desconeix amb profunditat les funcions i la rellevància d'aquesta figura. I a causa d'aquest desconeixement, la idea que té l'alumnat és generalment equivocada i és la que fa la imatge social, en la qual el paper del delegat o delegada de classe queda relegat a complir les tasques que els encomana l'equip docent i fer de corretja de transmissió de les informacions» i encara és més desconeguda la Junta de delegats i delegades, òrgan consultiu del centre, format pels delegats i delegats de curs i la representació de l'alumnat en el Consell Escolar.

Pel que fa a l'associacionisme estudiantil, el CEIB recull en el seu informe que pràcticament és inexistent, tot i que hi ha algunes iniciatives amb major o menor implantació i activitat en l'actualitat, com la Federació Autònoma d'Associacions d'Estudiants de les Illes Balears (FADAE), l'associació Iniciativa d'Estudiants d'Esquerres (IDEES) o el Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans.

Entre les seves conclusions el CEIB destaca el caràcter processual de la participació que s'hauria de propiciar des de l'etapa de Primària, sense abandonar-se durant la Secundària. I assenyala: «No hi ha cultura participativa en la comunitat educativa i en el cas de l'alumnat la situació s'agreuja amb la concepció social de la infància i la joventut com a etapes a protegir, sense reconèixer el seu dret a ser subjectes actius de la societat. Subconscientment, considerem que no tenen capacitat per interessar-se i involucrar-se en les qüestions d'interès comunitari que els afecten. L'alumnat té la percepció que la seva opinió no és valorada ni es té en compte en l'hora de prendre decisions.»

[33] Consell Escolar de les Illes Balears (2021)

2.2. DRET A NO VIURE EN LA POBRESA I QUE ES TRENQUI EL CICLE DELS DESAVANTATGES

Marc legal

> El Benestar es compon de molts elements: tenir salut, també estabilitat emocional i afectiva, disposar d' un habitatge digne i confortable, tenir una cultura adequada, tenir resolta l'ocupació gratificant, disposar d'elements i equipaments personals i familiars, recursos, en fi, d'acord amb el desenvolupament actual, tenir també resolt els aspectes de lleure i del lleure, gaudir d'una satisfactòria convivència i tenir a mà els principals serveis per resoldre tots els problemes[34].

El capítol IV de la **Llei 9/2019,de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** es dedica al benestar material i personal amb els articles 27 i 28.

L' article 27 recull el dret a un nivell bàsic de benestar de la manera següent:

> Els poders públics han d'adoptar les mesures pertinents per assegurar que els pares i mares o les persones que tinguin atribuïda la tutela o la guarda de les persones menors de 18 anys tinguin l'oportunitat d'oferir-los el nivell bàsic de benestar material que necessiten per a un desenvolupament integral adequat. El desenvolupament d'aquestes mesures ha d'establir els criteris per determinar el nivell bàsic de benestar material de les persones menors de 18 anys i ha d'incloure un règim d'ajuts i prestacions públiques.

I l'article 28 es refereix de forma específica a les persones menors de 18 anys amb diversitat funcional que troben limitacions o barreres per al desenvolupament o la participació.

L'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears reflecteix que l'acció i benestar social és una competència exclusiva de la comunitat autònoma i que parteix de les competències pròpies dels consells insulars. En formen part els serveis socials i l'assistència social, així com la tutela i l'adopció de menors o les polítiques d'atenció a les persones i als col·lectius en situació de pobresa o necessitat social.

L'article 6 de la **Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears**, assenyala com a situacions d'atenció prioritària dels serveis socials la vulnerabilitat, risc o desemparament de la infància i l'adolescència. Atenent a les funcions:

- L'article 14.l estableix que els serveis comunitaris hauran de prestar serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents.
- L'article 14.f, que ha d'intervenir en els nuclis familiars o de convivència en situació de necessitat social, especialment si hi ha menors de 18 anys.
- L'article 21, que una de les prestacions és la protecció jurídica i social de les persones menors de 18 anys en situació de risc i desemparament.

Aquesta Llei persegueix «reforçar el protagonisme local i les noves estructures organitzatives en la prestació de serveis, així com l'actuació coordinada i participada de totes les instàncies del sistema», citant que «els

[34] RAÚL FLORES MARTOS, THOMAS UBRICH, JAVIER ALONSO TORRÉNS (2021)

municipis, com a entitats locals bàsiques de l'organització territorial, són instruments fonamentals en les polítiques de serveis socials per la seva proximitat a la ciutadania» i que en funció de l'article 26 de la Llei 20/2006, de 15 de desembre, municipal i de règim local de les Illes Balears, els municipis, a més de les competències derivades de la legislació bàsica de l'Estat i de l'exercici de les que puguin ser delegades, tenen «la regulació i prestació dels serveis d'atenció a les persones, dels serveis socials públics d'assistència primària i foment de les polítiques d'acollida de les persones immigrades.»

Finalment, l'article 67 indica que «Les administracions competents en matèria de serveis socials tindran en compte el principi de prioritat pressupostària que, per als infants, s'estableix a l'article 4 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant.»

D'altra banda, la **Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies** defineix les següents situacions familiars amb una necessitat de protecció major perquè es valora que són més vulnerables socialment o econòmicament:

- Famílies nombroses
- Famílies monoparentals
- Famílies en risc social i víctimes de violència masclista
- Famílies amb persones en situació de dependència o amb persones amb discapacitat
- Famílies en situació d'especial vulnerabilitat econòmica.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets dels Infants i els Adolescents.	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides per al 2030
Article 27: 1. Els Estats part reconeixen el dret de tot infant a un nivell de vida adequat per al seu desenvolupament físic, mental, espiritual, moral i social. 2. Als pares o altres persones encarregades de l'infant els incumbeix la responsabilitat primordial de proporcionar, dins de les seves possibilitats i mitjans econòmics, les condicions de vida que siguin necessàries per al desenvolupament de l'infant.	ODS 1. Posar fi a la pobresa en totes les seves formes i arreu del món Meta 1.2. D'aquí al 2030, reduir almenys a la meitat la proporció d'homes, dones i nins de totes les edats que viuen en la pobresa en totes les seves dimensions d'acord amb les definicions nacionals Meta 1.3. Implementar a l'àmbit nacional sistemes i mesures apropiats de protecció social per a tothom, inclosos nivells mínims, i, d'aquí a 2030, aconseguir una àmplia cobertura de les persones pobres i vulnerables

3. Els Estats part, d'acord amb les condicions nacionals i d'acord amb els seus mitjans, adoptaran mesures apropiades per ajudar els pares i altres persones responsables per l'infant a donar efectivitat a aquest dret i, en cas necessari, proporcionaran assistència material i programes de suport, particularment pel que fa a la nutrició, el vestuari i l'habitatge. 4. Els Estats part prendran totes les mesures apropiades per assegurar el pagament de la pensió alimentària per part dels pares o altres persones que tinguin la responsabilitat financera per l'infant, tant si viuen a l'Estat Part com si viuen a l'estranger. En particular, quan la persona que tingui la responsabilitat financera per l'infant resideixi en un Estat diferent d'aquell en què resideixi l'infant, els Estats part promouran l'adhesió als convenis internacionals o la concertació d'aquests convenis, així com la concertació de qualssevol altres arranjaments apropiats.	Meta 1.b Crear marcs normatius sòlids en els plans nacional, regional i internacional, sobre la base d'estratègies de desenvolupament en favor dels pobres que tinguin en compte les qüestions de gènere, a fi de donar suport a la inversió accelerada en mesures per erradicar la pobresa

Situació general

Pobresa

El 2021, Illes Balears ha rebaixat la posició en relació amb la resta de les comunitats autònomes pel que fa al risc de pobresa de la seva població. Si el 2020 les dades només eren millorades per les del País Basc i la Comunitat Foral de Navarra, el 2021 el risc de pobresa de la població de les Illes Balears és més gran que a Navarra, el País Basc, Catalunya, Madrid, Cantàbria, Aragó i La Rioja. A continuació s'ofereix una informació més completa.

Gràfic 9. Taxa de risc de pobresa (renda de l'any anterior a l'entrevista) Per comunitats autònomes. 2021. Font: INE

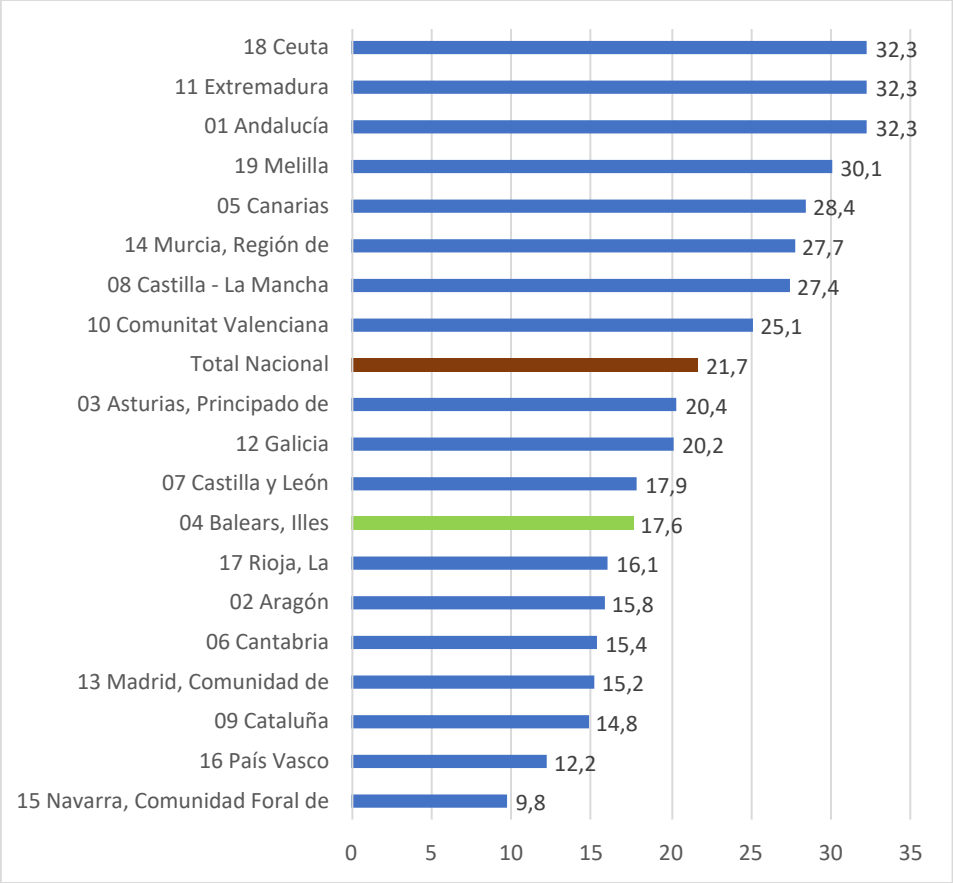

A les Illes Balears la taxa de risc de pobresa té una línia general de tendència favorable des de 2010 a 2021, però des de 2014 adquireix forma de serra. D'aquesta manera, va augmentar el 2015 per tornar a descendir el 2016, augmentar el 2017 i començar un període de reducció fins al 2019 tornant a pujar fins al 2021. D'aquesta manera, si bé és cert que la tendència general entre el 2010 i el 2019 és a la baixa de forma més significativa que a l'Estat —si el 2010 afectava el 22,7% de la població, el 2019 la xifra es reduïa al 12,0%, mentre que a l'àmbit nacional no baixava del 20%— és preocupant que entre el 2019 i el 2021 es mantingui una tendència ascendent, el que suposa en números absoluts que el 2021 hi ha 214.680 persones en risc de pobresa, unes 44.300 més que el 2020 i gairebé 72.000 persones més que el 2019. [35]

Per sexes, tot i que entre el 2008 i el 2019 s'havien superat les diferències, el 2020 la taxa de pobresa per a les dones ja havia augmentat un 4,2%, i va quedar llavors en un 13,6% per als homes i un 14,5% per a les dones. Encara no es disposa de les dades del 2021 desagregades per sexe.

[35] Atès que la població a 1 de gener de 2021 era d'1.219.775 habitants (INE).

Gràfic 10. Taxa de risc de pobresa (renda de l'any anterior a l'entrevista). Illes Balears i total nacional. 2010-2021. Font: INE

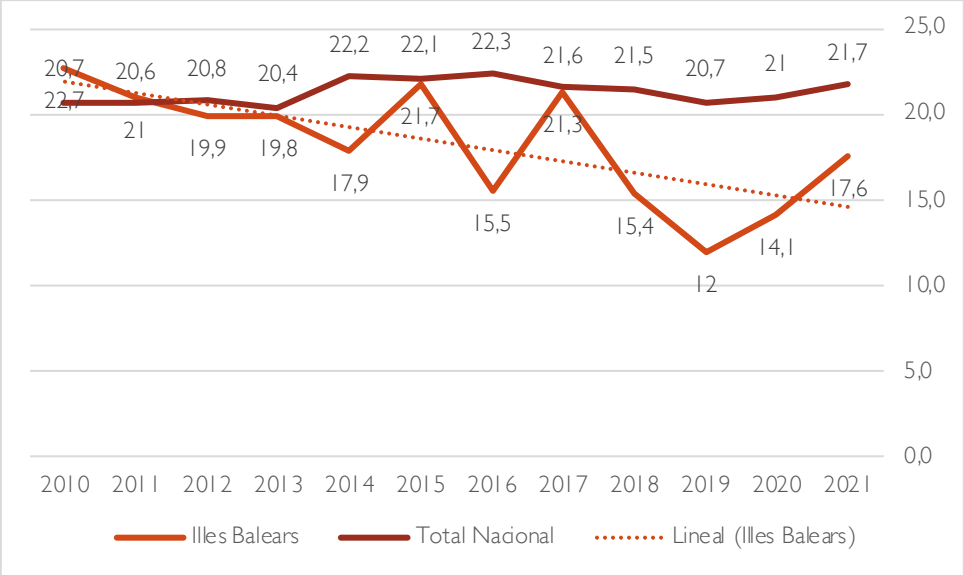

Per matisar aquesta informació amb les dades del llindar de pobresa regional —un indicador que té en compte les diferències regionals en el cost dels béns i serveis— el llindar de pobresa regional és a les Illes Balears d'11.108 euros per a 2020 (un 14,5% més gran que en el conjunt d'Espanya). **Utilitzant aquesta dada per calcular la taxa de pobresa, el 2019 s'elevava del 14,1% al 20,7%, i quedava, llavors, unes dècimes per sota de la mitjana nacional, que era del 21%.** No hi ha dades encara del llindar de pobresa regional per al 2021.

Considerant la taxa AROPE[36], les Illes Balears ocuparien una posició mitjana-baixa en el conjunt d'Espanya amb una taxa el 2021 del 22,4% (mitjana nacional: 27,8%) la qual cosa suposa un augment d'un 7,3% respecte al 2019 i de 0,4% respecte al 2020.

En termes absoluts, el 2021 més de 273.000 persones estan en risc de pobresa o exclusió social a Illes Balears, la qual cosa suposa més de 97.000 persones més que el 2019 i més de 8.000 que el 2020. [37]

[36] La taxa de risc de pobresa o exclusió social AROPE (per les sigles en anglès, At Risk Of Poverty or social Exclusion) es va crear el 2010 a l'efecte de mesurar la pobresa relativa a Europa ampliant el concepte de la taxa de risc de pobresa, que només recull els ingressos.
La taxa AROPE s'ha construït amb la unió de la població que es troba en risc de pobresa, o amb mancances materials o amb baixa intensitat en l'ocupació. El 2021 s'ha introduït un canvi metodològic que ha afectat dues de les seves tres dimensions.
Així, la taxa AROPE (nova definició 2021) es defineix com aquella població que està almenys en alguna d'aquestes tres situacions: risc de pobresa (no canvia la seva definició respecte a l'indicador antic), carència material i social severa i baixa intensitat en l'ocupació (nova definició 2021). Per tant, en l'indicador nou s'han modificat dos dels seus tres components, en concret la mancança material severa, que és substituïda per la mancança material i social severa i la baixa intensitat en l'ocupació. En llars sense ocupació o amb baixa intensitat en l'ocupació (llars en què els seus membres en edat de treballar ho van fer menys del 20% del seu potencial de treball durant l'any de referència). (INE, 2022)

[37] Cal destacar l'increment de la taxa AROPE el 2020 entre les dones, que va passar del 13 % al 23,7 %, és a dir, un augment de més de 10 punts percentuals i superà en 3,4 punts percentuals la taxa dels homes. Encara no hi ha dades del 2021 desagregades per sexe.

Desigualtat social

A aquesta taxa de pobresa s'afegeix que a les Illes Balears en els darrers anys ha augmentat la **desigualtat social**. En relació amb aquest tema s'aporten a continuació alguns indicadors: la renda mitjana, l'indicador de desigualtat (S80/S20), l'índex Gini, el percentatge de llars sense ingressos i la taxa AROPE.

La renda mitjana de l'arxipèlag el 2021 és de 16.867 euros per unitat de consum, un 10,6% menor que el 2020. Aquest descens ha posat tots els indicadors de la renda mitjana balear per sota de la mitjana nacional, quan el 2020 tots eren una mica superiors a la mitjana nacional.

Ja el 2020 **l'anàlisi dels decils de renda indica l'augment de la desigualtat en la mesura que respecte al 2019 ha augmentat un 2,2% el percentatge de persones amb rendes més baixes**, el mateix que el de les persones amb rendes més altes. D'altra banda, el 2020 gairebé la meitat de les pensions percebudes per pensionistes de Balears estaven per sota del llindar de la pobresa[38].

Gràfic 11. Renda per persona i unitat de consum. 2021. Illes Balears i total nacional. Font: Enquesta de Condicions de Vida (ECV) INE.

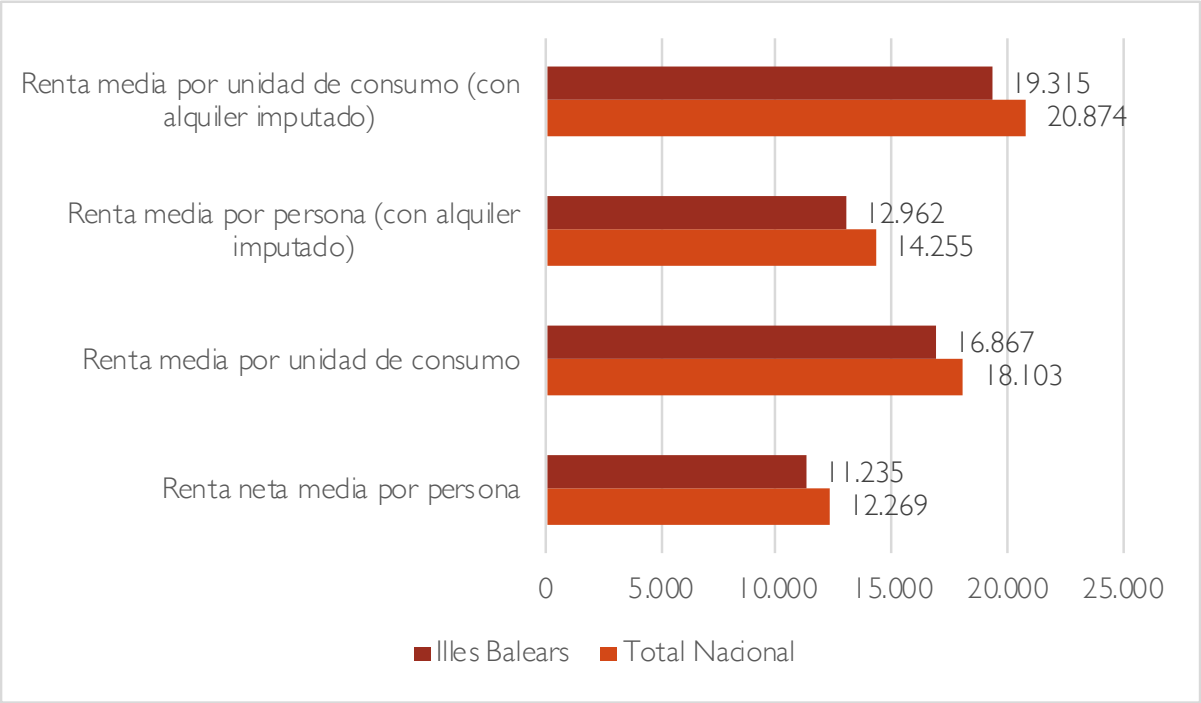

Com per a altres indicadors, també en la renda mitjana per persona hi ha diferències per municipis. En les últimes dades disponibles a l'INE, del 2019, les rendes més altes es donen als municipis de Valldemossa, Escorca i Deià; mentre que les rendes més baixes es registren a Inca, sa Pobla i Vilafranca de Bonany.

[38] EAPN-ES (2021) L'estat de la pobresa. Seguiment de l'indicador de pobresa i exclusió social a Espanya. 2008-2020. Informe de les Illes Balears. (Encara no hi ha dades per al 2021)

Il·lustració 5. Renda mitjana per persona als municipis de les Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de renda de les llars. INE.

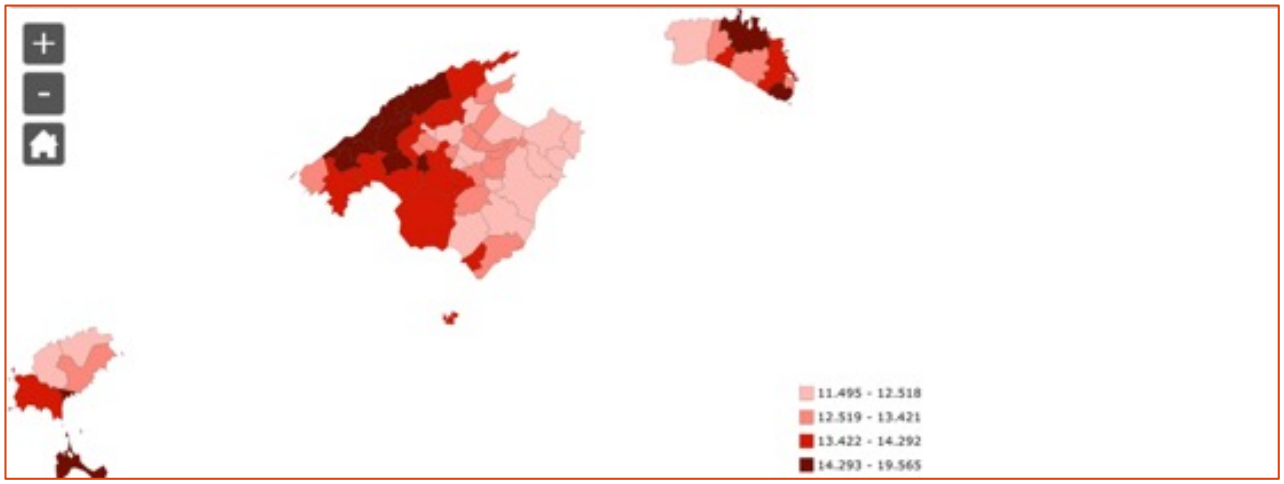

L'indicador de desigualtat (S80/S20) mesura la desigualtat en la distribució dels ingressos comparant percentils, és a dir, relaciona els ingressos obtinguts pel 20% de la població amb ingressos més alts, amb els ingressos del 20% de la població amb ingressos més baixos. A Balears el 2020 aquest indicador és 4,6, és a dir, el 20% de la població amb ingressos més alts guanya 4,6 vegades més que el 20% de la població amb ingressos més baixos. En el total nacional, el valor és 5,8 el 2020 (6,2 el 2021).

L'índex Gini[39] mostra la desigualtat d'ingressos que hi ha en un territori. El 2019, l'índex Gini a Espanya era de 33,0 i el 2020 era de 32,1. El 2021 torna a ser de 33,0.

En les últimes dades disponibles, a les Illes Balears el 2019 l'índex Gini era de 30,7, amb diferències notables per municipis. El major i, en conseqüència, el major grau de desigualtat econòmica es produeix a Deià (37,6), Valldemossa (37,4), Estellencs (36,4) i Es Mercadal (36,1), per sobre també de la mitjana nacional; i els menors índexs es produeixen a Ferreries (23,1), Son Servera (24,3) i Consell (26,6).

Il·lustració 6. Índex Gini per municipis de les Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de renda de les llars. INE

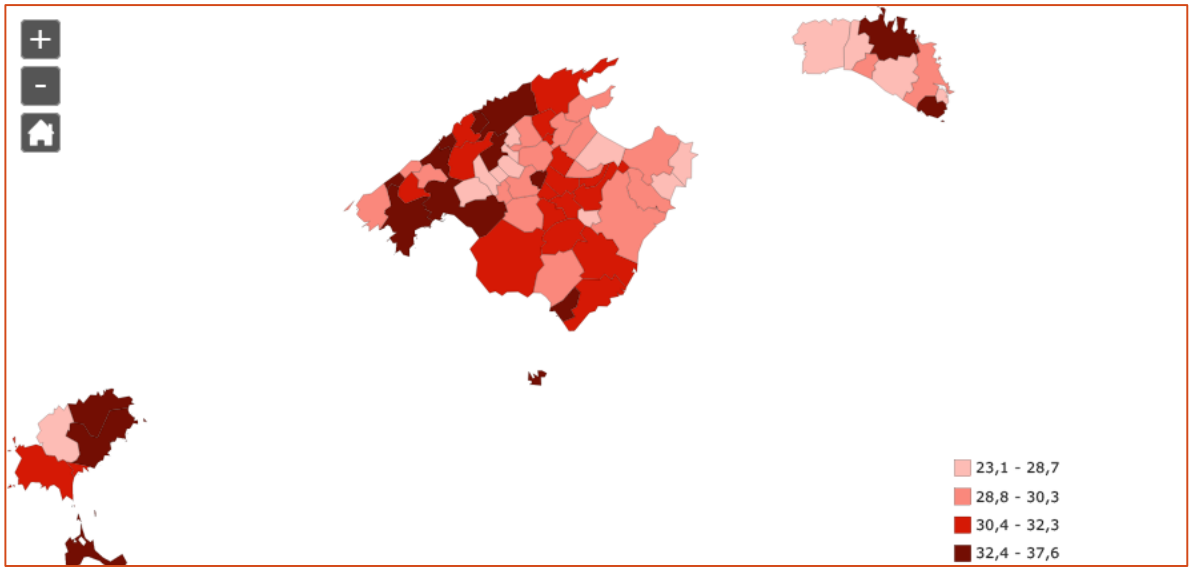

[39] L'índex Gini és una mesura econòmica que serveix per calcular la desigualtat d'ingressos que hi ha entre els ciutadans d'un territori. El valor de l'índex de Gini es troba entre 0 i 100, i n'és zero la màxima igualtat (tots els ciutadans/es tenen els mateixos ingressos) i 100 la màxima desigualtat (tots els ingressos els té un sol ciutadà/a). Una variació de dues unitats de l'índex equival a una distribució d'un 7% de riquesa del sector més pobre de la població (per sota de la mitjana) al més ric (per sobre de la mitjana).

Entre el 2015 i el 2019 l'índex Gini ha empitjorat en gairebé tots els municipis; només Estellencs i Escorca presenten millors resultats. On més ha empitjorat ha estat a Lloret de Vistalegre (4,9 punts més), Puigpunyent (4,1 punts més) i a Inca (3,8 punts més).

S'afegeix la dada que, el 2020, les Illes Balears registren un 3,8% de llars sense ingressos[40], i així és, després de les Illes Canàries, la comunitat que augmenta en major mesura aquest percentatge (1,06%) entre 2019 i 2020[41]. L'informe de Foessa-Càritas assenyala que les conseqüències de la pandèmia del COVID19 van representar un increment de la privació e totes les regions, excepte a Castella la Manxa i Aragó, però les més afectades van ser aquelles on el sector turístic, en particular el turisme internacional, té un pes especial: Illes Canàries, Comunitat Valenciana i les Illes Balears, la qual cosa va tenir com a conseqüència un major impacte de la crisi en les mancances materials de les llars en aquests territoris.

Situació del dret a un habitatge adequat[42]

A les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya es considera un grup especialment vulnerable el dels infants i adolescents que pateixen privació severa en matèria d'habitatge. S' especifica que:

> Hi ha un primer col·lectiu d'infants i adolescents sense sostre que constitueix el 2,6% de les persones sense llar. En aquest cas estaríem parlant d'una població aproximada d'entre 518 i 910 llars. Un segon col·lectiu, el més important, és el constituït per llars amb infants que pateixen una situació de privació severa d'habitatge, acumulant diferents mancances, cosa que afecta el 3,1% el 2020. D'altra banda, el 7,7% de les llars amb infants en aquest mateix any no poden garantir una temperatura adequada al seu habitatge. L'amuntegament a l'habitatge afecta el 13,5% de les llars amb infants. Finalment, cal destacar que el 10,5% de llars en què viuen infants estan afectats pel retard en el pagament d'una hipoteca, el lloguer, factures de serveis o la impossibilitat de pagaments de compres a terminis.

A les Illes Balears, el 2019 hi havia un 13,8% de població amb falta d'espai a l'habitatge i el 9,7% en el 2020 (mitjana nacional 5,9% i 7,6%). Però com es veu en el gràfic següent, a les Illes Balears no hi ha una trajectòria lineal, així que és millor considerar les dades mitjanes i, en aquest cas, entre el 2015 i el 2020 de mitjana hi ha un 10% de població amb falta d'espai a l'habitatge (dada nacional 5,7%).

[40] Informe Foessa-Càritas, 2022.

[41] En el diagnòstic realitzat per a elaborar el III Pla estratègic de Serveis Socials de les Illes Balears, una de les característiques estructurals que es destaca és com la temporalitat i les condicions laborals precàries dels sectors econòmics de les illes -en particular del turisme, però no únicament- ha derivat en un increment dels anomenats treballadors pobres, entre els quals destaca la presència de joves i dones.

Gràfic 12. Població amb manca d'espai a l'habitatge (% de població total). Font: INE

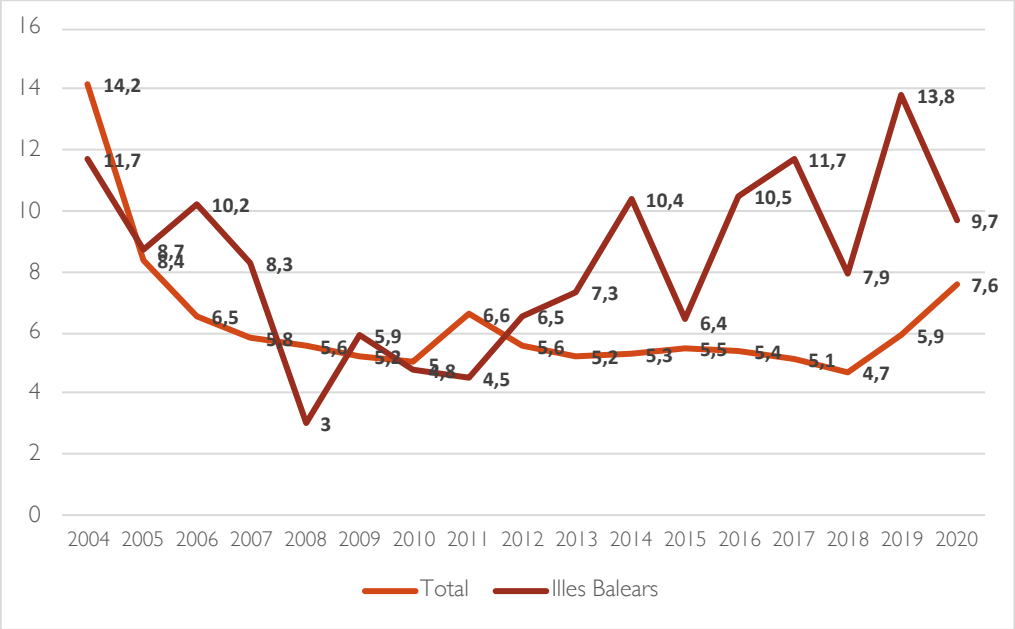

Com indica l'INE[43]: «L'habitatge és un pilar fonamental per a la inclusió social de les persones i les llars. La qualitat de l'habitatge recull un conjunt ampli d'aspectes, no només relacionats amb l'habitatge en si mateix, sinó també amb les condicions de l'entorn en què estigui situat (sorolls, contaminació, problemes mediambientals, delinqüència o vandalisme, etc.)»

Els **problemes estructurals de l'habitatge** (com presentar problemes de goteres, humitats en parets, sòls, sostres, etc.), disposar de l'espai suficient o tenir problemes de manca d'espai, patir determinades deficiències (falta de llum, no poder mantenir una temperatura adequada) constitueixen elements clau per determinar la qualitat de l'habitatge des del punt de vista de condicions materials[44]. En aquest cas, aquesta situació afectaria el 2020 el 23% de la població balear (mitjana nacional 19,7%) i de mitjana des del 2015 a un 20% de la població (mitjana nacional 15,5%).

[42] Vegeu glosari.

[43] <https://www.ine.es/ss/Satellite?L=es_ES&c=INESeccion_C&cid=1259948998406&p=1254735110672&pagename=ProductosYServicios%2FPYSLayout&param1=PYSDetalleFichaIndicador&param3=1259937499084>

Gràfic 13. Percentatge de població que viu en llars amb determinades deficiències en l'habitatge. 2004-2020. Font: INE

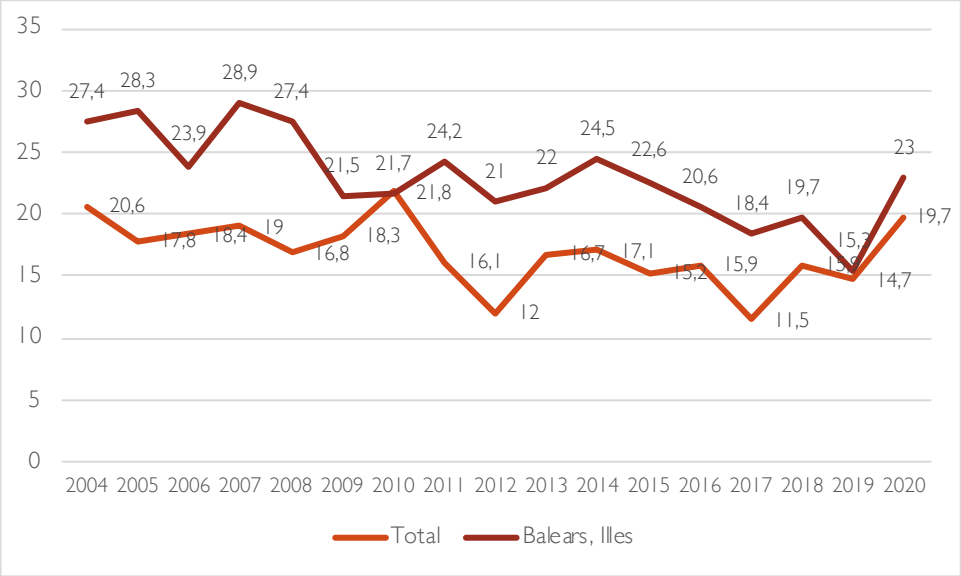

L'escassetat i carestia de l'habitatge[45] es mostra com un dels eixos que condicionen la situació de la infància i l'adolescència a les Illes Balears. S'hi suma la dada que, com ja s'ha indicat en un altre apartat, del 2019 al 2020 hi va haver un augment important del percentatge de persones que no es poden permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada (del 6,5% al 19,9%). El confinament durant la pandèmia ha agreujat la situació, perquè les llars s'han convertit en l'espai escolar i, en moltes ocasions, també laboral.

Un indicador que els preus de l'habitatge són alts seria que, a les Illes Balears, almenys des del 2015, hi ha un percentatge menor que la mitjana nacional de llars amb **habitatge en propietat**[46] i un percentatge més gran de llars l'habitatge de les quals està llogat a preu de mercat o a preu inferior al de mercat.

[44] Definicions de l'indicador Població que viu en llars amb determinades deficiències a l'habitatge.

[45] L'informe de 2020 de l'OBIA assenyala la vulnerabilitat de les famílies amb menys recursos durant la pandèmia, posant l'accent que existeixen més de 30.000 llars compartides, 10.000 de les quals tenen menys de 48 m², així com una quantitat indeterminada però significativa de famílies que viuen en una única habitació. En el informe de l'OBIA de 2020: «La situació del mercat immobiliari a les Balears s'ha caracteritzat per una especulació creixent als darrers anys. L'entrada en escena dels apartaments turístics ha rebentat un marc de preus d'habitatges raonables i això, sumat a la cobdícia col·lectiva d'un sector de la societat que posseïa habitatges i que els ha destinat a aquest ús, ha contribuït a una pujada contínua dels preus de lloguer. Aquest fet, afegit a un exigu parc d'habitatges socials —dels més baixos de l'Estat espanyol— ha conduït a l'expulsió dels habitatges, sobretot a Palma i a Eivissa, de famílies de classe mitjana baixa o famílies humils. Això explica la molt preocupant llista de 9.290 sol·licituds d'habitatges socials (Font: Registre Públic de Demandants d'Habitatges Protegits Illes Balears. Desembre 2020).»

[46] Les Illes Balears, les Illes Canàries i Ceuta tenen les menors taxes de llars en propietat.

Taula 12. Percentatge de llars per règim de tinença de l'habitatge. Illes Balears i total nacional. 2015 i 2020. Font: Enquesta de condicions de vida. INE

	2015		**2020**	
	Illes Balears	Total nacional	Illes Balears	Total nacional
Propietat	64,4	77,3	65	75,2
Lloguer a preu de mercat	26,4	13,1	25	14,7
Lloguer inferior al preu de mercat	4,2	2,5	6,7	3,3

Els **preus del lloguer** en habitatge col·lectiu a les Illes Balears el 2020 estan de mitjana entre els 480 i els 792 euros al mes i són, en conjunt, més alts que en la majoria de les comunitats autònomes. La superfície mitjana en el percentil 25 (el valor per sota del qual està el 25% de la població) és de 64 m².

Il·lustració 7. Quantia mitjana de l'arrendament per províncies segons la informació del Sistema Estatal de Referència del preu del lloguer d'habitatge per a la tipologia d'habitatge col·lectiu. 2020. (euros/mes). Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana.

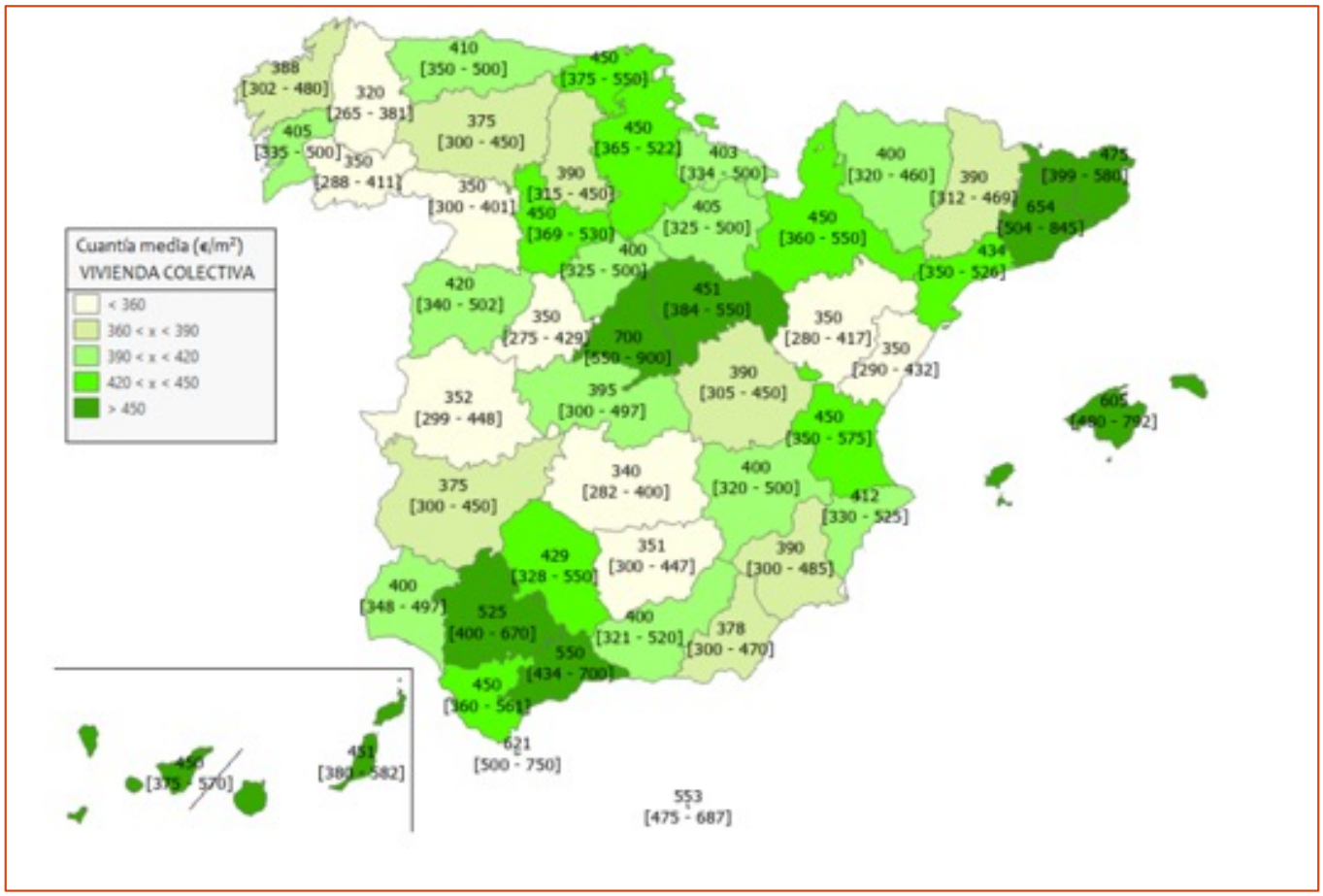

Segons un informe d'EAPN sobre l'habitatge en les comunitats autònomes[47], «El 2020 el cost del lloguer sobre el total dels ingressos bruts mensuals en 2020 va ser el següent, en ordre descendent: Illes Balears (82,8%), Madrid (69,6%), Catalunya (63,5%), Canàries (57,4%), Andalusia (53%), Comunitat Valenciana (50,3%), País Basc (48,9%), Navarra (44,8%), Cantàbria (40,9%), La Rioja (38,5%), Castella i Lleó (36,7%), Aragó (35,7%), Múrcia (35,7%), Galícia (34,5%), Castella la Manxa (32%), Astúries (31,3%) i Extremadura (30,3%).» És evident la influència en els preus de l'habitatge turístic, sobretot considerant que el percentatge d'habitatges turístics el 2021 sobre els habitatges censats el 2011 a Illes Balears és del 5%, quan la mitjana nacional és d'1,22%[48].

No obstant això, hi ha una gran diversitat en funció dels municipis. El mapa següent reflecteix una aproximació dels preus del lloguer de l'habitatge (habitatge col·lectiu) a les illes (preu major a major tonalitat) el 2020. Eivissa i Formentera són les illes amb un nivell major de preus.

Il·lustració 8. Homologació dels preus del lloguer de l'habitatge (habitatge col·lectiu) a les Illes Balears. 2020. Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana.

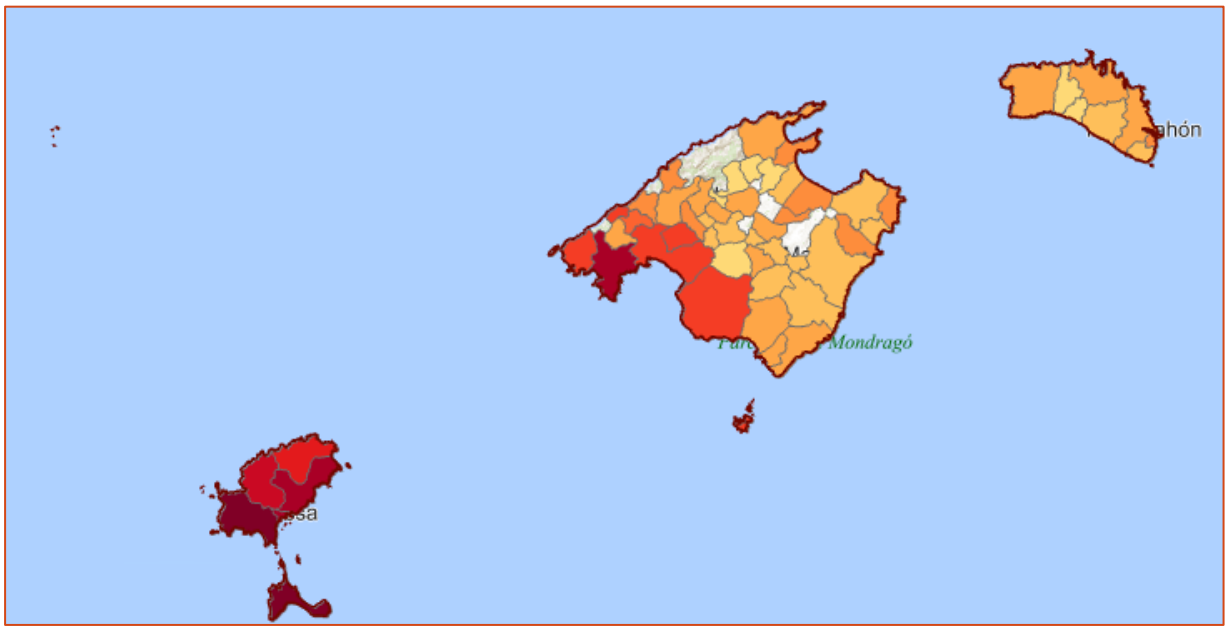

Un altre indicador és l'Índex de Preus d'Habitatge (IPV), elaborat per l'INE amb l'objectiu de mesurar l'evolució temporal del nivell dels preus de compravenda dels habitatges de preu lliure, tant nous com de segona mà.

L'IPV de Balears és especialment significatiu pel que fa a l'habitatge de segona mà, ja que, almenys des de 2015, ha estat per sobre de la mitjana nacional. En el cas de l'habitatge nou passa el mateix i amb més intensitat des del tercer trimestre del 2019, quan la diferència amb la mitjana nacional va augmentar gairebé en 8 punts.

D'aquesta manera, els preus de l'habitatge han augmentat a les Illes Balears per sobre de la mitjana: entre el primer trimestre de 2015 i el quart trimestre de 2021 en el conjunt d'Espanya el preu per m2 es va incrementar un 16,2% i, a les Illes Balears, un 35,8%. La bretxa entre la mitjana nacional i el preu a les Illes Balears en el quart trimestre de 2021 és de més de 852 euros per m².

[47] (EAPN, 2022)

[48] Font: Habitatges turístics a Espanya. INE, 2021.

Gràfic 14. Valor taxat mitjà de l'habitatge lliure (euros/m2). Illes Balears i total nacional. 2015-2021. Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana.

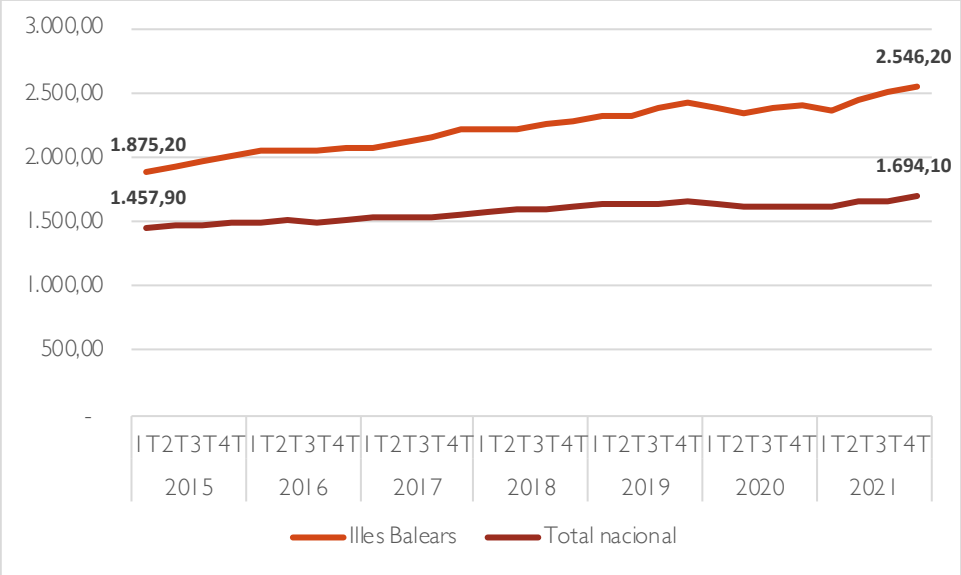

Dels municipis amb més de 25.000 habitants de les illes, el preu més alt de l'habitatge en el quart trimestre de 2021 el registra Santa Eulàlia des Riu, per davant del municipi d'Eivissa, on s'ha produït la major pujada de preus entre 2018 i 2021. A Mallorca, Calvià registra els preus més alts i també un augment més gran que a la resta dels municipis de l'illa en aquest període. A Menorca, els preus més alts són els de Ciutadella, però a Maó és on s'ha produït l'augment més gran.

Taula 13. Valor taxat d'habitatge lliure (euros/m2) als municipis de més de 25.000 habitants a les Illes Balears. Trimestre 4 de 2018 i 2021. Font: Ministeri de Transport, Mobilitat i Agenda Urbana

	4T2018	**4T2021**	**% de variació**
Inca	1.347,70	1.494,20	10,9
Manacor	1.380,50	1.693,30	22,7
Maó	1.378,20	1.719,00	24,7
Llucmajor	1.914,10	2.258,20	18,0
Ciutadella	1.984,10	2.263,80	14,1
Marratxí	2.150,60	2.370,70	10,2
Palma	2.006,80	2.399,40	19,6
Calvià	2.634,70	3.249,30	23,3
Eivissa	3.537,40	4.005,90	13,2
Santa Eulàlia des Riu	3.224,80	4.068,10	26,2

Tot i que la Llei 5/2018, de 19 de juny, de l'habitatge de les Illes Balears obliga les administracions públiques vetllar perquè hi hagi un nombre suficient d'habitatges socials per atendre les necessitats de la població més vulnerable[49], les dades del Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana sobre l'habitatge i **la rehabilitació**

[49] Article 29, Habitatges d'inserció: «les administracions públiques vetllaran perquè els serveis socials de les diferents administracions i les entitats sense ànim de lucre que duen a terme activitats i programes d'inserció social puguin disposar d'un volum d'habitatges d'inserció suficient per atendre les necessitats dels sectors de la població que ho requereixen.»

protegides mostren el descens radical a l'arxipèlag de qualificacions o aprovacions definitives des de 2015[50].

Gràfic 15. Habitatge i rehabilitació protegits. Illes Balears. 2011-2021. Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana

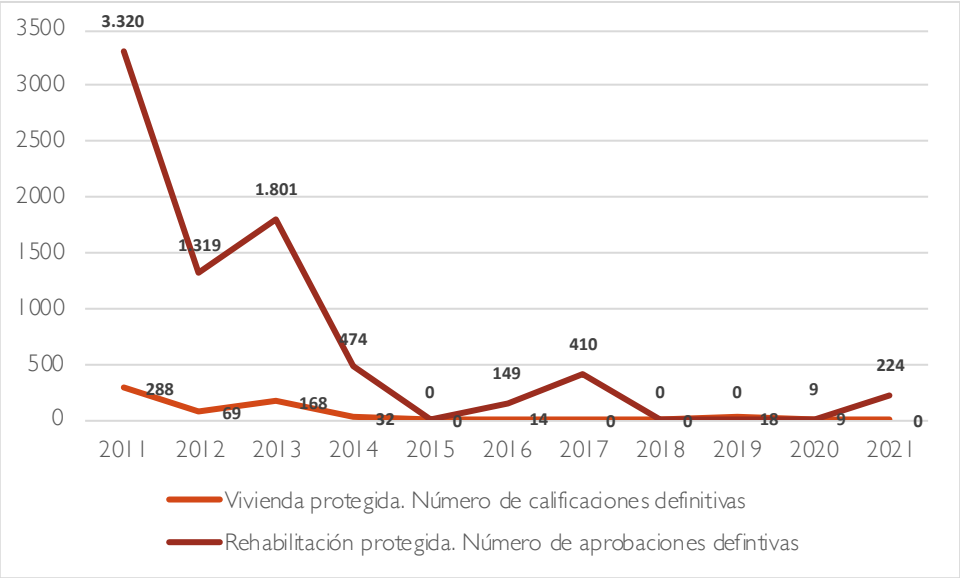

No és casualitat que el 2021 les Illes Balears se situïn com la tercera comunitat autònoma amb més llars amb retards en els pagaments relacionats amb l'habitatge principal o en compres a terminis, amb el 20,3%, per darrere de les Illes Canàries (26,2%) i Múrcia (21,3%). Si el 2020 les llars que tenien retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca, lloguer, rebuts de gas, comunitat, etc.) en els últims 12 mesos eren un 12,5% (mitjana nacional, 10,7%), el 2021 són el 14,8% (mitjana nacional, 11%)[51].

La falta d'habitatge s'aguditza quan es tracta de famílies en risc d'exclusió social. Els ajuntaments no tenen prou recursos ni línies d'ajuts per pal·liar problemes urgents d'habitatge de famílies vulnerables, cosa que pot acabar en una situació de risc per als infants i adolescents d'aquestes famílies[52].

En el diagnòstic per al III Pla de Serveis Socials de les Illes Balears s'indica com, segons les dades del Consell General del Poder Judicial sobre els partits judicials de les illes, l'any 2014 el 63,3% dels llançaments judicials estaven relacionats amb l'habitatge i aquest percentatge ha augmentat fins al 83,5% el 2020. Cal afegir que, el 2021, ja era del 97,6%, i el 85,6% els llançaments eren com a conseqüència de procediments derivats de la Llei d'arrendaments urbans, en els quals s'arriba a la segona major taxa per 100.000 habitants (98,6) després de Canàries (99,1), quan la mitjana nacional és de 61,2.

[50] La gestió dels habitatges socials és a càrrec de l'Institut Balear de l'Habitatge (IBAVI). Segons dades de la Conselleria de Territori, Energia i Mobilitat, el parc actual d'habitatges és d'uns 1.800 i s'ha aprovat un pla d'habitatge per a la construcció de 511 unitats més de VPO en solars públics. Font: Llibre Blanc de l'Urbanisme i l'Edificació a Balears.

[51] INE: Enquesta de condicions de Vida.

[52] En l'informe de 2020, l'OBIA assenyala el següent: «Hi ha, per altra banda, una manca generalitzada als ajuntaments de les Illes de recursos d'habitatge d'emergència per lluitar contra situacions com les que ens han arribat a la nostra oficina, i el que no és acceptable és que municipis de més de 20.000 habitants no tinguin aquest tipus de recurs. La part forana de Mallorca i la resta de les illes no disposen d'un centre d'acollida de famílies i, en aquest període, s'ha demostrat que constitueix un equipament imprescindible. Mentre aquesta situació es manté, s'han de seguir incrementant línies d'ajuda al lloguer com s'està fent als darrers exercicis, sobretot a les famílies més vulnerables, perquè, de fet, el que està passant és que — malgrat que la legislació prohibeix l'assumpció de tuteles ex lege a menors per raons de pobresa— s'estan produint tuteles en la pràctica pel Servei de Protecció de Menors per situacions de manca o pèrdua dels habitatges per part de les famílies, i són els propis serveis socials municipals els qui estan plantejant a aquestes famílies que demanin ajuda al Servei de Protecció, i això és inacceptable.»

Però, a més, hi ha diferències importants entre illes: Menorca registra una proporció més gran d'alçaments relacionats amb el lloguer de la propietat que Mallorca o Eivissa.

Finalment, cal assenyalar que en el Decret llei 10/2020, de 12 de juny, de prestacions socials de caràcter econòmic de les Illes Balears es recull que «el 10,8% de la població de les Illes Balears es troba en una situació d'habitatge inadequat, i el 7,5% en una situació d'habitatge insegura, segons l'enfocament ETHOS.»

Situació dels grups d'infants i adolescents més vulnerables[53]

Aquest apartat reconeix la vulnerabilitat especial dels següents grups d'infants i adolescents:

- Infància i adolescència en situacions familiars precàries i amb privació severa en matèria d'habitatge, com estan definides en la Garantia Infantil Europea a Espanya
- Infància i adolescència d'origen migrant
- Infància i adolescència amb discapacitat
- Infància i adolescència en famílies monoparentals
- Infància i adolescència en famílies nombroses
- Infància i adolescència gitana.

A partir d'aquesta classificació, en altres apartats s'analitzen les problemàtiques d'alta vulnerabilitat relacionades amb les addiccions o la violència contra la infància i l'adolescència en totes les seves extensions, inclosa la dels fills i filles de víctimes de violència masclista.

Infància i adolescència en situacions familiars precàries i amb privació severa en matèria d'habitatge

Com ja s'ha comentat, a les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya un dels sis grups en situació específica de vulnerabilitat és el d'infants i adolescents en situacions familiars precàries que són:

[53] El Pacte Balear per la Infància inclou les següents mesures dins l'eix de lluita contra la pobresa: garantir un ingrés mínim per cada fill o filla menor d'edat i un increment de la ponderació de les rendes mínimes destinades a famílies per cadascun dels nins i nines que componguin la unitat familiar; incorporar un enfocament d'equitat en les polítiques destinades a la infància, de manera que recullin la realitat específica dels infants més vulnerables en el disseny i seguiment de les polítiques socials, especialment en les destinades a erradicar la pobresa; des d'una perspectiva d'integritat de les mesures de suport a les famílies amb menors a càrrec, mantenir i incrementar les partides pressupostàries destinades a la concessió d'ajuts econòmics i complementar-les amb la garantia d'accessibilitat a altres prestacions que facin possible la plena inclusió social dels infants i adolescents que viuen a les Illes Balears, amb independència de la seva situació econòmica; i alinear les polítiques d'infància i, en concret, la lluita contra la pobresa infantil amb les fites de l'Agenda 2030, establint fites i indicadors que s'articulin en un sistema de seguiment que permeti mesurar l'abast i l'impacte d'aquestes polítiques.

> [Aquells que] pateixen les majors taxes de pobresa i exclusió social (AROPE). El 2020, el 49,18% dels infants i adolescents que viuen en llars monoparentals estan en risc de pobresa o exclusió social. De la mateixa manera, dos tipus de llars pateixen les majors taxes de privació material severa: les llars compostes per un sol adult amb menors de 18 anys a càrrec (36,3%), i aquelles compostos per dos adults i més de tres menors de 18 anys (36,7%). La despesa en habitatge constitueix un dels factors desestabilitzadors de les economies familiars: el 33,2% de les llars monoparentals i el 15,1% dels compostos per dos adults i tres o més fills pateix sobrecàrrega financera per aquesta causa.

En relació amb la infància i l'adolescència amb privació severa en matèria d'habitatge, a més que es doni la possibilitat que hi hagi un grup reduït d'infants o adolescents sense sostre, la definició es refereix, com es veurà més avall, a l'acumulació de diferents mancances en l'habitatge, com la garantia de la temperatura adequada o l'amuntegament. Finalment, també s'inclou en aquesta denominació la infància i l'adolescència que viu en llars afectades per retards en el pagament d'una hipoteca, el lloguer de l'habitatge, factures de serveis per a l'habitatge o la impossibilitat de compres a terminis.

Com ja s'ha analitzat en apartats anteriors, la taxa AROPE a les llars de les Illes Balears es troba en un nivell mitjà en el conjunt d'Espanya i el 2021 és del 22,4% (mitjana nacional: 27,8%). En el cas de les persones amb menys de 18 anys cal considerar que, d'acord amb les dades d'Eurostat (2021), el 24,2% dels infants i adolescents de la Unió Europea estaven en risc de pobresa o exclusió social el 2020 i aquesta xifra era, per a Espanya, del 32%. L'any 2020 la mancança material severa va créixer especialment en el grup d'infants i adolescents, per la qual cosa l'impacte de la crisi va ser més gran per a les persones menors de 18 anys. Així mateix, Espanya és un dels països de la Unió Europea on la pobresa infantil persistent és més alta, i «es troba en aquesta situació el 20,2 per cent dels menors d'edat. Això suposa que, aproximadament, el 75 per cent dels qui es troben en situació de pobresa ho estan de manera estructural i persistent.»[54]

La taxa de risc de pobresa infantil a les Illes Balears[55] no és idèntica en tots els municipis. Considerant la taxa de risc moderada, a Mallorca oscil·la entre el 35,8% de Sa Pobla i el 35,4% de Felanitx o el 34,4% de Petra i el 12,4% de Marratxí o el 12,9% d'Esporles. A Menorca, a Es Mercadal es registra el major índex, 23,5%, a Maó el 22,7% i el menor a Ferreries, el 12,8%. A Eivissa, Sant Antoni de Portmany registra l'índex major, 26,2% i al municipi d'Eivissa, el menor, 18,3%. Formentera té un 21,1% de risc de pobresa infantil moderada.

[54] MINISTERI D'HISENDA I FUNCIÓ PÚBLICA I MINISTERI DE DRETS SOCIALS I AGENDA 2030 (2022). Informe d'impacte en la infància, l'adolescència i la família del Projecte de Pressupostos Generals de l' Estat per al 2022.

[55] En termes generals, l'OBIA recull a l'informe de 2020 que el primer problema de la infància i l'adolescència a Balears continua sent la pobresa, i assenyala que entre el 22 i 23% dels infants i adolescents estan en risc de pobresa, tot i que aquests percentatges s'han anat reduint (37,8% el 2013). No obstant això, cal assenyalar que, com indica el Pla d'Acció Estatal per a la Implementació de la Garantia Infantil Europea (2022-2030), el disseny de l'Enquesta de Condicions de Vida permet calcular de forma limitada les taxes de pobresa infantil a les comunitats autònomes amb menor població, com és el cas de les Illes Balears.

Il·lustració 9. Taxa de risc de pobresa infantil moderada per municipis majors de 2.500 habitants de les Illes Balears. Font: Atles de distribució de renda de les llars (ADRH), Institut Nacional d'Estadística (INE).

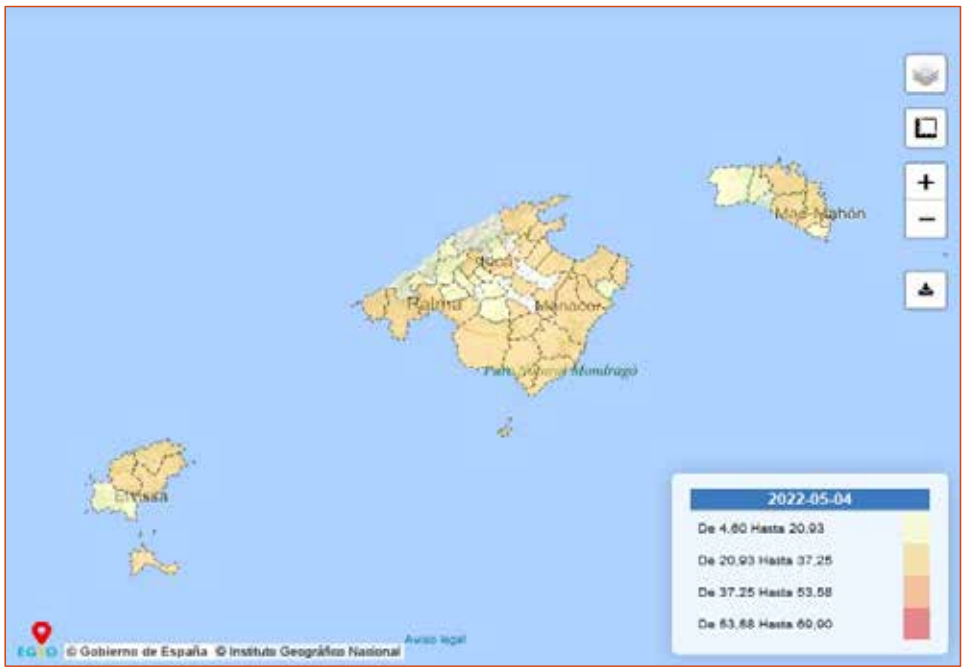

Altres indicadors mostren xifres preocupants. Per exemple, en l'indicador de privació material severa, del 2019 al 2021 s'ha produït un augment important del percentatge de persones que no es poden permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada (del 6,5% al 19,9%). Un altre cas és l'indicador, recollit també en l'Enquesta de Condicions de Vida (INE), de carència material, que es defineix com el percentatge de llars per dificultats per arribar a final de mes. En el cas de les Illes Balears, les llars amb molta dificultat o amb dificultat per arribar a final de mes són gairebé la quarta part (24,4%) del total (dada en el conjunt d'Espanya: 22,1%); però, a més, les llars que arriben a final de mes amb facilitat o molta facilitat són el 19,9% a l'arxipèlag i el 23% en el conjunt d'Espanya. Aquestes dades redunden en la tendència de l'augment de les desigualtats en una regió amb rendes altes.

Taula 14. Indicadors relacionats amb el risc de pobresa a les Illes Balears i al total nacional. 2021. Font: INE.

Indicador	Definició	Illes Balears	Mitjana nacional 2021
Taxa de risc de pobresa o exclusió social (AROPE)	Proporció de persones que estan en, almenys, un dels tres criteris del risc de pobresa o exclusió social: en risc de pobresa relativa (considerant el llindar nacional de pobresa), vivint en llars amb mancança material i social severa o vivint en llars amb baixa intensitat de treball.	22,4%	27,8%
En risc de pobresa (renda any anterior a l'entrevista)	És la població que disposa del 60% de la mitjana dels ingressos per unitat de consum.	17,6%	21,7%

Població amb mancança material i social severa	Mesura la població amb mancança en, almenys, set conceptes d'una llista de tretze (set quant a llars i sis quant a persones)[56].	6,1%	8,3%
Baixa intensitat en l'ocupació	Aquest indicador es refereix a les persones de 0 a 64 anys que viuen en llars en les quals es treballa menys del 20% del potencial d'ocupació.	7,3%	11,6%

El 8,8% de les llars espanyoles té molta dificultat per arribar a final de mes. A Illes Balears, es recull el tercer millor resultat respecte a aquesta qüestió (5,4%), només per sobre de La Rioja (3,1%) i el País Basc (4,6%).

No obstant això, com s'ha vist hi ha a les Illes Balears un 6,1% de població amb mancança material i social severa. En aquest sentit, les llars considerades amb mancança material severa són aquelles en què coincideixen diversos dels següents ítems. Considerant la mitjana nacional, les Illes Balears registra pitjors dades en els retards en pagament de despeses d'habitatge principal i factures ajornades en els darrers dotze mesos i no poder-se permetre un automòbil.

Taula 15. Indicadors de llars amb mancança material severa a les Illes Balears i al total nacional. 2021. Font: INE.

	Illes Balears 2021	**Mitjana nacional 2021**
• **No es pot permetre anar de vacances almenys una setmana a l'any**	33,2%	32,8%
• **No es pot permetre un àpat de carn pollastre o peix cada dos dies**	2,9%	5,1%
• **No es pot permetre mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada**	15,1%	15,2%
• **No té capacitat per afrontar despeses imprevistes**	31,0%	36,6%
• **Retards en pagament de despeses d'habitatge principal i factures ajornades en els últims 12 mesos**	14,8%	11,0%
• **No es pot permetre disposar d'un automòbil**	5,9%	5,1%
• **No es pot permetre disposar d'un ordinador personal**	5,7%	6,5%

[56] La mancança material severa de l'antic indicador se substitueix pel nou concepte mancança material i social severa, que es calcula de forma separada per a cada membre de la llar. Aquest nou indicador es construeix amb 13 components, dels quals set es defineixen a nivell de llar i sis són personals, diferents per a cada membre de la llar. Una persona està en situació de carència material i social severa pateix, almenys, set de les 13 limitacions que formen la llista. Els set conceptes definits pel que fa a la llar són:

- No es pot permetre anar de vacances almenys una setmana a l'any.
- No es pot permetre un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies.
- No es pot permetre mantenir l' habitatge amb una temperatura adequada.
- No té capacitat per afrontar despeses imprevistes.
- Ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts de gas, comunitat, etc.) o en compres a terminis en els últims 12 mesos.
- No es pot permetre disposar d'un automòbil.
- No pot substituir mobles malmesos o vells.

Els sis primers ja figuraven a la llista anterior i s'hi ha afegit l'últim. En canvi, desapareixen de la llista de mancances la disponibilitat de telèfon, televisor o rentadora, un cop contrastada la seva poca utilitat per explicar situacions de privacions materials. Per la seva banda, els sis nous conceptes definits pel que fa a la persona són:

- No es pot permetre substituir roba malmesa per una altra de nova.
- No es pot permetre tenir dos parells de sabates en bones condicions.
- No es pot permetre reunir-se amb amics/família per menjar o prendre alguna cosa almenys una vegada al mes.
- No es pot permetre participar regularment en activitats de lleure.
- No es pot permetre gastar una petita quantitat de diners en si mateix.
- No es pot permetre connexió a internet.

En l'evolució d'aquests indicadors en els darrers cinc anys, a Illes Balears els valors per al 2021 no són gaire diferents dels recollits el 2017, si bé n'han millorat alguns (poder permetre's unes vacances almenys d'una setmana a l'any, mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada, tenir capacitat per afrontar despeses imprevistes) i n'han empitjorat d'altres (permetre's un menjar de carn pollastre o peix cada dos dies, impagament de despeses d'habitatge principal i factures ajornades en últims 12 meses, i disposar d'un ordinador personal).

Taula 16. Indicadors de llars amb mancança material severa a les Illes Balears 2017-2021. Font: INE.

	2017	2018	2019	2020	2021
• **No es pot permetre anar de vacances almenys una setmana a l' any**	35,1	27,4	22,8	31,8	33,2
• **No es pot permetre un àpat de carn pollastre o peix cada dos dies**	1	1,8	3,8	8,7	2,9
• **No es pot permetre mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada**	16,2	11,4	7,6	19,8	15,1
• **No té capacitat per afrontar despeses imprevistes**	35,5	29,9	26,1	38,5	31
• **Retards en pagament de despeses d'habitatge principal i factures ajornades en els últims 12 mesos**	10,9	7,2	8,9	12,5	14,8
• **No es pot permetre disposar d'un automòbil**	5,9	7,3	3	3	5,9
• **No es pot permetre disposar d'un ordinador personal**	4,3	4,8	5,7	6,7	5,7

Infància i adolescència d'origen migrant

Marc legal

L'article 6 de la Llei 9/209, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, Persones menors de 18 anys estrangeres, indica que:

- Les persones menors de 18 anys estrangeres que es trobin a la comunitat autònoma de les Illes Balears tenen dret a l'educació, a l'assistència sanitària i als serveis i les prestacions socials bàsiques, en les mateixes condicions que les persones menors de 18 anys de nacionalitat espanyola. Els poders públics, en el disseny i l'elaboració de les polítiques públiques, han de tenir com a objectiu aconseguir la plena integració de les persones menors estrangeres en la societat balear, mentre romanguin en el territori de la comunitat autònoma de les Illes Balears, d'acord amb la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social.
- Les persones menors de 18 anys estrangeres que es trobin a les Illes Balears tenen els drets que reconeix aquesta llei i, especialment, tenen dret a ser escoltades i escoltades i a rebre informació de manera comprensible sobre qualsevol actuació que dugui a terme l'administració amb relació a la seva persona.

- Les administracions públiques, mitjançant serveis i programes d'acolliment, han de fomentar la integració social de les persones menors de 18 anys immigrades.

Dades generals

A 1 de juliol de 2021, el 18,8% de la població resident a les Illes Balears té nacionalitat estrangera (la dada per al conjunt d'Espanya és l'11,2%). Això suposa 220,3 mil persones, el 49,4% dones.

El 16,8% d'aquesta població té menys de 18 anys i suposa, aproximadament, 34,7 mil persones.

La població estrangera a Balears és majoritàriament masculina (50,3%), també entre els nins, nines i adolescents estrangers (51,3%), sense grans diferències amb els percentatges nacionals.

Taula 17. Percentatges de població amb nacionalitat estrangera en la població total i en la menor de 18 anys. A les Illes Balears i a Espanya. Gener 2022. Font: Padró continu. INE.

	Illes Balears	**Total nacional**
% de població estrangera en població total	18,8	11,5
% de població estrangera en població amb menys 18 anys	16,8	11,2
% total de dones en població estrangera	49,7	49,9
% total de dones en població estrangera amb menys 18 anys	48,7	47,9

La majoria de la població amb nacionalitat estrangera a les illes té origen europeu: suposa el 57,1% de tota la població estrangera i el 44,7% de la població estrangera amb menys de 20 anys.

En resum, de la població de nacionalitat estrangera amb menys de 20 anys, gairebé 5 de cada 10 tenen nacionalitat europea, 3 de cada deu tenen nacionalitat africana i 2 són d'Amèrica, Oceania o Àsia.

Gràfic 16. Població amb nacionalitat estrangera. Total i població amb menys de 20 anys. Illes Balears. Per nacionalitat (agrupació de països). Font: INE

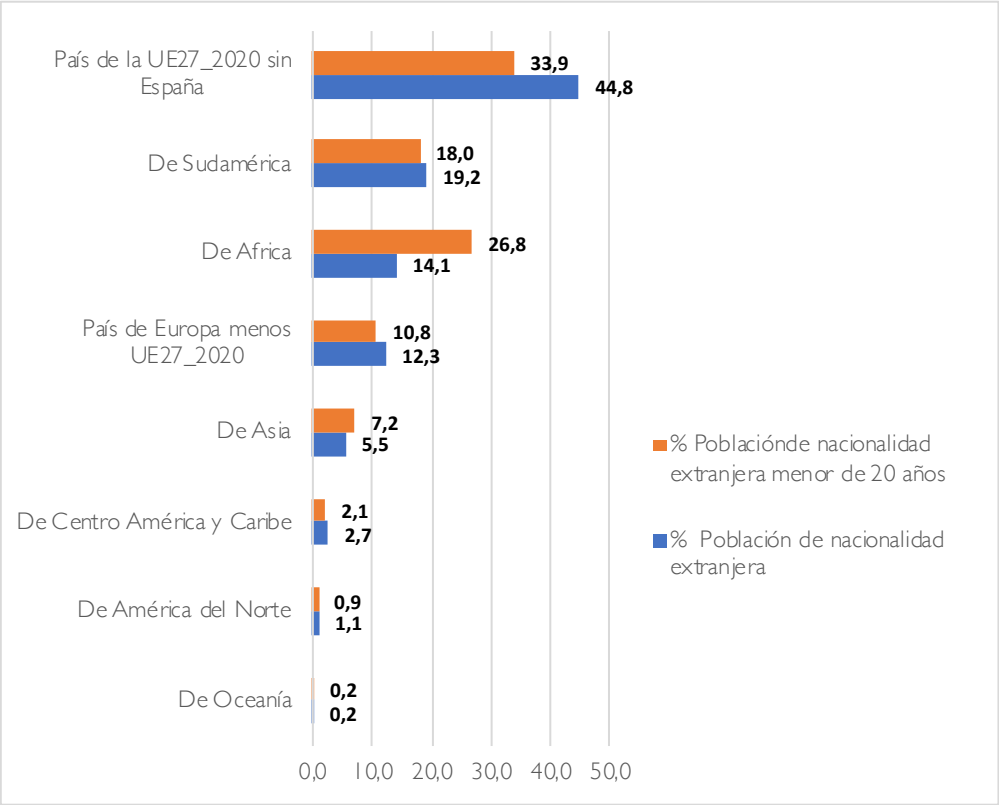

Com s'ha comentat, la majoria de les persones menors de 20 anys estrangeres són homes, però en major mesura en el cas de les nacionalitats africanes (74,8%).

Taula 18. Percentatge de persones estrangers menors de 20 anys. Illes Balears. Per grup de nacionalitat. 2021. Font: INE.

	de persones estrangeres emnors de 20 anys
País de la UE27_2020 sense Espanya	56,1
País d'Eurpoa menys UE27_2020	54,9
D'Àfrica	74,8
D'Amèrica del Nord	51,2
De Centre Amèrica i Carib	50,4
De Sud-amèrica	55,1
D'Àsia	65,9
D'Oceania	63,1

A les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya la infància i l'adolescència migrant és un dels sis grups considerats més vulnerables:

> Entre el 15% i el 19% de les persones d'origen emigrant que han arribat a Espanya durant els últims anys són infants i adolescents. El 2019, gairebé el 50% d'aquest col·lectiu amb almenys un progenitor migrant es trobava en situació de pobresa i exclusió social. A més de les limitacions d'accés a les prestacions de protecció social per problemes administratius, el col·lectiu de nens, nenes d'origen immigrant afronta problemes d'accés a l'educació infantil. La taxa de participació en l' educació entre 0-3 anys és significativament més baixa que la del conjunt de nens i nenes, en part a causa de dificultats de

finançament de les despeses educatives, però potser també a causa de factors culturals. Gairebé la meitat té dificultats per fer front a les despeses de l'ensenyament bàsic, alhora que pateixen segregació escolar. La taxa d'abandonament en educació secundària és el 29% davant el 13% en els nens i nenes autòctons. La privació severa en habitatge afecta el 5% de les llars amb nens i un terç d'ells afronten dificultats per al pagament de despeses de l'habitatge (més de la meitat en el cas dels menors de 18 anys que viuen en llars en situació de pobresa).

L'estudi diagnòstic per al III Pla Estratègic de Serveis Socials recull els principals aspectes de la vulnerabilitat dels infants d'origen migrant a les Illes Balears:

Determinades característiques de la població estrangera com les condicions d'establiment, els dèficits de suports familiars, les condicions d'accés al mercat laboral així com les situacions d'irregularitat administrativa, afavoreixen una major vulnerabilitat econòmica que la població autòctona; l'any 2019, la taxa de risc de pobresa o exclusió social fou del 32,9%, mentre que la de la població autòctona era del 11,5%, una diferència de 21,4 punts percentuals que, si bé oscil·la d'any a any, sempre és manté per sobre dels 10 punts i en alguns moment dels darrers 10 anys, ha arribat a superar els 35 punts de diferència.

Aquesta informació es complementa amb el fet que, a desembre de 2021, a les Illes Balears, el percentatge de titulars de nacionalitat estrangera de RESOGA (renda social) era el 48,9%, una dada molt més gran que la proporció de població estrangera a les illes[57]. D'aquests titulars, n'eren dones el 63,5% (en el cas de titulars de la població espanyola, les dones representaven el 66,3%).

En termes generals, tot i que el risc de pobresa o exclusió dels infants i adolescents d'origen estranger és sempre és molt més gran que per a la població de nacionalitat espanyola, no en tots els casos s'enfronten a les mateixes circumstàncies, ni tampoc aquestes suposen sempre una major vulnerabilitat social. Observant les xifres de progenitors (persones amb més de 16 anys), la població estrangera en d'origen europeu a Espanya té un risc menor de pobresa o d'exclusió (46,0%) que la població no europea (54,2%), encara que la bretxa entre tots dos grups es va tancant des del 2015.

Gràfic 17. Risc de pobresa o exclusió social (indicador AROPE) per nacionalitat (persones de 16 i més anys). 2015-2019. Enquesta de condicions de vida. INE.

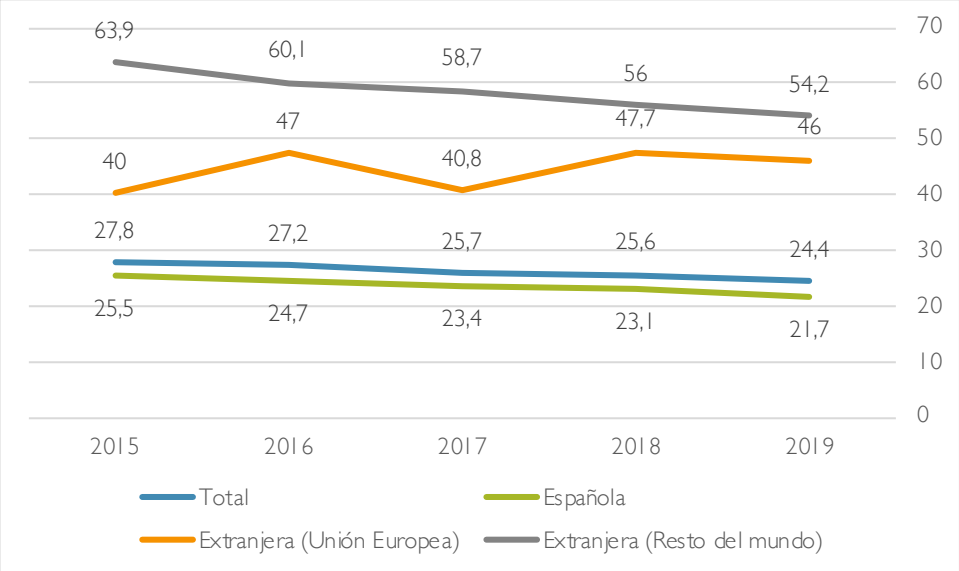

[57] Font: Servei de Planificació Social. Direcció General de Planificació, Equipaments i Formació, Conselleria d'Afers Socials i Esports.

L'estudi, Fer-se adult a Espanya. La integració dels fills d'immigrants, d'Alejandro Portes, Rosa Aparicio i William Haller[58], inclòs el 2018 a l'Anuari CIDOB de la Immigració, conclou que la integració de la segona generació de persones immigrants a Espanya té un balanç positiu, tot i que assenyala un factor nou i rellevant: l'origen musulmà juga a favor de la discriminació.

> En línies generals, és possible concloure que l'estudi arreplega un balanç positiu del procés d'integració de la segona generació a Espanya. Això es manifesta en una pluralitat d'indicadors que inclouen els considerables assoliments educatius ja assolits i les expectatives optimistes de futur. També es reflecteix en les baixes experiències de discriminació i en els alts nivells d'autoidentificació amb el país, que no diferencien els fills d'immigrants nascuts a Espanya dels fills d'espanyols. És més, tots els fills d'immigrants, incloent-hi els nascuts a l'estranger, diuen sentir-se «com a casa» a Espanya. (...) La consistent similitud de resultats entre membres de la segona generació i els fills d'espanyols de la mateixa edat també apunta a la integració dels primers a una mateixa comunitat. Són tots «nous espanyols» els qui, al seu torn, representen el futur de la nació. Només condicionen aquest panorama favorable els següents factors: el desavantatge econòmic de les llars immigrants, la major dificultat dels joves immigrants a accedir a nivells ocupacionals més alts i l'efecte de l'origen musulmà en les experiències de discriminació.

Infància i adolescència amb discapacitat

Marc legal

La **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** assenyala a l'article 82, Planificació General, que el pla estratègic d'atenció a la infància i l'adolescència de les Illes Balears ha de tenir en compte, entre altres marcs legals, la Convenció dels drets de les persones amb discapacitat.

Com es veurà més endavant, en l'article 36, estableix el Dret a l'atenció primerenca especialitzada de forma gratuïta per a les nines i nins amb menys de sis anys i trastorns de desenvolupament o amb risc de patir-los.

El **Decret 91/2019, de 5 de desembre, regula el procediment per al reconeixement del grau de discapacitat** i els principis generals del procediment per al reconeixement del grau de dependència i modifica el Decret 83/2010, de 25 de juny, pel qual s'estableixen els principis generals del procediment per al reconeixement de la situació de dependència, la intensitat de protecció dels serveis i el règim de compatibilitat de les prestacions del **Sistema per a l'Autonomia i l'Atenció a la Dependència** en l'àmbit de la comunitat autònoma de les Illes Balears, i es crea la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears.

Dades generals

«La pobresa dels nens i nenes amb discapacitat no consisteix només en la menor participació i accés a rendes i a béns econòmics, sinó també en la privació que suposa l'educació no inclusiva, la institucionalització fora d'entorns familiars, l'absència de suports públics per garantir l'atenció primerenca i el desenvolupament infantil o el major assetjament i risc d'abús o maltractament que suporten per motius de discapacitat», assenyala CERMI en l'adhesió a l'Aliança País Pobresa Infantil Zero, una iniciativa promoguda per l'Alt Comissionat contra la Pobresa Infantil del Govern d'Espanya.

[58] Investigació Longitudinal sobre la Segona Generació (ILSEG) a Espanya, duita a terme en tres fases entre els anys 2006 i 2017, a partir d'enquestes a una mostra estadísticament representativa de fills i filles de persones immigrants i nadives.

Per aquesta raó, els nins, nines i adolescents amb discapacitat són considerats un dels sis grups més vulnerables a les Bases per al **Pla d'Acció de la Garantia Infantil** Europea a Espanya.

La seva vulnerabilitat queda reflectida en alguns indicadors: d'una banda, segons dades de l'INE, el 2019 el 25,3% de la població resident a Espanya es trobava en risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE), mentre que en el cas de les persones amb discapacitat l'indicador s'elevava fins al 32,5%. I, d'altra banda, la absència d'habitatges accessibles empitjora la seva situació. El 2018, només el 0,6% dels 9,8 milions d'edificis residencials a Espanya complien els criteris d'accessibilitat universal per a persones amb mobilitat reduïda o discapacitat.[59]

Les persones amb discapacitat reconeguda major o igual al 33% a les Illes Balears són el 5% (a Espanya, 6,9%), sense diferència entre dones i homes i, en termes absoluts, són 57,0 mil persones.

Atesa la representació de població infantil i adolescent en la població amb discapacitat, l'1,7% té menys de 7 anys; i el 5,5% entare 7 a 17 anys. És a dir, hi ha un 7,2% de nins, nenes i adolescents en el total de persones amb discapacitat. A Espanya aquest percentatge és el 5%.

Taula 19. Persones amb discapacitat reconeguda major o igual al 33% a Illes Balears. Per sexe i trams d'edat menors de 18 anys. 2019. Font: IMSERSO

	Persones amb discapacitat	**% sobre el total de persones amb discapacitat**
Total Illes Balears	57.033	
Homes	28.586	50,1
Dones	28.447	49,9
Menys de 7 anys	963	1,7
De 7 a 17 anys	3.159	5,5

Per tipus de discapacitat, la tipologia de discapacitat que té major incidència en la població amb menys de 18 anys és la **discapacitat mental i intel·lectual**. En el cas de les Illes Balears, aquest seria el cas de dos terços (66%) de la població infantil i adolescent amb discapacitat.

Taula 20. Persones amb discapacitat reconeguda major o igual al 33% a Illes Balears. Per tipus de discapacitat i trams d'edat menors de 18 anys. 2019. Font: IMSERSO

	Total	**Menys de 7 anys**	**De 7 a 17 anys**
Discapacitat osteoarticular	24.821	19	102
Per malaltia crónioca	7.601	92	244
Discapacitat mental	7.700	409	1.338
Discapacitat neuromuscular	5.131	91	352
Discapacitat intel•lectual	4.112	264	737
Discapacitat visual	3.377	20	134
Discapacitat auditiva	2.199	40	141
Altra discapacitat	1.273	2	27
Discapacitat expressiva	575	23	61

[59] Fundació Mútua de Propietaris, 2018.

Discapacitat mixta	240	3	22
Discapacitat sordceguesa	4	0	1
	57.033	963	3.159

Gràfic 18. Distribució de les persones de menys de 18 anys amb G.D> = 33% i primera deficiència que s'esdevé. Illes Balears. 2019. Font: IMSERSO

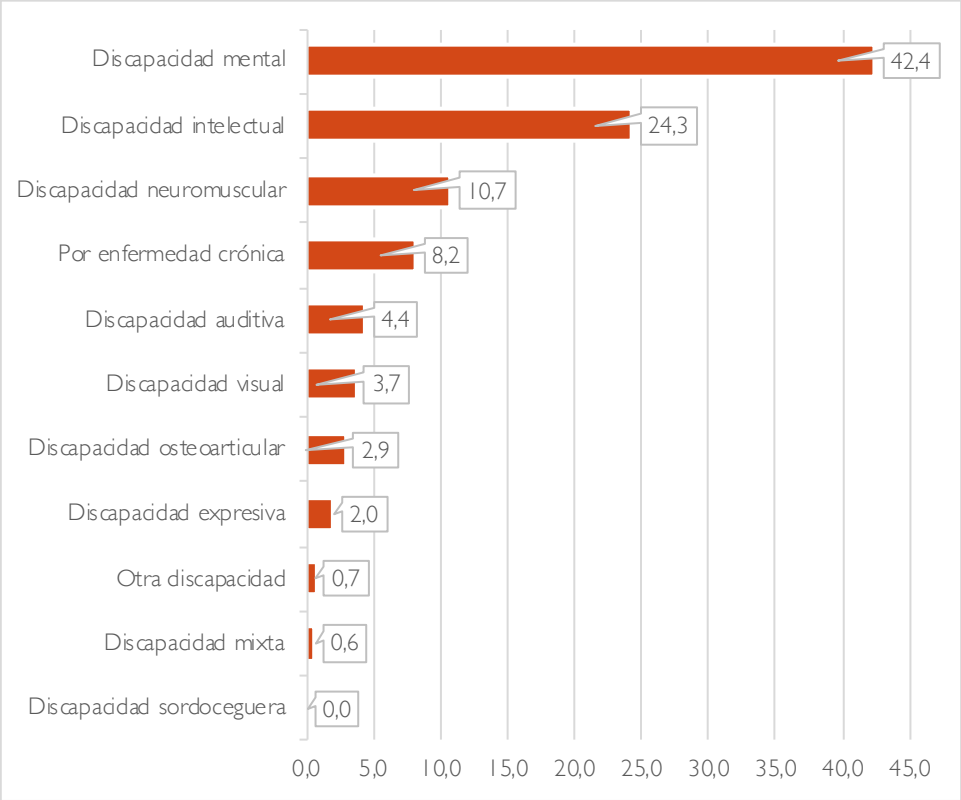

Infància i adolescència en famílies monoparentals[60]

Marc legal

La Llei 8/2018, defineix en l'article 7 les famílies monoparentals, en termes generals, com les que estan formades per una sola persona progenitora, tutora, acollidora o adoptant amb qui conviuen i depenen econòmicament un o més fills o filles que són menors de 21 anys o tenen un grau de discapacitat igual o superior al 33% o que estan incapacitats per treballar, amb independència de la seva edat. Els consells insulars en gestionen el procediment d'acreditació.

[60] En el Pacte Balear per la Infància s'anuncia com a mesura: reconèixer de manera permanent les famílies monoparentals a l'àmbit legal i administratiu, amb especial atenció a les unitats familiars encapçalades per dones, de manera que puguin beneficiar-se d'una major protecció social que mitigui la situació de vulnerabilitat dels seus infants (amb prestacions econòmiques, àmbit escolar, transport, lleure i fiscalitat), sensibilitzar la societat en el seu conjunt per evitar la discriminació i fomentar la igualtat d'oportunitats de tota la infància.

Dades generals

A les Illes Balears hi ha un 10,2% de llars monoparentals, percentatge que en els darrers anys s'ha acostat a la mitjana nacional.

Gràfic 19: Percentatge de llars monoparentals a les Illes Balears i en el conjunt d'Espanya. 2013-2020. Font: Enquesta contínua de les llars (ECH). Dades referides al valor mitjà del període.

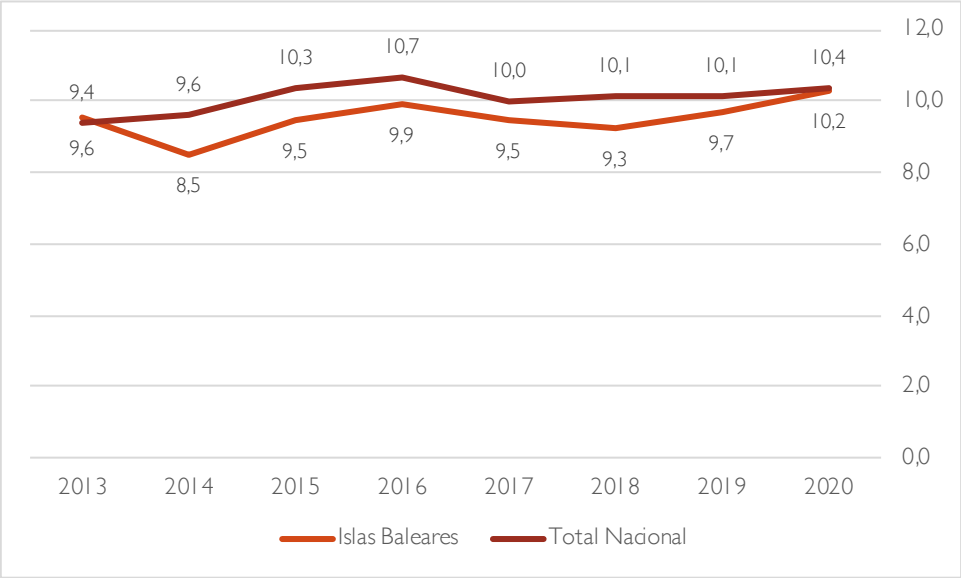

A les Illes Balears, el 81% de les famílies monoparentals està a càrrec d'una dona: en uns 800 casos es tracta de mares amb menys de 25 anys i, en general, una mica més de vuit de cada 10 són de nacionalitat espanyola.

Taula 21. Dades sobre llars monoparentals a les Illes Balears. 2020. Font: Enquesta contínua de llars (ECH).

	Total llars (milers)	**%**
Total llars monoparentals	47,3	10,2
A càrrec d'un home	8,9	18,8
A càrrec d'una dona	38,3	81,0
A càrrec d'una dona amb menys de 25 anys (no hi ha llars monoparentals a càrrec d'un home menor de 25 anys)	0,8	1,7
Tots els seus membres de nacionalitat espanyola	38,0	80,3
Algun membre de nacionalitat estrangera	9,2	19,5

Sense dades concretes de les Illes Balears, a l'àmbit nacional les llars monoparentals experimenten les taxes de risc de pobresa més altes de tots els tipus de llars: el 38,9% el 2020, quan la mitjana és el 21% (ECV-INE); i la meitat de les llars monoparentals, el 49,1%, està en risc de pobresa i exclusió (AROPE), que és gairebé el doble del que es reflecteix quan es consideren totes les llars (26,4%)[61].

[61] A desembre de 2021, a les Illes Balears eren titulars de RESOGA 742 famílies monoparentals. D'aquestes, el 92,3% eren a càrrec d'una dona.

Infància i adolescència gitanes[62]

Marc de planificació

El nou marc per a la població gitana de la Unió Europea inclòs en el Pla d'acció de la UE contra el racisme 2020-2025 se centra en un enfocament basat en tres pilars: igualtat, inclusió i participació, que complementa la integració socioeconòmica dels gitanos marginats prevista en el marc anterior i hi introdueix reformes considerables. Segons dades de l'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (FRA, per les seves sigles en anglès), la situació continua sent problemàtica per a les minories gitanes i la població itinerant. En alguns països fins i tot ha empitjorat i, per exemple, un 62 % dels infants pateixen privacions greus.

L'Estratègia Nacional per a la Igualtat i Participació del Poble Gitano (2021-2030) del Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 assenyala que:

> Els desavantatges d'aquesta població s'evidencien especialment en la segregació escolar i residencial, en la persistència de risc de pobresa, en els baixos índexs d'autopercepció de l'estat de salut, en les dificultats per accedir al mercat laboral -especialment entre la joventut gitana-, la bretxa digital, l'infrahabitatge i els casos de discriminació i antigitanisme en les diferents dimensions de la vida política, econòmica, social i cultural. Aquestes circumstàncies s'han fet encara més complexes per la crisi provocada per la COVID-19, la qual va ampliar les bretxes de desigualtat existents, revelant els alts nivells de vulnerabilitat, marginalitat i exclusió social als quals estan exposades les persones gitanes a Espanya i Europa.

Per aquestes raons, es planteja que:

> Un dels objectius principals d'aquesta estratègia és la lluita contra la pobresa infantil i trencar el cicle de transmissió intergeneracional de la pobresa, impulsant programes d'atenció integral i comunitària a mitjà i llarg termini per incidir en tots els àmbits (ocupació, serveis socials, educació, cures de primera infància, sanitat, habitatge, etc.), a través de la coordinació d'esforços entre l'Administració General de l'Estat, comunitats autònomes i les entitats locals. Així mateix, es treballarà perquè els itineraris educatius es mantinguin durant tot el cicle formatiu, donant continuïtat als programes socials desenvolupats per les entitats socials i garantint el suport constant per part de l' equip de docents.

En el mateix sentit les Bases per al **Pla d'Acció de la Garantia Infantil** Europea a Espanya, assenyalen els nins, nines i adolescents pertanyents a la minoria gitana com un dels grups més vulnerables:

> [Són] aproximadament uns 190.000, i acumulen diversos factors d'exclusió. El 89% viuen en situació de pobresa i la taxa de pobresa severa arriba a gairebé el 54%. La taxa de privació material severa afecta el 46% de les llars d'aquest grup, una part del qual viu en barraques (2,17%), en barris segregats (2,78%), o en habitatges no adequats (8,63%). La taxa de cobertura de l'educació infantil d'aquest col·lectiu era inferior al 50% el 2019, a causa de factors com les llargues distàncies entre la llar i el centre d'educació infantil, la segregació residencial i els problemes de conciliació entre ocupació i cures dels pares. Juntament amb una part dels infants d' origen immigrant, els infants i adolescents gitanos pateixen de manera particularment aguda la segregació escolar. Només el 17% dels adolescents gitanos finalitzen el primer cicle d'ensenyament secundari (77% en la població general). Un de cada tres nens, nenes i adolescents gitanos no té ordinador, i el 40% no té accés a internet. Pateixen també mancances importants quant a nutrició i cures dentals.

En la previsió de governança, l'estratègia compta amb el Grup de Cooperació Tècnica sobre Població Gitana on, entre altres actors, hi ha representats els departaments de serveis socials autonòmics.

[62] En el Pacte Balear per la Infància, dins de l'àmbit sobre l'equitat, es recullen com a mesures: reconèixer la infància gitana com un col·lectiu prioritari en les estratègies d'inclusió social i contra la pobresa infantil, garantir-ne la inclusió educativa, reduir-ne la desigualtat en l'accés als serveis i sensibilitzar la societat per evitar la discriminació.

Dades generals

Un estudi amb dades de 2015, publicat el 2018[63], proporcionava informacions diverses sobre la població gitana a Balears, com que la població romaní distribueix la seva residència de forma irregular o que la sisena part dels habitatges utilitzats per la població gitana eren infrahabitatges.

Un estudi comparat del 2019[64] sobre els nivells de pobresa de la població gitana a Espanya recollia que, de mitjana, el 46% de la població gitana era extremadament pobra, el 66% estava en situació de pobresa severa i el 86% de les famílies es trobaven en risc de pobresa. Els nivells de pobresa eren més notoris per a la infància i l'adolescència gitana perquè viuen majoritàriament en llars amb major nombre de membres que són, al seu torn, els que manifesten majors nivells de pobresa. D'aquesta manera, més de la meitat vivia en llars en situació d'extrema pobresa i 7 de cada 10 en llars de pobresa severa i 9 de cada 10 estaven en risc de pobresa. Però la incidència de la pobresa al territori espanyol és diversa i les xifres més positives es registren a Múrcia, València, Catalunya i Balears, on els nivells de pobresa severa de la població gitana no arriben al 50%.

L'estudi sobre la Percepció de la discriminació per origen racial o ètnic per part de les seves potencials víctimes, realitzat pel Consell per a l'eliminació de la discriminació racial o ètnica del Ministeri d'Igualtat el 2020, calcula que la taxa de discriminació percebuda per la població gitana en l'àmbit escolar és del 26%. És a dir, 26 de cada cent persones que han assistit a un centre educatiu l'últim any o tenen fills o filles estudiant a Espanya en aquest període, s'han sentit discriminades pel seu origen ètnic.

Les organitzacions socials de població gitana[65] expliquen que:

> El nivell educatiu de la població gitana està molt per sota del conjunt de la població espanyola. Hi ha una gran bretxa educativa entre gitanos i no gitanos. La població gitana espanyola s'ha incorporat fa a penes 30 anys al sistema educatiu. En tan poc temps, l'avanç ha estat enorme, i s'ha passat de l'exclusió, a l'escolarització, passant prèviament per una escolarització separada a través de les escoles-pont. Avui podem parlar que les nenes i nens gitanos estan escolaritzats a Primària, un fet que fa unes dècades era impensable. Però la gran bretxa educativa es mostra amb cruesa tant en les possibilitats dels joves gitanos d'accedir a Secundària i en les possibilitats de completar els estudis obligatoris. La bretxa comença a dibuixar-se en Primària, però s'obre abans fins i tot de la finalització de l'Ensenyament Secundari Obligatori, on un 64% de l'alumnat gitano d'entre 16 i 24 anys no conclou els estudis obligatoris enfront del 13% del conjunt de l'alumnat. Dels 15 als 16 anys hi ha un gran descens en l'escolarització. Als 15 anys el 86,3% de l'alumnat gitano es troba escolaritzat (enfront d'un 97,9% del conjunt de la població) i als 16 aquesta xifra descendeix a un 55,5% (per al conjunt de l'alumnat aquesta dada és d'un 93,5%). El curs en què més abandonament es produeix és sego de l'E.S.O i l'edat en què més estudiants gitanos abandonen és als 16 anys. L'abandonament escolar primerenc de la joventut gitana se situa en el 63,7% enfront del 19,4% que presenta el conjunt de la població.

Infància i adolescència en famílies nombroses

Marc legal

La **Llei 40/2003, de 18 de novembre, de protecció a les famílies nombroses** va definir aquest tipus de família com la integrada per un o dos ascendents amb tres o més fills, siguin o no comuns. Tanmateix, a efectes de drets, va equiparar amb les famílies nombroses les estructures familiars següents:

[63] Fundació Secretariat Gitano -Daleph, 2018.

[64] DE LA RICA, SARA; GORJÓN, LUCÍA; MILLER, LUIS; ÚBEDA, PALOMA (2022).

[65] Del web de la Fundació Secretariat Gitano. <https://www.gitanos.org/que-hacemos/areas/educacion/en_cifras.html>

- Un o dos ascendents amb dos fills siguin o no comuns, sempre que almenys un d'aquests sigui discapacitat o estigui incapacitat per treballar.

- Dos ascendents, quan ambdós fossin discapacitats, o, almenys, un d'ells tingués un grau de discapacitat igual o superior al 65 per cent, o estiguessin incapacitats per treballar, amb dos fills, siguin o no comuns.

- El pare o la mare separats o divorciats, amb tres o més fills, siguin o no comuns, encara que estiguin en diferents unitats familiars, sempre que es trobin sota la seva dependència econòmica, encara que no visquin en el domicili conjugal. En aquest supòsit, el progenitor que opti per demanar el reconeixement de la condició de família nombrosa, proposant a aquests efectes que es tinguin en compte fills que no convisquin amb ell, haurà de presentar la resolució judicial en la qual es declari la seva obligació de prestar-los aliments. En el cas que no hi hagués acord dels pares sobre els fills que s'hagin de considerar en la unitat familiar, operarà el criteri de convivència.

- Dos o més germans orfes de pare i mare sotmesos a tutela, acolliment o guarda que convisquin amb el tutor, acollidor o guardador, però no es trobin a les seves expenses.

- Tres o més germans orfes de pare i mare, majors de 18 anys, o dos, si un d'aquests és discapacitat, que convisquin i tinguin una dependència econòmica entre ells.

- El pare o la mare amb dos fills, quan hagi mort l'altre progenitor.

A les Illes Balears l'article 6 de la Llei 8/2018, defineix que «són famílies nombroses les que determina la legislació estatal vigent en aquesta matèria i les famílies monoparentals amb un fill amb discapacitat reconeguda del 33% o superior.»

Dades generals

En el registre de famílies nombroses de 2020 (Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social) figuren 754.645 títols en vigor a tot Espanya, i en corresponen a les Illes Balears 16.297[66]; en 2.122 casos, el 13%, es tracta de famílies amb fills o filles amb discapacitat.

El percentatge de llars amb tres o més fills o filles convivint és lleugerament menor a les Illes Balears (2,7%) que en el conjunt de la població nacional (3,5%). En el 73,4% de les famílies nombroses balears (unes 9.100 llars) els fills i filles tenen menys de 25 anys; i unes 900 llars són llars monoparentals a càrrec d'una dona. (ECH-INE).

Taula 22. Dades sobre les famílies nombroses a Illes Balears. 2020. Font: Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social i INE

	Núm
Total de famílies nombroses	16.227
Famílies nombroses amb fills o filles amb discapacitat	2.122
Famílies nombroses amb fills i filles menors de 25 anys	9.100
Famílies nombroses monoparentals a càrrec d'una dona	900

[66] La memòria de l'IMAS indica que, només a Mallorca, n'hi ha 15.881, que seria el 97,9% del total.

La Fundació Foessa, en l'informe de 2019 sobre Vulneració de drets. Infància, xifrava en un 33% les famílies nombroses que estaven en exclusió social el 2018.

Marc de planificació

A més d'algunes especificitats ja comentades en apartats anteriors, el marc principal per a la planificació de la lluita contra la pobresa de la infància i l'adolescència és el següent:

L'Estratègia 2022-2027 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa conté com una de les seves àrees la igualtat d'oportunitats i la inclusió social per a tots els infants i adolescents. En aquesta, estableix entre altres desafiaments la pobresa infantil i la necessària assignació de recursos per a serveis socials, serveis per a la infància i les famílies i millorar la consciència social i política de l'abast de la pobresa i dels fenòmens relacionats com la manca d'habitatge o l'habitatge precari.

Per tant, un marc necessari és el **Pla d'Acció Nacional de la Garantia Infantil de la Unió Europea**[67]. La Garantia Infantil de la Unió Europea és una mesura per prevenir i combatre l'exclusió social garantint l'accés dels infants i adolescents en situacions de vulnerabilitat a un conjunt de serveis clau (també mitjançant la incorporació de la perspectiva de gènere perquè es tinguin en compte les diferents situacions en què es troben les nines i nins), lluitant contra la pobresa infantil i el foment de la igualtat d'oportunitats. Són nins, nines i adolescents en risc de pobresa o exclusió social, que viuen en llars en risc de pobresa, que pateixen privació material i social greu o la intensitat de treball dels quals és molt baixa. La Garantia Infantil s' emmarca en una perspectiva més àmplia de drets de la infància: és un dels instruments principals de l'Estratègia Europea de Drets de la Infància i del Pla d'Acció del Pilar Europeu de Drets Socials. L'objectiu d'aquesta mesura és garantir que tots els infants i adolescents de la Unió Europea tinguin accés en igualtat de condicions a sis drets bàsics: educació i cura infantil, educació i activitats extraescolars, almenys un àpat saludable per dia lectiu, salut, habitatge adequat i nutrició saludable.

En les **Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya** s'estableixen els següents grups d'infants i adolescents en situació específica de vulnerabilitat:

- Infants i adolescents en situacions familiars precàries
- Infants i adolescents amb certificat de discapacitat
- Nins, nines i adolescents d'origen migrant
- Infants i adolescents que pateixen privació severa en matèria d'habitatge
- Infants i adolescents que reben cures alternatives
- Nins, nines i adolescents de la minoria gitana.

Tots aquests grups estan prevists també en **l'Estratègia Nacional de Prevenció i Lluita contra la Pobresa i l'Exclusió social 2019-2023**, i són objecte d'estratègies europees i nacionals que defineixen línies d'acció i polítiques dirigides a la seva plena inclusió social. L'Estratègia Nacional[68] té com a objectiu 3.2. el suport a les persones menors d'edat i les famílies. L'objectiu és promoure una criança positiva i saludable per a totes les famílies, desenvolupant polítiques favorables a les famílies i facilitant suports des dels serveis socials, sanitaris i educatius als col·lectius vulnerables. Pel que fa a aquest apartat, són importants les línies d'actuació següents:

[67] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell de 14 de juny de 2021 per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea, inclosa en l'Estratègia de Desenvolupament Sostenible 2030.

[68] < https://www.eapn.es/ARCHIVO/documentos/noticias/1553262965_estrategia_prev_y_lucha_pobreza_2019-23.pdf>

- Reforçar l'atenció a les persones i famílies en situació de vulnerabilitat.
- Donar suport a les famílies en risc de pobresa amb fills menors facilitant la conciliació de la vida laboral i familiar.

Recursos principals

Sistema de serveis socials

Segons l'informe anual de l'Associació Estatal de directores i gerents en serveis socials, que estableix l'índex DEC de desenvolupament dels serveis socials, Balears ha evolucionat positivament des de 2012 (índex 2,90) a 2020 (índex 5,15), ocupant el desè lloc en la qualificació de les comunitats autònomes en el desenvolupament del sistema de serveis socials. No obstant això, apunta que «l'última aplicació de l'Índex reflecteix una estabilització, fins i tot amb una dècima de retrocés en la seva puntuació general respecte a l'anterior aplicació». L'informe assenyala que:

> Des de 2015 a 2018 la rellevància dels serveis socials públics a Balears va registrar un increment notable; però a partir d'aquesta data canvia la tendència i mostra una pèrdua de rellevància econòmica.

- Despesa per habitant i any: els 222,6 € per habitant l'any 2012, van passar a ser gairebé el doble el 2018 (410,1 €), però el 2019 s'estanca i fins i tot retrocedeix lleugerament (408,5 €), només dos punts per sobre de la mitjana estatal (406,3 €).
- Percentatge que suposa la despesa en serveis socials sobre PIB de Balears: el 2012 era el 0,96, i va ascendir notablement fins a l'1,57% el 2018; però el 2019 s'estanca i retrocedeix lleugerament (1,52%), per situar-se per sota de la mitjana estatal (1,60%).
- Percentatge que suposa la despesa en serveis socials sobre el total de la despesa ordinària de les administracions públiques a Balears: era del 5,66% el 2012 i va passar al 10,29% el 2018; el 2019 retrocedeix al 8,77%, per situar-se per sota de la mitjana estatal (9,95%).

En els temes rellevants per a aquest diagnòstic, el **Sistema de serveis socials a les Illes Balears** presenta com a aspectes importants[69]:

- Cobertura de rendes mínimes d'inserció (2019). Duplica la mitjana estatal (7,9%), assolint el 15,5% de la seva població sota el llindar de la pobresa. No obstant això, la quantia és molt inferior a la mitjana estatal: la mitjana per persona perceptora només suposa el 7,2% de la renda mitjana per llar a Balears, mentre que la mitjana estatal és de 17,1%[70].
- Acolliments familiars de menors (2020). A Balears aquests acolliments familiars suposen el 66,1% dels acolliments de menors, mentre que a l'àmbit estatal aquest percentatge és del 51,8%.
- Serveis per a persones amb discapacitat (2019). A Balears hi ha 1,9 places residencials per cada cent

[69] L'informe resumeix que «el principal desequilibri del Sistema públic de serveis socials a Balears és la desproporció entre els drets que reconeix i planifica i la cobertura real de prestacions i serveis, el que anomenem drets de paper, que posa de manifest que els serveis i atencions lliurats estan molt per darrere del que estableix la seva Llei, el seu Catàleg de serveis socials i la seva planificació estratègica. Un desequilibri que no s'atenua des del 2012, quan comencem a analitzar el Sistema. Per contra, millora quant a l'eficiència del Sistema, equilibrant la relació entre la rellevància econòmica i la cobertura efectiva de prestacions i serveis.»

[70] El Decret-Llei 10/2020, de 12 de juny, va desplegar la renda mínima d'inserció.

persones amb discapacitat, enfront d'1,6 de mitjana estatal. I en centres de dia i ocupacionals, la cobertura de Balears és del 3,8%, enfront del 2,7% de mitjana estatal.

- Places d'allotjament per a dones víctimes de violència de gènere (2019). Amb 19,7 places per cada cent dones amb ordre de protecció a Balears, duplica la mitjana estatal (9,5%).

Els serveis socials comunitaris bàsics de les Illes Balears registren que entre 2019 i 2021, el 24,7% de les persones usuàries registrades tenen menys de 18 anys: 20.030 el 2021, 21.544 el 2020 i 16.663 el 2019. En el conjunt dels expedients, el 5,78% estan específicament relacionats amb la infància com a grup social[71].

Ajuts econòmics

De forma complementària cal assenyalar que la resposta del Govern Balear[72] en relació amb la compatibilitat de la renda mínima autonòmica (renda social garantida, RESOGA) i l'ingrés mínim vital (IMV), ha optat per donar cobertura als col·lectius exclosos de l'IMV, bé per situacions de pobresa sobrevinguda o per no complir-ne els requisits (d'edat, residència, col·lectius específics com són les persones menors extutelades, sol·licitants d'asil o persones sense llar). D'aquesta manera, el Decret llei 10/2020, de 12 de juny, de prestacions socials de caràcter econòmic de les Illes Balears actualitza la regulació de la renda social garantida[73] i la fa compatible amb l'ingrés mínim vital. **Entre el 2016 i el 2020 el nombre de titulars perceptors de RESOGA ha passat de 477 el 2016 a 7.999 el 2020[74].**

També manté el complement a les pensions no contributives fins al màxim legal possible, mitjançant una línia de prestacions de dret subjectiu que complementa aquestes pensions. [75]

Hi ha també ajuts econòmics d'emergència social dels serveis socials comunitaris dels ajuntaments que permeten resoldre situacions d'urgència de les persones o les famílies. Entre 2007 i 2020 el nombre d'ajudes ha anat creixent (el 2018 es calculen en unes 13.000), i han assolit el seu màxim durant el període de pandèmia per COVID19[76] .

El 2021, es va aprovar el Decret llei 8/2021, de 30 d'agost, que modifica el Decret llei 10/2020 i el Decret 84/2010, de 25 de juny, pel qual es regulen els criteris per calcular la capacitat econòmica per tal d'establir la

[71] Font: Sistemes d'informació dels SSCB (HSI).

[72] Aragó i Illes Balears han estat les comunitats que han optat per aquesta alternativa. Informe Foessa -Càritas 2022.

[73] La renda social garantida és una prestació periòdica (la Llei 5/2016, de 13 d'abril, de la renda social garantida fa efectiu el mandat de l'article 21 de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears) dirigida a cobrir les situacions de vulnerabilitat social derivada de la manca de recursos econòmics de les persones, famílies o altres nuclis de convivència. En el mateix Decret s'indica que la renda social garantida s'havia distribuït entre unes 15.000 famílies de les Illes Balears.

[74] Diagnòstic per al III Pla estratègic de Serveis Socials de les Illes Balears (en fase d'elaboració).

[75] En el moment de redactar aquest diagnòstic, el Govern Balear ha ampliat els recursos per a l'atenció a les famílies més vulnerables dins de les mesures socials complementàries per pal·liar les conseqüències derivades de la guerra d'Ucraïna:

1 En primer lloc, s'augmenta en un 15 % l'import de la renda social garantida durant tres mesos. Es destinarà una partida extraordinària d'1,1 milions d'euros, que beneficiarà 4.400 famílies. Per exemple, durant aquests tres mesos, una persona tota sola que rep la renda social passarà de 491 euros a 565,74 euros; un menor, de 747 euros a 859,11 euros, i dos adults i dos menors, de 934 euros a 1.074,14 euros.
2 Així mateix, s'habilitarà una partida extraordinària a les entitats socials per ajuts destinats a les famílies en situació de vulnerabilitat econòmica que no poden fer-se càrrec de les factures de llum i gas.
3 En tercer lloc, s'ampliarà la partida a les entitats socials que s'encarreguen del repartiment d'aliments perquè no hi hagi proble mes d'abastiment a les famílies a les quals presten el servei.

[76] Diagnòstic per al III Pla estratègic de Serveis Socials de les Illes Balears.

participació econòmica de les persones beneficiàries de les prestacions assistencials que formen part de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears, i per concretar les prestacions econòmiques del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència.

El 2022 s'ha aprovat el Decret llei 7/2022 d'11 de juliol, de prestacions socials de caràcter econòmic de les Illes Balears. Aquest Decret llei defineix altres tipus de prestacions econòmiques: de suport familiar i de suport als processos d'inserció social. Tenen com a finalitat facilitar processos de canvi i millores en la situació social en la qual es troba la persona o família perceptora. El Decret llei 10/2020, de 12 de juny, ja contenia una definició d'aquestes prestacions, incloses en l'epígraf de les prestacions econòmiques d'urgència social però, pel seu caràcter particular i desvinculat de situacions de necessitat sobrevinguda i urgent, s'han definit com a prestacions diferenciades. Aquesta nova classificació fonamenta la modificació de l'article 22 de la Llei 4/2009, d'11 de juny.

Entre les prestacions de dret subjectiu s'inclouen, en el capítol I, la renda social garantida; en el capítol II, el complement de renda social de les Illes Balears a les pensions no contributives; i, en el capítol III, la renda d'emancipació de joves que hagin estat sotmesos a mesures administratives de tutela o guarda de protecció de menors.

En relació amb l'habitatge

L'informe d'EAPN (2022) sobre *El dret a l'habitatge. La perspectiva autonòmica*[77], reflecteix que Illes Balears ocupa un nivell mitjà-alt en el desenvolupament del dret a l'habitatge.

Entre les mesures per garantir l'accés a l'habitatge social, s'han posat en marxa mesures urgents per facilitar la promoció, la construcció, la implantació o l'ús d'habitatges de titularitat pública a les Illes Balears per tal de contribuir a l'efectivitat del dret a l'habitatge reconegut a la Constitució Espanyola i a l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, d'acord amb els principis establerts a l'article 2.1 de la Llei 5/2018, de 19 de juny, de l'habitatge de les Illes Balears. Aquesta Llei recull com a mesures, entre d'altres, ajudes o prestacions en matèria d'habitatge (art. 27), programa de cessió d'habitatge (art. 28), habitatges d'inserció (art. 29) i convenis de col·laboració amb grans tenidors (art. 30).

En relació amb l'habitatge desocupat, l'article 42 estableix que els grans tenidors que disposin d'immobles inscrits en el Registre d'habitatges desocupats en cediran la seva gestió a l'Institut Balear de l'Habitatge (IBAVI), per un termini mínim de tres anys, prorrogable per acord mutu de les parts, en funció d'una sèrie de condicions i hi ha un Registre d'habitatges desocupats de grans tenidors[78] regulat pel Decret 36/2019, de 10 de maig[79], així com un procediment d'inscripció, modificació i la cancel·lació de les dades del Registre. Des del Govern Balear es realitzen accions encaminades a posar a disposició del lloguer social els habitatges buits a través de la cessió obligatòria dels grans tenidors. Així mateix, entre els programes o mesures específiques per a fomentar la rehabilitació del parc d'habitatges i d'edificis d'habitatges realitzats pel Govern de les Illes Balears, s'inclouen subvencions directes, avantatges fiscals o actuacions convingudes amb propietaris i llogaters.

Per erradicar la pobresa energètica destaca la col·laboració amb el Tercer Sector a través de la convocatòria de subvencions destinades a entitats privades sense ànim de lucre que gestionen ajuts econòmics per pal·liar

[77] <https://www.eapn.es/ARCHIVO/documentos/documentos/1640615007_portada_vivienda.pdf>

[78] Aragó i Illes Balears han estat les comunitats que han optat per aquesta alternativa. Informe Foessa -Càritas 2022.

[79] Decret 36/2019, de 10 de maig, pel qual es regulen els habitatges desocupats, el Registre d'habitatges desocupats de grans tenidors i el procediment de cessió obligatòria per part dels grans tenidors.

la pobresa energètica per als anys 2021 i 2022. Aquesta convocatòria té com a objecte la concessió de subvencions destinades a finançar projectes d'entitats privades sense ànim de lucre que presten serveis a persones en situació de necessitat d'atenció prioritària que incloguin la cobertura de despeses bàsiques vinculades al subministrament i el consum d'energia (gas i electricitat) i la gestió dels ajuts econòmics[80].

Pel que fa als ajuts al lloguer, la darrera convocatòria d'ajuts al lloguer té com a objecte establir ajuts per facilitar un habitatge destinat al domicili habitual i permanent en règim de lloguer, a sectors de població amb escassos recursos econòmics, mitjançant el finançament d'una part del cost[81].

Pel que respecta a la millora d'habitatges en barris desfavorits, el Govern Balear té establert un marc normatiu entre l'Administració de la comunitat autònoma i els municipis de les Illes Balears destinat a la rehabilitació i millora de barris susceptibles de ser considerats d'atenció especial.

[80] L'article 45 de la Llei 5/2018, de 19 de juny, de l'habitatge de les Illes Balears, indica en els dos primers apartats que: «1. S'establirà un protocol d'actuació per tal de coordinar les actuacions de les famílies afectades, els serveis socials, les empreses energètiques i altres administracions, que permeti garantir l'accés als subministraments bàsics d'aigua potable, gas i electricitat a les famílies en risc d'exclusió, d'acord amb el que s'estableixi reglamentàriament, així com els corresponents descomptes o tarifes regulades als quals tinguin dret segons la seva situació. 2. En tot cas, quan l'empresa subministradora hagi de fer un tall per impagament de subministrament en un habitatge, ho comunicarà a la persona interessada, i, si s'escau, a l'organisme competent de la comunitat autònoma de les Illes Balears, d'acord amb la normativa aplicable, que donarà trasllat als respectius serveis socials municipals. En cas que es compleixin els requisits establerts per la normativa, l'empresa subministradora no en suspendrà el subministrament i es podran aplicar els ajuts necessaris establerts amb la finalitat de no generar un deute a la persona o unitat familiar. A través del fons d'atenció solidària de subministraments bàsics s'atendrà el pagament a l'empresa subministradora dels imports endeutats sempre que es verifiqui la situació de dèficit dels subministraments bàsics.»

[81] Lloguer assequible (IBAVI), ajudes anuals, bo lloguer per a joves amb menys de 35 anys, etc.

2.3. DRET A LA SALUT INTEGRAL

S'inclouen dins d'aquesta àrea els drets bàsics de salut. S'entén que la salut és, com la defineix l'OMS, l'estat de complet benestar físic, mental i social, i no solament l'absència d'afeccions o malalties. De manera particular, la salut mental infantil és una preocupació de l'Estratègia de la UE sobre els drets de la Infància, que demana als Estats membres identificar els infants com a grup destinatari prioritari en les estratègies nacionals de salut mental.

Perquè els nins i nines puguin assolir el seu màxim potencial en salut, cal un enfocament de curs de vida saludable, que els permeti generar salut al llarg de totes les etapes de la vida, inclòs l'embaràs de les seves mares. Promoure un bon començament en la vida i entorns que facilitin triar l'opció més saludable, abordant els determinants socials i comercials de la salut, afavorirà un millor desenvolupament personal en la infància i l'adolescència, contribuirà a assolir més bona salut i facilitarà mantenir estils de vida saludables en l'edat adulta.

Per aquestes raons, a més de la salut mental, tal com indica la Garantia Infantil del Consell de la Unió Europea, es consideren en aquest apartat la necessitat de garantir l'accés efectiu i gratuït a l'atenció d'alta qualitat a la primera infància, a l'alimentació sana i a l'assistència sanitària. També es té en compte l'estat de la qüestió de les addiccions i de l'educació i la salut sexual i reproductiva.[82][83]

Marc legal

A la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears es dedica de forma específica la secció 1a del capítol V, a la promoció i protecció de la salut, amb aquests articles:

- Article 29. Dret a la promoció de la salut.
- Article 30. Autonomia del pacient menor d' edat.
- Article 31. Obligacions de les administracions públiques en matèria de protecció de la salut.
- Article 32. Atenció en situacions de risc per a la salut mental.
- Article 33. Dret a decidir sobre la maternitat.

A més, en altres articles, la norma es refereix al dret a la salut. Per exemple:

- Article 51. Accés a begudes alcohòliques i al tabac.
- Article 52. Accés a altres productes o serveis perjudicials per a la salut de les persones menors de 18 anys.
- Article 53. Prevenció de les conseqüències associades al consum de drogues.

[82] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell de 14 de juny de 2021 per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea.

[83] Vegeu Glossari.

En l'àmbit de les Illes Balears, l'Estatut d'Autonomia atribueix a la comunitat autònoma, a l'article 10.14, la competència exclusiva en matèria de sanitat. Així mateix, l'article 11.5 d'aquest text legal li atribueix el desenvolupament legislatiu i l'execució de la coordinació hospitalària, inclosa la de la Seguretat Social, i l'ordenació farmacèutica. Tot això sense oblidar la funció executiva de l'article 12.8 sobre la gestió de l'assistència sanitària de la Seguretat Social. D'aquesta manera, a efectes d'aquesta diagnosi, el marc normatiu és:

- Llei 5/2003 de 4 d'abril, de Salut de les Illes Balears
- Llei 4/2005, de 29 d'abril, sobre drogodependències i altres addiccions a les Illes Balears
- Llei 16/2010, de 28 de desembre, de salut pública de les Illes Balears.

L'article 4 bis de la **Llei 5/2003 de 4 d'abril, de Salut de les Illes Balears** estableix que:

> (...) l'assistència sanitària pública universal, s'estendrà a totes les persones amb residència a les Illes Balears, les quals tenen dret de forma gratuïta a l'assistència sanitària primària o especialitzada, prestada pel sistema sanitari públic de la comunitat autònoma de les Illes Balears, amb càrrec en els pressupostos generals de la comunitat autònoma de les Illes Balears, qualsevol que sigui la seva edat, nacionalitat o situació legal o administrativa.

Per la seva banda, l'article 26, assenyala com a finalitats del sistema sanitari públic de les Illes Balears, les següents:

- L' extensió dels seus serveis a tota la població en els termes previstos en aquesta llei, per a garantir la solidaritat i la cohesió territorial i social.
- Millorar l'estat de salut de la població.
- Promocionar la salut de les persones i dels col·lectius.
- Promoure l'educació per a la salut de la població.
- Proveir l' assistència sanitària individual i personalitzada.
- Emplenar la informació sanitària per establir la vigilància i la intervenció epidemiològica.
- Garantir l'assegurament i el finançament públics del sistema.
- L'ús preferent dels serveis sanitaris públics en la provisió de serveis.
- La prestació d'una atenció integral de la salut, per procurar alts nivells de qualitat degudament controlats i avaluats.
- La planificació de les prioritats de l'atenció sanitària a partir de les necessitats de salut de la població.
- La distribució òptima dels mitjans econòmics afectes al finançament dels serveis i de les prestacions sanitàries.
- El foment de la formació, la docència i la recerca en l'àmbit de la salut.
- L'establiment de programes de millora contínua de la qualitat en la prestació dels serveis sanitaris.

La **Llei 16/2010, de 28 de desembre, de salut pública de les Illes Balears**, en les disposicions generals, afirma que:

> Aquesta llei persegueix orientar la salut pública cap a la gestió basada en determinants de salut que en la nostra societat, en el moment actual, són la salut laboral, la seguretat alimentària, la salut ambiental, la salut sexual i reproductiva, la salut mental, les condicions de vida (amb especial referència a la infància, la vellesa i l'adolescència i a grups especialment vulnerables), les addiccions, l'alimentació i l'activitat física, la salut dels usuaris de productes i serveis i els aspectes lligats a la genètica. Es preveu que el seu abordatge es desenvolupi reglamentàriament.

Entén per salut pública «El conjunt organitzat d'actuacions de les administracions públiques i de la societat dirigit a vigilar, promoure i protegir la salut de les persones en l'esfera individual i col·lectiva i prevenir la malaltia, mitjançant la mobilització i l'optimització de tots els recursos humans i materials» i, en el l'articulat, crea **l'Agència de Salut Pública de les Illes Balears** per executar les polítiques de salut i la prestació de serveis de la cartera de serveis de salut pública, en concurrència amb les administracions i la resta d'organismes competents en matèria de salut pública, actuant coordinadament.

Dins de les prestacions que estableix a l'article 6, hi ha les següents, que són especialment rellevants per a aquest diagnòstic:

- La vigilància de la salut, incloent-hi el monitoratge dels principals determinants.
- La promoció de la salut i la prevenció de la malaltia i dels seus factors de risc, amb una atenció preferent a aquelles que es desenvolupen en l'àmbit de la salut comunitària.
- La promoció d'entorns que reforcen la salut.
- La prevenció i el tractament de l'abús de substàncies que poden generar dependències, d'acord amb el que disposa la Llei 4/2005, de 29 d'abril, de drogodependències i altres conductes addictives.
- La promoció, en especial, de la salut mental de la població i la prevenció dels factors de risc en aquest àmbit.
- La promoció i la protecció de la salut afectiva, sexual i reproductiva, i la prevenció dels factors de risc en aquest àmbit.
- L'orientació i la planificació familiar, així com la promoció i la protecció de la salut maternoinfantil i la prevenció dels factors de risc en aquest àmbit.
- La promoció d'una alimentació saludable i de l' activitat física en el lleure a tots els grups de població, especialment en la infància i la joventut, i la prevenció dels factors de risc en aquests àmbits, en línia amb les estratègies nacionals i internacionals per a la nutrició, l'activitat física i la prevenció de l'obesitat.
- La prevenció i la protecció de la salut de la població davant qualsevol altre factor de risc, en especial la prevenció de les discapacitats, tant congènites com adquirides, i les derivades de les malalties poc prevalents.
- La promoció d'activitats tendents a la prevenció d'accidents domèstics i de trànsit i de lesions resultants de violències.

En relació amb les addiccions, es considera la **Llei 4/2005, de 29 d'abril, sobre drogodependències i altres addiccions a les Illes Balears**, l'article 6 de la qual està dedicat a la protecció de les persones menors de 18 anys:

> 1. Les administracions públiques han de vetllar per la protecció dels menors, i de manera específica, en els casos d'indefensió, maltractaments o violència produïts per la vinculació parental o tutorial del menor amb persones amb problemes de dependències, tant a substàncies com a un altre tipus d'addiccions.
>
> 2. D'acord amb el que preveu l'apartat anterior, els centres i serveis que formen part de la Xarxa d'atenció a drogodependències tenen l'obligació de notificar als serveis de protecció de menors qualsevol situació d'indefensió, maltractaments o violència que els afecti i puguin conèixer en el curs d'un tractament. Ambdós serveis han de treballar conjuntament per resoldre aquestes situacions. En qualsevol cas, davant d'un possible conflicte d'interessos preval l'interès del menor.
>
> 3. Els establiments sanitaris i les administracions competents en matèria de protecció de menors han d'establir mecanismes de protecció reforçada de la informació relativa a aquells casos d'intoxicació per qualsevol tipus de drogues relacionada amb menors de 18 anys.

Així mateix, en l'article 15, sobre actuacions en l'àmbit judicial i penitenciari, indica que: «En l'àmbit de la justícia juvenil ha de desenvolupar programes d'educació per a la salut i de tractament terapèutic per als menors amb problemes de dependència en coordinació amb tots els organismes implicats.»

Aquesta Llei és restrictiva respecte a l'accés i la informació a les persones menors de 18 anys sobre el tabac i altres substàncies additives i té diversos articles destinats a la prevenció del joc patològic.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets dels Infants i dels Adolescents	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides per al 2030
Article 2: 1. Els Estats part respectaran els drets enunciats en la present Convenció i asseguraran la seva aplicació a cada infant subjecte a la seva jurisdicció, sense cap distinció, independentment de la raça, el color, el sexe, l'idioma, la religió, l'opinió política o d'una altra índole, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, els impediments físics, el naixement o qualsevol altra condició de l'infant, dels seus pares o dels seus representants legals. 2. Els Estats part prendran totes les mesures apropiades per garantir que l'infant es vegi protegit contra tota forma de discriminació o càstig per causa de la condició, les activitats, les opinions expressades o les creences dels seus pares, o els seus tutors o dels seus familiars. Article 6.2: Supervivència i desenvolupament	ODS 2: Posar fi a la fam, aconseguir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible. Meta 1.2: Posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, com a molt tard el 2025, les metes convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels infants menors de 5 anys, i abordar les necessitats de nutrició de les adolescents i les dones embarassades i lactants. ODS 3: Garantir una vida sana i promoure el benestar de tots a totes les edats. Meta 3.4. D'aquí al 2030, reduir en un terç la mortalitat prematura per malalties no transmissibles mitjançant la seva prevenció i tractament, i promoure la salut mental i el benestar.

Article 24: 1. Els Estats part reconeixen el dret de l'infant al gaudi del més alt nivell possible de salut i a serveis per al tractament de les malalties i la rehabilitació de la salut. Els Estats part s'esforçaran per assegurar que cap nen sigui privat del seu dret al gaudi d'aquests serveis sanitaris. Article 25: Els Estats part reconeixen el dret de l'infant que ha estat internat en un establiment per les autoritats competents per a les finalitats d'atenció, protecció o tractament de la seva salut física o mental a un examen periòdic del tractament a què estigui sotmès i de totes les altres circumstàncies pròpies del seu internament. Article 26: 1. Els Estats part reconeixeran a tots els infants el dret a beneficiar-se de la seguretat social, fins i tot de l'assegurança social, i adoptaran les mesures necessàries per aconseguir la plena realització d'aquest dret de conformitat amb la seva legislació nacional. 2. Les prestacions s'haurien de concedir, quan correspongui, tenint en compte els recursos i la situació de l'infant i de les persones que siguin responsables del manteniment de l'infant, així com qualsevol altra consideració pertinent a una sol·licitud de prestacions feta per l'infant o en el seu nom. Article 27: 3. Els Estats part, d'acord amb les condicions nacionals i d'acord amb els seus mitjans, adoptaran mesures apropiades per ajudar els pares i altres persones responsables per l'infant a donar efectivitat a aquest dret i, en cas necessari, proporcionaran assistència material i programes de suport, particularment pel que fa a la nutrició, el vestuari i l'habitatge. Article 33: Els Estats part adoptaran totes les mesures apropiades, incloses mesures legislatives, administratives, socials i educacionals, per protegir els infants contra l'ús il·lícit dels estupefaents i	Meta 3.5 Enfortir la prevenció i el tractament de l' abús de substàncies additives, inclòs l'ús indegut d'estupefaents i el consum nociu d'alcohol. Meta 3.7: Garantir l'accés universal als serveis de salut sexual i reproductiva, inclosos els de planificació de la família, informació i educació, i la integració de la salut reproductiva en les estratègies i els programes nacionals. Meta 3.8: Aconseguir la cobertura sanitària universal (...), l'accés a serveis de salut essencials de qualitat i l'accés a medicaments i vacunes segurs, eficaços, assequibles i de qualitat per a tothom. ODS 5: Igualtat de gènere. Meta 5.6: Garantir l' accés universal a la salut sexual i reproductiva i els drets reproductius, de conformitat amb el Programa d'Acció de la Conferència Internacional sobre la Població i el Desenvolupament, la Plataforma d'Acció de Beijing i els documents finals de les seves conferències d'examen. ODS 7: Energia assequible i no contaminant. Meta 7.1: Garantir l'accés universal a serveis energètics assequibles, fiables i moderns. ODS 8: Treball decent i creixement econòmic. Meta 8.5: Aconseguir l'ocupació plena i productiva i el treball decent per a tots els homes i dones, inclosos els joves i les persones amb discapacitat, i la igualtat de remuneració per treball d'igual valor. ODS 13: Acció pel Clima. Meta 13.1 Enfortir la resiliència i la capacitat d'adaptació als riscos relacionats amb el clima i els desastres naturals a tots els països.

substàncies psicotròpiques enumerades en els tractats internacionals pertinents, i per impedir que s'utilitzi nens en la producció i el tràfic il·lícits d'aquestes substàncies. Article 24, pàr. 3: mesures per prohibir i erradicar tot tipus de pràctiques nocives, incloses, encara que no exclusivament, la mutilació genital femenina i els matrimonis precoces i forçats. Art. 39: mesures per promoure la recuperació física i psicològica i la reintegració social dels infants víctimes.	

Situació general de la salut de la infància i l'adolescència a les Illes Balears

En termes generals, les dades sobre la salut de la infància i l'adolescència balears són positives, i estan per sobre de la mitjana espanyola. Com es veurà a continuació, la percepció sobre l'estat de salut és millor, i també ho és la qualitat de vida dels infants i adolescents relacionada amb la salut: hi ha una major esperança de vida en néixer i els índexs de mortalitat són tan baixos com a la resta d'Espanya.

La percepció sobre l'estat de salut a Illes Balears és millor que la que es registra en el conjunt d'Espanya: més de 8 de cada 10 persones (82,9%) el perceben com a molt bo o bo (75,5% en la mitjana nacional). Com a la resta d'Espanya, a les Illes Balears la percepció dels homes sobre la seva salut és millor que la de les dones.

Gràfic 20. Valoració de l'estat de salut percebut "molt bo + bo" en els últims 12 mesos. Per sexe. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Enquesta europea de salut. INE.

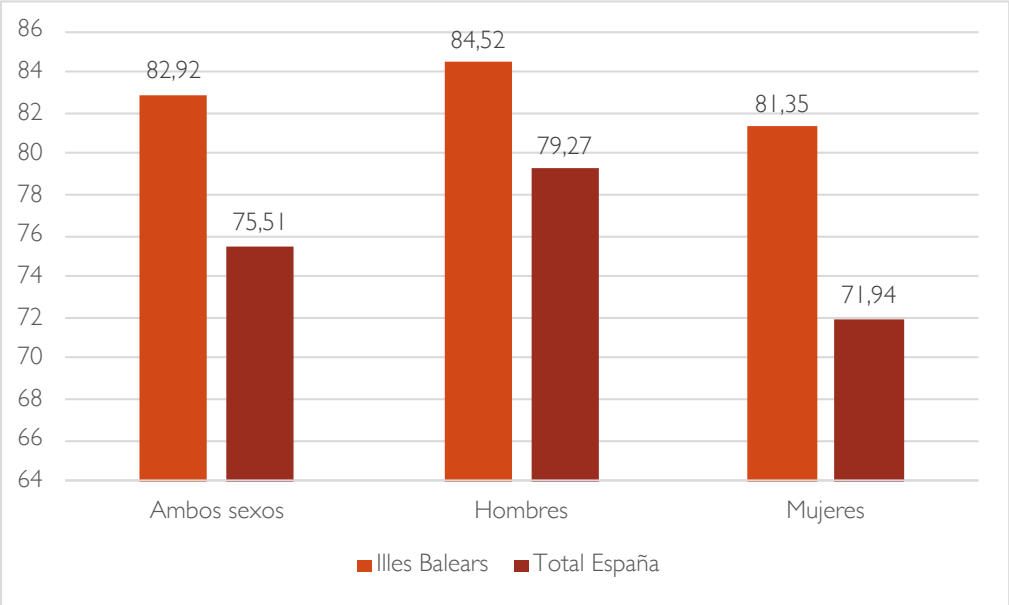

La població infantil i adolescent a les Illes Balears té una alta qualitat de vida relacionada amb la salut (92,06), més gran que la de la resta d'Espanya (87,40).

Taula 23. Qualitat de vida relacionada amb la salut en població de 8 a 14 anys. Per sexe. Illes Balears i total nacional. 2017. Font: Enquesta nacional de salut. INE.

	Illes Balears		**Total nacional**	
Mitjna	Mitjana		Mitjana	Desviació típica
Total	92,06	8,11	87,40	10,55
Homes	92,88	6,65	87,22	10,47
Dones	91,20	9,32	87,58	10,63

Una mostra de tot això és la menor prevalença de malalties o problemes de salut crònics: l'ENSE del 2017 mostra que, si en el conjunt d'Espanya, en la població amb més de 15 anys, el 54,3% (49,3% dels homes i 59,1% de les dones) té alguna malaltia o problema de salut crònic, aquestes xifres a les Illes Balears són del 48,9% (39,2% dels homes i 58,5% de les dones). La mateixa enquesta reflecteix que tant en el conjunt d'Espanya com en les Illes Balears, l'al·lèrgia crònica (exclosa l'asma al·lèrgica) és el problema o malaltia crònica o de llarga durada més prevalent entre la població de 0 a 14 anys. Aquesta malaltia el 2017 va afectar a Illes Balears més de tretze mil nins i nines.

Una altra dada en la mateixa línia és que l'esperança de vida en néixer a les Illes Balears el 2020 és una de les millors d'Europa i supera els 83 anys, i augmenta així tres anys respecte al 2004.

Gràfic 21. Evolució de l'esperança de vida en néixer. 2004-2020 (dades provisionals per al 2020). Illes Balears i total nacional. Font: INE

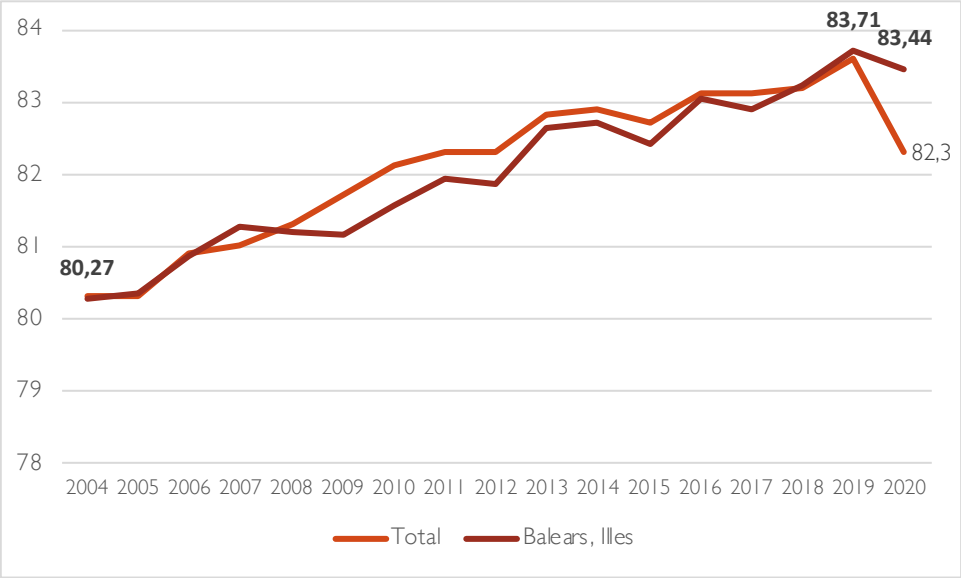

Respecte a la mortalitat infantil, segons un informe del Ministeri de Sanitat[84] la taxa de mortalitat infantil a Espanya l'any 2019 va ser de 2,7 defuncions en menors d'un any per 1.000 nascuts vius, la qual cosa suposa un descens d'un 34,1% respecte a l'any 2001. El 2021 la taxa nacional continua sent 2,7 per mil nascuts vius (2,9 per als nens i 2,5 per a les nenes) i, a les Illes Balears, la taxa és 2,6 per mil nascuts vius. Aquesta taxa és una mica més gran per als nins (3,1) que per a les nines (2,2).

A continuació, aquest diagnòstic se centra en alguns àmbits que poden ser rellevants.

[84] MINISTERI DE SANITAT (2022). Patrons de mortalitat a Espanya 2019. Informació i estadístiques sanitàries 2022.

Situació de la salut mental

En les Bases per al Pla d'Acció de la **Garantia Infantil Europea** a Espanya es considera les persones menors de 18 anys amb problemes de salut mental i s'assenyala que, a més que és un col·lectiu creixent:

> (...) el risc de patir problemes de salut mental afecta el 13% dels infants entre 4 i 14 anys, experimentant aquells que provenen de famílies amb rendes baixes fins a 3 vegades més problemes de salut que els de famílies amb rendes altes (21% enfront del 8%).

L'Estratègia de Salut Mental del Sistema Nacional de Sarlut (2022-2026)[85] reflecteix que el 70% dels trastorns mentals s'inicien en l'etapa infantojuvenil i afegeix que:

> Els problemes emergents de salut mental que tenen una prevalença clara en el seu inici al llarg de les etapes de desenvolupament de la infància i adolescència són les conductes additives sense substàncies (ciberaddicció i ciberassetjament), els trastorns del comportament en l'adolescència (violència filioparental i social) i els pròdroms de la psicosi i els primers episodis psicòtics.

El **Pla d'Acció de Salut Mental 2022-2024**[86] reconeix que la salut mental ha empitjorat com a conseqüència de la situació viscuda per la pandèmia del COVID19:

> Diversos estudis agafen evidència sobre l'impacte que les condicions psicosocials generades per la pandèmia han tingut sobre la salut mental de la població. Tant les dades recollides en l'Enquesta Europea de Salut a Espanya (EESE, 2020) com la duta a terme pel Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), reflecteixen un increment dels trastorns ansiós-depressius i de la simptomatologia compatible amb el trastorn d'estrès posttraumàtic. Es registren, a més, complicacions associades a patologies mentals prèvies a la pandèmia, com en el cas dels trastorns de la conducta alimentària, dels quadres psicòtics i de les conductes additives sense substància, especialment aquelles relacionades amb les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TICS). Tot això, acompanyat d'un increment de la violència de gènere i de maltractaments a la infància.

En el II Congrés digital de l'Associació Espanyola de Pediatria[87], celebrat el juny del 2021, es va destacar que s'havien duplicat els casos d'urgències psiquiàtriques infantils, els trastorns de conducta alimentària, els casos d'ansietat, els trastorns obsessius compulsius, la depressió i les autolesions i intents de suïcidi en persones menors de 18 anys.

A les Illes Balears, el **Pla Estratègic de Salut Mental 2016-2022**[88] ja detectava que el 2015 els trastorns mentals suposaven una taxa de 29,6 morts per cada 100.000 habitants, i que les taxes de suïcidi eren superiors a la mitjana estatal.

L'Institut per a la convivència i l'èxit Escolar (CONVIVÈXIT) en la memòria del curs 2020-2021 registra un augment de les peticions d'assessorament dels centres educatius associades al malestar emocional, depressió i conductes autolítiques, que representen un 12,3% de les sol·licituds, quan en el curs anterior van ser el 4,18%. Aquest increment provocat pel context de la pandèmia de COVID19 va tractar de pal·liar-se mitjançant un protocol d'actuació davant conductes autolítiques elaborat per les conselleries amb responsabilitat en educació i en salut.

---

[85] <https://www.consaludmental.org/publicaciones/Estrategia-Salud-Mental-2022-2026.pdf>

[86] <https://www.consaludmental.org/publicaciones/Plan-Accion-Salud-Mental-2022-2024.pdf>

[87] <https://www.aepeventosdigitales.com/courses/info/911>

[88] <https://www.ibsalut.es/docs/prof/PLANES/ES/Plan%20etrat%C3%A9gico%20de%20salud%20mental%20de%20las%20Islas%20Baleares%202016-2022_ES.pdf>

Una altra dada interessant a les illes és la de l'estudi **d'UNICEF**[89] de 2021, on el que anomenen ajust emocional dels adolescents sembla adequat en proporcionar els indicadors següents: 7,64 sobre 10 de mitjana a Espanya i un 7,5 a Illes Balears en l'escala de benestar emocional; 8,42 tant de mitjana a Espanya com a les illes en l'escala d'integració social; i una valoració de la satisfacció social de 7,58 de mitjana a Espanya i de 7,4 a les illes. Però, tot i així, el 18,4% del conjunt d'adolescents de les Illes Balears presenta símptomes greus o moderadament greus de depressió (15% de mitjana a Espanya) i la taxa d'ideació suïcida és del 12,7% (10,8% de mitjana a Espanya).

I finalment, l'Institut Balear de Salut Mental de la Infància i l'Adolescència (**IBSMIA**) va detectar durant la pandèmia a la Unitat Hospitalària Infantojuvenil (UHB) un increment del 70% en ingressos hospitalaris i en les Unitats comunitàries de Salut mental Infantojuvenil un augment de demanda del 16%; a més, va registrar l'augment d'un 27% de les ideacions autolítiques entre adolescents i, per primera vegada, en casos d'infants de 7 i 8 anys. Es completa així un panorama de signes de malestar emocional de la comunitat balear i, en particular, dels seus nins, nines i adolescents.

Suïcidi i tendències autolítiques

Relacionat amb la salut mental i dins de les taxes de mortalitat, cal considerar la **taxa de suïcidi**. A Espanya el suïcidi és la principal causa externa de mortalitat, i entre 2015 i 2020 la taxa de suïcidi a penes ha variat i es troba al voltant de 8 suïcidis per cada 10.000 habitants.

El 2020, la taxa de suïcidi de la població amb menys de 19 anys és de 2,2 per cada 10.000 persones d'aquest rang d'edat. En aquesta població passa igual que en la població general: el nombre de suïcidis és més gran entre els homes que entre les dones i, de mitjana, gairebé 7 de cada 10 (67,6%) víctimes de suïcidi són homes. Les dones tenen més prevalença d'intents de suïcidi i els homes més letalitat. La mitjana de suïcidis anuals de persones amb menys de 19 anys en el període de 2015 a 2020 és de 70,2 i suposa entorn del 2% dels suïcidis que es registren.

No obstant això, la importància de les dades dels registres és relativa: s'estima que per cada suïcidi hi ha hagut entre 10 i 30 temptatives. Aquesta xifra ascendeix fins a una forquilla de 100 a 200 temptatives per cada suïcidi en l'adolescència. A més, per cada suïcidi queden afectades per sempre entre 6 i 10 persones de l'entorn de la víctima, que al seu torn es converteixen en víctimes supervivents de la pèrdua.[90]

En les dades disponibles per al 2020, el percentatge de persones amb menys de 30 anys sobre el nombre total de defuncions per suïcidis i lesions autoinfligides va ser a Espanya del 8% i a Illes Balears del 5,7%. A l'arxipèlag, entre el 2010 i el 2020 es van suïcidar una mitjana de 8 persones amb menys de 30 anys.

[89] ANDRADE, B., GUADIX, I., RIAL, A. I SUÁREZ, F., (2021)

[90] HABER ETEROVIC, N; FLÓREZ FERNÁNDEZ, I; LAFAU MARCHENA, O; MORAGUES CANTALLOPS, E (2021)

Taula 24. Dades de defuncions per suïcidis o lesions autoinfligides a Illes Balears. 2010-2020. Font: INE

	Total defuncions per suïcidis o lesions autoinflingides	De 1 a 14 anys	De 15 a 29 anys
2020	87	0	5
2019	97	1	18
2018	71	0	12
2017	103	0	4
2016	92	1	8
2015	93	1	6
2014	97	1	6
2013	104	0	9
2012	90	0	8
2011	87	0	5
2010	96	0	8

Com ja s'ha comentat, les dades no reflecteixen la realitat associada als suïcidis o a les conductes autolítiques. Com assenyalen les persones expertes:

> El suïcidi és un fenomen molt complex, multifactorial, no hi ha una única raó, amb la qual cosa qualsevol anàlisi senzilla no li faria justícia. Se sap que les morts per suïcidi estan poc notificades a causa de l'estigma i el tabú que envolta aquestes morts i que fa que moltes vegades es considerin com a accidents el que en realitat són suïcidis. (...) La idea és situar el suïcidi en el context biogràfic de les persones i de les circumstàncies socials en què viuen, més enllà de l'àmbit sanitari. (...) Aquest no és un problema exclusiu de salut mental, és un problema que ens informa d'un patiment social, ens informa d'una societat en la qual es promouen determinats valors en els quals les persones que demanen ajuda tenen cert estigma. Cal pensar a promoure aquests valors perquè una persona que està desitjant morir tingui recursos i pugui demanar ajuda sense estar envoltada d'aquest estigma que cau de forma tan pesada sobre el suïcidi per la relació que, falsament, té amb els trastorns mentals. (...) si fem una ullada a les causes de mort establertes a l'INE podem veure que hi ha cents o milers de morts codificades en categories relacionades amb accidents de diversos tipus. [91]

Violència filioparental

En l'Estratègia de Salut Mental del Sistema Nacional de Salut (2022-2026) es considera la violència filioparental com un trastorn de comportament en l'adolescència i un dels problemes emergents en salut mental:

> Aquests problemes es refereixen a instàncies en què els adolescents evidencien un patró de comportament antisocial, que suposa una significativa dificultat, gairebé a diari, per al seu funcionament a casa o a l' escola, o quan el comportament és referit com a immanejable de forma significativa per les persones de referència. Abordar el trastorn de comportament en l'adolescència inclou dilucidar les variables que predisposen, desencadenen i mantenen la reacció agressiva en cada cas particular. No s'ha d'oblidar que en moltes ocasions aquests adolescents mostren un dèficit rellevant en la solució de problemes, percepcions, autoestima, i autoatribucions. Els adolescents que presenten aquests comportaments manifesten una baixa tolerància a la frustració i un gran nivell d'exigència, que s'acompanyen de conductes addictives a les tecnologies de la informació i comunicació (TIC), aguditzant-se els enfrontaments.

[91] Susana Al-Halabi, professora del departament de Psicologia de la Universitat d'Oviedo. Entrevista: <https://www.lavozdeasturias.es/noticia/asturias/2022/03/03/susana-al-halabi-premio-sanitarias-2022-talento-liderazgo-femenino-psicologia-suicidio-fenomeno-complejo-multifactorial-unica-razon/00031646322030338773603.htm>

La Memòria 2020 de la Delegació de la Fiscalia de Menors a Illes Balears, posa l'accent, en «un augment de les conductes inadequades de menors de catorze anys contra els progenitors o representants legals i educadors de centres de protecció que, sense arribar a passar en la majoria de les ocasions de conductes disruptives severes o delictes lleus, no deixen per això de ser, en ocasions, el prolegomen de futures situacions de violència domèstica». En aquest sentit, les dades sobre violència domèstica assenyalen un increment significatiu dels casos de violència envers els pares o les mares tant en l'àmbit nacional (10,9%) com en el cas de les Illes Balears (48,4%), si bé aquest increment a l'arxipèlag reflecteix un nombre petit de casos: 64 assumptes incoats el 2015 i 95 el 2020. De mitjana, en el 70,4% dels casos les víctimes són les mares.

El programa de violència de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies de la Conselleria d'Afers Socials i Esports va atendre el 2021 115 famílies i, en total, 267 persones[92]. Segons les dades en la memòria de l'any 2021, el perfil de les persones ateses continua sent prioritàriament de casos derivats pel jutjat amb mesures judicials de medi obert o mesures de convivència. En la resta dels casos, solen ser derivats dels serveis educatius, socials o de salut. En la tipologia de famílies ateses destaca que en el 47,8% dels casos són famílies monoparentals, seguides per un 25,2% de famílies nuclears i un 18,3% de famílies reconstituïdes. Les dades de famílies confirmen que la majoria de les situacions de violència filioparental van dirigida contra les mares (69,7%), amb un nombre molt significatiu de monoparentals.

Per finalitzar, cal destacar que, en les dades dels fills i filles victimaris, el 66,3% tenen entre 15 i 17 anys i el 72,4% són homes.

Trastorns de la conducta alimentària

En els estudis endocrinològics es troba que els trastorns de la conducta alimentària (TCA) agrupen una sèrie de trastorns que presenten alteracions molt persistents dels comportaments relacionats amb l'alimentació que comporten repercussions greus tant físiques com psicològiques i de funcionament.

Els estudis especialitzats assenyalen que «els més freqüents són l'anorèxia nerviosa (AN), la bulímia nerviosa (BN) i el trastorn per afartament, que solen iniciar-se en l'adolescència o al principi de la vida adulta[93]».

En les investigacions realitzades es parla d'una prevalença elevada, ja que en molts casos no es diagnostiquen adequadament i de forma precoç. Segons recull la Revista Espanyola de Nutrició Humana i Dietètica, i com es va tractar durant el Congrés Iberoamericà de Nutrició el 2019, a Espanya l'anorèxia nerviosa té una prevalença del 0,9% al 0,14%; i la bulímia nerviosa oscil·la entre un 0,41% i un 2,9%. El trastorn d'afartament (TA) s'ha xifrat en un 1,9% al nostre país[94]. A les conclusions d'un estudi realitzat a les Illes Balears es manifestava que el 17,9% de la mostra presentava simptomatologia compatible amb un TCA en adolescents de batxillerat amb una edat mitjana de 16,7 anys[95].

[92] 83 a Mallorca, 12 a Menorca i 20 a Eivissa/Formentera. Font: Memòria tècnica del Servei de prevenció i tractament de la violència filioparental a les Illes Balears. Gener-desembre 2021.

[93] CASTRO-FORNIELES, JOSEFINA (2015).

[94] MORENO REDONDO, F. J., BENÍTEZ BRITO, N., PINTO ROBAYNA, B., RAMALLO FARIÑA, Y., & DÍAZ FLORES, C. (2019). Prevalencia de Trastornos de la Conducta Alimentaria (TCA) en España: necesidad de revisión. Revista Española de Nutrición Humana y Dietética, 23(1), 130 - 131.

[95] SÁNCHEZ-PRIETO, LIDIA I VALERO DE VICENTE, MARÍA (2020) Trastorns de la conducta alimentària, adolescents i tecnologies: un estudi exploratori a Anuari de la joventut de les Illes Balears 2020. A l'article s'especifica que es tracta d'una mostra de 251 alumnes de 1r i 2n de batxillerat, d'un institut de la ciutat de Palma. Es tracta d'una mostra equilibrada per sexe, el 48,6 % són homes (122) i un 51,4 % són dones (129), amb una edat mitjana de 16,7 anys (DE=0,671).

És freqüent que aquests trastorns apareguin durant l'adolescència i la joventut, entre els 12 als 25 anys, i dins d'aquest rang el grup de major risc és el comprès entre 14 i 18 anys i fonamentalment, dones adolescents influïdes pels estereotips sobre la bellesa femenina.[96]

La causa és desconeguda, tot i que és probable que s'imbriquin factors psicobiològics i de l'entorn social en el seu desenvolupament, ja que els TCA s'han relacionat amb sentiments de disfòria, depressió i simptomatologia ansiosa, juntament amb una autovaloració/autoestima baixa, cosa que al seu torn repercuteix en les relacions interpersonals i pot dificultar l'afrontament d'esdeveniments vitals estressants. No obstant això, és important assenyalar que el tipus de relació entre les diferents variables no ha quedat aclarit. Així mateix, els TCA s'han relacionat amb una pèrdua de qualitat de vida, en possible relació amb el decrement de l'autonomia i independència, així com per la presència d'una altra sèrie de dificultats: inseguretat, manca d'assertivitat i estratègies d'afrontament, problemes interpersonals, trets perfeccionistes, etc. La criança i els patrons parentals també han estat estudiats, tant per millorar la comprensió de la gènesi dels trastorns, com amb l'objectiu de millorar-ne el tractament.[97]

Situació de l'atenció primerenca integral

L'aprovació de la Llei orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència enfront de la violència reconeix per primera vegada el dret universal a l'atenció primerenca, un fet jurídic que dóna resposta a la Convenció dels Drets de l'Infant i a la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat, tractats de compliment obligat a tot l'Estat espanyol. Està pendent l'elaboració del Pla de Prevenció de les Deficiències i Intensificació de la Discapacitat, que s'ha d'enfocar cap a l'atenció primerenca com la manera d'intervenir en les primeres etapes del desenvolupament.

A les Illes Balears, la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** assenyala a l'article 82, Planificació General, que el pla estratègic d'atenció a la infància i l'adolescència de les Illes Balears ha de tenir en compte, entre altres marcs legals, la convenció dels drets de les persones amb discapacitat. En l'article 36 estableix el dret a l'atenció primerenca especialitzada de forma gratuïta per als infants amb menys de sis anys i trastorns de desenvolupament o amb risc de patir-los.

El **Decret 85/2010, de 25 de juny pel qual es regula la xarxa pública i concertada d'atenció primerenca** en l'àmbit dels serveis socials de les Illes Balears, té per objecte: «regular els serveis d'atenció primerenca del sistema de serveis socials de les Illes Balears, el contingut i les condicions d'aquests serveis i el procediment per accedir-hi, en el marc de l'ordenament dels serveis socials». Per la seva banda, la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, cita en l'article 36 l'existència d'un «**Pla integral d'atenció primerenca**[98], previst a l'article 33.a. de la Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies, es garantirà tant la cobertura de tots els infants que la necessitin com la no-duplicitat de diagnòstic ni

[96] FUENTES PRIETO, JESSICA; HERRERO-MARTÍN, GRISELDA; MONTES-MARTÍNEZ, MARIAN; JÁUREGUI-LOBERA, IGNACIO. Alimentación familiar: influencia en el desarrollo y mantenimento de los trastornos de la conducta alimentaria. Revista Journal. Vol. 5, núm. 10. pp 1221-1224. (2020)

[97] PÉREZ RODRIGUEZ, ALICIA. Tesis doctoral: Trastornos de la conducta alimentaria: estudio de variables clínicas y propuesta de una tipología. Universitat Complutense de Madrid, 2018.

[98] El Pla Integral d'Atenció Primerenca de les Illes Balears va ser aprovat pel Consell de Govern de les Illes Balears dia 2 de juliol de 2010.

de prestacions al mateix infant amb excepció de quan quedi explícitament justificat. S'evitarà la fragmentació conseqüència de diferents serveis. Així mateix, es garantirà una base comuna de dades entre les diferents administracions o departaments.»

El 2021, a les Illes Balears van ser ateses per l'Administració 3.036 persones, amb 133.565 sessions concertades d'atenció primerenca[99].

Situació dels aspectes relacionats amb l'alimentació

La importància de l'obesitat en la infància i l'adolescència es deu al fet que s'associa amb major prevalença de diversos factors de risc de malaltia, com prediabetis, diabetis tipus 2, hipertensió, síndrome metabòlica, pitjor situació antioxidant, o, fins i tot, trastorns del son. A més, els infants amb excés de pes mostren pitjor autoestima i qualitat de vida, sense oblidar que tenen també més risc de patir nombroses complicacions de salut en l'edat adulta, com diabetis i malalties cardiovasculars.

L'estudi *Aladino*[100] del Ministeri de Consum té com a objectiu conèixer la prevalença de sobrepès i obesitat infantil entre la població de 6 a 9 anys a Espanya i avaluar-ne l'evolució en el temps[101]. En les conclusions per al 2019 assenyala una tendència descendent de l'excés de pes des del 2011 i l'estabilització respecte al 2015, tot i que la prevalença de sobrepès i obesitat dels escolars de 6 a 9 anys a Espanya continua sent elevada: el 40,6% dels infants tenen excés de pes, el 23,3% sobrepès i el 17,3% obesitat.

L'anàlisi per grups d'edat i sexe revela que, a partir dels 7 anys, augmenta la prevalença d'obesitat i excés de pes en els homes, i són els 9 anys l'edat amb la prevalença de l'excés de pes més alta. En les nines, s'observa que la prevalença d'obesitat i excés de pes augmenta a partir dels 8 anys.

D'acord amb els resultats, s'observa que el nombre d'infants amb obesitat és més gran entre les famílies amb rendes més baixes. En aquest sentit, el percentatge més gran d'infants amb obesitat (23,2%) es dona entre les famílies amb rendes inferiors a 18.000 euros bruts a l'any. L'estudi Aladino no proporciona dades per comunitats autònomes.

En les dades proporcionades per l'ENSE 2017 per comunitats autònomes, a les **Illes Balears** el percentatge de la població de 2 a 17 anys amb obesitat és el 10,04%, proper a la mitjana nacional de 10,3%. No obstant això, la incidència a Balears és bastant menor per als homes (7,80%) que per a les dones (12,62%), quan en les dades nacionals és similar: 10,40% homes i 10,20% dones.

[99] Font: Conselleria d'Afers Socials i Esports, consells insulars i ajuntaments.

[100] Aladino 2019 és un estudi amb un disseny descriptiu transversal del pes i la talla (per mesurament directe) i de factors associats al desenvolupament infantil (mitjançant qüestionaris). La selecció de la mostra (276 col·legis i 16.665 escolars) es va realitzar mitjançant mostreig aleatori polietàpic per conglomerats amb estratimulació¬ dels centres d'educació primària. La mostra obtinguda és representativa de la població escolar de 6 a 9 anys resident a Espanya, distribuïda de forma proporcional per comunitats autònomes i grandària del municipi.

[101] L'Observatori de la Nutrició i d'Estudi de l'Obesitat ha impulsat quatre rondes de l'Estudi Aladino d'obesitat infantil el 2011, 2013, 2015 i 2019, en el marc de la Iniciativa de Vigilància de l'Obesitat Infantil (COSI, per les sigles en anglès), que l'Oficina Europea de l'OMS desenvolupa des del 2007 i a la qual actualment hi ha adherits 46 països.

Gràfic 22. Percentatge de població de 2 a 17 anys amb obesitat. Per comunitats autònomes. Font: ENSE 2017

El conjunt de dades proporcionades assenyala que en la població de 2 a 17 anys a Balears hi ha un percentatge **(18,5%) més gran que la mitjana nacional (13,3%) de població d'aquesta edat amb pes insuficient**, que afecta més les dones (22,4%) que els homes (15,1%); que hi ha un **percentatge menor de població amb normopès (48,5%) que en la mitjana nacional (58,1%),** que també és menor per a les dones (41,7%); i que el percentatge de població amb sobrepès i obesitat és similar a la mitjana nacional, si bé el percentatge de dones és més gran (12,6%).

Taula 25. Percentatge de població de 2 a 17 anys en funció de nivells de pes. Illes Balears i total nacional. Font: ENSE 2017

	Pes insuficient	**Normopès**[102]	**Sobrepès**	**Obesitat**
Total nacional	13,3	58,13	18,26	10,3
Homes	12,65	58,64	18,31	10,40
Dones	14,00	57,59	18,21	10,20
Illes Balears	18,5	48,49	22,97	10,04
Homes	15,08	54,36	22,76	7,80
Dones	22,45	41,71	23,22	12,62

[102] Per a calcular el normopès, l'OMS utilitza la fórmula de l'índex de massa corporal o IMC, que consisteix a dividir el pes de la persona entre la seva alçada en metres al quadrat. El resultat és un percentatge que, a grans trets, ha d'oscil·lar entre el 16% i el 20% en l'home, i el 20% i 24% en la dona. Es considera que una persona té sobrepès quan el percentatge de l'IMC està al voltant d'un 10% per sobre de l'adequat segons aquesta escala. Si la diferència passa a ser del voltant el 20%, en lloc de sobrepès es tractaria ja d'obesitat.

D'entre els factors associats a l'obesitat, continuen destacant els relacionats amb els hàbits d'alimentació i amb la manca d'activitat física, per exemple, el baix consum de fruites i hortalisses o l'ús excessiu de pantalles. L'estudi posa en relleu que el lleure cada vegada és més sedentari, especialment en nins. Es constata un augment notable del percentatge de nins que dediquen més de tres hores diàries a lleure sedentari, com és el consum de televisió o consoles. En apartats posteriors s'aporten dades sobre el temps lliure davant la pantalla.

En les dades nacionals, el percentatge de nines que practiquen hores d'activitat física augmenta lleugerament, però segueix per sota del dels nins, que no ha millorat respecte a edicions anteriors de l'estudi Aladino. També continua existint una bretxa important en la situació ponderal dels escolars, que depèn no només del nivell d'ingressos econòmics de la família, sinó també del nivell educatiu dels progenitors.

Situació de les conductes addictives

Context nacional

Respecte a la prevalença de consum de substàncies psicoactives, la font principal de dades per a la població adolescent és l'enquesta ESTUDES, realitzada per l'Observatori espanyol de les drogues i addiccions, que es realitza de forma biennal des de 1994 entre estudiants de 14 a 18 anys que cursen ensenyaments secundaris. En els resultats amb dades de 2021 assenyalen que l'alcohol continua com la substància psicoactiva més consumida entre els estudiants d'ensenyaments secundaris de 14 a 18 anys: el 73,9% ha consumit begudes alcohòliquines en alguna ocasió en la seva vida. Aquesta dada s'ha incrementat lleugerament respecte a l'últim mesurament, després de diversos anys de registrar descensos.

Després de l'alcohol, segueixen en ordre d'importància el tabac (38,2%) i el cànnabis (28,6%). La taula següent compara els resultats de prevalença de consum el 2010 i el 2021 i, com es pot comprovar, s'ha reduït el consum de les tres principals substàncies; una mica més, en el cas del cànnabis.

Taula 26. Prevalença de consum de drogues alguna vegada en la vida entre l'alumnat d'ensenyaments secundaris de 14 a 18 anys (%). ESTITUDS26. 2021.

	2010	2021	Dif 2021-2010
Alcohol	75,1	73,9	-1,2
Tabac	39,8	38,2	-1,6
Cànnabis	33	28,6	-4,4
Hipnosedants*	18	19,6	1,6
Hipnosedants**	10,4	10,3	-0,1
Cocaïna pols o base	3,9	2,7	-1,2
Èxtasis	2,5	3,1	0,6
Al·lucinògenes	3,5	1,7	-1,8
Inhalaves volàtils	2,3	1,8	-0,5
Setes màgiques	2,1	1,3	-0,8
Metamfetamina	0,8	1,5	0,7
Amfetamines	2,6	1,5	-1,1
Heroïna	1	0,4	-0,6
GHB	1,2	0,4	-0,8

Esteroides anabolitzants	0,4	0,4
* Inclou tranquil·litzants/sedants i/o somnífers amb o sense recepta		
** Inclou tranquil·litzants/sedants i/o somnífers sense recepta		

Illes Balears

L'edat mitjana d'inici del consum de l'alcohol i el tabac a les Illes Balears està al voltant dels 14 anys. En el cas del tabac, s'ha retardat lleugerament l'inici de consum diari fins als 14,7 anys, mentre que el consum setmanal d'alcohol comença de mitjana als 15,2 anys, sense que hi hagi una variació significativa en els últims anys. Les substàncies psicoactives en què el seu consum s'inicia abans són els hipnosedants amb o sense recepta, que tenen una edat mitjana d'inici de 13,8 anys en els homes i 14,2 en les dones. No es produeixen grans diferències per sexe en l'inici del consum de la resta de substàncies psicoactives. Les dades disponibles per a les Illes Balears no mostren diferències amb les obtingudes per al conjunt d'Espanya[103].

Taula 27. Edat mitjana d'inici en el consum de diferents substàncies psicoactives entre l'alumnat d'ensenyaments secundaris de 14-18 anys. Illes Balears i total nacional. 2021. ESTUDES 2021

	Illes Balears	Total nacional
Mida de la mostra	864	22.321
Edat mitjana inici consum de tabac	14,2	14,1
Edat mitjana inici consum diari de tabac	14,7	14,7
Edat mitjana inici consum d'alcohol	14	14
Edat mitjana inici consum de cànnabis	14,8	14,9

Les prevalences obtingudes entre les dones superen els registres masculins en el cas de l'alcohol, el tabac i els hipnosedants, tant si es considera el consum alguna vegada en la vida com en els últims 12 mesos o en els últims 30 dies. Per contra, les substàncies il·legals, registren majors prevalences entre els nins.

Les dades de les Illes Balears respecte a la prevalença del consum de tabac en adolescents reflecteixen percentatges menors que la mitjana nacional, especialment per a les dones. En el cas del consum de l'alcohol, els resultats són variats: a Balears es dona un percentatge més gran d'adolescents que han consumit alcohol alguna vegada o en els darrers dotze mesos, o que s'han embriagat alguna vegada a la vida, especialment entre els homes. No obstant això, tant homes com dones presenten resultats per sota de la mitjana en el consum d'alcohol en els últims 30 dies i, en particular, els homes en botellots i gateres. També és significativa la menor participació de dones en afartaments d'alcohol.

El percentatge d'adolescents homes que consumeixen cànnabis és superior a la mitjana (no així el de dones) i el consum de cigarrets electrònics és inferior o està per sota de la mitjana.

[103] No obstant això, l'informe de 2020 de l'Observatori autonòmic de drogues, que té en compte la població que rep algun tractament, assenyala que l'edat mitjana d'inici de consum per a totes les drogues està entre els 20 i 23 anys.

Taula 28. Prevalences (%) de consum de les principals substàncies psicoactives entre l'alumnat d'ensenyaments secundaris de 14-18 anys. Segons sexe. Illes Balears i total nacional. 2021. ESTUDES 2021

		Illes Balears		Total nacional	
		Homes	**Dones**	**Homes**	**Dones**
Tabac	Alguna vegada en la vida	33,9	38	35,1	41,5
	Darrers 12 mesos	24,7	29,7	27,3	34,2
	Darrers 30 dies	16,9	18,2	21,2	26,7
Begudes alcohòliques	Alguna vegada en la vida	76,6	79,6	71,6	76,3
	Darrers 12 mesos	70,7	76,0	67,8	73,3
	Darrers 30 dies	47,3	53,8	51,5	55,8
• Gateres	Alguna vegada en la vida	46,1	50,6	43,8	52,4
	Darrers 12 mesos	36,5	41,3	35,4	43,6
	Darrers 30 dies	19,3	19,7	20,8	25,6
• Binge drinking[104]	Darrers 30 dies	26,3	25,0	26,3	29,6
• Botellot	Darrers 12 mesos	34,4	42,9	38,7	43,5
Cànnabis	Alguna vegada en la vida	33,0	28,5	29,3	28,0
	Darrers 12 mesos	26,8	20,6	22,6	21,8
Cigarretes electròniques	Alguna vegada en la vida	44,5	32,8	46,9	41,7
	Darrers 12 mesos	26,7	20,0	25,2	20,4

Les dades sobre policonsum (consum de diverses substàncies psicoactives en un mateix període de temps) d'àmbit nacional són del 46,3%, és a dir, gairebé la meitat dels estudiants de 14 a 18 anys ha realitzat policonsum alguna vegada en la seva vida.
Considerant els 12 mesos previs a la realització de l'enquesta, el 37,7% dels estudiants va realitzar-hi algun tipus de policonsum, mentre que el 36,1% va consumir una única substància. Així, els estudiants que no van realitzar cap consum de drogues representen el 21,6% de l'alumnat. Si es consideren els últims 30 dies, el percentatge d'alumnes que han realitzat policonsum es redueix notablement, i són el 26,9% aquells estudiants que han consumit dues o més substàncies.

Les percepcions de risc més elevades s'associen amb el consum habitual de substàncies il·legals com l'heroïna, la cocaïna en pols o l'èxtasi, per a les quals pràcticament tots els estudiants creuen que consumir aquestes drogues un cop per setmana o més tindria greus conseqüències per a la salut, fet que s'ha mantingut similar al llarg de tota la sèrie històrica. Del 2010 al 2021 ha augmentat significativament el risc percebut cap a l'alcohol de cap de setmana, coincidint amb la dada del descens de consum d'alcohol en els últims 30 dies i, en general, hi ha més percepció de risc davant el consum habitual de totes les substàncies a excepció del consum de cànnabis i el consum diari d'alcohol.

[104] Consum ràpid de grans quantitats d'alcohol.

També **l'Observatori Autonòmic de Drogues de les Illes Balears** realitza informes anuals sobre l'admissió a tractaments ambulatoris per abús o dependència de substàncies psicoactives. En el del 2020 s'informa que, de les 1.781 persones amb tractament aquest any, 112 (6,3%) tenien menys de 20 anys (no proporcionen dades de menors de 18 anys). Les dues persones menors de 15 anys que hi figuren estaven en tractament per consum de cànnabis. Igual ocorria amb 83 (75,5%) dels 110 casos de 15 a 20 anys. Aquest estudi assenyala també que el cànnabis és la principal droga d'inici en les edats més joves.

A tot l'anterior cal afegir-hi que s'introdueixen noves substàncies psicoactives[105], tal com indiquen els informes de la Direcció General de Salut Pública i Participació[106], basats en la informació del Laboratori de Sanitat Exterior i d'Energy Control, i que són classificades segons ho fa l'informe sobre drogues emergents del Ministeri de Sanitat, tot això en el marc del Sistema Espanyol d'Alerta Primerenca (SEAT)[107]. Segons la Memòria del 2020, el nombre de substàncies comissades s'està reduint a les illes, però les més presents són les feniletilamines i derivats de les amfetamines[108].

Per acabar, cal assenyalar que les persones expertes prediuen, basant-se en fenòmens històrics, que és probable que en els propers dos o tres anys augmenti de forma brusca el consum de tota mena de substàncies en joves[109].

Situació de les addiccions comportamentals

Context nacional

L'Observatori Espanyol de les drogues i les addiccions de la Delegació del Govern per al Pla Nacional sobre Drogues elabora els informes sobre Addiccions comportamentals[110] amb l'objectiu de conèixer millor la situació d'aquest tipus d'addiccions i, en concret, les del joc amb doblers, l'ús compulsiu d'internet i el possible trastorn per ús de videojocs a Espanya. Pretén amb això contribuir a prevenir el mal ús i els problemes associats a aquestes activitats.

Es basa en diverses enquestes, entre les quals l'enquesta EDADES[111], elaborada per l'Observatori. Entre les dades principals, les més significatives en relació amb la població adolescent són les següents:

---

[105] S'entén per noves substàncies psicoactives (NSP) substàncies sintètiques o naturals no controlades pel dret internacional i sovint produïdes perquè imitin els efectes de les drogues controlades.

[105] DIRECCIÓ GENERAL DE SALUT PÚBLICA I PARTICIPACIÓ (2021). Noves substàncies psicoactives a les Illes Balears. Sistema d'alerta primerenca. Memòria 2020.

[107] El Sistema Espanyol d'Alerta Primerenca (SEAT), integrat per l'Administració General de l'Estat, les comunitats autònomes i entitats i organitzacions no governamentals té per objectiu general desenvolupar i mantenir un sistema ràpid d'alerta per detectar, intercanviar informació, avaluar i donar resposta davant l'aparició de noves substàncies, o d'esdeveniments relacionats amb el consum de substàncies psicoactives, que puguin generar un problema de salut pública.

[108] De fet, l'Anuari Estadístic del Ministeri de l'Interior per al 2020 registra un increment en la confiscació d'estimulants de tipus amfetamínic, en concret de 4-191 unitats a 772, per una confiscació de 750 unitats a Illes Balears; i assenyala les illes com una de les províncies amb més quantitat decomissada d'amfetamina en pastilles, al costat de Madrid i Ciudad Real.

[108] De fet, l'Anuari Estadístic del Ministeri de l'Interior per al 2020 registra un increment en la confiscació d'estimulants de tipus amfetamínic, en concret de 4-191 unitats a 772, per una confiscació de 750 unitats a Illes Balears; i assenyala les illes com una de les províncies amb més quantitat decomissada d'amfetamina en pastilles, al costat de Madrid i Ciudad Real.

[109] II Congrés digital de l'Associació Espanyola de Pediatria (AEP). Juny 2021.

[110] Informe 2021 sobre addiccions comportamentals.

[111] És una enquesta bianual amb resultats des de 1995. Enquesta en població general resident en llars (15-64 anys), realitzada al domicili. 17.899 qüestionaris vàlids. Error mostral màxim (nivell de confiança del 95% per a p=0,5) del 0,8%, oscil·lant entre el 2,1% per a la Comunitat Valenciana i el 8,6% per a Melilla.

El 2019/20, un 64,2% de la població de 15 a 64 anys ha jugat amb doblers (66,8% en homes i 61,5% en dones). La prevalença de les persones que han jugat doblers, tant en línia com presencialment, durant l'últim any continua sent baixa (6,7% de la població), però s'ha duplicat respecte a l'any 2018 (2,8%), i la gran majoria són homes. Respecte al tipus de jocs utilitzats, s'aprecien diferències importants. Entre els qui juguen de manera presencial, predominen les persones que juguen a la loteria convencional o loteries instantànies, mentre que el joc més practicat entre els qui juguen en línia és l'aposta esportiva, tant el 2019/20 com el 2017.

El 2021 un 6,4% dels estudiants de 14 a 18 anys ha jugat diners (10% en homes i 2,8% en dones). Evolutivament, s'aprecia una tendència ascendent des de l'inici de la sèrie, però el 2021 en el context de la COVID, la prevalença s'ha reduït. Les dades el 2019 eren un 7,4% (12,4% els homes i 2,9% les dones). L'edat d'inici és similar en el joc en línia i en el joc presencial: 15,0 anys i 14,6 anys, respectivament.

Respecte al **joc de diners en línia**, el 2019 el 10,3% dels estudiants de 14 a 18 anys van jugar doblers online, un percentatge que s'ha reduït el 2021 al 9,4%,i registra una dada molt similar a l'obtinguda a l'inici de la sèrie l'any 2014 (10,2%). Per sexe s'observa que, tant el 2021 com en els anys anteriors, la prevalença de joc amb doblers en línia és més gran en els homes (15%) que en les dones (3,8%). Observant les prevalences per tipus de joc online, tant per als homes com per a les dones són els videojocs i les apostes esportives els que compten amb uns percentatges més alts.

El 2021, el 17,2% dels estudiants de 14 a 18 anys havia jugat **diners de manera presencial** en els últims 12 mesos, un percentatge menor respecte al 2019 (22,7%), i es mostra una tendència global ascendent des del 2014. Per sexe s'observa una major prevalença de joc amb doblers presencials en els homes (22,7%) que en les dones (11,6%). La majoria, tant homes com dones, que han jugat doblers de manera presencial ho han fet en loteries, primitiva o bonoloto.

Es produeix un trastorn del joc quan el joc es converteix en el centre de la vida d'una persona, que ocupa una gran part de l'activitat diària pensant en com jugar, quan o d'on treure els doblers per poder jugar; i s'és incapaç de deixar de jugar malgrat les conseqüències negatives que danyen seriosament les relacions familiars, laborals o personals. Es denomina també **joc patològic** pels organismes internacionals de salut i està considerat un trastorn en el control dels impulsos.

Segons l'enquesta ESTUDES 2021, la prevalença de joc problemàtic en la població de 14 a 18 anys a Espanya és del 3,4%, més alta per als nins (5,0%) que per a les nines (1,9%). Aquesta població juga més quantitats de diners, tant en línia com presencial, i mostra prevalences més altes de consum intensiu d'alcohol (gateres o binge drinking) o tabaquisme diari.

En relació amb **l'ús compulsiu d'internet (ciberaddicció),** l'ús d'internet està àmpliament estès a la població espanyola. Segons l'enquesta EDADES 2020, pràcticament tota la població ha utilitzat internet amb finalitats lúdiques alguna vegada en la vida, en l'últim any i en l'últim mes. Per edat, les majors prevalences (al voltant del 98%) s'observen entre els individus de 15 a 44 anys, mentre que la prevalença descendeix fins a un 85% entre els majors de 55 anys. No s'observen diferències entre homes i dones. En l'enquesta ESTUDES 2021 s'obté que, entre la població d'estudiants de 14 a 18 anys, la prevalença d'un possible ús compulsiu d'internet és bastant superior (23,5%) al de la població de 15 a 64 anys, i és major entre les dones (28,8%) que entre els homes (18,4%). També les prevalences de consum d'alcohol i cànnabis són superiors entre els individus que realitzen un possible ús compulsiu d'internet.

L'Enquesta nacional de salut (INE, 2017) proporciona les dades següents:

- El 73,87% de la població d'1-14 anys passa a diari una hora o més del seu temps lliure de dilluns a divendres davant d'una pantalla, incloent-hi ordinador, tablet, TV, vídeos, videojocs o la pantalla del telèfon mòbil. El percentatge és semblant en nins (74,30%) i en nines (73,41%).

- El temps lliure davant la pantalla és major a major edat. En el grup de 10 a 14 va passar més d'una hora al dia davant d'una pantalla per sobre del 80% de dilluns a divendres i per sobre del 90% els caps de setmana.

- En el grup de 5 a 9 anys >75% va passar més d'una hora al dia davant les pantalles de dilluns a divendres i >85% els caps de setmana.

- Finalment, el grup d'1 a 4 anys està més d'una hora al dia davant la pantalla: el 57,8% de dilluns a divendres i el 62,6% els caps de setmana.

«Aquest augment dels nivells d'ús d'internet pot provocar un estil de vida més sedentari i, per tant, tenir conseqüències per a la salut. Molts psicòlegs han expressat la seva preocupació pel desenvolupament de trastorns de dèficit d'atenció per part dels infants i la seva dificultat per desconnectar-se.[112]»

Respecte a l'ús de videojocs, el trastorn per ús de videojocs es defineix com un patró de comportament de joc (joc digital o videojoc) caracteritzat per un control deficient sobre el joc, en què s'augmenta la prioritat donada al joc sobre altres activitats en la mesura que el joc té prioritat sobre altres interessos i activitats diàries, al costat de la continuació del joc malgrat l'ocurrència de conseqüències negatives. Perquè es diagnostiqui el trastorn per ús de videojocs, el patró de comportament ha de ser prou sever com per provocar un deteriorament significatiu en les àrees personals, familiars, socials, educatives, ocupacionals o altres àrees importants de funcionament i, normalment, hauria estat evident durant almenys 12 mesos.

A Espanya segons l'enquesta ESTUDES 2021, el 85,1% dels estudiants de 14 a 18 anys han jugat en l'últim any, percentatge que és superior entre els nins (96,9%), amb una prevalença de joc que disminueix segons avança l'edat. Aproximadament el 50% dels estudiants que han jugat a videojocs en l'últim any ho han fet almenys setmanalment. I la majoria dels estudiants que han jugat a videojocs en els últims 12 mesos dediquen menys de 2 hores al dia a realitzar aquesta activitat.

Pel que fa als eSports, en els últims 12 mesos el 48,6% dels alumnes hi han jugat i el 37,7% n'han estat espectadors mentre d'altres jugaven. Per sexe, podem observar com les tres activitats són molt més freqüents entre els nins que entre les nines. Per exemple, en el cas dels videojocs, el 96,9% dels nins hi han jugat en l'últim any, percentatge que descendeix al 73% en el cas de les nines. Per edat, es registren les majors prevalences entre els estudiants de 14 anys, i es redueixen segons avança l'edat dels alumnes.
Entre els estudiants de 14 a 18 anys, el 7,1% presentaria un possible trastorn per ús de videojocs, segons l'escala basada en criteris DSM-V. Aquest percentatge ascendeix fins al 12,6% quan la població de referència és la d'estudiants que han jugat a videojocs en els últims 12 mesos.

Per sexe, s'aprecien grans diferències. Aquest percentatge és l'11,3% entre els nins mentre que entre les nines la dada és el 2,7%. Per edat, les majors prevalences de possible trastorn es registren entre els alumnes de 14 i 15 anys.

[112] COMISSIÓ EUROPEA. Una dècada digital per als infants i els joves: la nova estratègia europea per a una internet millor per als infants (BIK+) COM (2022) 212 final.

Illes Balears

Un estudi[113] realitzat el 2020 amb dades d'infants de fins a 14 anys que van acudir a consultes d'Atenció Primària a Illes Balears, arriba a la conclusió que la majoria de la població infantil no compleix les recomanacions de les organitzacions sanitàries respecte a l'ús de pantalles recreatives: «El temps mitjà de pantalles recreatives en els menors de 2 anys va ser de 71 minuts/dia i va augmentar fins a 160 minuts/dia en els majors de 10 anys. Els nins van presentar un 30% més de temps de videojocs que les nines. El 80% de la mostra va iniciar l'ús de TV abans dels 2 anys.» Una de les variables principals d'influència és el temps que el progenitor o progenitora veu la televisió, però també tenir la televisió de fons o no vigilar el temps d'ús de pantalles dels nins i nines. L'estudi finalment proposa que:

> En les revisions periòdiques de Salut de la infància hauríem d'insistir sobre la importància del temps TV dels mateixos progenitors, emfatitzar la supervisió del temps de pantalles recreatives els caps de setmana, evitar la "TV de fons" i durant els àpats, i el consum sense supervisió. Proporcionar informació de l' ús adequat de les pantalles recreatives, no s' associa a menor consum per la qual cosa caldria ampliar la intervenció amb suggeriments concrets, però, a més probablement sigui necessari destacar les possibles repercussions negatives en el desenvolupament psicomotor i els mecanismes implicats.

L'estudi d'UNICEF sobre l'impacte de la tecnologia en l'adolescència registra, com es veurà també en altres apartats, que pràcticament tots els adolescents utilitzen la tecnologia en les activitats de temps lliure, ja sigui a través de l'ordinador, la tauleta o el mòbil, interactuant en xarxes socials, veient pel·lícules, o en videojocs. El 34,5% passa més de 5 hores al dia connectat o connectada a Internet i durant el cap de setmana aquest percentatge puja fins al 47,7%. Més de la meitat (61,7%) reconeix que es porta el mòbil a la seva habitació i el 19,2% es connecta a internet a partir de mitjanit tots o gairebé tots els dies. En general, aquests percentatges són similars a la mitjana nacional.

Respecte a l'ús de videojocs, les dades proporcionades més significatives són les següents que, com es veurà, tenen diferències importants per sexe, tot i que són similars a la mitjana nacional:

- El 87,3% dels nins i el 29,2% de les nines juga habitualment.
- Juguen tots o gairebé tots els dies el 46,9% dels nins i el 8,1% de les nines.
- Els nins juguen de mitjana setmanal 11,3 hores i les nines, 2,7 hores. Juguen més de 30 hores a la setmana el 8,1% dels nins i el 0,8% de les nines.
- Destinen doblers tots els mesos per a videojocs el 37,5% dels nins i el 6,7% de les nines. Destinen més de 30 euros al mes a videojocs el 7,3% dels nins i l'1,5% de les nines.
- El 52,8% dels adolescents que juguen a videojocs habitualment (almenys una vegada al mes) ho fa a videojocs designats per la Pan European Game Information (PEGI) com a no adequats per a persones amb menys de 18 anys.
- Per a un 17,3% dels adolescents, l'ús de videojocs suposa un problema i un 2,6% addicional presenta símptomes d'una possible addicció. Els nivells de benestar emocional, integració social i satisfacció

[113] Montserrat Pons, Andreva Bordoy, Elodia Alemany, Olga Huget, Analia Zagaglia, Silvia Slyvka i Aina Maria Yáñez (2021). Hábitos familiares relacionados con el uso excesivo de pantallas recreativas (televisión y videojuegos) en la infancia. A Revista Española de Salud Pública. 2021; Vol. 95: 14 de gener e1-13. Estudi transversal amb 521 infants d'entre 6 mesos i 14 anys que van acudir a consultes d'Atenció Primària. Es va utilitzar una enquesta autoadministrada per recollir variables sociodemogràfiques, temps d'ús de pantalles recreatives del nin/a, temps de televisió (TV) del progenitor i variables ambientals i socioculturals relacionades amb l'ús de pantalles. Es va ajustar un model de regressió logística binària per avaluar l'associació entre variables sociodemogràfiques, ambientals i socioculturals i l'abús de pantalles recreatives en els infants (temps superior a 2 hores/dia).

amb la vida són inferiors entre els qui presenten aquesta possible addicció; i les taxes de depressió es disparen: arriben al 20,3% de depressió moderadament greu o greu en els casos de possible addicció.

- El percentatge d'adolescents que ha apostat o jugat doblers en línia alguna vegada en la seva vida és el 5,2% dels nins i l'1,1% de les nines. De forma habitual ho fa el 2,1% dels nins i el 0,5% de les nines. El canal més habitual per jugar o apostar diners són els videojocs (49,5%), seguit de les aplicacions mòbils (30,9%). El 15,5% dels qui juguen gasta més de 30 euros al mes i el mateix percentatge pot desenvolupar una addicció al joc. UNICEF calcula en 1.500 els estudiants que han començat a apostar o jugar diners online.

La Direcció General de Salut Pública i Participació treballa en l'elaboració d'un indicador per descriure la situació i les tendències relacionades amb aquestes substàncies a les illes, contribuint a la informació que gestiona l'Observatori Espanyol de les Drogues i que ha de ser útil per implantar i avaluar polítiques públiques sobre aquesta qüestió.

En l'informe de 2020, algunes de les conclusions són les següents:

- El 2020 es van recollir 96 notificacions d'inici de tractament per addiccions conductuals (joc amb doblers i videojocs). El 90,62 % eren homes i el 9,37 % eren dones.
- En els resultats obtinguts s'ha de tenir en compte l'escassa presència de dones, per la qual cosa segons quins resultats no es poden extreure diferenciats per sexe.
- La distribució per Illes va ser de 77 inicis a Mallorca, 6 a Menorca i 13 a Eivissa.
- L'edat d'inici de l'addicció conductual és major en el tram d'edat de 18 a 25 anys.
- Cal remarcar que hi ha 22 persones (22,91 %) que han iniciat l'addicció quan eren menors d'edat. D'aquestes, aproximadament un 50 % són addiccions a videojocs, però el restant 50 % són addicció a jocs presencials o en línia. Aquesta dada és significativa pel fet que els menors de 18 anys no poden entrar a sales de joc ni poden accedir a jocs en línia.
- De les persones menors d'edat (11 a 17 anys), cal destacar que 11 seguien estudiant quan iniciaren l'addicció i 7 havien començat una relació laboral.
- Respecte dels que han iniciat un tractament per videojocs (10 casos) són tots homes, el 70 % té estudis finalitzats de primària i van iniciar el tractament entre els 14 i 16 anys.
- Tots els que han iniciat un tractament per videojocs són menors d'edat, si bé hi ha un altre grup de menors (54,5 %) que han iniciat el tractament per jocs, tant presencials com en línia.
- Els jocs més implantats són els que es realitzen a les sales de joc, també les màquines d'atzar ubicades en aquestes sales o en establiments d'hoteleria i restauració, on l'accés és bastant fàcil.
- Quasi un 45 % de les persones viuen amb els progenitors. Hem de tenir en compte que es tracta de població menor d'edat o que és relativament jove, i és normal que visquin amb els progenitors.
- La major part ha iniciat el tractament amb l'ajuda dels familiars o amics, o bé per iniciativa pròpia, i no havia iniciat cap tractament anteriorment.

Situació de l'educació psicoafectivosexual i de la salut sexual i reproductiva

La **Llei 1/2022, d'Educació de les Illes Balears** incorpora, entre els objectius i característiques de l'educació secundària obligatòria, (article 14) «facilitar el coneixement i l'acceptació del propi cos, l'adquisició d'hàbits i alimentació saludables, l'educació afectiu sexual i l'activitat física i esportiva». Però. ja en l'exposició de motius, diu que caldrà incorporar «enfocaments més transversals, orientats a que tot l'alumnat tingui garanties d'èxit en els processos educatius, i assegurar una formació integral centrada en el desenvolupament de les competències que incorpori elements formatius associats a la comunicació, a la formació artística, a les ciències i la tecnologia, les humanitats i l'activitat física, des d'una òptica d'educació inclusiva, d'igualtat entre homes i dones i de no-discriminació, de promoció de la salut, d'educació afectiva i sexual, d'igualtat d'oportunitats, de cura del medi ambient, de respecte mutu i de cooperació entre iguals.»

En termes generals, les dades de les conductes sexuals en l'adolescència i dels resultats d'aquestes conductes no donen lloc a dubtes sobre la necessitat d'enfortir (o iniciar) una educació afectiva i sexual que integri valors de responsabilitat, igualtat, respecte i no-violència. Tot això amb l'objectiu de reduir les males pràctiques sexuals, com l'ús de la píndola de l'endemà com a anticonceptiu pel 31,7% de les adolescents de 15 a 18 anys[114]; però també, la prevalença de la violència masclista en les seves relacions afectives o per part dels nins cap a les seves mares[115], l'assetjament sexual, el consum de prostitució i la seva causa/efecte, l'ús de pornografia a edats cada vegada més primerenques.

La salut sexual i reproductiva en l'adolescència es veu compromesa per manca de suficient informació i educació en aquests temes. D'aquesta manera, és tan necessari incorporar continguts en l'educació formal com adequar-hi els marcs metodològics per impartir-los. Així, l'estudi realitzat per la Lliga Espanyola de l'Educació i la Cultura Popular (2020) L'educació afectiva i sexual en el marc de l'educació integral de joves i adolescents, conclou de la manera següent:

> Si les intervencions dirigides a joves i adolescents encara es dissenyen des d'una visió de ple a buit, com si es tractés d'abocar coneixements, estem cometent l'error de quadricular la sexualitat en imatges que invisibilitzen la importància del desig i de l'ètica en les relacions amb altres persones, i seguirem assistint a sexualitats d'actius i passius, d'imposicions, de no consens i de nul cura. Així que és prudent pensar cap a on volem anar quan parlem d'educació sexual. No ha de ser només per prevenir malalties i embarassos, sinó a generar les condicions per a altres tipus de relacions més igualitàries i equilibrades.

Una dada no menor és la prevalença de **l'assetjament sexual en l'àmbit escolar** recollit per l'estudi de 2021 «Particip-arte, desmuntant la normalització de la violència[116]» de la Lliga Espanyola d'Educació: el 25,1% de l'alumnat diu que, en el seu cas, «algun company o companya m'ha abraçat, besat, esglaiat o acostat massa sense el meu consentiment»; al que acompanya que el 12,3% afirma que «si algú em pega o insulta pot ser que sigui perquè li agrad».

A això s'hi afegeixen altres dades com el **consum de prostitució** dels més joves: l'informe «Joventut a Espanya 2020[117]», de l'INJUVE, recull que una mica més del 10% dels homes joves (entre 15 i 29 anys) ha pagat per sexe almenys una vegada. El percentatge augmenta amb l'edat, però pel que fa a aquest diagnòstic, un 4,5%

---

[114] Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) o Estudi sobre les conductes saludables dels joves escolaritzats (2018)

[115] L'estudi realitzat el 2020 sobre Menors i violència de gènere de la Delegació del Govern contra la violència de gènere del Ministeri d'Igualtat mostra la prevalença de la violència de gènere entre adolescents. Primer dels homes adolescents cap a les seves mares, sobretot amb un percentatge del 14,3% de violència psicològica, però també amb presència d'actituds violentes, entre d'altres, de lesions contra la seva autoestima (8,7%), d'aïllament (7,7%) o d'agressions físiques (7,1%).

[116] Basada en una investigació amb docents i estudiants de 12 Centres d'Educació Infantil i Primària, de les comunitats autònomes d'Andalusia, Canàries, Madrid i Múrcia. Cursos 2019-20 i 2020-21. En total 1.330 participants: 1.192 estudiants i 138 docents.

[117] L'estudi es realitza a partir un qüestionari utilitzat en entrevistes presencials realitzades a 5.000 joves entre 15 i 29 anys i distribuïda per quotes de sexe, territori i edat.

dels homes joves entre 15 i 19 anys ha utilitzat la prostitució almenys una vegada.

Aquestes dades no són alienes a **l'ús de pornografia a edats cada vegada més primerenques**. D'una banda, l'Agència Espanyola de Protecció de Dades (AEPD) ha alertat que, segons les dades dels informes que maneja, l'edat mitjana d'accés a la pornografia entre els NNA (nins, nines i adolescents) se situa en els 8 anys i a partir dels 14 està generalitzat el consum d'aquest tipus de continguts. D'altra banda, l'informe citat de l'INJUVE assenyala que, entre els 15 i 19 anys, el 61% dels adolescents consumeix pornografia, i afegeix:

> Pràcticament un de cada tres joves diu inspirar-se molt o bastant en el pornografia en les seves relacions sexuals. Aquest percentatge és superior per als homes (32%) que per a les dones (24%). En tot cas, són diferències estadísticament significatives i robustes quan es controla per altres variables intervinents. Pel que fa als trams d'edat, però, i de manera similar a com ocorria amb la freqüència de consum de pornografia, no es veuen diferències estadísticament significatives. (...) les dones i els joves amb més nivell educatiu són els que declaren en menor mesura inspirar-se en la pornografia per a les seves relacions. Per tant, se subratlla el paper fonamental que juga l'educació dels joves.

La pornografia impacta sobre l'educació sexual. Les conseqüències són diverses, però en destaquen: danys psicològics i emocionals; desinformació, manipulació i construcció de falses creences; establiment de conductes perilloses o socialment inapropiades (sexisme, masclisme, homofòbia, racisme, etc.); danys per a la salut física; inclusió en grups i col·lectius danyosos; addiccions; i despeses econòmiques per fraus. Els estudis assenyalen que es produeixen correlacions significatives entre el consum massiu de pornografia, nivells de risc i nivells baixos d'empatia[118].

Totes les dades anteriors donen fe de com de necessari és reforçar l'educació afectiva i sexual a les edats més primerenques i entre l'adolescència.

Interrupcions voluntàries de l'embaràs (IVE)

A Espanya, la Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, defineix salut sexual com «l'estat de benestar físic, psicològic i sociocultural relacionat amb la sexualitat, que requereix un entorn lliure de coerció, discriminació i violència» i salut reproductiva com «la condició de benestar físic, psicològic i sociocultural en els aspectes relatius a la capacitat reproductiva de la persona, que implica que es pugui tenir una vida sexual segura, la llibertat de tenir fills i de decidir quan tenir-los.»

A l'article 9 assenyala que una de les mesures en l'àmbit educatiu és la incorporació de la formació en salut sexual i reproductiva, un dels objectius de la qual és la prevenció d'embarassos no desitjats, en el marc d'una sexualitat responsable.

[118] BALLESTER BRAGE, L., ROSÓN VARELA, C., FACAL FONDO, T., & GÓMEZ JUNCAL, R. Nueva pornografía y desconexión empática. Atlánticas. Revista Internacional de Estudios Feministas, 6(1), 67-105. (2021) <https://doi.org/10.17979/arief.2021.6.1.7075>

La Llei deixa un termini de 14 setmanes en què es garanteix a les dones la possibilitat de prendre una decisió lliure i informada sobre la interrupció de l'embaràs, sense interferència de tercers.

Una dada preocupant és la tendència a l'augment o, almenys, l'estancament des del 2016 de les taxes **d'interrupcions voluntàries de l'embaràs** (IVE) en dones menors de 18 anys, que se situa el 2020 en un 7,4 per mil.

Gràfic 23. Taxes d' IVE per 1.000 dones menors de 19 anys. Total nacional. 2010-2019. Font: Ministeri de Sanitat.

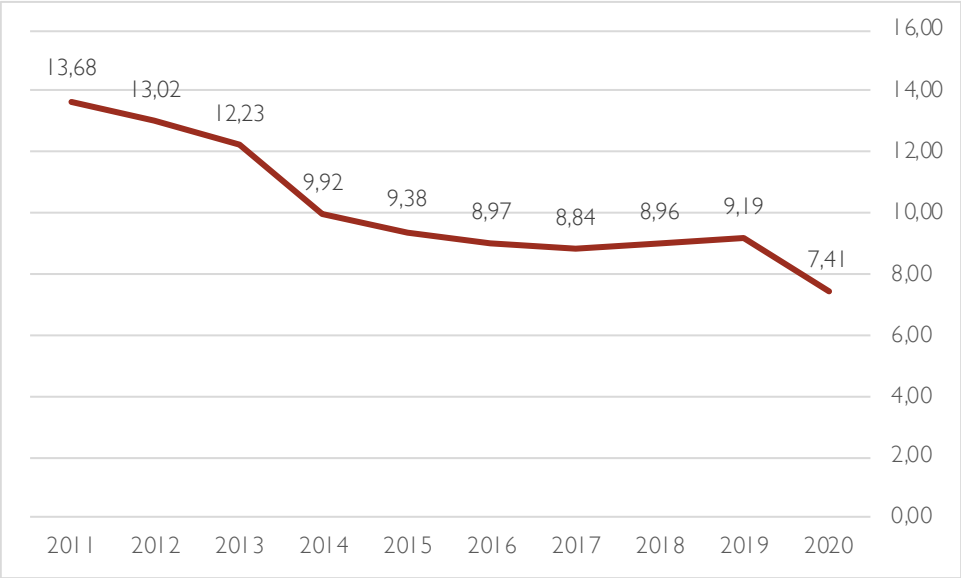

En l'informe realitzat pel Servei d'Epidemiologia de la Conselleria de Salut i Consum i Participació[119] del Govern Balear, a partir de dades de 2020, s'assenyala una reducció d'interrupcions voluntàries d'embarassos respecte a l'any anterior (2.843 el 2020 i 3.310 el 2019), realitzades en un 63,3% en centres públics, dada molt superior a la que es registra en el conjunt nacional (15,49%).

El grup d'edat que més casos presenta és el de 25 a 29 anys (23,7%) però hi ha també un 9,3% (263 casos) de menors de 19 anys. En aquest grup d'edat s'han produït 295 casos de mitjana a l'any des del 2011. Els casos de menors de 14 anys, són de mitjana 10 a l'any.

[119] SERVEI D'EPIDEMIOLOGIA. CONSELLERIA DE SALUT PÚBLICA I PARTICIPACIÓ (2021) Interrupcions Voluntàries de l'embaràs (IVE). Informe Global, 2020.

Gràfic 24. Nombre d'interrupcions voluntàries de l'embaràs de 14 a 19 anys a les Illes Balears. 2011-2020. Font: Conselleria de Salut i Consum i Consum (Govern de les Illes Balears)

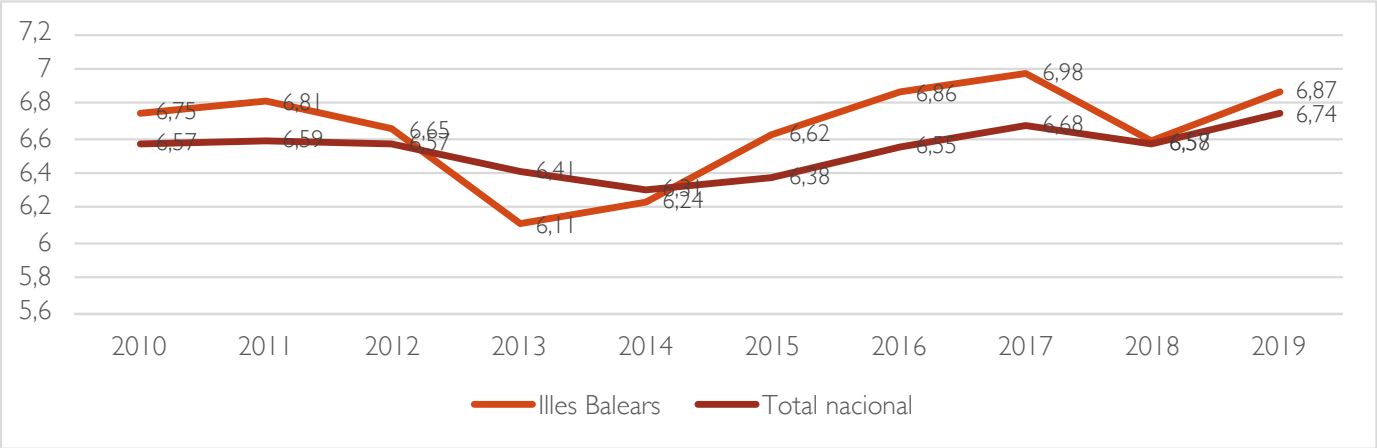

Infeccions de transmissió sexual

A més dels embarassos no desitjats, el risc de contraure **infeccions de transmissió sexual (ITS)** s'ha incrementat amb el temps. En concret, com reflecteix l'Estudi Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) o Estudi sobre les conductes saludables dels joves escolaritzats, si el percentatge d'adolescents amb pràctiques de risc estava el 2002 en el 16,1%, aquest percentatge puja al 24,6% el 2018.

De fet, l'informe del Centre Nacional d'Epidemiologia, Vigilància epidemiològica de les infeccions de transmissió sexual 2018, assenyala que en alguns tipus d'ITS hi ha una prevalença alta de casos entre 15 i 19 anys, com per exemple la infecció per Chlamydia trachomatis, on el percentatge de casos entre 15 i 19 anys va ser del 10,8%: el 16,2% en dones i el 4,4% en homes.

En l'informe sobre 2019[120], les Illes Balears registren al costat del País Basc i Catalunya les taxes més elevades d'infecció gonocòccia. La taxa és de 35,82 casos per 100.000 habitants, quan el 2016 era de 25,52 (mitjana nacional 28,88 i 13,67, respectivament).

També, la comunitat de les Illes Balears ocupa el segon lloc després de Catalunya en incidència de la sífilis. Si el 2016 la incidència per 100.000 habitants era 15,38, el 2019 va augmentar fins al 19,94 (mitjana nacional 7,25 i 13,29, respectivament).

Una situació particular són els casos que es registren de la síndrome d'immunodeficiència adquirida (SIDA) per infecció del VIH. Els casos de sida pediàtrics i de transmissió maternoinfantil van disminuir dràsticament a partir de l'any 1996, i en els darrers anys es mantenen en nivells molt baixos, però es manté un percentatge de transmissió en persones joves i adultes. La taxa global de nous diagnòstics de VIH a Espanya està en nivells similars als d'altres països de la Regió Europea de l'OMS. Tanmateix, tot i que és indubtable la millora respecte a dècades passades, la taxa és superior a la mitjana de la Unió Europea i dels països d'Europa Occidental. La infecció per VIH és una infecció que es transmet majoritàriament per via sexual. Per això, sense descuidar altres formes de transmissió, cal implantar i reforçar actuacions eficaces per prevenir la transmissió per aquesta via, i adequar-les a les circumstàncies. El 2019, només l'1,9% dels nous diagnòstics corresponien a menors de 19 anys, però és un percentatge que amb prou feines ha variat des del 2010.

[120] Centre Nacional d'Epidemiologia, Institut de Salut Carles III/Pla Nacional sobre la Sida, Direcció General de Salut Pública Unitat de vigilància de VIH, ITS i hepatitis B i C. (2021). Vigilància epidemiològica de les infeccions de transmissió sexual, 2019.

Marc de planificació[121]

General

L'Estratègia de promoció de la salut i prevenció en el SNS,[122] aprovada pel Consell Interterritorial del Sistema Nacional de Salut el 18 de desembre de 2013, el **Marc Estratègic per a l'atenció primària i comunitària**[123], presentat en el Ple del Consell Interterritorial de Salut del dia 10 d'abril de 2019 i publicat al BOE núm. 109, de 7 de maig de 2019 i **l'Estratègia de salut digital del SNS**[124] són els principals documents marc per a la planificació de les polítiques de salut.

S'hi uneix també el Pla Estratègic de Salut i Medi ambient (2022-2026), que es comenta en altres apartats d'aquest document.

L'Estratègia Nacional de prevenció i lluita contra la pobresa i l'exclusió social[125] té com a objectiu 3.2. el suport a les persones menors d'edat i les famílies. Cerca promoure una criança positiva i saludable per a totes les famílies, desenvolupant polítiques favorables a les famílies i facilitant suports des dels serveis socials, sanitaris i educatius als col·lectius vulnerables. Pel que fa a aquest apartat, són importants les línies d'actuació següents:

- Afavorir l'estimulació infantil primerenca (a través de programes de parentalitat positiva, acompanyament en la lectura, etc.) que arribin al conjunt de les persones menors d'edat, independentment del nivell de renda o lloc de residència de les seves famílies.

- Promoure programes d'oci educatiu inclusiu amb dieta equilibrada durant els períodes no lectius.

- Potenciar la implantació de menjadors escolars (esmorzars, dinars i/o berenars) accessibles per a tots els infants i adolescents, independentment de la disponibilitat de recursos econòmics de les seves famílies, per garantir una dieta equilibrada i saludable.

[121] El Pacte Balear per la Infància inclou algunes mesures relacionades amb la promoció de la salut infantil i juvenil, com són adoptar mesures d'inclusió proactiva i promoure l'atenció primerenca en el sistema d'atenció primària per arribar als infants en situacions de major vulnerabilitat; promoure polítiques integrals que contribueixin a reduir el consum d'alcohol i drogues en adolescents abordant la problemàtica des de diversos àmbits (social, sanitari, educatiu, etc.) i involucrant els adolescents en la presa de decisions; emprendre les mesures necessàries per la reducció de l'obesitat infantil i els trastorns alimentaris a la comunitat autònoma des d'un enfocament socioeducatiu i sanitari; desenvolupar programes de prevenció d'addiccions al joc i dependències tecnològiques en adolescents; potenciar una política autonòmica de salut mental infantil que garanteixi la prevenció, detecció i atenció de les malalties mentals d'infants i adolescents; desenvolupar programes de promoció de la salut sexual, reproductiva, emocional i afectiva des d'un enfocament preventiu i de promoció de les relacions d'igualtat; adoptar les mesures necessàries per garantir la seguretat i l'accessibilitat dels infants i adolescents en els seus municipis o barris; garantir l'habitatge digne i un entorn segur i saludable als infants i adolescents; i garantir que cap família amb infants a càrrec pugui ser desnonada sense habilitar prèviament una solució residencial.

[122] <https://www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/Estrategia/docs/EstrategiaPromocionSaludyPrevencionSNS.pdf>

[123] <https://www.sanidad.gob.es/profesionales/proyectosActividades/docs/Marco_Estrategico_APS_25Abril_2019.pdf>

[124] <https://www.sanidad.gob.es/ciudadanos/pdf/Estrategia_de_Salud_Digital_del_SNS.pdf>

[125] <https://www.eapn.es/ARCHIVO/documentos/noticias/1553262965_estrategia_prev_y_lucha_pobreza_2019-23.pdf>

En relació amb la salut mental

La salut mental és una prioritat reflectida en el Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència, així com en el Dictamen de la Comissió per a la Reconstrucció Social i Econòmica. **L'Estratègia de Salut Mental del Sistema Nacional de Salut (2022-2026)** dedica una línia de treball a la salut mental infantojuvenil, amb aquests objectius generals:

- Promoure la salut mental en la infància i l'adolescència i prevenir i detectar precoçment els problemes de salut mental a aquestes edats.
- Atendre els infants i adolescents amb problemes de salut mental.
- Lluitar contra la discriminació i l estigmatització social dels infants i adolescents amb problemes de salut mental.

Vinculat a l'Estratègia hi ha el **Pla d'Acció de Salut Mental 2022-2024**, que disposa de sis línies estratègiques:

- Línia 1: Reforç dels recursos humans en salut mental.
- Línia 2: Optimització de l'atenció integral a la salut mental en tots els àmbits del SNS.
- Línia 3: Sensibilització i lluita contra l'estigmatització de les persones amb problemes de salut mental amb campanyes i formació.
- Línia 4: Prevenció, detecció precoç i atenció a la conducta suïcida.
- Línia 5: Abordatge de problemes de salut mental en contextos de major vulnerabilitat.
- Línia 6: Prevenció de conductes addictives amb i sense substància.

Tot i que totes les seves línies de treball incideixen en la salut mental infantojuvenil, hi ha dues accions específiques:

Línia 1.6. Planificació de l'oferta de Formació Sanitària Especialitzada de l'especialitat de psiquiatria, psiquiatria infantil i de l'adolescència, psicologia clínica i infermeria de salut mental, tenint en compte les noves necessitats consensuades amb les comunitats autònomes.

Línia 5.1. Creació d'un grup de treball multidisciplinar i intersectorial de persones expertes, d'àmbit nacional, per identificar accions prioritàries a desenvolupar per promoure la salut mental i prevenir i detectar de manera precoç els problemes de salut mental en la infància i adolescència.

Tant l'estratègia com el Pla d'Acció sorgeixen del consens amb les comunitats i ciutats autònomes, les societats científiques i la ciutadania a través de les associacions de pacients i familiars.

A les Illes Balears, cal tenir en compte el **Pla estratègic de Salut Mental (2016-2022)** ja comentat en els primers apartats i, a més, que està en elaboració el **Pla Estratègic pel Benestar Emocional i la Salut Mental de les Illes Balears 2022-2029**, enfocat en l'atenció sanitària i social i, en l'elaboració del qual hi ha aportacions de les administracions i del tercer sector.

En relació amb les addiccions

L'Estratègia nacional sobre addiccions 2017-2024 del Pla Nacional Sobre Drogues del Ministeri de Sanitat és un marc de referència que té com a objectius generals: retardar l'edat d'inici a les addiccions; disminuir la presència i el consum de substàncies amb potencial addictiu i de les addiccions conductuals; i disminuir els danys associats al consum de substàncies amb potencial addictiu i els ocasionats per les addiccions conductuals.

A les Illes Balears, la Direcció General de Salut Pública i Participació de la Conselleria de Salut i Consum és la responsable del **Pla d'addiccions i drogodependències de les Illes Balears (PADIB)**[126].

En relació amb l'alimentació

Hi ha **l'Estratègia NAOS**[127] per a la nutrició, activitat física i prevenció de l'obesitat de l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària. Aquesta estratègia, que es va iniciar el 2005, té com a finalitat millorar els hàbits alimentaris i impulsar la pràctica regular de l'activitat física de tota la ciutadania, amb atenció especial en la prevenció durant l'etapa infantil. L'any 2011, l'Estratègia NAOS va ser consolidada i impulsada per la **Llei 17/2011, de 5 de juliol, de seguretat alimentària i nutrició.**

Principals recursos públics

Recursos generals

La modalitat de **cobertura sanitària** és majoritàriament pública (65,8%), però en menor mesura que la mitjana nacional (84,3%). Pel que fa a un altre tipus de cobertures, el més rellevant és que a l'arxipèlag hi ha un percentatge més gran de població (30,5%) que en tot l'Estat (14,6%) amb cobertura sanitària mixta (pública i privada simultàniament).

Taula 29. Modalitat de cobertura sanitària (exclusiva). Illes Balears, 2020. Font: Enquesta Europea de Salut. INE.

	Pública exclusivament	Privada exclusivament	Mixta	Altres situacions
Total nacional	84,35	0,65	14,63	0,37
Totl Illes Balears	65,84	3,24	30,54	0,39
Homes				
Total nacional	84,88	0,74	0,74	0,44
Illes Balears	66,17	4,39	29,45	0
Dones				
Total nacional	83,84	0,57	15,28	0,31
Illes Balears	65,51	2,1	31,61	0,78

No obstant això, en les dades del Ministeri de Sanitat, les Illes Balears presenten 275,9 professionals mèdics per cent mil habitants, Astúries registra 383,2 metges, Navarra 391,7 i Galícia 363,7 i en l'altre extrem se situen Andalusia amb 234,8, Ceuta i Melilla amb 263,2 i Canàries amb 282,2. La mitjana nacional és de 300,5

[126] <https://www.caib.es/sites/padib/es/portada-9943/>

[127] <https://www.aesan.gob.es/AECOSAN/web/nutricion/seccion/estrategia_naos.htm>

professionals per cent mil habitants. D'aquesta manera, veient les dades que més poden afectar els infants i adolescents, la ràtio a Pediatria és de 195 professionals per cada 100.000 menors de 15 anys (la mitjana és de 167,1), la ràtio en Medicina Familiar de les Illes Balears és de 58,1 professionals per 100.000 habitants (la mitjana és de 87,4) i el percentatge d'ocupació parcial en ambdues especialitats és superior a la mitjana a les Illes Balears.

Taula 30. Ocupació Pública SNS, Totals i en Medicina Familiar i Comunitària i en Pediatria i àrees específiques. Illes Balears i Total nacional. Juny 2021. Font: Ministeri de de Sanitat

		Illes Balears	Total nacional
Primària	Ràtio per 100.000 habitants	70,2	92,8
Esoecialitzada	Ràtio per 100.000 habitants	205,8	207,7
Total	Ràtio per 100.000 habitants	275,9	300,5
Medicina Familiar i Comunitària	% professionals mèdics sobre el total	28,3	42,1
	Ràtio per 100.000 habitants	58,1	87,4
	% ocupació parcial	6,1	2,7
Pediatria i àrees específiques	% professionals mèdics sobre el total	13,6	11,4
	Ràtio per 100.000 habitants menors de 15 anys	195,0	167,1
	% ocupació parcial	12,0	7,4

La ràtio de professionals de la medicina per 100.000 habitants per a les Illes Balears és de 438,6 i nacionalment és de 490,2. Un cas de particular importància per la incidència en la salut mental és la de psicòlegs i psicòlogues: la ràtio a les Illes Balears és de 80,5 col·legiats per cada 100.000 habitants, quan la mitjana nacional es troba a 72,9[128].

El 2020 la despesa sanitària pública[129] a les Illes Balears va ser del 7,2% del PIB (1.577 euros per habitant). El percentatge de PIB dedicat és superior a la mitjana nacional (6,9%) però la despesa per habitant és inferior a la mitjana nacional (1.638). Les Illes Balears es troben entre les tres comunitats autònomes amb menor despesa sanitària per habitant[130].

La distribució de la despesa sanitària a les Illes Balears és similar a la mitjana nacional amb un major cost en remuneració de personal i concerts i menor a l'Atenció Primària i Farmàcia.

Taula 31. Despesa sanitària pública, estructura en percentatge segons els principals elements de la classificació econòmica i funcional de la despesa sanitària. Illes Balears i total nacional. 2019. Font: Ministeri de Sanitat

	Illes Balears	Total nacional
Classificació econòmica		
• Remuneració de personal	48,0	45,8

[128] Font: Estadística de professionals sanitaris col·legiats. INE, 2020.

[129] Font: Ministeri de Sanitat. Estadística de Despesa Sanitària Pública. 2020.

[130] Les altres dues són Andalusia (1.398 euros per habitant) i la Comunitat de Madrid (1.491 euros per habitant).

• Consum intermedis	26,2	26,3
• Concerts	10,1	8,8
• Altres	15,7	19,1
Classificació funcional		
• Serveis de atenció especialitzada	65,8	63,1
• Atenció Primària	11,8	14,2
• Farmàcia	13,2	16,2
• Altres	9,2	6,6

La valoració de la ciutadania del sistema de salut a Illes Balears ha patit daltabaixos des de 2010 a 2019, però sempre en valors entre 6 i 7 (en una escala d'1 a 10, en la qual 1 significa que es valora com a molt insatisfet i 10 que es valora com a molt satisfet). Del 2014 al 2017 va ser millor que la mitjana nacional i el 2018 i el 2019 la valoració és similar a la mitjana.

Gràfic 25. Grau de satisfacció de la ciutadania amb el funcionament del sistema sanitari públic. Illes Balears i total nacional. 2010-2019. Font: Baròmetre Sanitari. Ministeri de Sanitat.

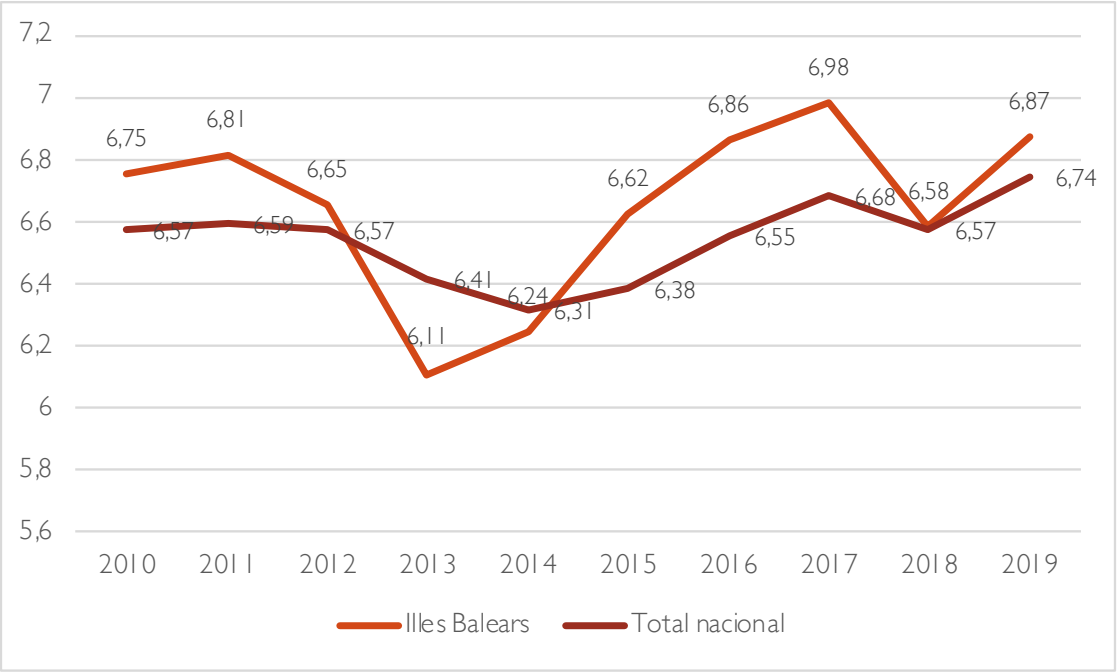

Hi ha una aplicació informàtica del Ministeri de Sanitat que visibilitza recursos i activitats que contribueixen a la salut i benestar en els municipis adherits a l'Estratègia de Promoció de la Salut i Prevenció en el SNS (EPSP), anomenada LOCALITZA SALUT -Mapa de recursos per a la salut.

El Servei de Salut de les Illes Balears (IB-SALUT), adscrit a la Conselleria de Salut i Consum i Consum del Govern de les Illes Balears, encarregada de la gestió dels serveis públics sanitaris de caràcter assistencial de les Illes Balears, executa una despesa de 1,7 milions d'euros, que representa un increment de més del 25% sobre l'executat el 2011.

Les seves funcions són:

- La gestió del conjunt de prestacions sanitàries a partir de les necessitats de salut de la població, d'acord amb les denominacions del Pla de Salut de les Illes Balears.
- La gestió i administració dels centres, serveis i establiments de promoció i protecció de la salut i de prevenció i atenció sanitària i sociosanitària integrals i adscrits orgànicament i funcionalment al Servei de Salut, regulant i potenciant la seva autonomia de gestió.
- L'assistència sanitària d'atenció primària, especialitzada i d'urgència.
- La gestió dels recursos humans, materials i financers que se li assignin per complir les funcions que li són pròpies.
- L'execució i, atès el cas, la coordinació dels programes de docència i recerca.

Gràfic 26. Pressupostos del Servei de Salut. 2011-2019. Font: Servei de Salut de les Illes Balears

A la data d'aquest diagnòstic s'ha presentat el **Pla Estratègic d'Atenció Primària del Servei de Salut de les Illes Balears 2022-2026**[131] per la Conselleria de Salut i Consum per afrontar els canvis que necessita l'atenció primària en els propers anys.

Hi ha un **Protocol integral d'atenció sanitària de persones trans de les Illes Balears** que té com a objectiu general garantir l'equitat i la qualitat de l'atenció sanitària integral a les persones trans i les seves famílies en el moment en què la sol·licitin.

[131] <https://www.ibsalut.es/docs/prof/PLANES/ES/Plan_Estrat%C3%A9gico_de_Atenci%C3%B3n_Primaria_del_Servicio_de_Salud_de_las_Islas_Baleares_2022-2026.pdf>

També hi ha un Pla d'humanització en l'àmbit de la Salut 2022-2027, amb els objectius següents:

- Recopilar les iniciatives d'humanització ja instaurades a les Illes Balears, contribuir a difondre-les en totes les àrees de salut i facilitar que siguin visibles per a població i professionals de la salut.
- Fomentar la cultura de la humanització en tots els àmbits sanitaris.
- Proveir de les condicions necessàries per poder desenvolupar aquesta cultura, adequant-ne espais, accessibilitat i circuits.
- Facilitar a tota la població l'accessibilitat digital a la informació i a les gestions sanitàries per mitjà dels recursos informàtics, tenint en compte la bretxa digital.
- Seguir un model d'atenció integral centrat en la persona promovent la participació de persones usuàries i fomentant la corresponsabilitat.
- Proporcionar un tracte humà i vetllar per la dignitat de les persones, amb atenció especial a la infància i a l'etapa final de la vida.
- Tenir cura de l' equitat incloent la lluita contra la discriminació per raó del sexe, l'edat, la discapacitat, la religió o les conviccions, l'origen ètnic, el nivell socioeconòmic i l'orientació sexual, o la combinació d'aquests aspectes.
- Garantir els drets lingüístics de la ciutadania fomentant la normalització del català i l'ús inclusiu del llenguatge.
- Tenir cura del conjunt de professionals.

Per a la **promoció de la salut**, la Direcció General de Salut Pública i Participació de la Conselleria de Salut i Consum ha posat en marxa la **plataforma EinaSalut**, un instrument l'objecte del qual és millorar la salut individual i col·lectiva de la població.

Els consells insulars també disposen de recursos per a promoure la salut infantil i adolescent.

Recursos específics per a la salut de la infància i l'adolescència

Dependent de la Conselleria de Salut i Consum, el Servei de Salut de les Illes Balears té aquests programes:

- **Programa de Salut Infantoadolescent**[132], actualitzat el 2018, té com a objectiu contribuir al desenvolupament adequat de la població infantil i adolescent de fins a 14 anys i les seves famílies adscrites a les zones bàsiques de salut de les Illes Balears. Té els objectius específics següents:
  - Proposar un esquema d'atenció de la salut infantil comuna als centres d'atenció primària.
  - Millorar el grau de coneixement de les famílies, dels cuidadors i dels infants i adolescents sobre l'estat de salut de la població infantil, i potenciar-ne l'autocura.

[132] <https://www.ibsalut.es/apmallorca/es/pacientes-y-familiares/salud-infantoadolescente>

- Fomentar hàbits i estils de vida saludables com a eina per a la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia.
- Proporcionar models de criança positiva per mitjà del vincle com a elements clau en la millora de la salut i en el benestar al llarg de tot el curs de vida.
- Detectar i abordar precoçment els problemes de salut susceptibles i aplicar-los intervencions eficaces.

- **Centre Coordinador d'Atenció primària per al Desenvolupament Infantil** (CAPDI). El CAPDI ofereix a la població menor d'edat (0 a 18 anys) amb alteracions en el desenvolupament o amb risc de patir-les, com també als seus familiars i professionals que hi intervenen, informació, orientació, assessorament i acompanyament. Donen a conèixer els circuits i recursos comunitaris disponibles i necessaris per garantir una atenció integral mitjançant una intervenció multidisciplinària. El centre disposa d'una pediatra, una infermera de pediatria i una auxiliar administrativa[133].

- **Programa d'Atenció a Infants i Adolescents amb Malalties Cròniques Complexes: Teixint ponts per a les seves cures**[134], que respon a la necessitat de reduir la desigualtat en salut d'una població que, si bé no és molt nombrosa, presenta una problemàtica sanitària, social i educativa complexa, i necessita canvis per oferir una coordinació correcta en la forma de gestionar els recursos de suport dels diferents àmbits.

- Comitè Autonòmic de **Coordinació Assistencial del Càncer Infantil i de l'Adolescència**[135].

La Direcció General de Salut Pública i Participació, a més de programes específics sobre salut sexual, vida saludable, parentalitat positiva, etc. que es veuran en els apartats corresponents, compta amb els **següents programes de salut infantil i adolescent:**

- Programes de vacunació de malalties transmissibles.
- Programa **Centres educatius promotors de la salut (CEPS).** És una iniciativa de la Conselleria de Salut i Consum i la Conselleria d'Educació i Universitat que pretén facilitar l'adopció, per part de tota la comunitat educativa, de models de vida saludables en un entorn favorable per a la salut.
    - Programes de detecció d'hipoacúsia i metabolopaties:
    - Detecció precoç de la hipoacúsia neonatal
    - Detecció precoç de la hipoacúsia escolar
    - Programa de detecció de metabolopaties.

La Direcció General de Dependència de la Conselleria de Serveis Socials i Esports és l'òrgan de Govern

[133] <https://www.ibsalut.es/es/servicio-de-salud/organizacion/coordinaciones-autonomicas-sanitarias/centro-coordinador-de-atencion-primaria-para-el-desarrollo-infantil-capdi>

[134] <https://www.ibsalut.es/es/servicio-de-salud/organizacion/coordinaciones-autonomicas-sanitarias/376-cronicidad-y-coordinacion-sociosanitaria/3945-programa-de-atencion-a-ninos-ninas-y-adolescentes-con-enfermedades-cronicas-complejas-tejiendo-puentes-para-sus-cuidados>

[135] <https://www.ibsalut.es/es/servicio-de-salud/organizacion/comisiones-y-comites-autonomicos-sanitarios/3918-comite-autonomico-de-coordinacion-asistencial-del-cancer-infantil-y-de-la-adolescencia>

competent en l'atenció a persones amb discapacitat i/o dependència i presta serveis **d'atenció primerenca** a infants i adolescents amb dificultats i a les seves famílies.

Recursos per a la salut mental

L'Institut Balear de Salut Mental de la Infància i de l'adolescència (IBSMIA)[136] té com a recursos principals:

- Unitats comunitàries de Salut Mental Infantojuvenil (UCSMIA)[137]
- Unitat Hospitalària Infantojuvenil (UHB). Hospital Universitari Son Espases
- Hospital de Dia (HDD). Hospital Universitari Son Espases

En relació amb la **salut mental als centres educatius**, des de Convivèxit hi ha el Pla de Retorn a les Activitats Educatives Presencials, amb materials disponibles al web i la iniciativa PROCARE, un projecte de promoció de la salut i el benestar emocional del grup de recerca Nutrició i Salut Mental de la universitat Rovira i Virgili. També hi ha un programa que gestiona una entitat social sobre desestigmatització de la salut mental als centres educatius.

El **Servei de prevenció i tractament de la violència filioparental a les Illes Balears** es duu a terme des de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies de la Conselleria d'Afers Socials i Esports, i és un recurs psicoterapèutic i de prevenció especialitzada els objectius del qual són, d'una banda, la modificació del comportament agressiu de persones menors d'edat i joves i, de l'altra, la superació dels efectes posttraumàtics del conjunt de la família davant d'aquesta violència. La prestació es desenvolupa en dependències de la Conselleria competent en matèria de família a Palma, a Eivissa/Formentera i a Maó. Hi ha un protocol d'actuació de derivació al Servei i l'atenció pot ser directa o indirecta.

En relació amb la **prevenció del suïcidi**, es disposa de:

- **L'Observatori de suïcidi a Balears**, que és un sistema de vigilància epidemiològica i que ofereix també dades estructurades per identificar les persones en situació de risc, així com planificar estratègies de prevenció.
- El **Pla de Prevenció, Actuació i Abordatge de la conducta suïcida a les Illes Balears**[138] recull i sistematitza una estratègia d'intervenció.
- Com a continuació de la **Guia per a la prevenció i el primer abordatge de la conducta suïcida als**

[136] <https://www.ibsalut.es/es/servicio-de-salud/organizacion/coordinaciones-autonomicas-sanitarias/coordinacion-autonomica-de-salud-mental-de-las-islas-baleares/instituto-balear-para-la-salud-mental-de-la-infancia-y-la-adolescencia>

[137] En l'actualitat, UCSMIA Ciutat cobreix els sectors sanitaris de Ponent i Migjorn. Està ubicada a l'Hospital Universitari Son Espases, planta -1, mòdul A. / UCSMIA Inca: cobreix el sector sanitari de Tramuntana. Es troba al centre de salut de Son Amonda de Inca. / UCSMIA Manacor: cobreix el sector sanitari de Llevant. Es troba al PAC de Manacor. / UCSMIA Menorca: cobreix l'Àrea de Salut de Menorca. Està ubicada al centre de salut des Mercadal. / UCSMIA Eivissa-Formentera: cobreix l'Àrea de Salut d'Eivissa-Formentera. És al centre de salut de la ciutat d'Eivissa.

[138] HAVER ETEROVIC N. (2022) Pla de Prevenció, Actuació i Abordatge de la conducta suïcida a les Illes Balears. Servei de Salut de les Illes Balears.

centres educatius de les Illes Balears[139]**, publicada el 2021 pel Servei de Salut**[140]**, hi ha un Protocol d'actuació en cas de risc autolític als centres educatius de les Illes Balears**[141], amb el qual s'articula el paper de tots els actors implicats. A més, davant l'augment dels casos identificats, s'ha realitzat un pla per desplegar recursos específics a les illes per part d'IBSMIA per a prevenir i atendre conductes autolítiques i suïcides i s'ha incrementat la plantilla a l'UCSMIA per atendre aquest tema[142] i els transtorns de neurodesenvolupament[143].

- Alguns centres d'educació secundària disposen de **Consulta Jove**, en la qual es pot detectar alumnes en risc autolític i emprendre les actuacions oportunes quan s'identifiquin casos, coordinant-se amb l'equip de salut CoorEducaSalutMental o altres dispositius.

En relació específicament amb les autolesions, cal citar el Programa «Regula» a Mallorca i Menorca i el Programa «Atrapa» a Eivissa, que atenen de forma específica adolescents amb desregulació emocional que s'autolesionen.

Les competències dels **consells insulars** els permeten també algunes actuacions relacionades amb la salut mental, com l'acompanyament de persones amb malaltia mental. En el cas de l'IMAS, disposa de serveis per a persones amb discapacitat que tinguin alguna malaltia mental (programa «Visibles») i té prevista la incorporació de professionals de la Psicologia a tots els centres de la xarxa, a més dels que ja treballen en serveis com Casa de Família i Sa Placeta o els programes de Housing First i Housing Led. Igualment, l'IMAS té previst un nou servei sociosanitari per allotjar i atendre aquelles persones sense llar que requereixen una atenció especial, bé per problemes derivats d'una malaltia mental o per algun tipus de discapacitat física.

Recursos per a la prevenció i atenció de les addiccions

En el **Pla d'addiccions i drogodependències de les Illes Balears (PADIB)**[144] hi ha un equip de professionals de la branca sanitària, psicològica i social altament qualificats per donar resposta immediata a qualsevol qüestió relacionada amb les drogodependències i altres addiccions. En aquest marc:

- Les unitats de conductes addictives (UCA) són centres ambulatoris que atenen de forma integral les persones que presenten problemes d'addicció a substàncies diverses (alcohol, cànnabis, cocaïna, heroïna, etc.) o conductes addictives (ludopatia, noves tecnologies, compres compulsives, etc.), i també les seves famílies. Les UCA estan constituïdes per equips multidisciplinaris formats per metges, psicòlegs, treballadors socials, educadors socials (UCA Jove), infermeres, auxiliars d'infermeria i auxiliars administratius. Es tracta de cinc centres dependents de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca,

[139] <https://www.ibsalut.es/es/servicio-de-salud/organizacion/coordinaciones-autonomicas-sanitarias/coordinacion-autonomica-de-salud-mental-de-las-islas-baleares/3956-guia-para-la-prevencion-y-el-primer-abordaje-de-la-conducta-suicida-en-los-centros-educativos-de-las-islas-baleares>

[140] HAVER ETEROVIC, N; FLÓREZ FERNÁNDEZ, I; LAFAU MARCHENA, O; MORAGUES CANTALLOPS, E(2021) Guia per a la prevenció i el primer abordatge de la conducta suïcida als centres educatius de les Illes Balears. Servei de Salut de les Illes Balears

[141] <https://www.ibsalut.es/images/Plans_Programes_Protocols_Guies/Protocolo_riesgo_autoltico_centros_educativos_IBSALUT_ESP.jpg https://www.caib.es/sites/convivexit/ca/conductes_autolatiques/>

[142] A Mallorca: un professional de cadascuna de les especialitats de Psicologia, Psiquiatria i Infermeria; a Eivissa/Formentera i Menorca: un professional de la Psicologia i un professional de la Infermeria i un professional del Treball social a mitja jornada.

[143] Dos professionals més de la Psiquiatria, un de Treball Social i dos d'Infermeria. I per a trastorns de neurodesenvolupament, un professional més de les següents especialitats: Teràpia ocupacional, Infermeria i Psicologia.

[144] <https://www.caib.es/sites/padib/es/quienes_somos-9946/>

quatre que atenen la població major de 21 anys i tenen un centre de salut assignat a Palma, i un cinquè (UCA Jove) que atén els joves de 14 a 21 anys residents a Mallorca. També hi ha un centre hospitalari de dia a Eivissa i una consulta a Formentera. Un concert amb el Projecte Home permet l'atenció a Mallorca, Menorca i Eivissa.

- Plataforma per a un lleure de qualitat de les Illes Balears (POQUIB)[145] és una eina de participació activa on estan representats els sectors implicats amb el lleure recreatiu (administracions, indústria i organitzacions de la societat civil) per tal de desenvolupar estratègies comunes i consensuades per establir de manera efectiva mesures per a prevenir els riscos associats al lleure.

- El servei CRIDA és un servei telefònic sobre drogues, addiccions i recursos sociosanitaris[146].

Altres Conselleries:

- La Conselleria de Serveis Socials i Esports, en conveni amb el Projecte Home realitza el Servei d'acompanyament per a persones amb diagnòstic de salut mental vinculat a addiccions.

- La Conselleria de Salut i Consum compta amb programes preventius en els centres educatius per als quals posa a la disposició en el seu web materials per als diferents nivells d'Educació Infantil i Primària i Educació Secundària.

Dependent dels consells insulars:

- A l'illa de Mallorca, l'atenció a la població major de 21 anys de fora de Palma correspon a les UCA que pertanyen a l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS). En aquest sentit hi ha les UCA de Calvià, Inca, Manacor, Migjorn i Palma (perifèria).

- Dependents dels consells insulars hi ha una UCA d'Eivissa i Formentera; i a l'illa de Menorca, una a Ciutadella i una altra a Maó.

- Els consells insulars realitzen campanyes específiques per a la prevenció de les addiccions, en especial l'alcohol, i tenen com a públic objectiu també l'empresariat, per exemple, en el cas de Formentera.

Recursos sobre alimentació saludable

Està en vigor el Decret 39/2019, de 17 de maig, sobre la promoció de la dieta mediterrània als centres educatius i sanitaris de les Illes Balears. El seu objectiu (art. 1) és «afavorir una alimentació saludable basada en els principis bàsics del patró de dieta mediterrània i fomentar l'oferta i disponibilitat d'aliments saludables als centres educatius, centres sanitaris i dependències administratives sanitàries de les Illes Balears que facilitin l'adquisició i manteniment d'estils de vida saludables.»

La Direcció General de Salut Pública[147] mostra al seu web diferents publicacions en relació amb aquest tema, entre les quals destaca un **Protocol per a la salut: alimentació saludable i vida activa, elaborat el 2007.**

[145] <https://www.caib.es/sites/padib/es/plataforma_de_ocio_de_calidad-94620/>

[146] <https://www.caib.es/sites/padib/es/crida-26797/>

[147] < http://www.caib.es/sites/promociosalut/ca/alimentacio_saludable_i_vida_activa/>

Recursos per a la salut sexual i l'educació psicoafectiva i sexual

La Conselleria de Salut i Consum ofereix materials en el web sobre educació sexual i disposa d'un **Centre de diagnòstic, tractament i prevenció d'infeccions de transmissió sexual (CAITS)**[148] vinculat als serveis de l'Hospital General, per al qual no es requereix targeta sanitària i és gratuït.

A més, la Direcció General de Salut Pública i Participació desenvolupa un **Programa d'educació afectiva i sexual en la infància**, «Amb tots els sentits»[149], per a l'educació infantil. Consta d'un llibre de consultes per al professorat i una guia didàctica.

El 2011, aquesta Conselleria va publicar el **Programa Educatiu per a la Corresponsabilitat** com a part de l'Educació per a la Salut, continuant un primer document sobre l'educació per a la corresponsabilitat en famílies immigrades amb risc d'exclusió social. En el segon document, el pròleg recull que el programa «implica un canvi en l'educació maternal i en la visió de la unitat d'atenció, de les dones a la parella, per part dels professionals».

En l'actualitat, l'educació afectivosexual des de les institucions a les Illes Balears té com a marc el **Pla de Coeducació**, que es vol integrar en el projecte educatiu de centre i la programació general anual. Està incorporat en l'Educació Secundària i en Educació Infantil i a partir de 2023 podrà implantar-se en els cursos d'Educació Primària. S'està elaborant amb professionals de l'educació i la salut.

La Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies juntament amb l'IBDONA imparteixen a més tallers en matèria d'explotació sexual infantil i d'educació afectiva i sexual per a infants, adolescents i per als progenitors.

[148] <https://www.caib.es/sites/salutsexual/es/materiales/>

[149] <https://www.caib.es/sites/salutsexual/es/amb_tots_els_sentits>

2.4. DRET AL DESENVOLUPAMENT EN UN ENTORN SALUDABLE, AL LLEURE EDUCATIU I AL LLEURE AUTÒNOM I CREATIU

En el Pla Estratègic de Salut i Medi ambient (2022-2026) (PESMA) dels Ministeris de Sanitat i per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic[150] es recull que:

> Respecte a la infància, anualment s'observen 1,7 milions de morts en menors de 5 anys, principalment per infeccions respiratòries i diarrees. Això contrasta amb les principals causes de mort que es donen en adults indicades anteriorment, les quals se centren en malalties no transmissibles i lesions. En els menors de cinc anys, la taxa de mortalitat augmenta fins a un 26%. Pel que fa al desenvolupament dels països d'origen d'aquest grup vulnerable, s' estima que aquells que viuen en països menys desenvolupats perden vuit vegades més anys de vida que els del primer món a causa de causes mediambientals.

Com assenyalen els experts en el tema, l'impacte de les exposicions ambientals en el desenvolupament dels infants i adolescents és difícil d'avaluar: «El rang d'alteracions és molt ampli, igual que el nombre i varietat d'exposicions que poden afectar el seu creixement i desenvolupament físic, intel·lectual, emocional i social. Als països desenvolupats el grau de contaminació és molt menor que als països en vies de desenvolupament i els efectes derivats de la contaminació ambiental són, per tant, més subtils i difícils de discriminar tenint en compte la quantitat d'agents i factors que intervenen en el desenvolupament dels processos patològics.»[151]

En aquest diagnòstic es posa l'accent en la importància en què la infància i l'adolescència tingui prou informació i formació sobre els aspectes mediambientals que els afecten, en aspectes concrets de la contaminació ambiental, com també en el dret al lleure educatiu i saludable en ambients naturals i accessibles.

Marc legal

L'article 31 de la Convenció sobre els drets de la infància reconeix el dret de la infància i l'adolescència al descans, al joc, al lleure, a les activitats recreatives i a les activitats culturals i artístiques. Aquest dret ha quedat reconegut en la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, que en l'article 44, Dret al lleure i a l'esport, assenyala el següent:

[150] <https://www.sanidad.gob.es/ciudadanos/pesma/docs/241121_PESMA.pdf>

[151] Projecte Infància i Medi Ambient (INMA). El Projecte INMA és una Acció Estratègica d'Investigació del CIBER d'Epidemiologia i Salut Pública, un consorci dependent de l'Institut de Salut Carles III a través del Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats i cofinançat amb fons FEDER i FSE.

- Les persones menors d'edat tenen dret al joc, a l'esport i al lleure com a elements essencials del seu desenvolupament en condicions d'igualtat, tal com assenyala l'article 34 de la Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes.

- Les administracions públiques, en l'àmbit de les seves respectives competències, tenen l'obligació de promoure formes alternatives de lleure i, en especial, les que afectin els adolescents durant el temps de caps de setmana i festius.

- No es poden exigir drets de retenció, de pròrroga, de formació, de compensació o anàlegs per als esportistes de menys de setze anys entre entitats assentades a la comunitat autònoma de les Illes Balears. Per als esportistes de més de setze anys i la resta dels casos, es poden establir aquests drets segons els criteris i els requisits que estableixi la legislació vigent en cada moment.

- Les administracions públiques, en el marc de la planificació urbanística general, han de preveure la creació d'espais d'accés lliure per al joc, el lleure i l'esport de les persones menors d'edat aprofitant els espais existents per a aquests usos. Les administracions públiques hauran de preveure la planificació d'uns accessos segurs a aquests espais.

La vigent Llei 14/2006, de 17 d'octubre, de l'Esport de les Illes Balears, dedica el capítol II a l'activitat esportiva escolar, on:

Sens perjudici del currículum de l'educació física, obligatori en les diferents etapes i nivells del sistema educatiu d'acord amb la legislació vigent, les administracions públiques de les Illes Balears, en l'àmbit de les seves respectives competències, fomentaran la participació de la població en edat escolar en activitats esportives, el seu ensenyament i la seva pràctica en tots els centres escolars de les Illes Balears com a element fonamental de l'educació i el desenvolupament dels escolars.

En l'actualitat, **l'Avantprojecte de Llei de l'activitat física i l'esport de les Illes Balears** defineix l'activitat esportiva escolar com «l'activitat física i esportiva organitzada dirigida a la població en l'etapa d'escolarització obligatòria, practicada en horari no lectiu i subjecta a una orientació educativa i formativa».

Així mateix, **l'article 45** de la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears**, dins el Dret a gaudir d'un medi ambient adequat, diu que:

- Qualsevol persona menor d'edat té dret a desenvolupar-se en un medi ambient saludable i no deteriorat en el territori de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

- Les administracions públiques, en l'àmbit de les seves respectives competències, han de promoure:

  - L'adopció de les mesures adequades per protegir el medi ambient, conservar-lo i millorar-lo.
  - El respecte i el coneixement de la naturalesa entre les persones menors d'edat.
  - L'elaboració de programes formatius, divulgatius i de conscienciació sobre el reciclatge de residus, l'ús responsable dels recursos naturals i, en especial, de les energies netes.

- Igualment, s'ha de promoure que els infants i adolescents coneguin i aprenguin a respectar el seu entorn urbà i rural, i afavorir el contacte amb la natura i l'estima per la natura.

Una fita important, és l'aprovació en desembre de 2022, de la **Llei 10/2022, de 23 de desembre, de lleure educatiu per a infants i joves de les Illes Balears**, que té com a objecte desenvolupar en l'àmbit de les Illes Balears «el dret d'infants i joves a gaudir d'un lleure educatiu i de qualitat, segur i en condicions d'equitat, sense discriminació per raons de sexe o de gènere, econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat»

i, en aquest sentit (art. 3.2.), el Govern de les Illes Balears, els Consells Insulars i els ajuntaments, en l'àmbit de les seves competències, han d'establir programes, ajuts i preus públics bonificats per facilitar la participació d'infants i joves en les activitats i els serveis de lleure educatiu, atenent fonamentalment els infants i joves que es trobin en situacions de vulnerabilitat especial.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets dels Infants i dels Adolescents	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides per al 2030
Article 6.2: Supervivència i desenvolupament. Article 31: Descans, joc, lleure, activitats recreatives i activitats culturals i artístiques.	ODS 3: Garantir una vida sana i promoure el benestar de tots a totes les edats ODS 7: Energia assequible i no contaminant Meta 7.1: Garantir l'accés universal a serveis energètics assequibles, fiables i moderns. Meta 11.7 D'aquí al 2030, proporcionar accés universal a zones verdes i espais públics segurs, inclusius i accessibles, en particular per a les dones i els infants, les persones d'edat i les persones amb discapacitat. ODS 12: Producció i consum responsables Meta 12.8 Assegurar que les persones d'arreu del món tinguin la informació i els coneixements pertinents per al desenvolupament sostenible i els estils de vida en harmonia amb la natura. ODS 13: Acció pel Clima

Situació general del dret al desenvolupament en un entorn saludable

Coneixement dels problemes ambientals

És obvi que l'emergència climàtica és un dels majors reptes de la humanitat en aquests moments, un canvi que és «la major amenaça per a la salut de la humanitat. Els impactes ja estan perjudicant la salut a través de la contaminació de l'aire, les malalties, els fenòmens meteorològics extrems, els desplaçaments forçats, la inseguretat alimentària i les pressions sobre la salut mental. Cada any, els factors mediambientals es cobren la vida d'uns 13 milions de persones[152]». L'Organització **Mundial de la Salut**[153] es refereix al canvi climàtic com la major amenaça per a la salut a la qual s'enfronta la humanitat.

[152] <https://www.un.org/es/climatechange/science/key-findings>

[153] <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>

A Espanya, una enquesta del **Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS)** d'abril de 2022[154] recull que el canvi climàtic preocupa molt o bastant al 88,5% dels homes i al 93,4% de les dones. En la població enquestada més jove, entre 18 i 24 anys, el percentatge és del 87,7%. **L'Informe Joventut a Espanya 2020** estudiava també la relació de la joventut amb el medi ambient. En les conclusions mostrava una preocupació creixent, però —i per a aquest diagnòstic és el més interessant— en especial de les persones entre 14 i 19 anys:

> (...) per a aquells entre 14 i 19 anys el diferencial d'interès és més gran i s'eixampla fins a gairebé un punt, mentre que en la resta de les edats és més constant. Per tant, es constata que els temes mediambientals susciten un especial interès entre els joves d'edats primerenques. Això pot estar vinculat, (...) no només amb el fet d'una sensibilitat creixent entre cohorts joves, sinó també perquè la mobilització política més rellevant que han viscut està connectada amb els temes verds. (...) [Però] es constata que el suport a les polítiques verdes creix a mida la persona compleix anys. Això, per tant, evoluciona a la inversa que l'interès en els temes mediambientals i probablement tingui a veure amb una qüestió de progressiva socialització política; a mesura que es compleixen anys, va aterrant el suport ecologista "difús" en les polítiques públiques concretes.

La pregunta és, d'una banda, si aquest interès que es demostra en l'adolescència es pot millorar mitjançant el coneixement sobre l'emergència climàtica, les seves causes, els efectes i la seva participació en la recerca de les possibilitats d'incidència; i, d'altra banda, si la infància i l'adolescència se sent capaç d'afrontar els reptes que suposa.

En relació amb el segon aspecte, una de les qüestions mesurada per l'últim Informe PISA el 2018 va ser l'autoeficàcia de l'alumnat en qüestions globals. Aquesta autoeficàcia es defineix com la confiança de l'estudiant en les habilitats per assolir els resultats desitjats a través de les seves accions. El 2018 es va preguntar sobre la percepció sobre la seva pròpia eficàcia en relació amb tasques associades a la competència global. D'aquesta manera, l'alumnat va valorar fins a quin punt se sentia capaç de portar pel seu compte una sèrie de tasques relacionades amb la competència global, que van ser:

- Explicar com les emissions de diòxid de carboni afecten el canvi climàtic global.
- Establir una connexió entre els preus dels productes tèxtils i les condicions laborals als països de producció.
- Debatre les diferents raons de per què les persones es converteixen en refugiats.
- Explicar per què alguns països pateixen més el canvi climàtic que altres.
- Discutir les conseqüències sobre el medi ambient del desenvolupament econòmic.

Per contestar, es va utilitzar una escala de 4 punts, amb les opcions No podria fer això, M'esforçaria per fer això pel meu compte, Podria fer això amb una mica d'esforç o Podria fer això fàcilment. Les respostes es van combinar per calcular l'índex d'autoeficàcia en competència global; un valor positiu d'aquest índex significa una major autoeficàcia que la de la mitjana de l'alumnat dels països de l'OCDE.

Considerant 0 la mitjana, l'índex d'autoeficàcia resultant no va ser positiu per al conjunt d'Espanya, que va mostrar una puntuació de -0,04 (Alemanya va obtenir la millor, amb 0,21); però dins d'Espanya, l'índex més baix el van mostrar les Illes Balears (-0,14), cosa que veient les qüestions tractades significa que l'alumnat balear sentia una escassa autoeficàcia per a l'anàlisi sobre qüestions globals, entre les quals les ambientals.

Intensificar l'educació sobre el clima i el medi ambient, ajudar a fomentar estils de vida sostenibles i comprendre les repercussions del canvi climàtic han de ser objectius prioritaris d'una política a favor dels drets de la infància i l'adolescència, atès que l'emergència climàtica els afecta i els afectarà en tots els ordres de la seva vida.

[154] Enquesta sobre qüestions d'actualitat. Abril 2022 (II) Estudi núm. 3362.

Emissions de carboni i transport

«Si no acabem amb la contaminació per combustibles fòssils i accelerarem la transició cap a les energies renovables, incinerarem la nostra única llar», ha declarat recentment António Guterres, Secretari General de les Nacions Unides. Garantir un medi ambient saludable suposa —entre altres qüestions— però com una de les essencials, reduir les emissions de carboni.

La Llei 27/2006 per la qual es regulen els drets d'accés a la informació, de participació pública i d'accés a la justícia en matèria de medi ambient, que incorpora les Directives 2003/4/CE i 2003/35/CE, assenyala en l'article 8 que les administracions públiques elaboraran i publicaran, com a mínim cada any, un informe de conjuntura sobre l'estat del medi ambient, i cada quatre anys un informe complet. El darrer informe disponible de les Illes Balears és l'informe de conjuntura 2016-2017[155]. En aquest, en relació amb l'Aire i el Canvi Climàtic, es pot llegir que:

> La informació dels indicadors, així com la corresponent a altres fonts, mostren el que sol ser habitual: en general la qualitat de l'aire a les Illes Balears és bona. Els punts problemàtics es localitzen al centre de Palma per causa del trànsit, a causa dels òxids de nitrogen i les partícules en suspensió. Així mateix, es detecten alts nivells d' ozó als afores de les principals poblacions. (...) Els principals focus d'emissió del diòxid de nitrogen (NO2) són el trànsit de vehicles i les centrals de producció d'energia elèctrica. (...) El principal origen de les partícules PM10 és l'activitat antropogènica (tràfic rodat, processos de combustió, obres, etc.) però també existeix una important contribució d'origen natural com per exemple, l'arrossegament de pols del Sàhara pel vent des del nord d'Àfrica, efecte característic del Mediterrani. (...) El principal origen de les partícules en suspensió PM2,5 és el trànsit de vehicles i, en menor mesura, la contribució del sector domèstic i industrial. Les partícules PM2,5 són més perilloses que les partícules PM10 ja que poden penetrar dins del tracte respiratori per la seva menor mida. (...) (Respecte a l'ozó) els valors són elevats als afores de les ciutats i a les proximitats de les carreteres, on coincideixen espais oberts, vegetació i compostos orgànics volàtils procedents dels hidrocarburs dels combustibles. (...) La qualitat de l'aire de les Illes Balears pel que fa a ozó es refereix pot ser qualificada de regular a mala.

L'informe proporciona altres valors sobre la qualitat de l'aire molt ben valorats. En trobam el resum en la taula següent:

Il·lustració 10. Qualitat de l'aire a les Illes Balears. Font: Informe de conjuntura 2016-2017.Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca

Tabla 13. Calidad del aire en las Illes Balears

Contaminante	2016	2017
SO_2	Excelente	Excelente
NO_2	Excelente, salvo núcleo urbano de Palma (Regular)	Excelente, salvo núcleo urbano de Palma (Regular)
PM_{10}	Buena	Buena
$PM_{2.5}$	Excelente (Excepto en Palma que es buena)	Excelente (Excepto en Palma que es buena)
O_3	Regular-Mala	Regular-Mala
CO	Excelente	Excelente
Benzeno	Excelente	Excelente
Benzo(a)pireno	Excelente	Excelente
Metales pesados (As, Cd, Ni, Pb)	Excelente	Excelente

Fuente: Estadístiques de Qualitat de l'aire (2016, 2017)

http://www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?mkey=M145&lang=ES&cont=3179

[155] <https://www.caib.es/sites/informesmediambient/ca/introduccio-17689/?campa=yes>

És evident que el principal factor de contaminació de l'aire a les Illes Balears són les emissions de combustibles fòssils procedents del trànsit de vehicles. En aquest sentit, es constata que, entre 2010 i 2019, el parc automobilístic de les Illes Balears ha augmentat un 16,9% (mitjana nacional 10,8%), però, en particular, el parc de turismes, que pel seu nombre és el més contaminant, ha augmentat un 12,8% (mitjana nacional 10,9)[156].

Taula 32. Parc de vehicles a les Illes Balears. 2005 i 2019. Font: Observatori del transport i la logística d'Espanya. Ministeri de Transport, Mobilitat i Agenda Urbana

	2010	2019	Augment en nombres absoluts	% d'augment respecte a 2010
1. Camions i furgonetes	131.295	146.626	15.331	11,7
2. Autobusos	2.283	2.816	533	23,3
3. Turismes	650.541	734.108	83.567	12,8
4. Motocicletes	98.968	149.219	50.251	50,8
5. Tractors industrials	2.075	2.211	136	6,6
6. Remolcs i semiremolcs	7.289	8.072	783	10,7
7. Altres vehicles	7.453	8.904	1.451	19,5
Total Illes Balears	899.904	1.051.956	152.052	16,9
Total nacional	31.086.035	34.434.791	3.348.756	10,8
Percentatge de vehicles a les Illes Balears respecte al total nacional	2,9	3,1		

L'augment de vehicles, especialment de turismes, no ha estat idèntic a les illes. D'aquesta manera, entre el 2015 i el 2021, en general, es va produir un augment del 4,2% en el nombre de turismes per cada mil habitants, que passà de 602,9 a 628,5; però mentre que aquest augment és del 3,4% a Mallorca i al voltant del 6,5% a Menorca i Eivissa, a Formentera és del 26,6% i passa de 516,7 per mil habitants a 654,2, i així és l'illa amb major nombre de turismes per mil habitants. El 99,4% dels vehicles utilitza gasolina o gasoil com a combustible.

Taula 33. Nombre de turismes per cada 1.000 habitants per illa. Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de la Direcció General de Trànsit (DGT)

	2015	2021	Increment %
Illes Baleares	602,94	628,5	4,2
Mallorca	613,03	634,04	3,4
Menorca	541,08	576,84	6,6
Eivissa	588,7	625,4	6,2
Formentera	516,75	654,17	26,6

En conclusió, per millorar el dret al desenvolupament de la infància i l'adolescència en un medi ambient saludable calen polítiques que redueixin les emissions contaminants—particularment les del trànsit rodat— i que una de les mesures sigui augmentar les alternatives de transport públic, sostenible i accessible.

[156] El diagnòstic de la situació de la infància i l'adolescència al municipi d'Eivissa assenyala que en aquesta ciutat la situació és més greu: «si entre el 2007 i el 2016 el parc balear de vehicles ha augmentat un 10,31%, en el cas d'Eivissa l'increment ha estat del 27,41%».

Situació general del dret al lleure educatiu i saludable i al lleure autònom i creatiu

L'experiència durant la pandèmia del COVID19 va demostrar que els infants i els adolescents varen ser dels col·lectius més afectats pel que fa a les conseqüències dels confinaments. Les àrees de joc infantil, parcs, zones verdes i zones recreatives van ser les primeres a tancar quan es va decretar l'Estat d'Alarma el 14 de març de 2020, i van ser les últimes a tornar a obrir-se en les següents desescalades. No jugar a l'aire lliure és probablement un factor que ha influït en la salut de la infància i l'adolescència, perquè les investigacions mostren importants associacions positives entre la naturalesa urbana i el benestar infantil, inclosos els beneficis relacionats amb la salut mental i física. Tanmateix, en l'actualitat, també hi ha evidència que els infants i els adolescents passen menys temps en entorns naturals que les generacions anteriors, especialment si viuen en barris desfavorits i, com és conegut, aquesta situació s'ha aguditzat després de la pandèmia.

En situacions de normalitat, l'ENSE del 2017 assenyalava que el temps mitjà diari que una persona a Espanya passava asseguda era de 5 hores, temps que s'incrementava en el grup de 15 a 24 anys (6,4 hores). El 74% de la població infantil (1-14 anys) passava a diari una hora o més del seu temps lliure entre setmana davant una pantalla i, en el grup d'1 a 4 anys, més d'un de cada dos, per sobre d'una hora. Com es relata en altres apartats d'aquest diagnòstic, a les Illes Balears el 2020, més de 3 de cada 10 adolescents entre 11 i 18 anys varen passar més de cinc hores connectats a Internet entre setmana i en els caps de setmana, 5 de cada 10. Gairebé tots els dies varen jugar amb videojocs quasi la meitat dels al·lots i gairebé 1 de cada 10 al·lotes. Per a un 17,3% dels adolescents, l'ús de videojocs va suposar un problema i un 2,6% addicional va presentar símptomes d'una possible addicció. Es fa necessari, per tot això, analitzar com afavorir un oci més saludable i un millor accés a la cultura a la població infantil i adolescent. Tot això malgrat les bones dades:[157] l'estudi d'UNICEF de 2021 a les Illes Balears assenyala que un 78,9% dels adolescents assegura practicar esport i el 75% declara que en el seu temps lliure passeja i entre el 44% i el 55% llegeix, escriu, va al cinema o dibuixa[158].

En la informació proporcionada per l'estudi esmentat d'UNICEF[159], es diu que un 54,4% dels joves realitza esport federat, però sobre aquesta qüestió cal fer alguna matisació. La primera és que el caràcter de federat pot significar que és poc accessible als qui tenen menys recursos. I la segona suposa un biaix en funció del sexe: l'estadística del Consell Superior d'Esport del Ministeri de Cultura i Esport reflecteix que, el 2020, les dones són menys de la quarta part dels esportistes que realitzen activitats esportives federades a Espanya (23,5%) i una mica més de la quarta part a les Illes Balears (26,4%). No hi ha dades del Consell Superior d'Esport per trams d'edat, però els estudis indiquen que el 83% de les adolescents no practiquen esport de forma habitual[160].

S'hi afegeix la informació proporcionada per l'Alt Comissionat sobre Pobresa Infantil, que suma la bretxa socioeconòmica a la bretxa de gènere entre infants i, d'aquesta manera, el doble d'infants en llars amb menor renda s'ubiquen en la categoria menys activa (no actius i sedentaris) si es comparen amb els infants de llars amb més renda: un 7,9% davant un 3,7% en el cas dels nins i un 9,8% davant un 4,5%, en el cas de les nines[161].

No hi ha un indicador clar per mesurar l'espai del qual disposen els infants i els adolescents per gaudir del lleure a l'aire lliure en llocs propers als seus domicilis o fins a quin punt accedeixen a una cultura inclusiva i de

[157] UNICEF (2021)

[158] En aquest sentit una oportunitat per avançar en les qüestions que es plantegen en aquest diagnòstic són la Llei de lleure educatiu per a la Infància i la Joventut de les Illes Balears i la Llei de l'Activitat Física i de l'Esport, aprovada recentment la primer i en tramitació parlamentària la darrera.

[159] UNICEF (2021)

[160] UNIVERSITAT FRANCISCO DE VITORIA I WOMEN'S SPORT INSTITUTE (2021). Radiografia de l'esport femení a Espanya.

[161] Alt Comissionat contra la Pobresa Infantil (2022)

qualitat. Pel que fa a la situació a les Illes Balears, hi ha dades que apunten que són aspectes millorables i, com a bones pràctiques en relació als parc infantils, s'esmenta l'exemple del municipi de Vila.[162]

En el document Ciutat, urbanisme i salut, de la Universitat Politècnica de Madrid, s'assenyala que un canvi del model urbanístic hauria de tenir clars tres aspectes: una ciutat pensada per caminar, introduir la natura a la ciutat i construir espais de convivència per aconseguir ciutats més solidàries i menys desiguals, que afavoreixin les relacions socials i les possibilitats de gaudir de zones verdes: «És a dir, incloent-hi àrees de joc infantil, aparells d'exercici, circuits per córrer, petits llocs a l'aire lliure on fer esport i altres d'anàlegs. Zones segures, amb fonts d'aigua potable, dissenyades amb paràmetres de disseny universal i inclusió, facilitant els desplaçaments a peu per, entre altres grups, la població infantil, i que es compti en el seu disseny amb la participació de tots els col·lectius ».

Marc de planificació

L'Estratègia ADB II[164] del Consell Superior d'Esports busca incrementar el nombre de practicants d'esports i conformar unes condicions òptimes per a detectar talents esportius i formar-los de manera integral, tant en l'àmbit esportiu com en l'acadèmic. Però a més, en aquesta segona edició, ADB 2020 II vol incidir en la població general, i promoure la pràctica de l'activitat física i l'esport com un element fonamental d'un estil de vida saludable al llarg de la vida. Un dels programes es refereix al suport de l'esport escolar i els seus objectius són:

- Incrementar la pràctica d'activitat física i esportiva en la població en edat escolar.
- Desenvolupar campanyes de promoció de modalitats esportives entre la població en edat escolar.
- Establir projectes de detecció de talents en diferents esports i incorporar-los a programes de Tecnificació.

Per a això, té aquestes línies prioritàries d'actuació:

- Campanyes específiques de promoció dels esports en la població en edat escolar, principalment en centres escolars, així com en clubs, associacions esportives, etc.
- Fases finals dels Campionats d'Espanya en Edat Escolar. Modernització i posada en valor.
- Participació d'equips nacionals en esdeveniments internacionals d'aquestes categories.
- Programa Nacional de Tecnificació Esportiva, a través de les federacions esportives espanyoles, els centres d'alt rendiment i els centres de tecnificació esportiva. Integració efectiva en una Xarxa de Centres de Tecnificació Esportiva.

El **Pla Estratègic de Salut i Medi ambient (2022-2026) (PESMA) dels Ministeris de Sanitat i per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic**[165] se centra en promoure entorns saludables per a la població, reduir la

[162] Com exemple, en la diagnosi realitzada per l'Ajuntament d'Eivissa, es recull: «Actualment el municipi d'Eivissa disposa de 26 parcs infantils (dos en procés de nova construcció i dos en remodelament), la seva distribució és parcial, trobant-se diversos barris amb alta densitat de població menor sense equipament d'aquest tipus» i detecta també escassetat d'equipaments esportius propers i accessibles.

[163] FARIÑA TOJO, JOSÉ; FIGUERES GARCÍA, ESTER; ROMÁN LÓPEZ, EMILIA. Ciudad, urbanismo y salud. Documento Técnico de criterios generales sobre parámetros de diseño urbano para alcanzar los objetivos de una ciudad saludable con especial énfasis en el envejecimiento activo. 2019: Universidad Politécnica de Madrid.

[164] <https://www.csd.gob.es/es/promocion-del-deporte/adb-2020-ii>

[165] < https://www.sanidad.gob.es/ciudadanos/pesma/docs/241121_PESMA.pdf>

càrrega de malalties i identificar noves amenaces per a la salut derivades de factors ambientals. Un dels grups amb més vulnerabilitat que cita és la infància, ja que els efectes que els ocasiona la mala qualitat de l'aire són majors que en la població adulta: «l'exposició (de la infància) a O3 i PM s'associa amb una major probabilitat de bronquitis i altres malalties respiratòries en l'etapa post-natal, mentre que l'exposició intrauterina al diòxid de nitrogen, diòxid de sofre i partícules té efectes negatius significatius sobre el creixement fetal i paràmetres antropomètrics de naixement.» També la infància i l'adolescència són grups vulnerables respecte als efectes dels camps electromagnètics o al soroll ambiental (que és el segon factor ambiental més perjudicial en la salut de la UE, després de la contaminació atmosfèrica).

El Pla indica en els seus objectius accions específiques sobre la infància, entre les quals:

- Vigilar la qualitat de l'aire en les zones de més concentració de vehicles i entorns susceptibles, en especial els entorns escolars, i infantils i sanitaris.

- Elaborar i difondre recomanacions d'ús i prudència durant la infància i l adolescència de l'ús de responsable i assegurança de les tecnologies que utilitzen els camps electromagnètics.

- Avaluar el risc del contacte de la població infantil amb diversos factors de risc ambientals en parcs públics (per exemple, partícules en suspensió, fauna urbana i els seus excrements, etc.).

El **Pla d'Acció d'Educació Ambiental per a la Sostenibilitat (2021-2025)**[166] estableix un marc de treball consensuat en el qual es reflecteixen sis eixos operatius i 61 accions clau a desenvolupar per l'Administració General de l'Estat en matèria d'EAS en un període de 5 anys des de l'aprovació, així com orientacions de treball i propostes d'acció per a altres sectors i agents implicats, entre els quals les comunitats autònomes. L'objectiu final compartit és «impulsar un canvi cultural que permeti respondre adequadament als reptes socioambientals contemporanis de forma coordinada, participada i amb corresponsabilitat institucional i social, incloent l'aportació activa i igualitària de les dones com a agents del canvi». En aquest pla es parla d'un context d'urgència en el qual cal oferir eines culturals i educatives, de la promoció de valors diferents i de la generació de contextos facilitadors dels canvis que canalitzin la inquietud individual i col·lectiva cap a accions eficaces, de tal manera que la transformació política i socioeconòmica es vegi facilitada i reforçada per una modificació de la visió, del model i dels propòsits socialment compartits.

L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental[167] proposa, en la mateixa línia, mesures per a la ciutadania, l'Administració, l'àmbit socioeconòmic, el sistema educatiu, la universitat i els mitjans de comunicació.

A efectes d'aquesta diagnosi, també és destacable que **l'Avantprojecte de Llei de l'activitat física i l'esport de les Illes Balears** disposi dels articles següents:

> **Article 18**
> **Activitat física i esport recreatiu**
>
> Les administracions esportives de les Illes Balears facilitaran alternatives i mitjans per a la pràctica de l'activitat física i esportiva de tipus lúdic que es faci al marge de les entitats esportives i que, de forma lliure i espontània, duguin a terme les persones físiques, individualment o col·lectivament, amb l'objectiu de promoure hàbits saludables i aconseguir una major qualitat de vida.
>
> **Article 24**
> **Activitat física i esportiva en el medi natural**

[166] < https://www.miteco.gob.es/es/ceneam/plan-accion-educacion-ambiental/>

[167] < https://www.caib.es/sites/serveideducacioambiental/ca/estrategia_balear_deducacio_ambiental_ebea-4665/>

1. Els poders públics fomentaran la pràctica de l'activitat física i esportiva en el medi natural, garantint en tot cas que aquesta pràctica es realitzi d'una manera sostenible i compatible amb el medi ambient, mitjançant una utilització racional dels recursos naturals; tot això de conformitat amb el que disposa la normativa aplicable en matèria de medi ambient.

Article 34
Foment de l'activitat física i l'esport en edat escolar

Les administracions públiques fomentaran la participació de la població en edat escolar en activitats físiques i esportives organitzades i voluntàries per a la població en edat escolar, com a element fonamental de la educació, que contribueix a la formació integral de la seva personalitat, a l'adquisició d'hàbits saludables, de valors cívics i socials i a la consecució de les condicions físiques adequades.

A l'article 20, Administracions esportives en l'esport escolar, de la **Llei 14/2006, de 17 d'octubre, de l'esport de les Illes Balears** s'estableix que:

1. L'execució dels programes d'esport escolar correspon, en els seus respectius àmbits territorials, a les administracions esportives de les Illes Balears que, en cada cas, tinguin atribuïda la competència.

2. Les administracions esportives competents canalitzaran la pràctica esportiva escolar mitjançant els centres docents, les federacions esportives de les Illes Balears i, si s'escau, d'altres entitats esportives o de promoció de l'esport.

Finalment cal destacar l'aprovació el desembre de 2022 de la **Llei 10/2022, de 23 de desembre, de lleure educatiu per a infants i joves de les Illes Balears**, que té com a objectius principals:

- Garantir el dret al lleure previst a l'article 44 de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de la infància i l'adolescència i assegurar-ne un accés en condicions d'equitat, amb independència de les circumstàncies personals o familiars de les persones participants, tot tenint en compte l'interès superior de l'infant.
- Determinar que el Govern, els consells insulars i els ajuntaments, en l'àmbit de les seves competències, estableixin programes, ajudes i preus públics bonificats per facilitar la participació d'infants i joves en les activitats i serveis del lleure educatiu, independentment de les seves circumstàncies personals o familiars.
- L'adaptació de la regulació del lleure educatiu a les previsions de la Llei 8/2017, de 3 d'agost, d'accessibilitat universal de les Illes Balears. Amb la previsió expressa de l'obligació que totes les entitats del sector públic apliquin el principi d'igualtat en les activitats de lleure que organitzin per permetre'n l'accés a persones amb discapacitat i establir les regles aplicables a les entitats del sector privat.
- Delimitar l'àmbit competencial del Govern i dels consells insulars, una vegada que s'ha produït la descentralització total de les polítiques de joventut a les institucionals insulars, en desplegament de l'Estatut d'Autonomia.
- Incloure elements que garanteixin la seguretat i la qualitat de les activitats, tenint en compte les persones que en són destinatàries.
- Establir els efectes anunciats a l'article 69.4 de la Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del procediment administratiu comú de les administracions públiques, per al cas que es detectin inexactituds, falsedats o omissions de caràcter essencial. En aquest sentit, i atès la protecció superior del menor, es disposa que els consells insulars podran, en aquestes circumstàncies, no només suspendre l'activitat vigent, sinó també determinar la impossibilitat d'instar un nou procediment amb el mateix objecte durant un màxim de dos anys, amb efectes a tot el territori de les Illes Balears.
- Actualitzar el règim sancionador en matèria de lleure previst en la Llei 10/2006, des de diversos punts de vista. D'una banda, per reforçar el paper del personal inspector i atribuir-li la facultat d'adoptar mesures cautelars en casos d'urgència. De l'altra, per fer una major concreció de les diferents infraccions possibles i adequar-les a la realitat observada en l'exercici de la potestat de control.

Principals recursos públics

L'**Institut Balear de la Joventut (IBJOVE)** gestiona programes culturals que, a efectes d'aquest diagnòstic, són interessants per a la participació d'adolescents fins als 18 anys[168]. Depèn orgànicament de la Conselleria d'Afers Socials i Esports i la seva funció principal és aplicar polítiques de joventut i desenvolupar iniciatives concretes i globals, tant si són pròpies com si són de suport a altres entitats, en benefici del joves de les Illes Balears.

Entre altres coses, gestiona el Programa Cultural Art Jove; l'Observatori de la Joventut de les Illes Balears; el Carnet Jove; l'Infojove (amb programes com «Cibermentors» o «Vida digital més segura»); instal·lacions juvenils, com l'alberg i el campament de la Victòria (Alcúdia, Mallorca), i la casa de colònies de Formentera; com també l'Àrea de Participació, d'encontre amb entitats i professionals del món de la joventut i el lleure.

A més, organitza activitats formatives i de suport a professionals que treballen en l'àmbit de la joventut, l'educació i el lleure amb el propòsit de reconèixer i valorar la importància de tot el sector que treballa amb joves.

Hi ha un cens autonòmic d'instal·lacions juvenils de les Illes Balears, elaborat a partir de la informació aportada pels consells insulars que recull l'existència de 13 alberg juvenils, 5 cases de colònies, 1 espai infantil i juvenil i 3 campaments juvenils a les Illes Balears.

En relació amb l'esport, també es pot consultar un mapa amb els cens de les d'instal·lacions esportives a les Illes Balears[169] que recull l'existència de 2.128 instal·lacions, 6.152 espais esportius, 6.765 espais complementaris i 86 modalitats esportives, en l'actualització de 2021.

Il·lustració 11. Mapa d'instal·lacions esportives de les Illes Balears. Font: Cens d'instal·lacions esportives de les Illes Balears. Conselleria d'Afers Socials i Esports

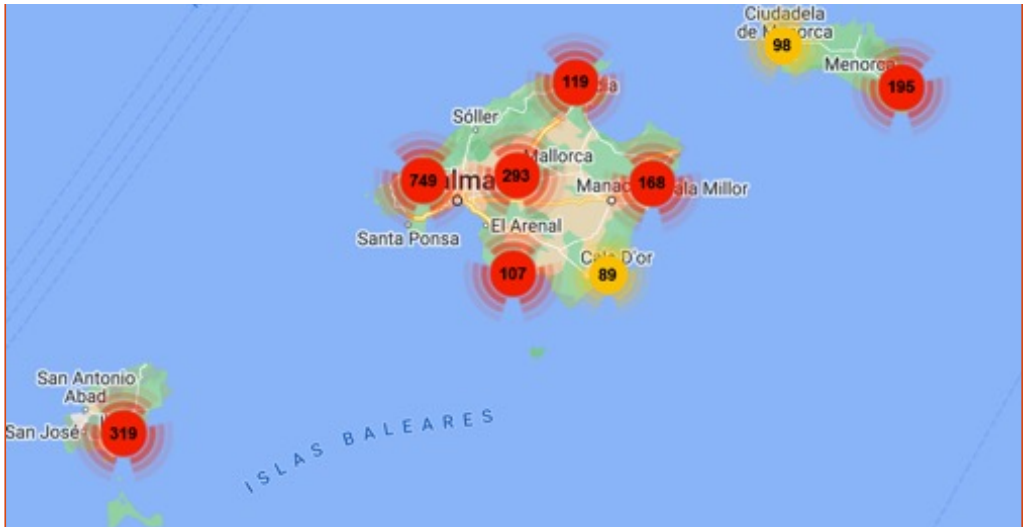

Per la seva banda, el Servei d'Educació Ambiental adscrit a la Conselleria de Medi Ambient i Territori, relaciona al seu web[170] els recursos i activitats d'educació ambiental disponibles a les Illes Balears. Al web s'hi pot consultar la Guia de Recursos i Activitats d'Educació Ambiental, on es pot trobar l'oferta de diferents administracions i entitats a les Illes Balears.

[168] Ibjove-Actualitat / Qui som (caib.cat)>

[169] <https://instal·lacionsesportivesbalears.es/mapa>

[170] <https://www.caib.es/sites/serveieducacioambiental/ca/estrategia_balear_deducacio_ambiental_ebea-4665/>

2.5. DRET AL DESENVOLUPAMENT EN L'EDUCACIÓ I LA FORMACIÓ

Marc legal

El marc legal general del dret a l'educació és la **Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre (LOMLOE), per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació**.

L'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears estableix en l'article 36, en matèria d'ensenyament i en concret d'ensenyament no universitari, que la Comunitat Autònoma té la competència exclusiva en la creació, l'organització i el règim dels centres públics; el règim de beques i ajuts amb fons propis, la formació i el perfeccionament del personal docent; i dels serveis educatius i activitats extraescolars complementàries en relació amb els centres públics i privats sostinguts amb fons públics, en col·laboració amb els òrgans de participació dels pares i les mares dels alumnes. A més, correspon a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears la competència de desenvolupament legislatiu i d'execució de l'ensenyament en tota la seva extensió, nivells i graus, modalitats i especialitats.

La **Llei 1/2022, de 8 de març, d'Educació de les Illes Balears** va ser publicada al BOIB, núm. 38, de 17 de març de 2022.

L'article 37, Dret a l'educació, de la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** es dedica al dret a l'educació i expressa el dret a rebre una formació integral per al ple desenvolupament de les capacitats dels infants i adolescents. L' article 39 estableix els principis d'actuació administrativa de la manera següent:

> Les administracions públiques de les Illes Balears, en l'àmbit de les seves respectives competències, han de vetllar perquè:
>
> a) Les persones menors de 18 anys accedeixin a l' educació en igualtat d'oportunitats i rebin l'orientació educativa, professional i personal necessària per incorporar-se plenament a la vida ciutadana.
>
> b) Es promogui la participació de l' alumnat i s' afavoreixi l' associacionisme escolar, tant en l'àmbit escolar com en el social, així com la col·laboració amb les famílies o els representants legals en el procés educatiu de les persones menors de 18 anys per garantir el seu dret al seguiment i a la participació en l' educació escolar.

A l'article 40 es desenvolupen les obligacions de les administracions públiques en relació amb l'educació.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets dels Infants i dels Adolescents	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides per al 2030
Article 2: 1. Els Estats part respectaran els drets enunciats en la present Convenció i asseguraran la seva aplicació a cada infant subjecte a la seva jurisdicció, sense cap distinció, independentment de la raça, el color, el sexe, l'idioma, la religió, l'opinió política o d'una altra índole, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, els impediments físics, el naixement o qualsevol altra condició de l'infant, dels seus pares o dels seus representants legals. 2. Els Estats part prendran totes les mesures apropiades per garantir que l'infant es vegi protegit contra tota forma de discriminació o càstig per causa de la condició, les activitats, les opinions expressades o les creences dels seus pares, o els seus tutors o dels seus familiars. Article 28: El dret a l'educació, inclosa la formació i l' orientació professionals Article 29: Els objectius de l'educació en relació també amb la qualitat de l'educació Article 30: Drets culturals dels infants pertanyents a grups indígenes i minoritaris Article 31. 2. Els Estats parts i promouran el dret de l'infant a participar plenament en la vida cultural i artística i propiciaran oportunitats apropiades, en condicions d'igualtat, de participar en la vida cultural, artística, recreativa i d'esbarjo.	ODS 4: Garantir una educació inclusiva i equitativa de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge permanent per a tothom. Meta 4.1: Assegurar que totes les nenes i tots els infants acabin l'ensenyament primari i secundari, que ha de ser gratuït, equitativa i de qualitat i produir resultats d'aprenentatge pertinents i efectius. Meta 4.2: Garantir que nenes i infants tinguin accés a serveis d'atenció i desenvolupament en la primera infància i educació preescolar de qualitat, per tal que estiguin preparats per a l' ensenyament primari. Meta 4.4: Augmentar el nombre de joves i adults que tenen les competències necessàries, en particular tècniques i professionals, per accedir a l'ocupació, el treball decent i l' emprenedoria. Meta 4.5: Eliminar les disparitats de gènere en l educació i garantir l' accés igualitari de les persones vulnerables, incloses les persones amb discapacitat, els pobles indígenes i els infants en situacions de vulnerabilitat, a tots els nivells de l'ensenyament i la formació professional. Meta 4.6: Assegurar que tots els joves (...) estiguin alfabetitzats i tinguin nocions elementals d'aritmètica. Meta 4.a: Construir i actualitzar infraestructures d'educació sensibles a la situació de l'infant, a la discapacitat i a les qüestions de gènere, i que facilitin entorns d'aprenentatge segurs, no violents, integradors i eficaços per a tothom. ODS 5: Igualtat de gènere. Meta 8.6: D'aquí al 2030, reduir la proporció de joves que no estan empleats i no cursen estudis ni reben capacitació.

Situació general

Entre els cursos 2010-2011 i 2020-2021 Espanya va registrar un 5,6% més d'alumnes i alumnes en ensenyaments del règim general no universitaris. Aquest percentatge va ascendir a l'11,7% en el cas de les Illes Balears.

El curs 2020-2021 es van matricular a les Illes Balears 193.057 persones (47,9% dones) en els ensenyaments de règim general no universitaris. En la major part es tracta de matrícules en Educació Primària (36,4%) i en Educació Secundària Obligatòria (25,3%).

En relació a la comparativa per gènere amb població amb menys de 18 anys matriculada es detecta:

- Menys dones adolescents matriculades en els cicles formatius de Formació Professional bàsica (29,3%) i en Educació especial (32,2%) i menys homes adolescents tant en el Batxillerat presencial (44,1%) com a distància (42,2%) i en els cicles formatius de Formació Professional de grau superior a distància (30,2%).

- Més dones adolescents en el Batxillerat presencial (55,9%) i a distància (57,8%), com també en els cicles formatius a distància d'FP de grau mitjà (64,6%) i de grau superior (69,8%), i més homes adolescents en els cicles formatius d'FP bàsica (70,7%) i educació especial (67,8%).

Taula 34. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim general a Illes Balears. Curs 2020-2021. Font: Ministeri d' Educació.

	TOTAL	% sobre total	Dones	%	Homes	%
TOTS ELS ENSENYAMENTS	193.057		92.563	47,9	100.494	52,1
E. Infantil-primer cicle	7.397	3,8	3.582	48,4	3.815	51,6
E. Infntil- segon cicle	31.301	16,2	15.140	48,4	16.161	51,6
E. Primària	70.314	36,4	32.866	46,7	37.448	53,3
Educació especial	887	0,5	286	32,2	601	67,8
ESO	48.812	25,3	23.223	47,6	25.589	52,4
Batxillerat	13.265	6,9	7.416	55,9	5.849	44,1
Batxillerat a distància	1.086	0,6	628	57,8	458	42,2
Cicles formatius de FP bàsica	1.948	1,0	570	29,3	1.378	70,7
Cicles formatius de FP grau mitjà	8.808	4,6	3.970	45,1	4.838	54,9
Cicles formatius de FP grau mitjà a distància	1.217	0,6	786	64,6	431	35,4
Cicles form. de FP grau superior (1)	6.460	3,3	3.046	47,2	3.414	52,8
Cicles formatius de FP grau superior a distància	1.414	0,7	987	69,8	427	30,2
Altres programes formatius	148	0,1	63	42,6	85	57,4

Mallorca és l'illa que agrupa major proporció d'alumnat en tots els ensenyaments (79,7%).

Gràfic 27. Percentatge d'alumnat matriculat en ensenyaments de règim general. Illes Balears (per illes) Curs 2020-2021. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

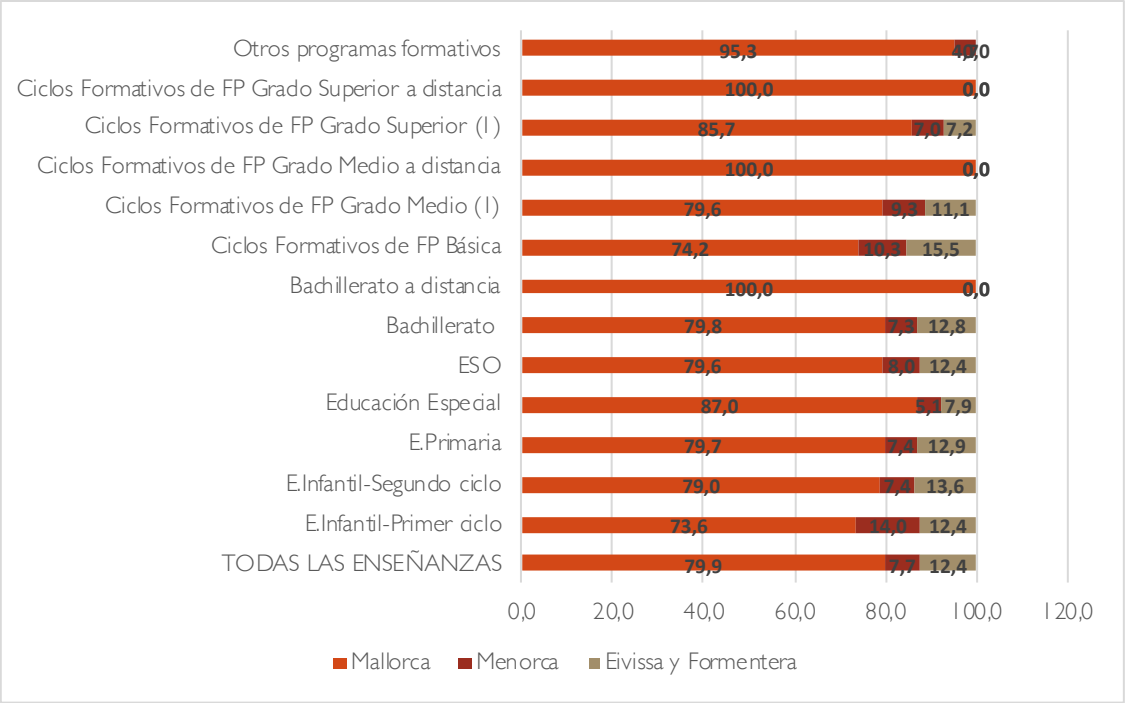

El 65,8% de l'alumnat de les Illes Balears d'ensenyaments del règim general estudia en centres de titularitat pública i el 34,2% en centres privats. És una dada similar a la mitjana a Espanya: 67,4% en centres públics i 32,6% en centres privats.

Gràfic 28. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim general per titularitat. Illes Balears. Curs 2020-2021. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

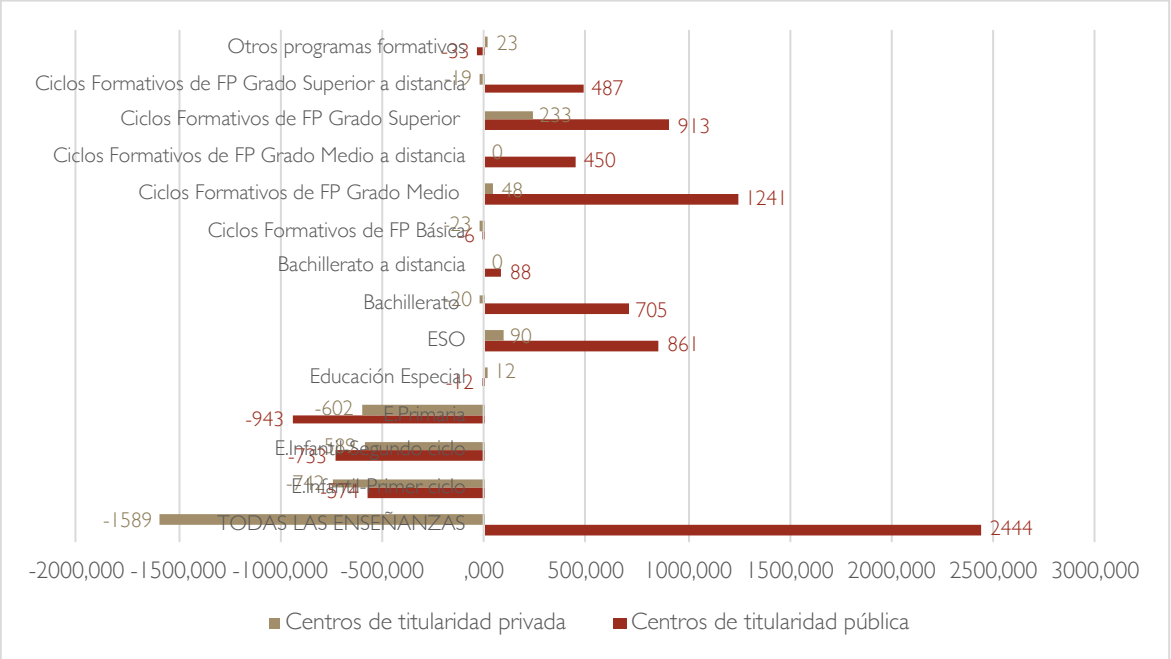

En el curs 2020-2021 s'observa un saldo positiu respecte al de 2019-2020 de 855 alumnes, resultat d'un increment de la matriculació en l'ensenyament públic (2.444 matrícules més) i a una reducció en la matriculació en els centres privats (-1.589).

Respecte al curs anterior, l'evolució de la matrícula reflecteix resultats negatius en l'Educació infantil i en l'Educació primària (ambdós cicles). En el cas de l'Educació infantil del primer cicle, la matrícula es va reduir en major mesura en els centres privats i en l'Educació infantil de segon cicle i en primària es va reduir més en centres públics.

Els ensenyaments en què va augmentar més la matrícula són els cursos formatius d'FP de grau mitjà i els de grau superior, però cal tenir en compte que són ensenyaments en què les estadístiques inclouen l'alumnat de règim ordinari i de règim presencial de persones adultes.

Gràfic 29. Variació del curs 2020-2021 respecte al curs 2019-2020 de l'alumnat matriculat per titularitat en ensenyaments no universitaris. Illes Balears. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

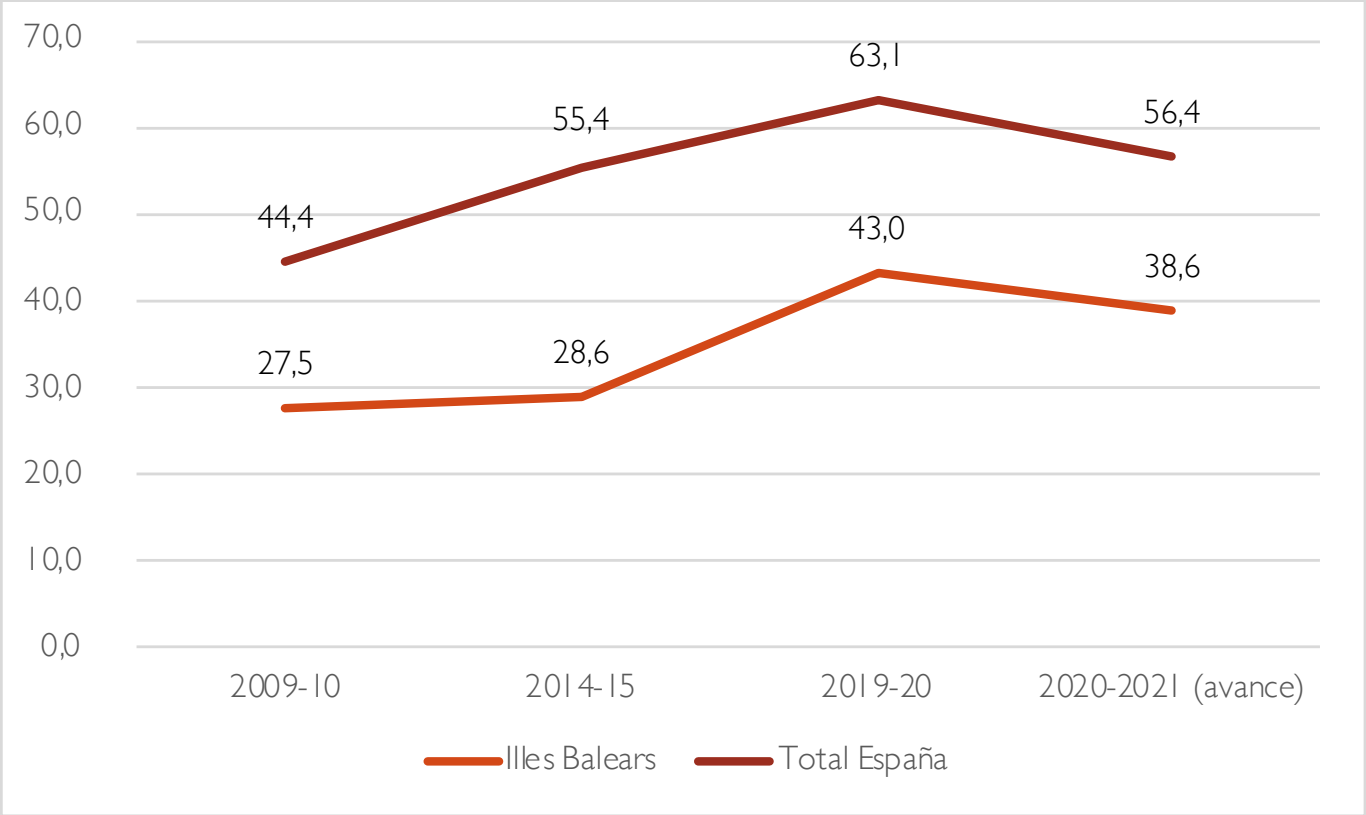

Situació de l'educació infantil de 0 a 6 anys

Marc legal

L'educació infantil és l'etapa educativa voluntària que cobreix de 0 a 6 anys. Part de la seva importància, a part dels beneficis que coneixem que té per als infants (millora el rendiment escolar futur i les habilitats emocionals) es troba en què permet als progenitors (particularment a les progenitores, perquè són elles les qui adopten en major mesura els rols de cura) organitzar el temps sense abandonar les seves ocupacions o reduir-les.

La **Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOMLOE),** en l'ordenació i els principis pedagògics de l'educació infantil, incorpora el respecte a la cultura específica de la infància que defineixen la Convenció sobre els Drets de l'Infant i les Observacions Generals del seu Comitè. Així mateix, atorga un mandat al Govern en col·laboració amb les Administracions educatives per regular els requisits mínims que han de complir els centres que imparteixen el primer cicle de l'etapa d'educació infantil.

L'article 37, Dret a l'educació, de la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** estableix, en relació amb l'educació en els primers anys de la vida, que:

> - D'acord amb la legislació bàsica de l'Estat, les persones menors de 18 anys des del seu naixement tenen dret a l'educació i a rebre una formació integral que garanteixi el ple desenvolupament de les seves capacitats, de la identitat personal des que neixen, des del si de la família, amb la col·laboració de les administracions públiques de les Illes Balears.
>
> En qualsevol cas, en els centres on siguin atesos els infants es garantirà l atenció des del punt de vista de l'educació i de la salut.
>
> El Govern prendrà les iniciatives necessàries per assegurar una oferta suficient de places en els serveis educatius per a tots els nins i nines que ho demanin. Amb aquesta finalitat coordinaran polítiques de cooperació amb les administracions locals, altres administracions i entitats privades sense afany de lucre.

La **LOMLOE** s'ha d'anar implantant a l'etapa d'educació infantil, concretament per al primer cicle d'educació infantil. El Real Decret 95/2022, d'1 de febrer, que estableix l'ordenació i els ensenyaments mínims de l'educació infantil (BOE núm. 28, de 2 de febrer) concreta l'estructura dels ensenyaments d'educació infantil, juntament amb la normativa autonòmica i els documents següents:

- Decret 30/2022, d'1 d'agost, pel qual s'estableix el currículum i l'avaluació de l'educació infantil a les Illes Balears.
- Orientacions per al desplegament del currículum als centres de primer cicle d'educació infantil de la xarxa pública i de la xarxa complementària de les Illes Balears.

El Govern de les Illes Balears regula, en el marc de les seves competències, el primer cicle d'educació infantil, que va de **0 a 3 anys**, des d'un enfocament educatiu. El caràcter educatiu del primer cicle forma part de la proposta pedagògica de tots els centres que l'imparteixen.

En relació a les escoletes no educatives, la responsabilitat recau en els Consells Insulars i la seva situació és diversa:

- A Mallorca, és el Consell de Mallorca, a través de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS) qui ha elaborat el reglament per a aquest centres no educatius[171], que en el cas de Mallorca és de 150

[171] En tramitació.

centres i afecta uns 4000 infants.

- A Menorca, el Consell de Menorca té aprovat el Reglament pel qual s'estableixen els criteris d'autorització i acreditació dels centres d'atenció infantil per a fillets i filletes de zero a tres anys per a l'illa de Menorca (BOIB núm. 19, 5 de febrer de 2022).

- A Eivissa, el Consell d'Eivissa està estudiant com regular el sector de les escoletes no educatives d'infants (n'hi ha unes 22), que són d'àmbit privat.

- Formentera, a través del seu consell, té en marxa un Reglament propi pendent d'aprovar i en breu està previst regularitzar les escoletes no educatives.

A l'article 4 de la Llei 1/2022, d'Educació de les Illes Balears s'estableix que el **segon cicle d'educació infantil** (entre els 3 i 6 anys) és un ensenyament gratuït i universal. A l'article 8 es regula aquest cicle i s'assenyala que «l'administració educativa garantirà una oferta suficient de places i podrà concertar places amb els centres privats en el marc de la planificació educativa que tindrà en compte les preferències de les famílies».

La principal legislació vigent a Illes Balears sobre aquest aspecte la constitueixen, a més de la Llei 1/2022, d'Educació, els decrets següents:

- Decret 67/2008, de 6 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears (BOIB de 14 de juny de 2008).

- Decret 71/2008, de 27 de juny, pel qual s'estableix el currículum de l'educació infantil a les Illes Balears (BOIB de 3 de juliol de 2008).

- Ordre de la consellera d'Educació i Cultura, de 2 de febrer de 2009, sobre l'avaluació de l'aprenentatge dels alumnes d'educació infantil a les Illes Balears.

A la data de redacció d'aquesta diagnosi hi ha un Projecte de decret pel qual s'estableix el currículum i l'avaluació de l'educació infantil a les Illes Balears que consta d'un preàmbul i 23 articles referits entre d'altres a: objectius, àrees, competències, criteris d'avaluació, horaris, autonomia dels centres i atenció a la diversitat. A més, conté cinc disposicions addicionals, una de transitòria, una de derogatòria i tres de finals, així com tres annexos on s'estableixen les competències clau, les específiques de cada àrea i els principis i l' estructura de les situacions d'aprenentatge.

Mitjançant la Resolució DGPICE 24/2021, de 4 de febrer de 2022, el conseller d'Educació i Formació Professional va aprovar el Pla Biennal d'actuació per a l'educació de la primera infància 2022-2024 de l'Institut per a l'Educació de la Primera Infància, que inclou «actuacions necessàries per al funcionament de la xarxa d'escoles infantils públiques i de serveis per a l'educació de la primera infància de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears», com també programes de col·laboració entre les administracions autonòmica, insular i local.

Dades sobre l'educació infantil de 0 a 6 anys

A Espanya, l'escolarització en l'educació infantil de segon cicle (a partir dels 3 anys) està pràcticament generalitzada, no així la de 0 a 3 i, de fet, la Llei orgànica 3/2020 assenyala en l'article 15 que «les administracions públiques incrementaran progressivament l'oferta de places públiques en el primer cicle per tal d'atendre totes les sol·licituds d'escolarització de la població infantil de zero a tres anys». En el cas de les Illes Balears, les taxes d'escolarització a totes les edats de 0 a 6 són inferiors a les del conjunt d'Espanya i, en especial dels infants amb menys de 3 anys[172].

Taula 35. Taxes netes d'escolarització de 0 a 5 anys. Illes Balears i total nacional. Curs 2020-2021. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional (Avanç de dades)

	Illes Balears	Total nacional
0 anys	6,9	11,0
1 anys	25,6	37,8
2 anys	38,6	56,4
3 anys	90,8	94,1
4 anys	92,8	96,4
5 anys	94,2	97,1

En números absoluts, el Ministeri d'Educació i Formació Professional va registrar el curs 2019-2020 a les Illes Balears 515 centres d'educació infantil (66,8% de segon cicle, un percentatge superior al de la mitjana nacional, que va ser el 62,3%). Aquests centres van constar de 2.583 unitats escolars, on es van educar 41.336 infants, gairebé 8 de cada 10 (78,9%) en el segon cicle. La ràtio d'alumnat en aquestes unitats és de 16; i en el cas del primer cicle, és una ràtio inferior a la mesura d'Espanya.

Taula 36. Centres, unitats escolars, alumnat i ràtio de l'educació infantil. Illes Balears i total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

		Illes Balears	%	Total nacional	%
Centres que imparteixen	**TOTAL**	515		22.671	
	D'aquests, primer cicle	190	36,9	10.335	45,6
	D'aquests, segon cicle	344	66,8	14.113	62,3
Unitats escolars	**TOTAL**	2.583		100.118	
	Primer cicle	1.000	38,7	38.249	28,2
	Segon cicle (2)	1,583	61,3	61869	61,8
Alumnat	**TOTAL**	41.336		1.749.597	
	Primer cicle	8.713	21,1	469.758	26,8
	Segon cicle	32.623	78,9	1.279.839	73,2
Nombre mitjà d'alumnes i alumnes per unitat	**TOTAL**	16,0		17,4	
	Primer cicle	8,7		12,3	
	Segon cicle	20,6		20,6	

[172] El percentatge d'infants matriculats en centres d'educació infantil (primer i segon cicle) és un dels indicadors d'àmbit regional que proposa UNICEF a les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya, però recollit pels grups identificats més vulnerables.

Taula 37. Centres que imparteixen educació infantil per titularitat. Illes Balears i total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Illes Balears	Total nacional	%
TOTAL	194	10.335	**100**
Administració educativa	4	1.220	2,06
Administració local	105	3.369	54,12
Privats	85	5.362	43,81

Segons les dades, dels 194 centres que imparteixen educació infantil, 105 són propis de l'Administració local (consells insulars o ajuntaments), 85 són privats i 4 formen part de la Conselleria.

Taula 38. Taxa neta d'escolaritat i titularitat dels centres en l'educació infantil del primer cicle. Illes Balears i total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Curs 2019-2020		Curs 2020-2021	
	Illes Balears	**Total nacional**	**Illes Balears**	**Total nacional**
0-2 anys	27,6	41,1	24,3	36,0
0 anys	8,2	13,3	6,9	11,0
1 any	30,0	43,9	25,6	37,8
2 anys	43,0	63,1	38,6	56,4

Les **taxes netes d'escolaritat en el primer cicle de l'educació infantil**, amb les dades del curs 2019-2020, són per a les Illes Balears del 27,6%, i, segons l'avanç del curs 2020-2021, es reduirien al 24,3%, en línia amb un descens generalitzat a Espanya.

La taxa neta d'escolaritat als dos anys tendeix a augmentar des del 2009, però continua havent-hi una bretxa important amb el conjunt d'Espanya.

Gràfic 30. Evolució de la taxa neta d'escolaritat als dos anys. Cursos 209-2010 a 2020-2021. Illes Balears i total nacional. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

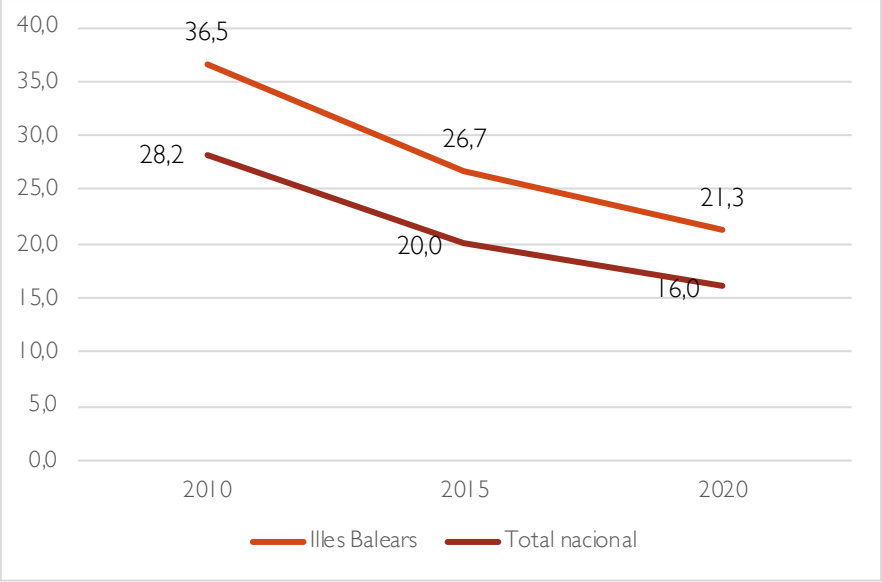

Hi ha una diferència entre les xifres del Ministeri i les proporcionades per l'IEPI en un estudi[173] on reflecteix que, a maig de 2021, la taxa neta d'escolaritat és un 35,8% de la població menor de 3 anys, atès que el nombre total de places educatives és d'11.181 (2.468 places més que les registrades en xifres del Ministeri en el curs 2019-2020)[174]

L'avanç de dades que proporciona el Ministeri per al curs 2020-2021 informa de 38.698 alumnes i alumnes matriculats en educació infantil, sense diferència per sexe, el 80,9% en el segon cicle i el 78% a l'illa de Mallorca. Aquestes dades suposarien un descens general en el nombre de matrícules respecte al curs anterior del 6,4%, si bé augmentaria la matrícula en el primer cicle un 17,8%, però es reduiria en el segon cicle en un 4,2%.

Taula 39. Alumnat matriculat en educació infantil per cicle. Curs 2020-2021 (avanç). Illes Balears. Per illes. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Educació infantil primer cicle	**Educació infantil segon cicle**	**Total Educació infantil**
TOTAL	7.397	31.301	38.698
Eivissa i Formentera	919	4.270	5.189
Mallorca	5.445	24.716	30.161
Menorca	1.033	2.315	3.348
HOMES	3.815	16.161	19.976
Eivissa i Formentera	502	2.220	2.722
Mallorca	2.769	12.740	15.509
Menorca	544	1.201	1.745
DONES	3.582	15.140	18.722
Eivissa i Formentera	417	2.050	2.467
Mallorca	2.676	11.976	14.652
Menorca	489	1.114	1.603

La manca d'escolarització dels infants en l'etapa de 0 a 3 anys pot ser deguda al seu caràcter no gratuït i, en aquest sentit, la Llei 1/2020, d'Educació de les Illes Balears, recull en l'article 7.8. que:

> Els centres públics i els privats de primer cicle d'educació infantil que compleixin les condicions legals, que estiguin autoritzats prèviament per l' administració educativa i que formin part de la xarxa pública o de la complementària d'educació infantil podran rebre els ajuts econòmics que es convoquin. Els tipus d'ajudes que convoqui la conselleria tindran per finalitat pal·liar la manca de places, contribuir a reduir les desigualtats i afavorir els sectors socialment més vulnerables. Els alumnes d

[173] IEPI (juny 2021) Mapa escolar. Conselleria d'Educació i Formació Professional.

[174] En les xifres de l'IEPI les dades per illes són les següents:

- Eivissa: Amb una població aproximada de 0-3 anys de 4.367, hi ha dotades 991 places repartides en 18 centres. 22,7% de la població escolaritzada.
- Formentera: Amb una població aproximada de 0-3 anys de 306, hi ha dotades 104 places repartides en 3 centres. 34,0% de la població es troba escolaritzada.
- Mallorca: Amb una població aproximada de 0-3 anys de 24.317, hi ha dotades 8.464 places repartides en 128 centres. 34,8% de la població escolaritzada.
- Menorca: Amb una població aproximada de 0-3 anys de 2.199, hi ha dotades 1620 places repartides en 21 centres. El 73,7% de la població es troba escolaritzada.

aquests centres i els dels centres d'educació infantil autoritzats en situació de vulnerabilitat que reuneixin els requisits que s'estableixin podran rebre els ajuts d'escolarització i menjador que siguin pertinents.

Situació de l'escolarització en l'ensenyament bàsic i en l'educació secundària postobligatòria

Com es recull en la **Llei orgànica d'Educació**, l'ensenyament bàsic està comprès per l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i els cicles formatius de grau bàsic. L'educació secundària es divideix en educació secundària obligatòria i educació secundària postobligatòria. Constitueixen l'educació secundària postobligatòria el Batxillerat, la Formació Professional de grau mitjà, els ensenyaments artístics professionals tant de música i de dansa com d'arts plàstiques i disseny de grau mitjà i els ensenyaments esportius de grau mitjà.

L'ensenyament bàsic és obligatori i gratuït per a totes les persones. Comprèn deu anys d'escolaritat i es desenvolupa, de forma regular, entre els 6 i els 16 anys. Inclou l'educació primària (6 a 12 anys) amb tres cicles de dos cursos acadèmics i l'educació secundària obligatòria (12 a 16 anys, amb dret a romandre en el règim ordinari fins als 18 anys) que té quatre cursos acadèmics i permet obtenir el títol de Graduat en ESO. Des del tercer curs d'ESO hi ha l'opció d'incorporar-se a un Programa de diversificació curricular o a un Programa de qualificació professional inicial, que també poden culminar en el títol de Graduat en ESO (Aquesta titulació es pot obtenir també en els centres de formació de persones adultes per a majors de 18 anys).

El Batxillerat és una etapa educativa voluntària que habitualment es desenvolupa entre els 16 i 18 anys i consta de dos cursos acadèmics. Permet obtenir el títol de Batxiller i la possibilitat de realitzar la prova d'accés a la universitat i també dóna accés a una Formació Professional de grau superior.

Una altra modalitat, a partir dels 16 anys, és la Formació Professional, de dos anys de durada per cicle (de grau mitjà i de grau superior). Permet obtenir el títol de Tècnic o de Tècnic Superior en diferents famílies professionals.

També des dels 8 anys hi ha una oferta d'ensenyaments de règim especial: artístics, d'idiomes i esportius que donen possibilitat d'obtenir diferents titulacions.

A més, l'article 27 de la Llei orgànica d'Educació impulsa els programes de millora de l'aprenentatge i del rendiment que es desenvolupen a partir del segon curs de l'ESO i que són programes «dirigits preferentment a aquells alumnes que presentin dificultats rellevants d'aprenentatge no imputables a falta d'estudi o esforç.» A les Illes Balears l'avanç de dades del curs 2020-2021 informa que es van matricular en l'ensenyament bàsic més de 120 mil alumnes, el 79,6% a Mallorca i el 58,1% a l'educació primària.

Taula 40. Alumnat matriculat a l'ensenyament bàsic a Illes Balears. Per illes. Curs 2020-2021 (avanç de dades). Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Mallorca	Menorca	Eivissa i Formentera	Total	%
Educació primària	56.043	5.178	9.093	**70.314**	58,1
ESO	38.840	3.902	6.070	**48.812**	40,3
Cicles Formatius de FP bàsica	1.445	201	302	**1.948**	1,6
Totals	**96.328**	**9.281**	**15.465**	**121.074**	
%	79,6	7,7	12,8		100

Com ja s'ha comentat, la distribució per sexes és equiparable a la de la població de l'edat a la qual es realitzen els estudis, a excepció dels cicles formatius d'FP bàsica on només hi ha un 29,3% de dones, un percentatge similar a la mitjana d'Espanya (29,7%).

Taula 41. Percentatge de dones matriculades a l'ensenyament bàsic a Illes Balears. Per illes. Curs 2020-2021 (avanç de dades). Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Educació primària	ESO	Cicles formatius de FP bàsica
Illes Balears	**46,7**	**47,6**	**29,3**
Eivissa i Formentera	46,8	47,8	30,5
Mallorca	46,6	47,5	28,8
Menorca	48,1	47,6	30,8

La majoria de l'alumnat (63,3%) de l'ensenyament bàsic a l'arxipèlag està matriculat en centres públics (la mitjana a tot Espanya és el 67,3%), tot i que a Mallorca es registren els percentatges menors.

Taula 42. Percentatge d'alumnat matriculat en centres de titularitat pública en l'ensenyament bàsic a Illes Balears. Per illes. Curs 2020-2021 (avanç de dades). Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

	Educació primària	ESO	Cicles formatius de FP bàsica
Illes Balears	63,2	62,7	84,5
Eivissa i Formentera	82,3	78,8	100
Mallorca	59,0	59,0	79,2
Menorca	74,7	75,2	100

En relació amb els programes de millora de l'aprenentatge i del rendiment, a Balears hi ha un percentatge (6,2%) superior a la mitjana del conjunt d'Espanya (5,6%) que és més evident en l'ensenyament concertat, sobretot, en el tercer curs d'ESO, on el percentatge és el 7,5%, quan la mitjana a Espanya és del 3,6%.

Taula 43. Percentatge d'alumnat que cursa programes de millora de l'aprenentatge i del rendiment per curs, titularitat i finançament. Illes Balears i total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

			Illes Balears	Total nacional
TOTAL	**TOTAL**		6,2	5,6
	Centres públics		7,2	7,1
	Centres privats	**E. concertada**	5,3	2,9
		E. no concertada	0,0	0,4
SEGON CURS	**TOTAL**		4,1	4,2
	Centres públics		4,9	5,3
	Centres privats	**E. concertada**	3,2	2,3
		E. no concertada	0,0	0,5

TERCER CURS	**TOTAL**		8,5	7,1
	Centres públics		9,7	9,2
	Centres privats	**E. concertada**	7,5	3,6
		E. no concertada	0,0	0,4

Repetició de curs, absentisme i abandonament escolar[175]

Marc normatiu

La Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears dedica l'article 40 a les obligacions de les administracions públiques en relació amb l'educació i assenyala, entre altres aspectes, que:

> Les administracions públiques de les Illes Balears han de vetllar pel compliment de l'escolaritat obligatòria en les edats que estableixi la legislació educativa vigent. S'han de coordinar i emprendre les accions necessàries per fomentar l'assistència regular als centres d'ensenyament, evitar l'absentisme escolar i afavorir la integració escolar. Amb aquesta finalitat, l'administració educativa ha d'elaborar, amb la col·laboració dels consells insulars i els ajuntaments, programes de prevenció, control i seguiment de l'absentisme i l'abandonament escolar. Les administracions públiques de les Illes Balears, especialment l'administració educativa, si escau amb la col·laboració dels agents socials, impulsaran l'escolarització de zero a tres anys.

Així mateix, a l'article 87, es dicta que les polítiques de prevenció i equitat en matèria d'educació tenen entre els objectius principals:

- La promoció dels serveis d'atenció educativa a persones menors de 18 anys garantint l'oferta de places educatives suficients per als infants de zero a tres anys.
- La garantia de l'escolarització obligatòria.
- La prevenció i el control de l'absentisme escolar.
- La prevenció del fracàs escolar.
- L'ampliació de les mesures compensatòries adreçades a les persones menors de 18 anys que presenten dificultats d'inserció perquè es troben en una situació desfavorable derivada de circumstàncies personals, familiars, ètniques, culturals, econòmiques o socials.
- El desenvolupament de programes formatius adreçats a les persones menors de 18 anys en situació de rebuig del sistema escolar, absentisme o fracàs.
- El desenvolupament de programes formatius d'integració social adreçats a les persones menors de 18 anys amb dificultats especials.
- El desenvolupament de programes de formació professional que garanteixin la futura inserció laboral de les persones menors de 18 anys.
- Programes d'ajuts, polítiques de bonificació i convocatòria de beques que garanteixi l'equitat econòmica tant en l'educació obligatòria com en la no obligatòria.

De fet, dins l'article 121 s'entén com una situació de desemparament l'absència d'escolarització o manca

[175] En el Pacte Balear per la Infància s'inclou com a mesura: garantir l'exercici del dret a l'educació inclusiva i de qualitat en el sistema d'educació general, assegurant un enfocament d'equitat, igualtat d'oportunitats, qualitat i universalitat en tots els nivells i orientant l'estructura de la inversió per atendre la diversitat, la formació del professorat i superar el fracàs i l'abandonament escolar, potenciant la continuïtat dels estudis en etapes postobligatòries.

d'assistència reiterada i no justificada adequadament al centre educatiu, i la permissivitat contínua o la inducció a l'absentisme escolar durant les etapes d'escolarització obligatòria.

La Llei 1/2022, de 8 de març, d'Educació de les Illes Balears recull la funció del personal docent de «col·laborar en la prevenció i la detecció primerenca de les necessitats educatives de suport específic de l'alumnat i aplicar les adaptacions curriculars corresponents, com també col·laborar en la prevenció de l'absentisme i l'abandonament escolar», i en el preàmbul declara que:

> En conjunt, l'esperança de vida escolar en el sistema educatiu de les Illes Balears és menys llarga que en la resta de les comunitats autònomes, cosa que significa que hi ha una tendència a no continuar amb els estudis després de l'etapa obligatòria, i fa que també sigui inferior l'esperança de vida escolar en els ensenyaments universitaris en relació amb el conjunt de l'Estat.

Situació

Pel que fa als resultats de l'educació bàsica, en termes generals, els indicadors educatius de l'ensenyament bàsic a les Illes Balears estan per sota de la mitjana del conjunt d'Espanya:

- La taxa d'idoneïtat és la relació percentual entre l'alumnat de l'edat considerada que realitza el curs que teòricament correspon a aquesta edat o superior i la totalitat d'alumnat a aquesta edat. En el cas de les Illes Balears, la taxa d'idoneïtat tant als 12 com als 15 anys és inferior a la mitjana nacional.

- Percentatge d'alumnat graduat en educació secundària, que és la relació percentual de l'alumnat que surt de l'ESO segons el resultat obtingut. El percentatge d'estudiants que conclouen l'ESO amb títol de graduat a secundària és a les Illes Balears el 79,5% (72,7%, en el cas dels homes i 87,0%, en el cas de les dones), quan la mitjana nacional és del 81,7% (77,0% per als homes i 86,5% per a les dones).

- La taxa neta d'escolarització als 17 anys és del 82,9% a les Illes Balears i del 90% a la mitjana nacional.

Taula 44. Comparativa d'indicadors de l'ensenyament bàsic a Illes Balears i Espanya. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional.

	Illes Balears	**Espanya**
Taxa d'idoneïtat	Als 12 anys: 84,3% Als 15 anys: 67,2%	Als 12 anys: 86,6% Als 15 anys: 71,1%
Percentatge d'alumnat graduat en ESO	Homes: 72,7% Dones: 87,0% Total: 79,5%	Homes: 77,0% Dones: 86,5% Total: 81,7%

Taxa neta d'escolarització als 17 anys en l'educació olbigatòria	Ensenyament obligatori: 7,0% E. secundaria postobligatòria: 72,1% Educació de persones adultes: 2,9% Total: 82,3%	Ensenyament obligatori: 7,9% E. secundària postobligatòria: 80,9% Educació de persones adultes: 0,9% Total: 90%

En relació amb les causes, a continuació es valoren alguns factors:

Els estudis disponibles conclouen que la **repetició de curs** és negativa per als resultats escolars i es produeix un resultat negatiu sobre el rendiment escolar posterior[176]. Tot i així, segueix obert el debat sobre si la repetició no és necessària quan no hi ha prou mecanismes de compensació educativa sobre l'alumnat repetidor.

En les dades que proporciona el Ministeri d'Educació, la taxa d'alumnat que repeteix curs en l'educació secundària obligatòria de les Illes Balears (8,2%) és molt similar a la mitjana nacional (8,5%) i, com en aquesta, els percentatges són en tots els casos menors per als alumnes dones que per als homes, sobretot en el primer curs en què la diferència a les Illes Balears és de més de quatre punts percentuals. Les taxes d'idoneïtat tenen relació en part amb el percentatge de l'alumnat que repeteix curs, però en aquest cas, no justificarien per si sols les diferències en les taxes d'idoneïtat als 15 anys.

Taula 45. Taxa d'alumnat que repeteix curs a l'educació secundària obligatòria. Illes Balears i total nacional. Per sexe. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

		Illes Balears	**Total nacional**
Tots els cursos	**TOTAL**	**8,2**	**8,5**
	Homes	9,5	10,0
	Dones	6,9	7,0
Primer curs	**TOTAL**	**7,7**	**9,0**
	Homes	9,7	10,7
	Dones	5,6	7,1
Segon curs	**TOTAL**	**8,5**	**8,7**
	Homes	9,2	10,0
	Dones	7,6	7,3
Tercer curs	**TOTAL**	**9,3**	**8,8**
	Homes	10,6	10,1
	Dones	7,9	7,5
Quart curs	**TOTAL**	**7,3**	**7,5**
	Homes	8,2	8,9
	Dones	6,4	6,1

[176] LÓPEZ-RUPÉREZ, GARCÍA-GARCÍA & EXPÓSITO-CASAS. Educación científica y brecha de género en España en alumnos de 15 años. Análisis secundarios de PISA 2015. Revista Complutense de Educación, volum 32, núm. 1, 2021.

En un estudi basat en dades de l'informe PISA 2018[177], **l'absentisme** pot ser ocasional (estudiants que s'absenten un o dos dies en les últimes setmanes) o freqüent (absència de tres o més dies en les últimes setmanes)[178]. Consideren l'absentisme com «un factor rellevant en la qualitat de l'educació i un indicador significatiu no només per a les mesures de progrés i acompliment a l'escola, sinó com a descriptor dels nivells d'aprenentatge dels estudiants i de la rendició de comptes de les escoles». El seu estudi se centra en el conjunt d'estudiants de 15 anys i analitza com els percentatges d'absentisme varien substancialment entre països: així mentre al Japó, Corea i Països Baixos es donen les taxes menors (entre 5,6% i 1,7% per a l'absentisme ocasional i entre 1,6% i 04% per a l'absentisme freqüent), Espanya, Irlanda i Itàlia presenten les taxes majors. La taxa d'Espanya és del 23,2% en l'absentisme ocasional i del 6,5% de l'absentisme freqüent. Però també en el conjunt d'Espanya es donen dades molt diferents: Galícia i La Rioja proporcionen les millors dades i Astúries i Catalunya, les pitjors. La comunitat de les Illes Balears està per sobre de la mitjana en les taxes d'absentisme.

Taula 46. Percentatge d'alumnat que es van absentar de l'escola per nombre de dies en les dues últimes setmanes anteriors a la participació en l'estudi PISA 2018. Illes Balears i mitjana nacional. Font: García & Weiss (2020)

	Assistència completa	**Absent un dia o més**	**Absent un o dos dies**	**Absent tres o més dies**
Illes Balears	68,4	31,6	24,5	7,1
Mitjana nacional	70,4	29,6	23,2	6,5

En el curs 2020-2021, **l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar** (CONVIVEXIT) registra en la seva memòria un increment notable en els diferents tipus d'absentisme: de 985 casos en el curs 2019/2020 a 1.220 en el curs 2020/2021.

Hi ha factors que influeixen en l'absentisme, però no estan estudiats suficientment, no obstant això s'observa una major prevalença d'absentisme entre estudiants en pitjors situacions socioeconòmiques. Una altra aproximació la fa Càritas, quan en el seu estudi sobre l'impacte de les pantalles en la vida de l'adolescència ofereix la dada que el 22,9% de l'adolescència amb un ús addictiu de les pantalles ha tingut algun període d'absentisme escolar, un percentatge més alt que el del conjunt d'adolescents acompanyats per l'organització.

Totes les dades anteriors són factors que influeixen en l'edat **d'assoliment dels estudis d'educació secundària obligatòria**. Com es pot observar a la taula següent, els resultats per a les Illes Balears estan per sota de la mitjana nacional pel que fa a la situació de l'alumnat de 15 anys: el percentatge que assoleix 4t d'ESO està per sota de la mitjana, mentre que l'alumnat que va acumular retards en educació primària està per sobre de la mitjana.

El fet que hi hagi un 67,2% d'alumnat de 15 anys que ha assolit el quart curs de l'ESO, té com a contrapartida que un 32,8% acumula retards abans d'aquest curs, bé per primera vegada a l'ESO (12,6%), bé a educació primària (20,2%).

[177] EMMA GARCÍA I ELAINE WEISS. La importancia del absentismo escolar para el desarrollo y el desempeño educativos. 2020: Papers on Education.

[178] En les Instruccions per a la gestió de l'absentisme escolar, de la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa de la Conselleria d'Educació i Formació Professional, es distingeix entre absentisme esporàdic, intermitent i crònic.

Taula 47. Situació de l'alumnat de 15 anys en el sistema educatiu. Illes Balears i total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

		Illes Balears	Total nacional
Percentatge que assoleix 4t d'ESO amb 15 anys 67,2 71,1		67,2	71,1
Percentatge que acumula retards abans de 4t d'ESO	Total	32,8	28,9
	% que va acumular retards en E. Primària	20,2	14,3
	% que acumula retards per primera vegada en ESO	12,6	14,6

L'abandonament educatiu primerenc (Percentatge de població de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària segona etapa i no segueix cap tipus d'educació o formació) a les Illes Balears és del 21,3% i està per sobre de la mitjana del conjunt d'Espanya (16%). No obstant això, cal matisar que des del 2010 la bretxa s'ha reduït.

Gràfic 31. Abandonament educatiu primerenc Illes Balears i total nacional. 2010-2020. Font: Dades i xifres del curs escolar 2021-2022. Ministeri d'Educació i Formació Professional

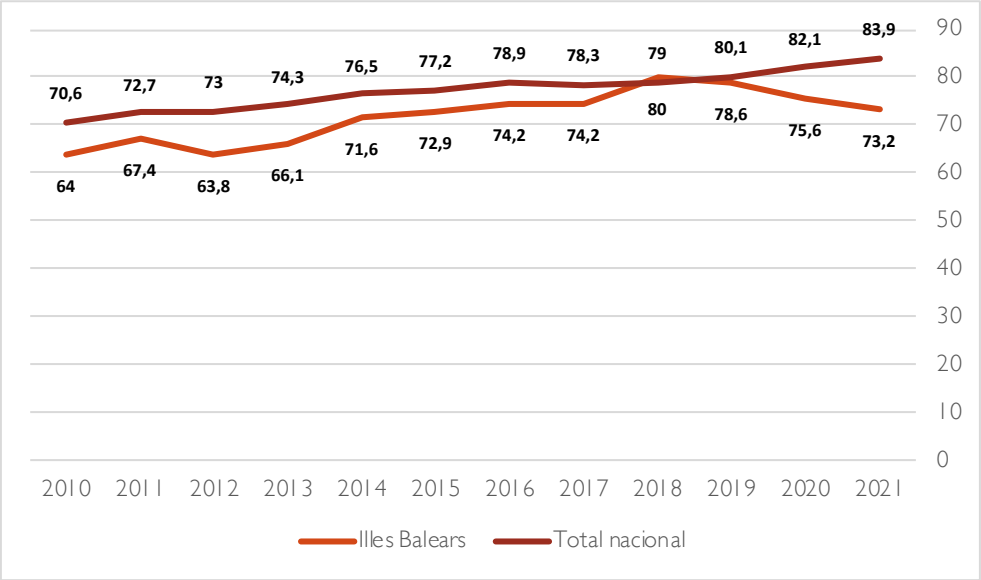

Una de les causes principals d'aquest abandonament educatiu és la facilitat d'accés al món laboral a partir dels 16 anys. El sector serveis i el sector turístic, en particular, ofereixen possibilitats d'ocupació a aquesta edat, encara que el treball sigui de baixa qualificació i alta temporalitat. En la mitjana nacional, el 33,7% de les contractacions corresponen a persones amb menys de 30 anys, una dada que a les Illes Balears és més alta: 34,4%. Però també, dins dels contractes a menors de 30 anys, a les illes és més alt el percentatge de contractes a persones entre 16 i 19 anys: són l'11,4% a les Illes Balears i la mitjana nacional el 10,4%[179].

En aquest cas, observant la població de 16 a 19 anys titulada almenys en educació secundària obligatòria o nivells similars, a les Illes Balear a partir de 2018 s'ha obert una bretxa en relació amb la mitjana d'Espanya, que el 2021 és de més de 10 punts percentuals.

[179] Observatori de les ocupacions. Servei públic d'Ocupació estatal (2021), amb dades de 2020.

Gràfic 32. Percentatge de població de 16 a 19 anys titulada en almenys ESO o nivells similars. 2010-2021. Illes Balears i total nacional. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

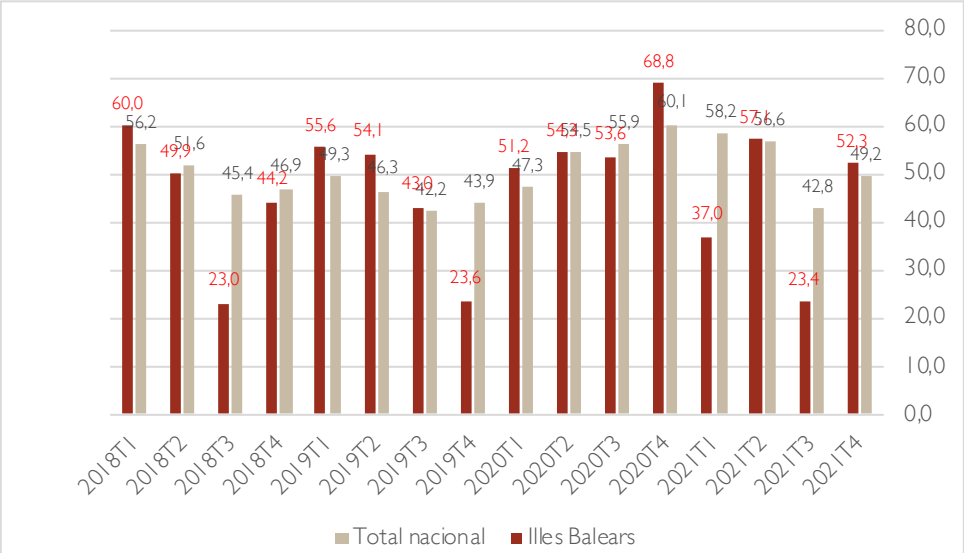

A la taula següent s'han recollit les **taxes netes d'escolarització entre els 18 i els 20 anys**. Es pot observar que les taxes a Illes Balears en l'ensenyament superior, universitari o no, són pràcticament la meitat de les del conjunt d'Espanya, i arriba a haver-hi entre 19 i 22 punts percentuals de diferència en l'educació universitària a qualsevol edat.

Taula 48. Taxes netes d'escolarització de 18 a 20 anys en el sistema educatiu (sense considerar l'educació de persones adultes). Per sexe. Curs 2019-2020. Illes Balears i total nacional

		Illes Balears			Total nacional			Diferència entre les taxes totals
		Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	
18 anys	Obligatòria I	0,9	1,1	0,7	1,2	1,3	1,0	-0,3
	Postobligatòria II	30,2	31,7	28,6	33,3	36,6	29,8	-3,1
	Superior no universitària III	4,9	4,9	4,8	8,6	8,2	9,1	-3,7
	E. Universitària IV	12,9	10,3	15,6	32,7	26,7	39,0	-19,8
19 anys	Obligatòria I	0,6	0,7	0,5	0,5	0,6	0,4	0,1
	Post obligatòria II	13,4	14,5	12,2	18,4	20,4	16,3	-5
	Superior no universitària III	9,6	9,3	9,9	15,0	15,0	15,1	-5,4
	E. Universitària IV	14,1	11,3	17,2	35,5	29,0	42,6	-21,4
20 anys	Obligatòria I	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	-0,1
	Postobligatòria II	6,8	6,9	6,6	10,5	11,5	9,5	-3,7
	Superior no universitària III	9,4	9,2	9,6	14,3	15,0	13,5	-4,9
	E. Universitària IV	14,3	11,4	17,4	36,9	29,7	44,5	-22,6

I Inclou ESO i E. Especial. 6 i més anys.
II Inclou: Batxillerat, C.F.F.P. Bàsica, C.F.G.M. de F.P. i Arts Plàstiques, EE. esportives grau mitjà, EE. Professionals de Música i Dansa i Idiomes nivell avançat
III Inclou: C.F.G.S. de F.P. i Arts Plàstiques, EE. Esportives Grau Superior i EE. Artístiques Grau Superior
IV Inclou: 1r i 2n Cicle, Grau, Màster Oficial i Doctorat

El problema s'amplia quan es té en compte la població entre 20 i 24 anys que ha completat el nivell d'educació secundària l'any 2020: el percentatge a les Illes Balears (65%) no només està per sota del total (75,9%) sinó que, de totes les comunitats autònomes, només és més gran que el de Ceuta i Melilla (57,8%).

Gràfic 33. Taxa d'atur en el grup de 16 a 19 anys des de trimestre 1 de 2018 a trimestre 4 de 2021. Illes Balears i total nacional. Font: Enquesta de Població Activa, INE.

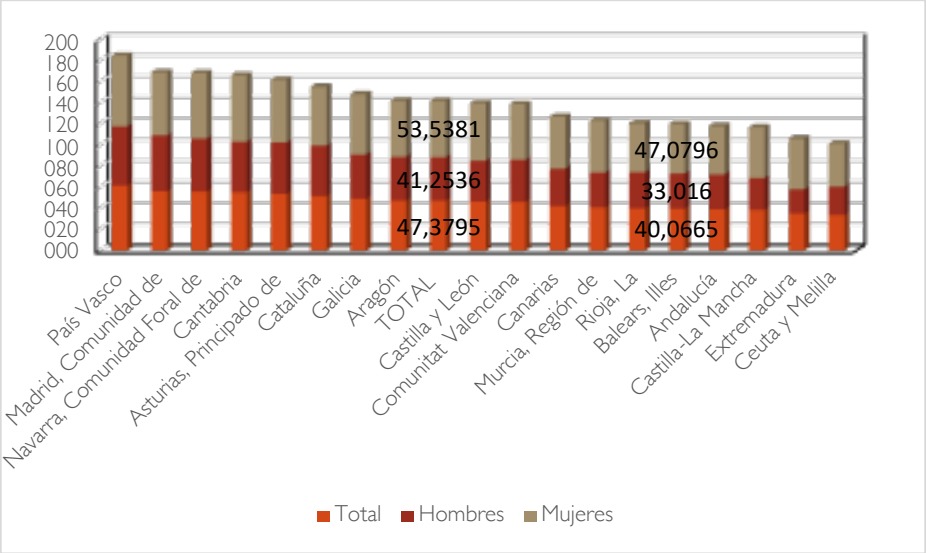

Tot redunda en què, entre la població de 25 a 34 anys, el 2020 el percentatge amb estudis superiors a les Illes Balears sigui d'un 40,1% (33,0% els homes i 47,1% les dones), mentre que la mitjana nacional és de 47,4% (41,3% els homes i 53,5% les dones). Així, les Balears ocupen el cinquè lloc entre les pitjors dades de comunitats autònomes.

Gràfic 34. Percentatge de població de 25 a 34 anys amb estudis superiors, per comunitat autònoma i sexe. 2020. Font: Dades i xifres del curs escolar 2021-2022. Ministeri d'Educació i Formació Professional

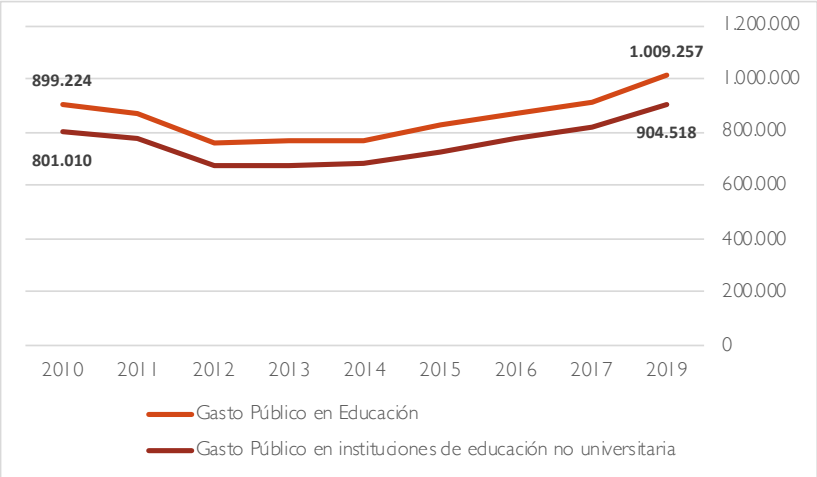

En resum, tots aquests indicadors situen les Illes Balears davant reptes educatius, considerant que les societats desenvolupades necessiten que la població tingui una qualificació alta i promouen la continuïtat de l'aprenentatge després dels ensenyaments obligatoris.

Dret a la inclusió i igualtat d'oportunitats educatives per als infants d'origen estranger o amb alguna discapacitat

En la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears, a l'article 112.3, es consideren necessitats específiques de suport educatiu «les que afecten l'alumnat amb necessitats educatives especials, especialment les associades a mobilitat reduïda, diversitat intel·lectual o sensorial, trastorns de l'espectre autista, trastorns

del desenvolupament del llenguatge i la comunicació, trastorns greus de conducta, trastorns mentals o malalties degeneratives greus i minoritàries; alumnat amb dificultats específiques d'aprenentatge; alumnat d'altes capacitats intel·lectuals; alumnat amb condicions personals o història escolar amb un desfasament curricular significatiu; alumnat d'incorporació tardana dins del sistema educatiu; alumnat amb desconeixement de les dues llengües oficials; alumnat amb necessitats educatives derivades de situacions socioeconòmiques i socioculturals desfavorides o amb risc d'abandonament escolar; i altres situacions reconegudes per la normativa».

Alumnat d'origen estranger

Context nacional

L'alumnat estranger en ensenyaments de règim general en l'educació no universitària en el curs 2019-20 va ser del 9,9%. Per procedència geogràfica, el 29,9% era d'Àfrica, el 27,4% d'Amèrica, el 26,8% de la Unió Europea, el 10,6% no consta i el 4,9% d'altres països d'Europa.

La majoria de l'alumnat a Espanya (67,1%) estudia en centres públics, però aquest percentatge és major (78,5%) per a l'alumnat estranger, que té menor presència en l'ensenyament concertat i privat no concertat. Aquesta diferència es deu en molts casos a la segregació urbana, que condiciona els llocs de residència de la població immigrant i és amplificada pels processos de segregació educativa.

Considerant la nacionalitat, el 2020 la taxa d'abandonament de la població de nacionalitat estrangera és del 32,5% i supera, en més del doble, la taxa de la població amb nacionalitat espanyola (13,6%), tot i que també s'ha rebaixat des del 44,7% del 2010.

Per comprendre l'efecte de l'alumnat d'origen estranger sobre el funcionament del sistema educatiu és important establir la relació entre aquest origen i l'estatus econòmic i sociocultural de l'alumne o l'alumna. A més de les dificultats que pot comportar la utilització en el centre educatiu d'un idioma diferent a l'utilitzat a la llar, les famílies de l'alumnat d'origen immigrant tenen un nivell de recursos econòmics i socioculturals més baixos que la mitjana, la qual cosa afecta el procés i els resultats educatius.

En el Preàmbul de la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears s'explicita que «la comunitat autònoma de les Illes Balears és una de les comunitats amb més alumnat estranger en gairebé tots els nivells educatius.»

Alumnat amb discapacitat

Context nacional

Segons consta en les estadístiques del Ministeri d'Educació i Formació Professional, en el curs 2018-2019 el nombre d'alumnes amb necessitat específica de suport educatiu que rep una atenció educativa diferent a l'ordinària ascendeix a 707.405, la qual cosa representa el 8,8% de l'alumnat. 212.807 (30,1%) tenen necessitats educatives especials associades a discapacitat o trastorn greu; 35.494 (5,0%) per altes capacitats intel·lectuals; 31.605 (4,5%) per integració tardana en el sistema educatiu espanyol i 427.499 (60,4%) per altres necessitats. Aquest alumnat suposa el 10,0% en els centres públics i el 7,6% en l'ensenyament concertat, i és solament l'1,9% en l'ensenyament privat no concertat. La distribució per sexe és desigual: 62,6% d'homes i 37,4% de dones (10,6% i 6,8% respectivament, sobre l'alumnat de cada sexe). L'alumnat que rep suport educatiu cursa

principalment les etapes de l'ensenyament bàsic, i representa l'11,7% en primària i el 10,8% en ESO. A més, destaquen els altres programes formatius (24,0%), orientats a col·lectius amb necessitats específiques, a més de les ofertes específiques dirigides a l'alumnat amb necessitats educatives especials (E. Especial i ADIGSA-E. Especial). Pel que fa a l'alumnat amb necessitats educatives especials associades a discapacitat o trastorn greu, el 82,4% està integrat en centres ordinaris. I tenint en compte el tipus de discapacitat, el major percentatge d'integració correspon als trastorns greus de la conducta/personalitat (98,0%) i el menor a la plurideficiència (36,5%).

L'Observatori estatal de la Discapacitat, en l'informe de 2019 Alumnat amb discapacitat i educació inclusiva a Espanya, indica que, malgrat els avenços, hi ha algunes dificultats i barreres per a la inclusió en el sistema educatiu dels infants i adolescents amb discapacitat que, en termes generals, tenen a veure amb els aspectes següents:

- Les mesures de suport especials són insuficients si el context no és inclusiu. No hi ha prou suports especialitzats en els entorns educatius, tot i que algunes comunitats autònomes preveuen mesures de cooperació amb organitzacions socials expertes en el tema.

- Cal un marc regulatori i d'harmonització amb la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat.

- No s'està avançant en el procés de transformació dels centres d'educació especial en centres de recursos per a l'escolarització ordinària[180].

- La prevalença de criteris d'avaluació dificulta l'obtenció de titulacions bàsiques necessàries per al mercat laboral.

- No tot el professorat té prou sensibilització i formació per a la inclusió educativa.

En l'àmbit nacional, quatre de cada 10 infants amb discapacitat entre 6 i 15 anys van declarar haver-se sentit discriminats en els centres educatius. El 24,6% alguna vegada, el 9,8% moltes vegades i el 4,5% constantment.

Principals recursos públics i agents complementaris en l'escolarització i la formació de menors de 18 anys en la comunitat educativa de les Illes Balears

Entre altres aspectes, la Llei 1/2022, de 9 de març d'educació de les Illes Balears fixa com a objectiu assolir una inversió del 5% del PIB en educació en vuit anys, elaborar un pla per reduir progressivament les ràtios i estendre l'educació de l'etapa 0 a 3 anys, augmentant les places i fent-la gratuïta amb el temps.
En l'evolució de les dades des de 2010, la despesa en educació en termes absoluts (inclosos capítols financers) a les Illes Balears ha augmentat un 12,2%.

[180] Com es veurà, aquest assumpte sí que és present en la política educativa balear.

Gràfic 35. Evolució de la despesa pública (milers d'euros) en educació i en educació no universitària de les Illes Balears. 2010-2019. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

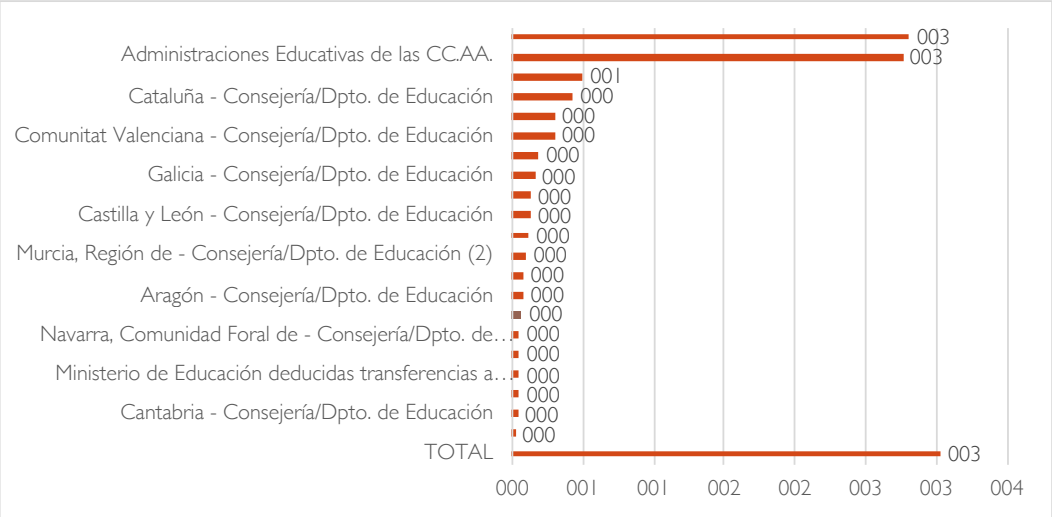

D'aquesta manera, el 2019 la despesa en educació no universitària a les Illes Balears (inclosos capítols financers) va ascendir a més de 904,5 milions d'euros. El 42,33% d'aquesta quantitat es va dedicar a l'educació infantil i primària i el 44,89% a l'educació secundària i la formació professional.

Amb relació al PIB, el 2019 la despesa pública en educació no universitària va ser a Espanya d'un 3,03% i el 2020 del 4,3%. OCDE i UE22 van invertir-hi una mitjana del 4,9 % i del 4,4 % del seu PIB, respectivament. A les Illes Balears la despesa respecte al PIB va ser del 0,07% (mitjana de les administracions educatives de les comunitats autònomes = 0,15%).

Gràfic 36. Despesa pública en institucions d'educació no universitària (no inclou beques), inclosos capítols financers. 2019. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

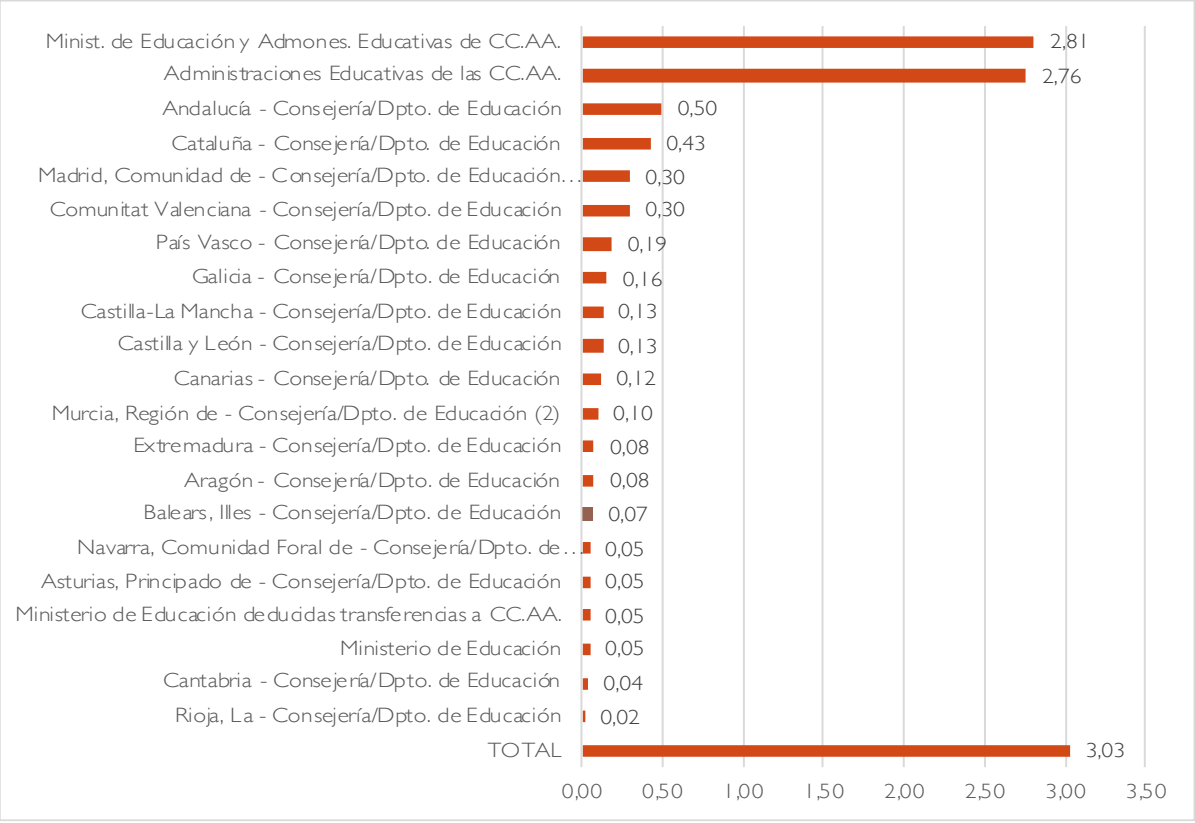

El percentatge de PIB dedicat a educació a les Illes Balears no ha canviat a penes en els darrers deu anys. La despesa en educació en general no ha augmentat sobre el 0,08% del PIB. El que sí que ha millorat alguna cosa és el percentatge de despesa en educació en relació amb la despesa pública total i el 2019 se situa en el 0,19%.

En el **Pacte Balear per la Infància** s'estableix com a mesura, per a l'educació de 0 a 3 anys, avançar en la progressiva universalització i fer-la inclusiva, de qualitat, gratuïta per a les famílies amb menys recursos (independentment de la seva situació laboral) i assequible per a la resta.

L'Institut per a l'Educació de la Primera Infància de la Conselleria d'Educació i Formació està adscrit a la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa. És un òrgan creat el 2008, que té l'objectiu de coordinar totes les actuacions de la Conselleria relacionades amb la primera infància. Està encarregat de l'elaboració de plans i estudis, la gestió de programes i serveis, l'execució d'acords, l'assessorament, coordinació, recerca i consulta en relació amb l'organització i el funcionament de la xarxa pública i complementària de centres educatius d'educació infantil, dels programes i serveis de reforç de les capacitats educatives de les famílies dels infants entre 0 i 6 anys, i dels serveis educatius d'educació primerenca (Equips d'atenció primerenca -EAP-).

Gràfic 37. Evolució de la despesa pública en educació (no universitària i universitària) respecte al PIB i respecte a la despesa pública a Illes Balears. 2010-2019. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

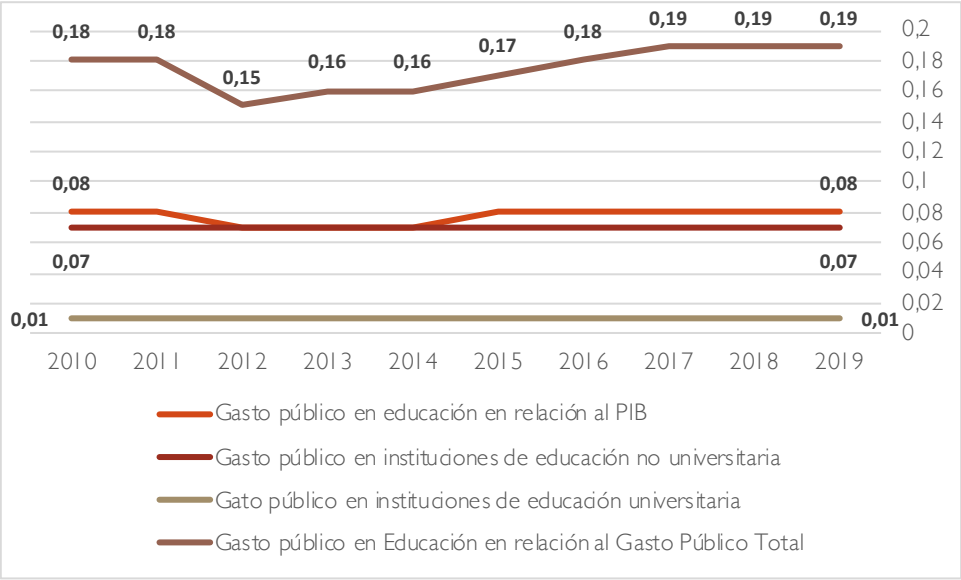

Els **centres educatius d'educació infantil del primer cicle** (0-3) es reparteixen en:

- Xarxa d'escoles infantils pública (EI). Xarxa pública de centres d'educació infantil de 0 a 3 de titularitat municipal i dels consells insulars.
- Xarxa educativa complementària a la xarxa d'escoletes públiques (CEI). Centres privats autoritzats que han signat un conveni de col·laboració amb la Conselleria d'Educació i Formació Professional.
- Altres centres privats autoritzats (CEI).

A l'efecte de la regularització de les escoles bressol o no educatives cap a centres educatius, la Conselleria d'Educació i Formació Professional, a proposta de la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa, ha concedit ajudes per a reconvertir guarderies en centres educatius.

Cal destacar que s'està treballant en afavorir l'escolarització d'infants 0-3 anys durant els pròxims anys. Durant el curs 2022/23 s'ha promogut la gratuïtat a tercer d'educació infantil (2-3 anys) amb la intenció d'aconseguir la gratuïtat en els tres cursos en 3 anys, amb ajuts per a promoure l'escolarització en centres privats autoritzats finançant el cost del servei d'escolarització mencionat en el Decret [181].

Des de la Conselleria s'estableixen diferents tipus d'ajudes per a la xarxa pública 0-3 que preveu quatre mòduls: ajuda per aula en funcionament, ajuda per cada alumne/a amb necessitats educatives, ajuda per a treballar en espais de joc per als no escolaritzats i ajudes per a l'escolarització. A la xarxa complementària també es proporciona ajut per al funcionament de les aules i ajuts per a l'escolarització. En tot cas, tots els centres de 0 a 3 accedeixen a beques de menjador. [182]

En relació a la **xarxa de centres** per a l'ensenyament bàsic i l'educació secundària postobligatòria es pot consultar l'oferta al web (https://www.caib.es/sites/ofertaeducativanova/es/inici/).

La promoció de les competències familiars a través de programes específics, com es recull en la Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies, és un instrument per avançar en la **parentalitat positiva**. Actualment, el Servei de Famílies de la **Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies** ofereix un programa de **competències familiars**[183]. Es desenvolupa a partir de la realització de tallers de parentalitat positiva als municipis de les Illes Balears que ho demanen, a càrrec de professionals de Psicologia, Pedagogia, Treball social, Educació Social i Magisteri. Estan dirigits a famílies amb fills o filles menors de 18 anys i actualment es desenvolupen als municipis que han signat un conveni de col·laboració.

Els **equips d'atenció primerenca** (EAP) són serveis interdisciplinaris d'orientació i suport als centres educatius de primer cicle d'educació infantil de l'EI i de la CEI. El seu treball se centra en tres àmbits d'acció: atenció i acompanyament als centres educatius i a les famílies, atenció al territori i organització interna. Aquests equips han apostat per definir un model pedagògic que doni consistència a la intervenció de tots, respectant la singularitat i autonomia de cadascú, amb l'objectiu d'afavorir la detecció i la resposta educativa als infants amb necessitats educatives especials des d'una perspectiva inclusiva. [184]

L'acord aprovat pel Consell de Govern l'abril del 2022 ha incrementat la dotació per a sostenir les escoles infantils públiques del primer cicle d'educació infantil, per al funcionament dels serveis educatius d'atenció primerenca, per al funcionament d'activitats, serveis i programes per reforçar les capacitats educatives de les famílies i per als ajuts a l'escolarització d'infants de famílies més vulnerables socialment, en especial famílies en risc d'exclusió social.

Com a part dels serveis d'orientació educativa que s'ocupen de la identificació i valoració de necessitats específiques de suport educatiu a la infància, orientació als centres, a l'alumnat i la seva família, a Balears hi ha els **equips d'orientació educativa i psicopedagògica** (EOEP). Són equips formats per professionals de l'orientació educativa i professorat tècnic de serveis a la comunitat (PTSC). Conformen un servei educatiu d'atenció als centres d'educació infantil i primària (3 a 12 anys)[185].

[181] L'agost del 2022 el Govern va aprovar un Decret llei (Decret 8/2022 de 16 d'agost) de mesures urgents per garantir la gratuïtat de l'educació dels infants de dos a tres anys matriculats en educació infantil en centres de la xarxa pública d'escoles infantils i de la seva xarxa complementària. Aquesta mesura, que cobrirà la gratuïtat de quatre hores al dia a les escoletes, s'aplica a partir de setembre de 2022.

[182] <http://estadisticas.mecd.gob.es/EducaJaxiPx/Datos.htm?path=/economicas/becas/20192020/obligatorias//l0/&file=obligatorias1.px&type=pcaxis>

[183] <https://competenciafamiliar.uib.es/>

[184] MAS, ROSA. Una mirada als equips d'atenció primerenca de les Illes Balears. Anuari d'Educació de les Illes Balears, 2020.

[185] A febrer de 2021 a l'illa de Mallorca es registren 8 EOEP: Campos, Inca, Muro, Manacor, Palma (2), Calvià i Sóller.

Així mateix, es realitzen programes específics des de la Conselleria d'Educació i Formació Professional per donar suport als infants en situacions de vulnerabilitat social com:

- **Programa d'acompanyament escolar (PAE)** per millorar les competències de l'alumnat reforçant les capacitats i l'autonomia perquè siguin capaços de regular el seu propi aprenentatge. Es realitza per a 5é i 6é de Primària, Secundària, i tant per a centres públics com concertats. S'ha ampliat per a tots els grups durant els períodes d'estiu.

- **Programa d'acolliment lingüístic i cultural (PALIC).** És un conjunt de mesures que es proposa als centres d'ensenyament obligatori per intentar donar resposta a la nova situació que suposa l'augment a les aules d'alumnat de procedència estrangera en qualsevol moment del curs escolar, partint del principi d'igualtat d'oportunitats que s'ha de garantir a tot l'alumnat.

- Desplegament a Balears del **Programa per a l'orientació, avanç i enriquiment educatiu (PROA+)** del Ministeri d'Educació, que cerca enfortir els centres finançats amb fons públics que presentin indicadors més alts de pobresa educativa, com retard educatiu significatiu, alumnat en desconnexió de l'escola, alts índexs d'absentisme, risc de fracàs escolar i abandonament primerenc. El programa preveu tres línies: un pla d'acompanyament i reforç escolar per a l'alumnat amb necessitats específiques de suport; incorporació de professionals de l'àmbit social (per a centres públics i concertats); i adequació del Projecte Educatiu de Centre a les necessitats del curs a través del Pla de Contingència (línia adreçada a centres públics). En l'actualitat afecta 110 centres de les illes i una de les activitats palanca és el PAE. Han incorporat nous professionals de l'educació social i del treball social en instituts d'educació secundària i s'ha reforçat la figura dels educadors socials als EOEP. Una altra activitat palanca, inclosa en el PROA+, és l'ajuda a centres per a realitzar activitats extraescolars gratuïtes amb implicació de les famílies.

- El **Fons escolar d'emergència social (FEES),** que permet als centres educatius atendre situacions d'emergència social de l'alumnat que pugui interferir en el seu procés d'escolarització (adquisició de material escolar, berenars i àpats —en especial a secundària— activitats complementàries, connectivitat, taxa de l'EBAU, certificats de batxillerat, etc.). Són fons destinats a centres educatius públics d'infantil, primària i secundària de totes les illes.

Hi ha un **centre públic d'educació especial** a Mallorca (Son Ferriol) i la resta són centres concertats. S'està treballant per avançar en la concepció dels centres d'educació especial com a centres de recursos per a la integració de l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu.

La Conselleria disposa de **serveis educatius especialitzats** que, en resum, són els següents:

- Per a alumnat amb dificultats de socialització o comunicació hi ha l'equip d'avaluació de les dificultats de socialització o comunicació **(EADISOC)**, compost per l'equip d'atenció primària (EAP), equip d'orientació educativa i psicopedagògica (EOEP) i el departament d'orientació (DO) del centre escolar.

- Aula Hospitalària (**AH**)

- Servei d'Assistència Educativa Domiciliària (**SAED**)

- Equip d'Alteració del Comportament (**EAC**)

- Equip d'Atenció en la Discapacitat Visual (**EADIVI**)

- Equip de Comunicació, Llenguatge i Aprenentatge (**ECLA**)
- Docents als centres d'acollida temporal (**CAT**).

A això hi cal afegir convenis o contractacions amb entitats per a temes específics (unitats volants), discapacitat auditiva a través d'ASPA, alumnes amb trastorn de l'espectre autista, la Unitat Volant d'Ajudes Tècniques (UVAT) per a alumnat amb discapacitats motrius que necessita comunicadors i la unitat per a alumnat amb discapacitat intel·lectual o alteracions cromosòmiques. Els serveis s'amplien amb fisioterapeutes i auxiliars tècnics (**AT**) per a alumnat amb necessitats d'autonomia, mobilitat, higiene i alimentació.

Als serveis de la Conselleria d'Educació es coopera també amb el **Programa Alter** d'integració social i educativa per a joves que duu a terme la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies de la Conselleria d'Afers Socials i Esports, amb la col·laboració de diferents ajuntaments de les illes, com a alternativa de pràctiques formatives per a joves de 14 a 16 anys, amb matrícula en els centres educatius en règim d'escolaritat compartida, que presenten greus dificultats d'adaptació a l'entorn escolar, absentisme, conflictivitat, etc.

La instrucció 17/2021, de 13 de setembre, de la directora general de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa sobre la prevenció, la detecció i la intervenció de **l'absentisme escolar** als centres escolars sostinguts amb fons públics durant el curs 2021-2022, es refereix a l'alumnat del segon cicle d'educació infantil i de l'ensenyament bàsic, és a dir, des dels 3 als 16 anys.

En aquesta instrucció es distingeix entre les faltes d'assistència i l'absentisme, que s'entén com un risc i com una situació de desemparament (articles 104 i 121 de la Llei 9/2019). Diferencia entre tres tipus d'absentisme:

> - Absentisme esporàdic: en alumnes que falten ocasionalment a classe, fins a quatre dies al mes. Si aquestes faltes puntuals es tornen a repetir el mes següent, es considerarà absentisme intermitent.
>
> - Absentisme intermitent: en alumnes que falten un dia o més a la setmana o que faltin quatre dies al mes. El tutor ha d'iniciar el protocol d'absentisme. Si aquestes faltes són reincidents, es converteix en absentisme crònic.
>
> - Absentisme crònic: en alumnes que falten en un mes la meitat de dies o més a classe.

S'assenyala que els centres educatius han de preveure mesures preventives en els documents de centre (projecte educatiu, pla d'atenció a la diversitat, pla de convivència i pla d'acció tutorial) i que algunes de les estratègies possibles són:

> (...) actuacions per a la sensibilització de les famílies, l'alumnat i el professorat en diferents moments del curs; tutories (espai d'acompanyament individual, orientació, motivació per part del tutor del grup classe i de cada infant en particular); aprenentatge entre iguals en les dinàmiques d'ensenyament–aprenentatge; entrevistes amb les famílies (acompanyament i orientació en les transicions d'etapa educativa, etc.)

Aquesta instrucció aporta, per a cada àmbit, funcions, actuacions i responsables, així com eines (plantilles) per desenvolupar-les.

Hi ha una **Comissió tècnica interinstitucional d'absentisme escolar** (citada en l'informe OBIA):

> S'ha participat en la Comissió Tècnica Interinstitucional d'Absentisme Escolar, per tractar sobre dades de l'alumnat il·localitzat durant la suspensió de l'àmbit educatiu presencial a causa de la COVID-19; les dades d'absentisme escolar de les Illes Balears del curs escolar 2019-2020; la proposta de modificació del circuit de notificació en casos d'absentisme, i les Instruccions d'absentisme escolar per al curs escolar 2020-2021 amb relació als tres escenaris possibles a causa de la COVID-19.

Dependent de la Conselleria de Treball, el **SOIB Jove**[186] és el programa del SOIB que engloba tots els serveis orientats a joves, i es gestiona a través de la Garantia Juvenil, una iniciativa europea que pretén facilitar la incorporació del jovent en el mercat laboral. A efectes d'aquest diagnòstic, intervé amb adolescents de 16 a 18 anys.

El dret a una **educació no sexista** es veu avalat per la incorporació de la **coeducació**, sobre la qual **Convivèxit** ofereix al web diversos documents relacionats amb la igualtat, l'educació sexual integral, la diversitat afectiu sexual, etc. En el cas dels recursos didàctics, durant el curs 2020-2021 es van impulsar nombroses activitats al voltant del 25-N. Hi van participar 79 centres públics i es va arribar a 38.945 alumnes i alumnes. També s'han organitzat formacions sobre coeducació que han arribat a 583 persones entre docents, famílies i altres i sobre diversitat sexual i de gènere que han arribat a 184 persones.

Així mateix, el **Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2021** té com a objectiu general la incorporació de la perspectiva de gènere en l'educació, a través del desenvolupament del currículum i integrant-lo com a element estratègic en tots els documents de planificació. A través de l'aplicació del Pla s'ha incrementat progressivament el nombre d'agents **de coeducació** als centres, que passà dels 177 del curs 2019-2020 als 321 del curs 2020/21. En aquest període, els centres educatius estan realitzant els seus plans d'igualtat i la Conselleria els ha proporcionat formació i eines d'anàlisi.

[186] <SOIB Jove | Servei d'Ocupacio>

2.6. DRET A UN DESENVOLUPAMENT LLIURE DE VIOLÈNCIA

> S'entén per violència «tota forma de perjudici o abús físic o mental, descuit o tracte negligent, maltractaments o explotació, inclòs l'abús sexual» Comitè dels Drets de l'Infant, Observació general núm. 13 (2011), Dret de l' infant a no ser objecte de cap forma de violència

En l'Estratègia del Consell d'Europa per als drets de la infància (2022-2027)[187] s'assenyala que la violència contra la infància i l'adolescència adopta moltes formes, inclosa l'assetjament, la incitació a l'odi, l'abandonament físic i psíquic, el sofriment o presenciar violència domèstica, el càstig corporal, la violència en línia, el ciberassetjament, el cibercrim, els crims d'odi, l'explotació i l'abús sexual, incloent-hi la prostitució, la venda d'infants, la violència entre iguals, o el comportament sexual nociu entre iguals. En resum, la violència contra la infància i l'adolescència es presenta en tots els contextos, inclosos aquells on els infants i adolescents haurien d'estar més segurs: la família, el seu entorn social, els centres educatius, els centres esportius o de lleure, però també en l'entorn digital o en les estructures del sistema de protecció. No sempre la violència psicològica es percep com a tal i el Consell posa l'atenció en què hi ha «un risc de normalització de la violència segons la identitat del perpetrador o el lloc on ocorre».

Un informe de la Comissió d'Experts de la Universitat de Barcelona (2020)[188] reflecteix en la següent il·lustració les formes de victimització de la infància i l'adolescència. Aquest diagnòstic es referirà a totes en els pròxims apartats, però és important concebre que no són aspectes separats entre si, sinó que hi ha tota una xarxa de relacions i, com també assenyala l'informe: «centrar-se en una única forma de violència impedeix considerar els freqüents i greus casos de polivictimització, terme utilitzat per referir-se a l'acumulació de diferents tipus de victimització en la vida d'un nen o una nenes i les serioses conseqüències que pot suposar al llarg del seu desenvolupament.»

Il·lustració 12. Formes de victimització infantojuvenil. Font: Informe de la Comissió d'Experts 2020. Universitat de Barcelona.

Violència i maltractament són dos conceptes no idèntics però sí relacionats; així, la **Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència enfront de la violència**, en l'article 1.2. els matisa:

> Als efectes d'aquesta llei, s'entén per violència tota acció, omissió o tracte negligent que priva les persones menors d'edat dels seus drets i benestar, que amenaça o interfereix el seu ordenat desenvolupament físic, psíquic o social, amb independència de la seva forma i mitjà de comissió, inclosa la realitzada a través de les tecnologies de la informació i la comunicació, especialment la violència digital.

[187] <https://www.coe.int/fr/web/children/rome-launching-conference-2022>

[188] Informe 2020 Comissió d'Experts en relació amb els casos d'abús i explotació sexual en l'àmbit de les persones menors d'edat amb mesura jurídica de protecció de Mallorca. Aquest Informe està coordinat per Noemí Pereda, del Grup de Recerca en Victimització Infantil i Adolescent (GreVIA), de la Universitat de Barcelona.

> En qualsevol cas, s'entendrà per violència el maltractament físic, psicològic o emocional, els càstigs físics, humiliants o denigrants, el descuit o tracte negligent, les amenaces, injúries i calúmnies, l'explotació, incloent-hi la violència sexual, la corrupció, la pornografia infantil, la prostitució, l'assetjament escolar, l'assetjament sexual, el ciberassetjament, la violència de gènere, la mutilació genital, el tràfic d'éssers humans amb qualsevol fi, el matrimoni forçat, el matrimoni infantil, l'accés no sol·licitat a pornografia, l'extorsió sexual, la difusió pública de dades privades així com la presència de qualsevol comportament violent en el seu àmbit familiar.

En el Protocol Interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears s'estableixen diferents tipus de maltractament infantil, que defineix com: l'acció, omissió o tracte negligent, no accidental, que priva l'infant o adolescent dels seus drets i del seu benestar, que amenaça o interfereix el seu desenvolupament ordenat físic, psíquic o social, i els autors de les quals poden ser persones, institucions o la pròpia societat.

En la tipologia que proposa aquest Protocol, segons el moment en què es produeix el maltractament, pot ser prenatal o postnatal; però també, en funció d'on i qui realitzi el maltractament, pot ser en l'àmbit familiar, extrafamiliar, institucional o social. En funció de l'acció o omissió realitzada, la tipologia és: maltractament físic, maltractament emocional, negligència física, negligència emocional, abús o agressió sexual i qualsevol altra tipologia de delicte contra la llibertat i la indemnitat sexuals. I finalment, en funció de la intensitat o gravetat del maltractament, aquest pot ser: lleu, moderat o greu.

Marc legal

En aquesta àrea es recull la lluita contra la violència envers la infància i l'adolescència en tots els entorns: el familiar, l'escolar, el social, l'institucional i el digital. En cadascun d'aquests, infants i adolescents són víctimes d'assetjament, abusos, agressions, maltractaments, etc.

Els principals referents normatius circumscrits a l'àmbit de Nacions Unides són els tres protocols facultatius de la Convenció sobre els Drets de l'Infant i les Observacions Generals del Comitè dels Drets de l'Infant[189] que s'encarreguen de connectar aquest marc de Dret Internacional amb realitats educatives, sanitàries, jurídiques i socials que pertoquen a infants i adolescents. En el cas de la violència contra la infància i l'adolescència són especialment rellevants l Observació General número 12, de 2009, sobre el dret a ser escoltat; l'Observació General número 13, de 2011, sobre el dret de l'infant a no ser objecte de cap forma de violència; i l'Observació General número 14, del 2014, sobre que l'interès superior de l'infant sigui considerat primordialment.

La Unió Europea, per la seva banda, expressa la protecció dels drets de l'infant a través de l'article 3 del Tractat de Lisboa i és un objectiu general de la política comuna, tant en l'espai intern com en les relacions exteriors.

El Consell d'Europa, així mateix, compta amb estàndards internacionals per garantir la protecció dels drets de les persones menors d'edat com són el Conveni per a la protecció dels infants contra l'explotació i l'abús sexual (Conveni de Lanzarote), el Conveni sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul), el Conveni sobre la lluita contra l'explotació d' éssers humans o el Conveni sobre la Ciberdelinqüència; a més d'incloure en l'Estratègia del Consell d'Europa per als drets de l'infant (2016-2021) una crida a tots els Estats membres per erradicar tota forma de càstig físic sobre la infància que es reforça en l'Estratègia 2022-2027.

La Ll**ei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència (LOPIVI)** ha estat una fita important per avançar en aquesta qüestió. S'hi entén com a entorn segur «aquell que respecti els drets de la infància i promogui un ambient protector físic, psicològic i social, inclòs l'entorn digital».

[189] < https://www.unicef.es/publicacion/observaciones-finales-del-comite-de-los-derechos-del-nino-espana>

Un aspecte important és el que estableix en l'art. 44, Seguiment i registre dels casos de violència sobre les persones menors de 18 anys, que assenyala que:

- Els serveis socials d'atenció primària hauran d'establir, de conformitat amb el procediment que es reguli en cada comunitat autònoma, un sistema de seguiment i registre dels casos de violència sobre la infància i l'adolescència en el qual constin les notificacions i comunicacions rebudes, els casos confirmats i les diferents mesures posades en marxa en relació amb la intervenció d'aquests serveis socials.

- La informació estadística de casos de violència sobre la infància i l'adolescència procedent dels serveis socials d'atenció primària, juntament amb la procedent de l'entitat pública de protecció a la infància, serà incorporada, amb la desagregació establerta, en el Registre Unificat de Maltractament Infantil al qual es refereix l'article 22 de la Llei Orgànica 1/1996, de 15 de gener, i que passa a denominar-se Registre Unificat de Serveis Socials sobre Violència contra la Infància (en endavant RUSSVI).

Un aspecte fonamental de la Llei orgànica 8/2021 és el mandat d'elaborar **l'Estratègia d'erradicació de la violència sobre la infància i l'adolescència**. També l'Estratègia espanyola de Desenvolupament Sostenible 2030 posa l'accent a aconseguir avenços sobre aquesta qüestió.

A la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears**, a l'article 5, dins els Principis rectors de l'actuació administrativa, ja es recull:

- S'han de potenciar les actuacions preventives i la detecció precoç de les circumstàncies que puguin suposar situacions d'explotació, indefensió, inadaptació, marginació, abandonament, maltractament actiu o passiu de qualsevol tipus, desavantatge social o la conculcació d'algun dels drets que tinguin reconeguts els infants i adolescents.

- S' han de fomentar, mitjançant campanyes de divulgació i la promoció de mesures positives, la solidaritat i la sensibilitat social davant totes les qüestions relacionades amb la infància i l'adolescència, per prevenir qualsevol tipus de marginació, abús i explotació i impulsar el paper de la societat civil en defensa dels seus drets i llibertats.

La Llei dedica, en concret, la secció 2a del capítol V a la Integritat, prevenció i protecció contra la violència (arts. 34 i 35):

Article 34
Dret a la integritat física i psicològica

Les persones menors d'edat tenen dret a ésser tractades amb respecte. Amb la finalitat de protegir la seva integritat física i psicològica, correspon a les administracions públiques de les Illes Balears dur a terme les actuacions necessàries per assolir la plena efectivitat d'aquest dret.

Article 35
Dret a la prevenció i la protecció contra la violència

- Les administracions públiques de les Illes Balears, en l'àmbit de les seves respectives competències i per protegir la integritat de les persones menors d'edat, han d'aprovar, desenvolupar i executar programes destinats a adoptar mesures preventives per protegir-les contra tota forma de violència: maltractaments físics o psíquics; càstigs físics humiliants o denigrants; descuit o tracte negligent; ús i tràfic d'estupefaents, drogues tòxiques i substàncies psicotròpiques; mendicitat infantil; explotació laboral; agressions i abusos sexuals; corrupció; violència masclista, d'acord amb el que estableix la Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes; violència en l'àmbit familiar, sanitari, social o educatiu; assetjament escolar; tràfic d'éssers humans; mutilació genital femenina; violència a través de les noves tecnologies; i qualsevol altra forma d' explotació o abús.

- Per a la detecció i la notificació de les situacions assenyalades, s'han d'establir els mecanismes de coordinació adequats, especialment entre els àmbits sanitari, educatiu, de serveis socials i policial. A aquest efecte, se seguiran les prescripcions establertes en el Protocol Marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears i en les guies d' aplicació en els àmbits esmentats. Addicionalment, en els casos de violència de gènere s' han d' establir els mecanismes de coordinació amb els organismes competents en igualtat i violència de gènere. La conselleria competent en matèria de persones menors d'edat del Govern de les Illes Balears ha de gestionar el Registre Unificat de Maltractament Infantil, que té naturalesa administrativa i ha de permetre centralitzar tota la informació i integrar totes les notificacions de les situacions detectades pels diferents

àmbits esmentats relatives a un mateix infant o adolescent.

- La detecció i la notificació d'aquestes situacions al Registre Unificat de Maltractament Infantil són tràmits que han de complir els professionals de qualsevol servei, departament o administració dels àmbits esmentats en l'apartat anterior. Així mateix, a més de les actuacions i les mesures de protecció que preveu aquesta llei, les administracions públiques han de posar en coneixement del Ministeri Fiscal els fets que atemptin contra la integritat de les persones menors d' edat, sens perjudici del que disposa la legislació processal penal.

- Les administracions públiques de les Illes Balears, en l'àmbit de les seves respectives competències, han de posar en marxa programes d'informació i prevenció adreçats a advertir dels efectes perjudicials en l'àmbit educatiu, cultural i social de l'activitat de les sectes i altres grups que tinguin com a finalitat alterar l'equilibri psíquic o que utilitzin mitjans per alterar-lo.

A més, pel que fa a la informació i la publicitat, l'article 52 assenyala:

1. Queda prohibit vendre, llogar, exhibir i oferir a les persones menors d'edat publicacions, vídeos, videojocs o qualsevol altre material audiovisual de contingut pornogràfic, d'apologia de qualsevol forma de delinqüència, d'exaltació de la violència o que la incitin, d'explotació en les relacions interpersonals, que reflecteixin un tracte degradant, sexista o discriminatori cap a les persones amb diversitat funcional, contraris als drets reconeguts per l'ordenament jurídic o que resultin perjudicials per al desenvolupament de la seva personalitat, i també emetre'ls o projectar-los en locals o espectacles on estigui permesa l'assistència de menors d' edat, i difondre'ls per qualsevol mitjà entre infants i adolescents.

2. En tot cas, sens perjudici d'altres subjectes legitimats, correspon al Ministeri Fiscal i a les administracions públiques competents en matèria de protecció de menors l'exercici de les accions de cessament i rectificació de publicitat il·lícita.

Seguint el mandat de l'art. 44.2. de la LOPIVI, la llei balear 9/2019 crea per l'article 196 el **Registre Unificat de Maltractament Infantil** com un sistema d'informació sobre els casos de maltractament infantil a les Illes Balears, a efectes de prevenció, detecció i notificació, estudis epidemiològics i estadístics, i s'anuncia l'aprovació del reglament consegüent.

Finalment, a partir de la disposició addicional cinquena de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears s'aprova el **Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears** com l'instrument bàsic per assegurar la coordinació en la intervenció dels casos.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de Nacions Unides per al 2030
Article 3: 2. Els Estats part es comprometen a assegurar a l'infant la protecció i la cura que siguin necessàries per al seu benestar, tenint en compte els drets i deures dels seus pares, tutors o altres persones responsables d'ell davant la llei i, amb aquesta finalitat, prendran totes les mesures legislatives i administratives adequades. Article 6: 1. Els Estats part reconeixen que tot infant té el dret intrínsec a la vida. 2. Els Estats parts garantiran en la màxima mesura possible la supervivència i el desenvolupament de l'infant. Article 12. 1. Els Estats parts garantiran a l'infant que estigui en condicions de formar-se un judici propi el dret d'expressar la seva opinió lliurement en tots els assumptes que l'afecten, i es tindran degudament en compte les opinions de l'infant, en funció de l'edat i maduresa de l'infant. 2. Amb aquesta finalitat, es donarà en particular a l'infant oportunitat de ser escoltat, en tot procediment judicial o administratiu que l'afecti, ja sigui directament o per mitjà d'un representant o d'un òrgan apropiat, en consonància amb les normes de procediment de la llei nacional. Article 18: 1. Els Estats part posaran el màxim zel a garantir el reconeixement del principi que ambdós pares tenen obligacions comunes pel que fa a la criança i el desenvolupament de l'infant. Incumbirà els pares o, si s'escau, els representants legals la responsabilitat primordial de la criança i el desenvolupament de l'infant. La seva preocupació fonamental serà l'interès superior de l'infant. 2. Als efectes de garantir i promoure els drets enunciats en aquesta Convenció, els Estats parts prestaran l'assistència apropiada als pares i als representants legals per a l'exercici de les seves funcions pel que fa a la criança de l'infant i vetllaran per la creació d'institucions, instal·lacions i serveis per a la cura dels infants.	ODS 5. Aconseguir la igualtat de gènere i empoderar totes les dones i les nines Meta 5.2. Eliminar totes les formes de violència contra totes les dones i les nines en els àmbits públic i privat, inclosos el tràfic de persones i l'explotació sexual i altres tipus d'explotació. ODS 16. Promoure societats pacífiques i inclusives per al desenvolupament sostenible, facilitar l'accés a la justícia per a tothom i construir a tots els nivells institucions eficaces i inclusives que reten comptes. Meta 16.1 Reduir significativament totes les formes de violència i les corresponents taxes de mortalitat arreu del món Meta 16.2 Posar fi al maltractament, l'explotació, el tràfic de persones i totes les formes de violència i tortura contra els infants. Meta 16.3 Promoure l'estat de dret en els plans nacional i internacional i garantir la igualtat d'accés a la justícia per a tothom.

Article 19: 1. Els Estats part adoptaran totes les mesures legislatives, administratives, socials i educatives apropiades per protegir l'infant contra tota forma de perjudici o abús físic o mental, descurança o tracte negligent, maltractaments o explotació, inclòs l'abús sexual, mentre l'infant es trobi sota la custòdia dels pares, d'un representant legal o de qualsevol altra persona que el tingui al seu càrrec. 2. Aquestes mesures de protecció haurien de comprendre, segons correspongui, procediments eficaços per a establir programes socials per tal de proporcionar l'assistència necessària a l'infant i als qui en tenen cura, així com per a altres formes de prevenció i per a la identificació, notificació, remissió a una institució, investigació, tractament i observació ulterior dels casos abans descrits de maltractaments a l'infant i, segons correspongui, la intervenció judicial. Article 34: Els Estats part es comprometen a protegir l'infant contra totes les formes d'explotació i abús sexuals. Amb aquesta finalitat, els Estats part prendran, en particular, totes les mesures de caràcter nacional, bilateral i multilateral que siguin necessàries per impedir: a) La incitació o la coacció perquè un infant es dediqui a qualsevol activitat sexual il·legal; b) L'explotació de l'infant en la prostitució o altres pràctiques sexuals il·legals; c) L' explotació de l'infant en espectacles o materials pornogràfics. Article 35: Els Estats part prendran totes les mesures de caràcter nacional, bilateral i multilateral que siguin necessàries per impedir el segrest, la venda o l'explotació d'infants per a qualsevol fi o en qualsevol forma. Article 36: Els Estats part protegiran l'infant contra totes les altres formes d'explotació que siguin perjudicials per a qualsevol aspecte del seu benestar.	

Situació general

Dades generals

L'Anuari estadístic del 2020 del Ministeri de l'Interior registra 35.778 persones menors de 18 anys víctimes de delictes, un 18,7% menys que el 2019. Són el 3,5% del total de víctimes de delictes.

En relació amb el tipus de delictes, el major nombre d'infants i adolescents victimitzats va ser en delictes contra les persones (38,5%) i d'aquests, en sis de cada deu casos es va tractar de lesions (59,2%) i en gairebé quatre (37,5%) es va tractar de maltractaments en l'àmbit familiar. Però, cal considerar que, dins dels delictes contra la llibertat, també hi ha els maltractaments habituals en l'àmbit familiar, que van representar-ne el 16,5%. És a dir, de totes les victimitzacions[190] patides per infants i adolescents el 2020, el 17,6% es va realitzar en l'àmbit familiar (5.851 casos).

El major percentatge de víctimes menors de 18 anys en relació amb el tipus de delicte es troba en els delictes contra la llibertat sexual (agressió sexual amb penetració, corrupció de menors o incapacitats, pornografia de menors i altres). Infants i adolescents van ser el 50,8% de les víctimes.

Si agafam **les dades per a les Illes Balears**, el 2019 es van produir 51.674 victimitzacions i, dins la mitjana, el 3,2% (1.646) van tenir com a víctimes menors de 18 anys. El 2020, les xifres es van reduir: hi va haver 39.980 victimitzacions, però el percentatge de les que van ser contra infants i adolescents va ser el mateix (3,3%, 1.306 casos). D'aquestes, més de 6 de cada 10 (62,6%) van ser contra adolescents de 14 a 17 anys.

Per fets delictius greus, el nombre de victimitzacions a Illes Balears va ser de 5.212.

Taula 49. Dades sobre victimitzacions. Totals i persones menors de 18 anys. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Anuari estadístic del Ministeri de l'Interior 2020

	Illes Balears	**Total nacional**
Total victimitzacions	39.980	1.016.121
% Variació respecte a 2019	-22,6	-18,9
Victimitzacions per fets delictius greus a l'àmbit familiar	5.212	121.319
% Variació respecte a 2019	-6,7	-0,8
Victimitzacions per fets delictius greus en casos de violència de gènere	3.890	87.475
% Variació respecte a 2019	-9,5	-3,5
Victimitzacions persones menors de 18 anys		
0 a 13 anys	488	12.541
14 a 17 anys	828	23.237
Total	1.316	35.778
% Variació respecte a 2019	-20,0	-18,7

[190] El concepte de victimització es refereix al nombre de fets denunciats per persones en els quals manifesten ser víctimes o perjudicats per alguna infracció penal. Es diferencia del concepte de víctima, que es refereix a persones individuals. En una denúncia es poden donar diversos fets conjuntament, i fins i tot poden existir diverses víctimes o perjudicats,; les victimitzacions és el terme que engloba els diferents fets que afecten una víctima determinada. Victimitzacions de menors són totes aquelles denúncies en les quals figura un menor de 0 a 17 anys com a víctima d'algun fet delictiu. (Font: Ministeri de l'Interior)

Les dades sobre victimitzacions ajuden a comprendre el volum del problema per abordar-lo i, en qualsevol cas, el primer pas és la detecció i també les primeres dades necessàries són les notificacions.

Violència contra les nines i les adolescents

Com assenyala la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, cal posar l'accent en les nines i les dones adolescents com es recull en els compromisos i metes del Pacte d'Estat contra la violència de gènere, així com de l'Agenda 2030 en diversos àmbits. Per la seva edat i sexe, les nines i dones adolescents moltes vegades són doblement discriminades o agredides. Per això cal tenir en compte les formes de violència que pateixen específicament pel fet de ser de sexe femení i així abordar-les i prevenir-les alhora que s' incideix que només una societat que educa en respecte i igualtat serà capaç d'erradicar la violència envers totes les dones de qualsevol edat.

L'Informe sobre violència contra la dona 2015-2019, del Ministeri de l'Interior, proporciona la xifra de 48.435 víctimes menors de 18 anys en aquest període, la qual cosa suposaria un 8,1% del total (601.416).

Inclouen en aquest informe la tipologia penal següent:

- Maltractaments en l'àmbit familiar
- Maltractaments habituals en l'àmbit familiar
- Trencament d'ordres de protecció o allunyament
- Amenaces
- Lesions
- Abús sexual
- Impagament de prestacions econòmiques
- Assetjament contra la llibertat de les persones
- Coaccions
- Altres

A més d'assenyalar diferents tipus de violència (física, psíquica, sexual i econòmica), l'informe diferencia per tipus d'autors entre:

- Violència de gènere: cònjuge, parella, exparella, separat / divorciat.
- Violència domèstica: mare, filla i resta de violència domèstica.
- Violència altres relacions: conegut/veïnatge, amistat, laboral, escolar, una altra relació.

Les dades proporcionades reflecteixen diverses qüestions interessants:

- El pes de la violència de gènere en el conjunt de les victimitzacions es redueix en el cas de les nines i dones adolescents al 20,1% dels casos, en relació amb el 68% de les dades generals. Tanmateix augmenta en la violència domèstica i en altres relacions, de manera que més d'una de cada cinc victimitzacions de violència domèstica impliquen una menor d'edat.
- La violència en major mesura exercida contra les nines i les dones adolescents és la violència sexual que suposa el 36% dels casos (quan en la mitjana és el 7,4%), de manera que quatre de cada deu (39,4%) de les implicades en victimitzacions de violència sexual són nines i dones adolescents.

- Si els maltractaments en l'àmbit familiar és el tipus de delicte on hi ha més victimitzacions de nines i dones adolescents, són el 35,2% del total, el segon tipus és l'abús sexual, amb un 22,8% dels casos, però que suposa que són nines o dones adolescents el 46,5% de les victimitzacions per abús sexual.

Taula 50. Dades sobre victimitzacions contra dones, adolescents i nines registrades 2015-2019. Total nacional. Font: Ministeri de l'Interior

	Total victimizacions	**%**	**Victimizacions nines i adolescents**	**%**	**% victimizacions nines i adolescents sobre el total**
Violència de gènere	409.157	68,0	9.717	20,1	2,4
Violència domèstica	73.517	12,2	16.418	33,9	22,3
Violència altres relacions	118.742	19,7	22.300	46,0	18,8
Total	601.416	100,0	48.435	100,0	8,1
Violència física	233.577	38,8	14.432	29,8	6,2
Violència psíquica	305.271	50,8	16.487	34,0	5,4
Violència sexual	44.333	7,4	17.453	36,0	39,4
Violència econòmica	18.235	3,0	63	0,1	0,3
Total	601.416	100,0	48.435	100,0	8,1
Maltractament dins l'àmbit familiar	306.087	50,9	17.032	35,2	5,6
Maltractament habitual en l'àmbit familiar	64.203	10,7	3.451	7,1	5,4
Trencament d'ordres de protecció o allunyament	46.020	7,7	1.070	2,2	2,3
Amenaces	41.675	6,9	2.182	4,5	5,2
Lesions	24.585	4,1	2.192	4,5	8,9
Abús sexual	23.706	3,9	11.023	22,8	46,5
Impagament de prestacions econòmiques	16.760	2,8	60	0,1	0,4
Assetjament contra la llibertat de les persones	12.555	2,1	1.829	3,8	14,6
Coaccions	10.820	1,8	726	1,5	6,7
Altres	55.005	9,1	8.870	18,3	16,1
Total	601.416	100,0	48.435	100,0	8,1

Les dades proporcionades en aquest informe per a les **Illes Balears** són les següents:
Les Illes Balears registren, en el període 2015-2019, 25.183 victimitzacions (4,2% sobre el total), però tenen **la taxa més alta de victimitzacions per violència contra la dona**: el 5,3 per 1.000 habitants, quan la mitjana nacional és el 2,8. Tal com reflecteix en el gràfic següent, excepte en el tipus de violència econòmica, la taxa a Balears és superior a la mitjana.

Gràfic 38. Taxes de violència contra la dona per mil habitants. Per tipus de violència. Illes Balears i mitjana nacional. 2019. Font: Ministeri de l'Interior.

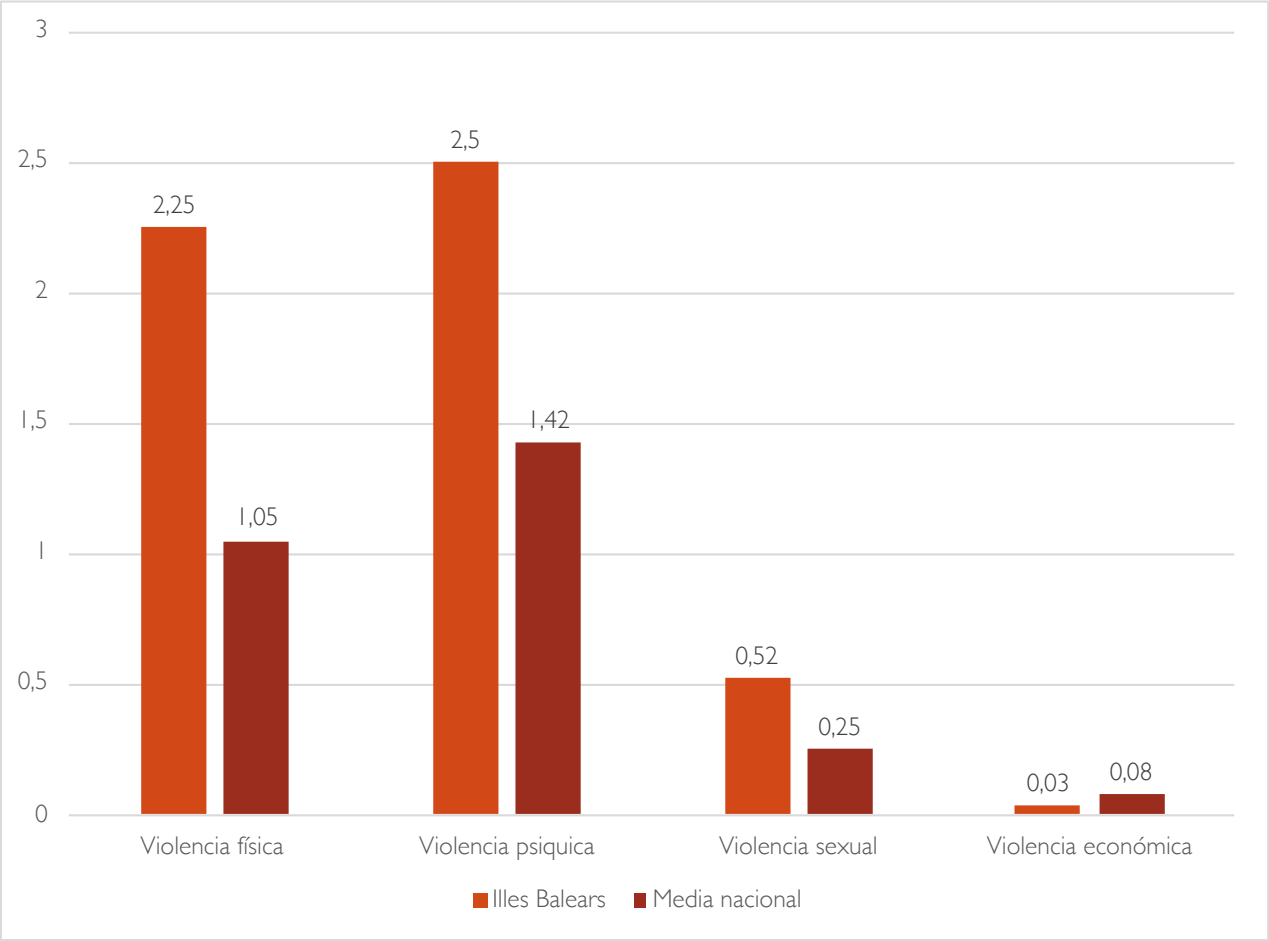

Il·lustració 13. Taxa de victimizacions de violència contra la dona. 2019. Font: Informe sobre violència contra la dona 2015-2019. Ministeri de l'Interior.

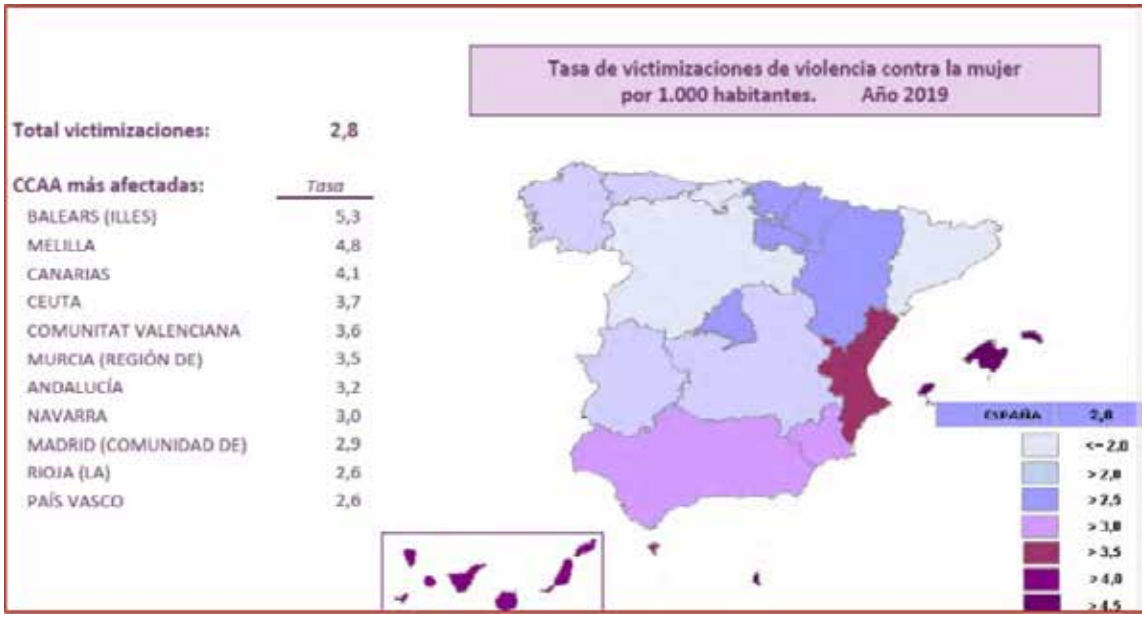

Cal considerar que el nombre de victimitzacions és un indicador inespecífic perquè la seva interpretació no està clara, ja que es pot deure tant a una major incidència de la violència, com a una major sensibilització cap a la denúncia de la violència per part de les seves víctimes i persones implicades.

Una altra font, la Macroenquesta de violència contra la dona, 2019, de la Delegació de Govern contra la violència de gènere proporciona les següents dades sobre la prevalença de la violència contra dones adolescents de 16 i 17 anys per part de les seves parelles o exparelles: «en todo caso, a efectos de este diagnóstico, el dato es que en Illes Balears las víctimas menores de 18 años con orden de protección o medidas cautelares aumentaron en 2017 y 2018 respecto a años anteriores y en 2020 se redujo, aunque es un dato poco significativo como consecuencia de la pandemia».

Taula 51. Prevalença de la violència envers dones de 16 i 17 anys. 2019. Macroenquesta de violència contra la dona. Delegació del Govern contra la violència. Dades de població. INE.

Tipo de violència	% de dones de 16 i 17 anys	Població afectada aproximada a 01/01/2019
Violència física	6,2	27.800
Violència sexual	6,5	29.200
Violència psicològica emocional	16,7	74.900
Violència psicològica de control	24,9	336.100
Violència econòmica	1,2	5.400
Por de la parella	7,4	33.200

Cal tenir en compte que, segons l'estudi HBSC 2018, el percentatge d'adolescents amb parella no és gens menyspreable, i passa del 19,4% als 15-16 anys al 29,7% als 17-18 anys. És a dir, gairebé un de cada 3 adolescents de 17-18 anys té parella. En aquest tema, les al·lotes semblen més precoces que els al·lots, i tenen parella un 28,5% d'aquestes davant el 21,1% dels al·lots. A això s'afegeix que l'Informe sobre el jovent 2020, dona la dada que el 8,3% dels adolescents i les adolescents d'entre 15 19 anys «ha tingut relacions sexuals que no hauria volgut tenir».

Taula 52. Víctimes menors de 18 anys per violència de gènere amb ordre de protecció o mesures cautelars a les Illes Balears. 2015-2020. Font: INE.

Any	Nombre de víctimes menors de 18 anys
2020	18
2019	24
2018	30
2017	14
2016	16
2015	17

Situació:

Notificacions i victimitzacions

En l'àmbit de l'Administració General de l'Estat, la Llei orgànica 8/2021, de protecció contra la violència cap a la infància i l'adolescència assenyala la necessitat de disposar de dades amb la desagregació establerta en el Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI), per a la qual cosa serà necessària una nova aplicació en línia. De moment, al Butlletí de dades estadístiques de mesures de protecció a la infància, editat pel Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030, amb dades de 2020 aportades per les comunitats autònomes, es poden trobar xifres comparables.

Segons aquestes informacions, el 2020, en termes absoluts es va produir un increment de notificacions de sospita de maltractament infantil del 2,1% respecte al 2019. Balears, Extremadura i Canàries són les comunitats autònomes on es produeix major taxa de notificacions en relació amb la taxa de població objecte. **La taxa de les Illes Balears és de 1.246,5 casos per cada 100.000 persones amb menys de 18 anys i la mitjana és del 242,9**. El nombre de casos (2.641) representa el 16,8% dels casos nacionals[191].

En aquest sentit cal recordar que el nombre de notificacions de maltractament és un indicador inespecífic que no respon a major o menor grau de violència, però si a una major sensibilització per denunciar-la i al volum de feina que es pot preveure per atendre les víctimes.

[191] En la Memòria de 2020 de la Conselleria d'Afers Socials i Esports es registren 5.375 notificacions. De les notificacions, el 36,6% correspondrien a casos de negligència, el 31% a maltractament psíquic, el 22% a maltractament físic i el 10,4% a abús sexual. De totes aquestes, el 62,5% es considera greu. En gairebé la meitat dels casos (47,8%), les víctimes tenien entre 13 i 17 anys.

Taula 53. Notificacions de sospita de maltractament infantil i adolescent. Comparativa de comunitats autònomes. 2020. Font: Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI)

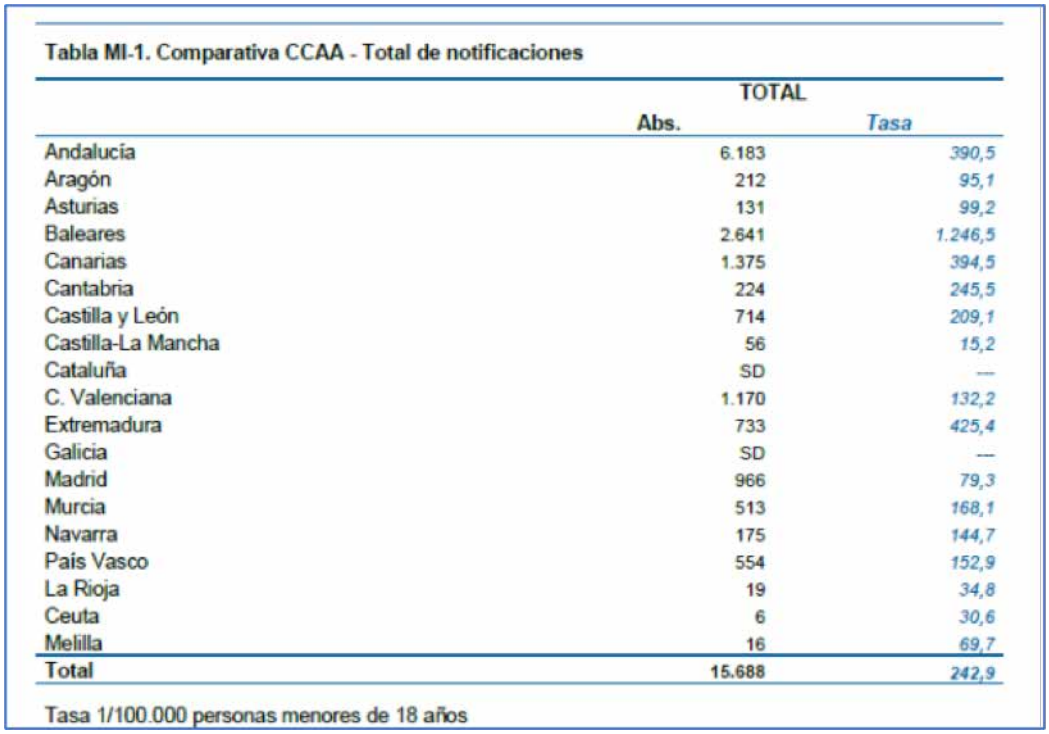

Tabla MI-1. Comparativa CCAA - Total de notificaciones

	TOTAL	
	Abs.	Tasa
Andalucía	6.183	390,5
Aragón	212	95,1
Asturias	131	99,2
Baleares	2.641	1.246,5
Canarias	1.375	394,5
Cantabria	224	245,5
Castilla y León	714	209,1
Castilla-La Mancha	56	15,2
Cataluña	SD	---
C. Valenciana	1.170	132,2
Extremadura	733	425,4
Galicia	SD	---
Madrid	966	79,3
Murcia	513	168,1
Navarra	175	144,7
País Vasco	554	152,9
La Rioja	19	34,8
Ceuta	6	30,6
Melilla	16	69,7
Total	15.688	242,9

Tasa 1/100.000 personas menores de 18 años

Per nivell de gravetat, en relació a les notificacions de 2020, el 67,2% van ser greus (mitjana nacional, 48,1%).

Les notificacions es refereixen en major mesura a casos de nines i dones adolescents (51,5%) i en el 79,9% els casos són de nins, nines o adolescents de nacionalitat espanyola.

Taula 54. Dades sobre les notificacions de sospita de maltractament infantil i adolescent a les Illes Balears. 2020. Font: Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI)

	Absoluts	**Taxa 1/100.000**	**Percentatge sobre el total**
Total	2.641	1.246,5	
Nines i dones adolescents	1.360	641,9	51,50
Nins i homes adolescents	1.281	604,6	48,50
Nacionalitat espanyola	2.111	997,2	79,9
Nacionalitat estrangera	530	249,3	20,1
Nivell de gravetat: greu	1.775	837,8	67,2
Nivell de gravetat: lleu-moderada	866	408,7	32,8

Com en el conjunt d'Espanya, el major nombre de notificacions procedeixen del sistema de serveis socials, però, d'una banda, a les Illes Balears cobra importància el sistema educatiu en relació amb el que passa a nivell nacional (registra el 37,4% de les notificacions en comparació amb la dada nacional de l'11,9%) la qual cosa pot mostrar una major sensibilització de les i els docents a Balears; i de l'altra, no hi ha registres en l'àmbit "altres" que inclouria, per exemple, espais de lleure i oci.

Taula 55. Procedència de les notificacions de sospita de maltractament infantil i adolescent. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI)

	Illes Balears	Percentatge	Total nacional	Percentatge
Total	2.641		15.688	
Serveis Socials	1.164	44,1	6.148	39,2
Sistema Educatiu	988	37,4	1.870	11,9
Sistema Sanitari	260	9,8	1.400	8,9
Cossos i Forces de Seguritat	229	8,7	1.457	9,3
Altres	0		4.813	30,7

Inclòs en l'àmbit educatiu, la memòria del **CONVIVEXIT** del curs 2020/2021 va activar i notificar 606 casos en el RUMI (Registre Unificat de Maltractament Infantil), 246 més que en el curs anterior.

1.45.1. Victimitzacions per maltractament en l'àmbit familiar

Els **maltractaments cap als nins, nines i adolescents a la família** estan tipificats dins dels delictes contra les persones (maltractaments en l'àmbit familiar, art. 153 del Codi Penal) i també dins dels delictes contra la llibertat (maltractaments habituals en l'àmbit familiar, art. 173.2.3. del Codi Penal).

L'evolució de les victimitzacions[192] per aquest tipus de delicte ha anat a l'alça des del 2010, i s'han incrementat també en els últims anys les relacionades amb l'habitualitat del delicte. En qualsevol cas, entre 2010 i 2020 el nombre de victimitzacions de menors per maltractaments en l'àmbit familiar ha augmentat en l'àmbit nacional un 81% i per maltractaments habituals en l'àmbit familiar, un 141%.

Gràfic 39. . Evolució de les victimitzacions per maltractaments en l'àmbit familiar i maltractaments habituals en l'àmbit familiar. Persones menors de 18 anys. Total nacional. 2010-2020. Font: Portal Estadístic de Criminalitat. Ministeri de l'Interior.

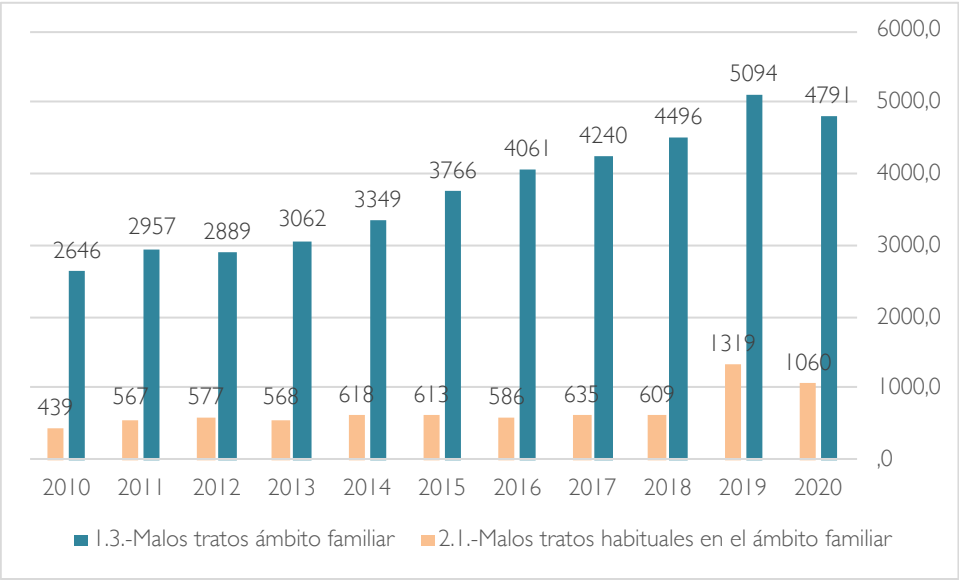

A les Illes Balears la pauta ha estat la mateixa, tot i que el creixement de les victimitzacions on hi ha implicades persones menors de 18 anys ha estat menor que en la mitjana nacional: un 78,9% de 2010 a 2020 en el cas

[192] Vegeu Glossari.

dels maltractaments en l'àmbit familiar i un 11,8% en els maltractaments habituals en l'àmbit familiar.

Gràfic 40. Evolució de les victimitzacions per maltractaments en l'àmbit familiar i maltractaments habituals en l'àmbit familiar. Persones menors de 18 anys. Illes Balears. 2010-2020. Font: Portal Estadístic de Criminalitat. Ministeri de l'Interior

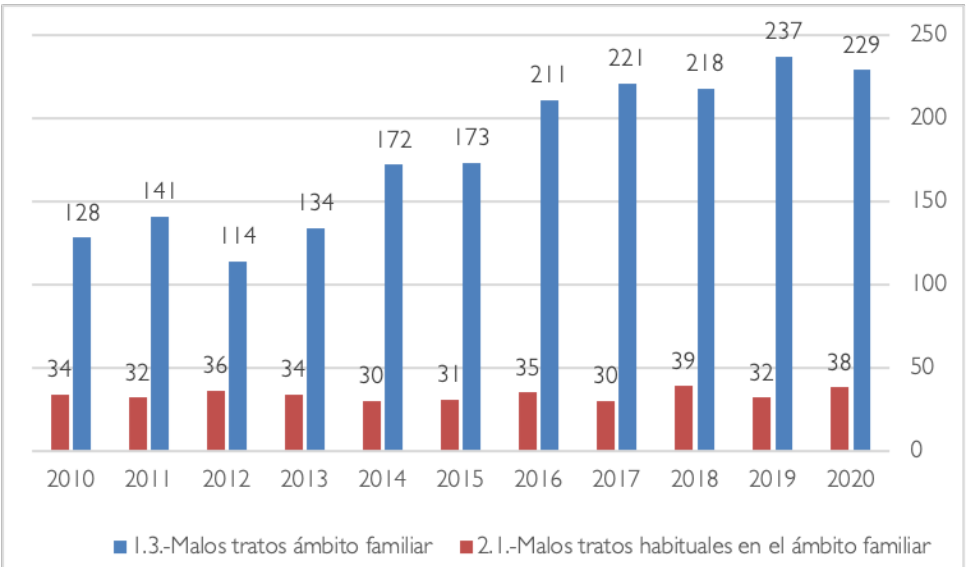

En conjunt, el 2020 el 6,9% de delictes en l'àmbit familiar van tenir com a víctimes menors de 18 anys i, en el 65,1% de les ocasions, es va tractar de nines o dones adolescents. A les Illes Balears, el 6,5% del conjunt de delictes en l'àmbit familiar va afectar infants o adolescents i per sobre de la mitjana es va tractar de nines o dones adolescents (76,3%) i d'edats compreses entre els 14 i 17 anys (50%).

Taula 56. Dades sobre els maltractaments cap a la infància i l'adolescència en l'àmbit familiar. Illes Balears 2020. Font: Portal estadístic de criminalitat. Ministeri de l'Interior.

		1.3- Maltractament àmbit familiar	**2.1 -Maltractaments habituals en l'àmbit familiar**
Illes Balears	Total	3.556	583
	victimizacions menors de 18 anys	229	38
	% menors 18 anys	6,4	6,5
	% dones	65,1	76,3
	14-17 anys	53,3	50,0

L'estudi Menors i violència de gènere, de la Delegació del Govern contra la violència de gènere (2020), mostra que, en el 77,15% d'infants i adolescents exposats a la violència de gènere contra la mare, s'ha donat alguna situació de maltractament directe cap a ells, percentatge una mica superior al de la majoria de les estimacions basades en altres procediments d'avaluació: «Els resultats globals obtinguts en aquest estudi donen suport al reconeixement de l'exposició a la violència de gènere contra la mare com una forma específica de maltractament infantil i als/les menors que la pateixen com a víctimes directes d'aquesta violència de gènere».

Les conseqüències potencials de l'exposició a la violència de gènere de la mare que descriu aquest estudi són, a més: pitjor desenvolupament acadèmic, més dificultats d'integració escolar i percepció de pitjors relacions entre estudiants, menor autoestima, problemes de salut física i psicològica, consum de drogues, ús problemàtic i risc d'addicció a internet i xarxes socials. A això hi cal afegir que contribueix a desenvolupar una mentalitat sexista i de justificació de la violència que n'afecta la reproducció intergeneracional.

La **violència masclista exercida** contra les mares té també com a víctimes infants i adolescents: del 2014 a l'abril del 2021 van ser assassinats 38 infants i adolescents. La meitat (47,3%) tenia menys de set anys.

Detecció de la violència entre iguals: assetjament i ciberassetjament en els centres educatius

En l'àmbit escolar, un altre dels espais que haurien de ser totalment segurs per a la infància i l'adolescència, es produeixen casos de violència física i verbal a totes les edats i de forma especial contra l'alumnat de grups més vulnerables. Dos de cada deu docents (21%) opinen que al seu centre «està molt present la violència» i un 10,7% de l'alumnat creu que l'escola no és un lloc on se senti segur[193]. En aquest tipus de violència, un 40 % dels infants rebutjats pels seus iguals mostren conductes agressives i tenen un risc alt de desenvolupar conducta antisocial en l'adolescència[194].

La violència entre iguals comprèn una àmplia tipologia de conductes disruptives, de major o menor influència negativa sobre tercers. S'inclou en aquesta tipologia de violència qualsevol forma de maltractament, psicològic, verbal o físic produït de forma reiterada tant en els centres escolars com en altres espais de relació entre iguals, inclòs l'àmbit virtual.

Les dades de l'estudi HSBC 2018 reflecteixen, en l'àmbit nacional, que el 12,2% dels adolescents diuen haver estat víctimes de maltractament en els últims dos mesos. En aquest últim cas, es tracta d'un percentatge inferior al 23% de mitjana dels països de l'OCDE, però ha augmentat 3 punts percentuals des del 2015.

En comparació, l'estudi d'UNICEF de 2021 dona un percentatge de víctimes d'assetjament escolar del 33,6%, que és menor a les Illes Balears (22,3%). Enregistren que el 15,8% de les nines i l'11,9% dels nins són víctimes d'assetjament.

Es donen diferències importants en l'índex d'exposició a l'assetjament al centre escolar en funció del sexe, del nivell socioeconòmic[195] i de l'origen nacional o cultural: mentre que els nins solen estar més involucrats com a víctimes d'assetjament i també són físicament més violents, les nines solen participar més en agressions de tipus relacional (a les Illes Balears es dona la particularitat que són alhora víctimes i victimaris el 7,3% de les nines i el 8,9% dels nins; mentre que són agressors el 2,8% de les nines i el 2,7% dels nins[196]); els estudiants socioeconòmicament en inferioritat de condicions pateixen més assetjament i els estudiants d'origen immigrant o gitano estan més exposats a l'assetjament. Els motius principals que assenyalen els adolescents com a desencadenants potencials són l'orientació sexual, l'obesitat o patir algun tipus de discapacitat[197].

Quan l'assetjament escolar es produeix a través de tecnologies (ciberassetjament), les dades que proporciona UNICEF el 2021 indiquen que, de mitjana, el pateixen un 6,2% d'adolescents entre 11 i 18 anys, percentatge que a les Illes Balears és del 6,7%. En aquest cas, també són víctimes i victimaris el 5,5% de les nines i el 6,7% dels nins; i agressors el 3,3% de les nines i el 4,7% dels nins. La majoria dels qui pateixen ciberassetjament també són assetjats o assetjades fora dels dispositius tecnològics.

[193] LLIGA ESPANYOLA DE L'EDUCACIÓ I LA CULTURA POPULAR (2021) *Particip-art, desmunta la normalització de la violència.*

[194] Estratègia Nacional de Salut Mental del Sistema Nacional de Salut (2022-2026)

[195] Estudi HSBC 2018

[196] (UNICEF 2021)

[197] (UNICEF 2021)

No hi ha consens sobre si l'assetjament escolar es redueix amb l'edat. D'una banda[198], s'afirma que el major percentatge es dona entre adolescents d'11 i 12 anys que han estat víctimes de maltractament una o dues vegades durant els últims dos mesos (en l'àmbit nacional, 10,5% en l'estudi HSBC 2018 i 19,9%, en l'estudi d'UNICEF 2021[199]); i, d'altra banda, les conclusions d'un altre estudi de 2021[200] són que la percepció de l'alumnat que el centre és un lloc segur decreix a mesura que avancen els cursos i els episodis de violència física i verbal s'incrementen amb l'edat de l'estudiant.

L'altra cara de la moneda és que el conjunt d'estudiants d'Espanya presenta més sensibilitat davant l'assetjament que la mitjana dels països de l'OCDE i que, a més del 90%, li molesta quan ningú defensa l'alumnat assetjat, pensa que és bo ajudar l'estudiant que no es pot defensar sol i que està malament participar en l'assetjament; se sent malament quan veu que un altre alumne o alumna és assetjat i li agrada quan algú defensa estudiants que estan sent assetjats. Les nines, en general, mostren valors més positius[201].

En la memòria CONVIVEXIT de la Conselleria d'Educació i Formació Professional per al curs 2020/2021, es recull la tendència dels centres educatius a reduir les peticions d'assessorament sobre situacions d'assetjament, si bé les dades del curs 2019/2020 són poc representatives a causa de la pandèmia. El nombre de protocols oberts s'ha reduït, tot i que el percentatge de casos valorats com a assetjament es manté.

Taula 57. Dades sobre assessorament dels centres educatius per casos d'assetjament. Font: CONVIVEXIT

	Curs 2020/2021	**Curs 2019/2020**	**Curs 2018/2019**
Protocols oberts	308	262	380
Casos valorats com assetjament	87	69	111
Percentatge	28,2	26,3	29,2
Ciberassetjament	65	32	66
Denúncia	32	25	52

Pel que fa a les motivacions en els casos d'assetjament en el curs 2020-2021, en primer lloc, hi ha les que tenen com a destinatari l'alumnat NESE (necessitats educatives de suport específic), que representen el 44,5% dels casos (un 6,7% més que en el curs 2019-2020)[202]. En segon lloc, el motiu té a veure amb l'aspecte físic (21% dels casos) tot i que s'ha reduït lleugerament; en tercer lloc (13,4% dels casos) es tractava de violència masclista, amb una reducció important en el percentatge respecte al curs anterior; en quart lloc, el motiu té relació amb l'orientació sexual (10,9%), i augmenta des del 4,7% dels casos del curs anterior; finalment, en cinquè lloc, els motius culturals o religiosos representen el 10,1% dels casos, amb una lleugera reducció respecte al curs anterior.

[198] CONSELL PER A L'ELIMINACIÓ DE LA DISCRIMINACIÓ RACIAL O ÈTNICA. MINISTERI D'IGUALTAT (2020). *Percepció de la discriminació per origen racial o ètnic per part de les seves potencials víctimes.*

[199] Aquesta xifra és del 16,1% per a les Illes Balears.

[200] LLIGA ESPANYOLA DE L'EDUCACIÓ I LA CULTURA POPULAR (2021) Particip-art, desmunta la normalització de la violència.

[201] Informe PISA 2018

[202] En l'Informe PISA 2018 (últim de la sèrie), figura que els estudiants d'origen immigrant estan significativament més exposats a l'assetjament i, en concret, l'alumnat socioeconòmicament desavantatjat pateix significativament més assetjament, que els avantatjats a Catalunya, Comunitat Valenciana, Illes Balears, Principat d'Astúries, Comunitat de Madrid i Regió de Múrcia, mentre que en la resta de les comunitats i ciutats autònomes no s'observen diferències significatives entre ambdós grups.

En la Memòria de la Fiscalia de Menors de Balears 2020 s'assenyala que el gruix dels delictes greus és el derivat de «situacions pròpies del denominat assetjament escolar quan aquest realment és tal com configurant un possible delicte de tractes degradants, així com els fets delictius que s'hi relacionen (lesions, amenaces, coaccions, etc.) i, d'altra banda, tots aquells que es relacionen amb l'ús de les TIC en el medi educatiu o al voltant d'aquest, però al marge físicament dels centres educatius.»

Victimitzacions por ciberassetjament o assetjament cibernètic

A tot el món, més d'un terç dels joves han denunciat ser víctimes de **ciberintimidació**. Els infants poden estar exposats a comportaments tòxics, agressius, pertorbadors o addictius i participar-hi, o ser víctimes de continguts inadequats, sexistes o racistes. Això, al seu torn, pot desencallar la participació en activitats en línia (per exemple, de les nines) i afectar els drets dels infants[203].

El ciberassetjament, o assetjament cibernètic, inclou enviar missatges o comentaris ofensius en línia, difondre rumors, excloent víctimes de grups en línia i altres formes d'assetjament (OCDE, 2017)[204] . Igual que la intimidació, l'exposició al ciberassetjament s'ha relacionat amb una àmplia gamma de resultats negatius, inclosos l'estrès i els pensaments suïcides, depressió i ansietat.

A l'arxipèlag el ciberassetjament suposa el 45% de les victimitzacions i, en l'àmbit nacional, el 42,5% [205]. Les dades que proporciona el Ministeri de l'Interior mostren que, quan les víctimes són menors de 18 anys, les causes més freqüents de ciberassetjament són les amenaces i el contacte mitjançant tecnologia amb una persona menor de 16 anys amb finalitats sexuals (grooming), que és el tipus de delicte que més s'ha incrementat entre el 2013 i el 2020 (561,8%). La majoria dels qui protagonitzen les victimitzacions són dones: 66,7% a les Illes Balears i el 59,0% en l'àmbit nacional; i en els dos delictes més freqüents (amenaces i grooming) són dones el 66,7% en el cas de les illes i el 59,0% a tot l'Estat.

Taula 58. Victimitzacions de persones menors de 18 anys per causes de cibercriminalitat. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Ministeri de l'Interior

	Illes Balears	Total nacional	(% sobre total)	% dones	Total nacional	% dones
Abús sexual	7	190	6,4	71,4		
Accés il·legal informàtic	2	85	1,8	100,0		
Accés sexual	2	41	1,8	100,0		
Amenaces	32	981	29,4	46,9		
Amenaces a grup ètnic cultural o religiós		1				
Atacs informàtics		12				
Calúmnies	1	8	0,9	100,0		
Coaccions	9	167	8,3	77,8		
Contra la propietat industrial	1	1	0,9	100,0		100,0

[203] COMISSIÓ EUROPEA. Una dècada digital per als infants i els joves: la nova estratègia europea per a una internet millor per als infants (BIK+) COM (2022) 212 final

[204] Citat a l'Estratègia de Salut Mental del Sistema Nacional de Salut 2022-2026.

[205] Font: Secretaria d'Estat de Seguretat. Ministeri de l'Interior. Cos Nacional de Policia i Guàrdia Civil.

Corrupció de menors amb discapacitat/ diversitat funcional	7	206	6,4	57,1		
Delicte de contacte mitjançant tecnologia amb menors de 16 anys amb finalitats sexuals (grooming)	17	478	15,6	82,4		
Descobriment/revelació de secrets	6	256	5,5	83,3	7,5	71,1
Estafa bancària		145			4,2	46,9
Estafes amb targetes de crèdit, dèbit i xecs de viatge	9	115	8,3	55,6	3,4	53,9
Exhibicionisme	4	48	3,7	75,0	1,4	75,0
Injúries	3	82	2,8	0	2,4	70,7
Altres estafes	5	279	4,6	0	8,1	42,7
Pornografia de menors	3	125	2,8	33,3	3,6	61,6
Provocació sexual	1	65	0,9	80,0	1,9	56,9
Usurpació d'estat civil		145			4,2	65,5
TOTAL tipus de fet	109	3430	100,0	66,7	100,0	59,0

Tot i que, en el cas del grooming, el nombre de victimitzacions registrades pel Ministeri de l'Interior és reduït, UNICEF registra en el seu estudi que el 12% d'adolescents entre 11 i 18 anys ha rebut proposicions sexuals a través d'Internet, xats, xarxes, videojocs, etc., amb una diferència notable per sexe (16,5% de les nines i 7,7% dels nins), el que dona a entendre que hi ha un percentatge important de casos ocults no denunciats.

Com es veurà en apartats posteriors, els adolescents s'exposen al grooming amb conductes de risc. D'aquesta manera, a les Illes Balears, gairebé sis de cada deu adolescents (58,4%), sense a penes distinció per sexe, han acceptat en xarxes socials algú que no coneixien de res i el 10,4% dels adolescents manifesta haver enviat fotos o vídeos personals de caràcter eròtic o sexual (sexting actiu).

Victimizacions per abús sexual infantil (ASI), explotació sexual infantil (ESI) i tràfic de persones menors d'edat

Marc legal

La Convenció sobre els Drets de l'Infant, adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989, disposa, en l'article 34, que «els Estats Part es comprometen a protegir l'infant contra totes les formes d'explotació i abús sexuals», aplicant les mesures necessàries per impedir: «la incitació o la coacció perquè un nen es dediqui a qualsevol activitat sexual il·legal»; «l'explotació de l'infant en la prostitució o altres pràctiques sexuals il·legals» i «l'explotació de l'infant en espectacles o materials pornogràfics».

Espanya va ratificar el Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels nens contra l'explotació i l'abús sexual, fet a Lanzarote el 25 d'octubre de 2007 (BOE núm. 274, de 12 de novembre de 2010), el qual, establint

com a nucli central la protecció de la persona menor d'edat, incorpora mesures dirigides a la prevenció de delictes sexuals contra infants i adolescents, la persecució penal dels seus autors i la protecció de les víctimes infantils i adolescents d'aquests delictes, entre els quals hi ha el reclutament per a la prostitució infantil.

Paral·lelament, la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi Civil i de la Llei d'enjudiciament civil (BOE núm. 15, de 17/01/1996) inclou, en l'art. 18 f), la inducció a la prostitució o qualsevol altra forma d'explotació del menor de similar naturalesa o gravetat com un dels supòsits que pot determinar la declaració de desemparament. En l'àmbit de les Illes Balears, la mateixa consideració es recull en l'article 121.2 j) de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears.

El concepte de tràfic d'éssers humans és molt ampli i fa referència als diferents propòsits d'explotació de les víctimes. Així, l'explotació d'éssers humans pot estar referida a l'extracció i comerç d'òrgans, a la utilització de persones amb finalitats d'explotació laboral, a l'explotació per realitzar activitats delictives o a l'explotació sexual. El tràfic amb finalitats d'explotació sexual és el que adquireix major magnitud al nostre país i afecta de forma especial les nines i dones adolescents.

La primera regulació en l'àmbit internacional referida específicament a l'explotació de persones amb independència de la finalitat d'explotació, es produeix l'any 2000, quan els Estats membre de les Nacions Unides aproven, per Resolució 55/25 de l'Assemblea General, la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Trasnacional, a partir de la qual neix l'anomenat Protocol de Palerm, un protocol per prevenir, reprimir i sancionar l'explotació de persones, especialment dones i infants, que complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional. Aquest protocol va ser ratificat per Espanya el 21 de febrer de 2002 (BOE d'11/12/2003), i va entrar en vigor el 25 de desembre de 2003.

L'explotació internacional de persones menors de 18 anys per a la venda, prostitució o utilització en pornografia és objecte del Protocol Facultatiu de la Convenció sobre els Drets de l'Infant relatiu a la venda d'infants, la prostitució infantil i la utilització d'infants en la pornografia, aprovat a l'Assemblea General el maig de 2000. Atorga a les víctimes menors de 18 anys una protecció especial, ja que es preveu, entre altres aspectes, la irrellevància del consentiment quan la víctima sigui menor. D'acord amb aquesta regulació, no resulta necessària la coacció, amenaça o engany per establir la condició de víctima quan aquesta és menor d'edat.

El 2009, Espanya va ratificar el Conveni del Consell d'Europa sobre la lluita contra l'explotació d'éssers humans (Conveni núm. 197 del Consell d'Europa), fet a Varsòvia el 16 de maig de 2005. Mitjançant aquest Conveni, Espanya es compromet a prendre mesures per prevenir l'explotació, desincentivar la demanda, prendre mesures a la frontera, garantir la legitimitat dels documents, així com protegir i promoure els drets de les víctimes garantint la igualtat entre dones i homes.

Situació

En l'àmbit nacional, considerant les dades de les victimitzacions contra la llibertat sexual que proporciona el Ministeri de l'Interior de la sèrie 2010-2020, s'observa una evolució a l'alça des del 2012, tot i que el 2020 es redueixen respecte el 2019 (probablement per influència de la situació pandèmica). No obstant això, en aquest període, el percentatge de víctimes amb menys de 18 anys ha augmentat: era el 37,9% el 2010 i el 50,8% el 2020.

Gràfic 41. Victimitzacions d'infraccions penals, 2010-2020. Delictes contra la llibertat sexual. Total i persones menors de 18 anys. Font: Portal estadístic de criminalitat, Ministeri de l'Interior.

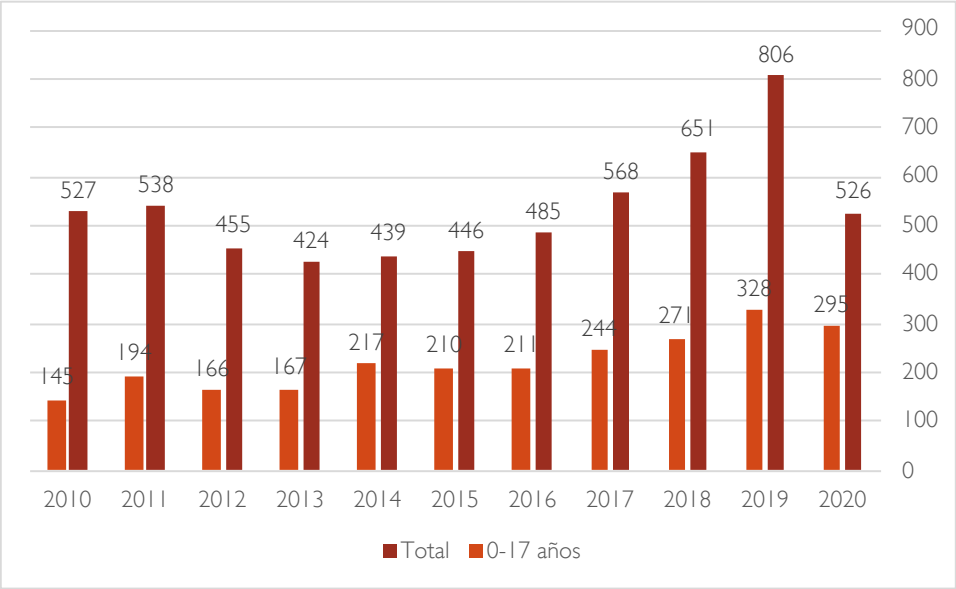

En aquest tipus de delictes, el percentatge de víctimes o adolescents dones és el 79,2%, de mitjana, sense grans canvis en el període del 2010 al 2020.

També en el cas de les Illes Balears, el nombre de victimitzacions per delictes contra la llibertat sexual va mantenir una tendència ascendent fins al 2019, encara que el 2020 va descendir a xifres de 2010. No obstant això, com passa en les dades d'àmbit nacional, el percentatge de víctimes menors de 18 anys ha anat augmentant i, si era del 27,5% el 2010, el 2020 arriba al 56,1%, per sobre de la mitjana nacional (50,8%).

Gràfic 42. Delictes contra la llibertat sexual. Victimitzacions d'infraccions penals, 2010-2020. Total i persones menors de 18 anys. Illes Balears. Font: Portal estadístic de criminalitat, Ministeri de l'Interior.

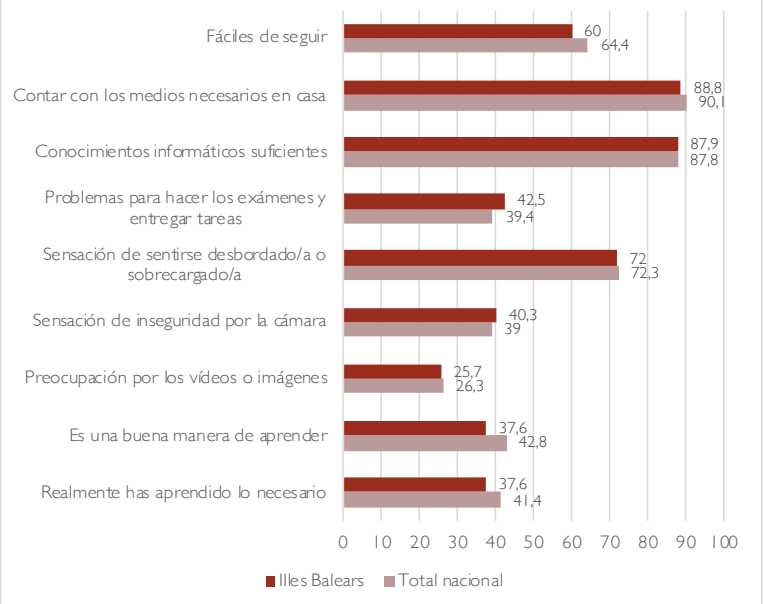

El major nombre de víctimes està enquadrat en l'ítem Altres contra la llibertat i indemnitat sexual, que es refereix als articles 181 a 188 del Codi Penal que recullen delictes[206] d'abús sexual (amb o sense penetració,

[206] En les dades de la Memòria 2020 de la Conselleria d'Affers Socials i Esports, el nombre de casos que va atendre la Unitat Terapèutica de tractament d'abús sexual infantil (UTASI) aquest any va ser 108, el 84,3% de nines o dones adolescents. El 2021 el nombre va ser de 157 en total, 124 menors de 18 anys. Del total, el 82,2% eren nines o dones adolescents.

assetjament sexual, delictes de contacte mitjançant tecnologia amb persones menors de 13 anys amb finalitats sexuals, exhibicionisme, provocació sexual i relatius a la prostitució). En aquest cas, també les dades de les Illes Balears estan per sobre de la mitjana: són infants o adolescents el 61% de les víctimes a les Illes Balears (mitjana nacional, 54,6%); són nines o dones adolescents el 82,9% (mitjana nacional, 78%) i tenen entre 14 i 17 anys el 53,5% (mitjana nacional, 49,5%).

La majoria de les víctimes a qualsevol edat són dones, però en el cas de les menors de 18 anys a Balears representen el 83,4%, per sobre de la mitjana nacional (78,5%). També la majoria té entre 14 i 17 anys: són el 56,9% a l'arxipèlag i el 52,8% en la mitjana nacional.

Taula 59. Dades sobre victimitzacions per infraccions penals contra la llibertat sexual. Per tipologia penal. Illes Balears 2020. Font: Portal estadístic de criminalitat, Ministeri de l'Interior.

	Illes Balears			
	Total víctimes contra la llibertat sexual	Total víctimes menors de 18 anys	% dones	% 14-17
3. LLIBERTAT SEXUAL	**526**	**295**	**83,4**	**56,9**
3.1. -Agressió sexual	62	21	90,5	71,4
3.2. - Agressió sexual amb penetració	59	18	88,9	72,2
3.3. -Corrupció de menors o incapacitats	27	24	79,2	62,5
3.4. -Pornografia de menors	4	4	75,0	75,0
3.5. - Altres contra la llibertat i indemnitat sexual	374	228	82,9	53,5

El delicte que més ha augmentat (561,8%) és l'anomenat grooming, tractat en apartats anteriors, el segueix l'abús sexual amb penetració (193,1%) i l'assetjament sexual (94,4%). De tots els tipus, l'únic que s'ha reduït des de 2013 a 2020 és la coacció/lucre sobre prostitució.

Taula 60. Evolució de les dades dels tipus de delictes contra la llibertat i indemnitat sexual contra persones menors de 18 anys. 2013-2020. Secretaria d'Estat de Seguretat, Ministeri de l'Interior, Cos Nacional de Policia i Guàrdia Civil

	Evolució percentual 2013-2020
Contacte mitjançant tecnologia amb <16 anys amb finalitats sexuals	561,8
Abús sexual amb penetració	193,1
Assetjament sexual	94,4
Abús sexual	83,0
Pornografia de menors	58,7
Agressió sexual amb penetració	39,6
Exhibicionisme	32,6
Agressió sexual	16,3
Provocació sexual	14,4
Corrupció de menors	8,7
Coacció/lucre sobre prostitució	-20,0

Pel que fa als tipus de violència, l'explotació sexual infantil i adolescent (ESIA), definida com l'abús sexual comès per un adult que implica una remuneració en diners o en espècie per a l'infant o adolescent abusat o per a terceres persones, i l'abús sexual infantil i adolescent són les formes més extremes. Segons s'enuncia en el Conveni de Lanzarote, són formes de violència que comprenen l'abús sexual, la prostitució infantil, la pornografia infantil (inclosa la seva producció, difusió, adquisició, possessió, accés, etc., i la participació d'infants i adolescents en espectacles pornogràfics), la corrupció d'infants i adolescents i les proposicions a infants o adolescents amb finalitats sexuals.

Com reflecteix l'Informe de la Comissió d'Experts (2020), es desconeix la dimensió real de l'ESIA perquè no hi ha estudis amb població general que permetin saber-ne la prevalença i no es pot establir el nombre de víctimes perquè la majoria «són invisibles per a la societat, atès que es troben en grups marginals, en contextos molt tancats i inaccessibles per a la major part de la població». D'aquesta manera, s'entén que la majoria dels casos no arriben a ser mai coneguts ni notificats.

Respecte a l'explotació, a Espanya el 2019 es van localitzar 830 víctimes d'explotació, de les quals 98,3% víctimes d'explotació sexual. Tot i que ha augmentat el nombre de víctimes de tràfic detectades, ha disminuït el nombre de les víctimes menors de 18 anys. No obstant això, Nacions Unides assegura que la proporció de persones menors de 18 anys detectades ha augmentat, del voltant del 10% a més del 30%. Segons els informes de l'entitat, les nines són tractades principalment amb finalitats d'explotació sexual, mentre que els nins són utilitzats per a treballs forçats.

A **Illes Balears**, el 2017, el Grup d'Estudi de la Prostitució a les Illes Balears (GEPIB) amb l'Institut Balear de la Dona i la Universitat de les Illes Balears van publicar un treball en el qual valoraven que aproximadament hi havia 600 dones en situació de prostitució de forma habitual i regular, i que podrien arribar a ser 2.350 si es prenen en consideració les que estan en aquesta situació de forma puntual o esporàdica, i que augmenten considerablement durant la temporada turística. La gran majoria d'aquestes dones són estrangeres en situació administrativa irregular. A això s'hi suma l'existència de víctimes d'explotació sexual, que suposa una situació real d'esclavitud.

Un dels objectius del Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022) és disposar de dades estadístiques. El treball de la Taula de Creació i Coordinació del Pla Autonòmic per a la Lluita contra el Tràfic de Dones i Nines per a l'Explotació Sexual i l'Atenció a les Dones en Situació de Prostitució a les Illes Balears i altres agents implicats en aquest marc, ha arribat a establir les característiques particulars del tràfic i la prostitució a les illes, que, en termes generals, són fenòmens molt lligats al model turístic.

Marc de planificació

A Europa, l'Estratègia del Consell d'Europa per al període 2022-2027, **Més enllà de l'horitzó: una nova era per als drets de l'infant**, té com a primer objectiu una vida sense violència per a tota la infància. Ho entén com un pas més que intensifica els esforços per protegir els drets de la infància i l'adolescència com exigeix la CIDE, el CDH, la Carta Social Europea, o el Conveni de Lanzarote, entre d'altres. Entre les seves prioritats assenyala «la prevenció de la violència emocional o psicològica, la negligència i la violència de gènere i crear les oportunitats perquè els infants i adolescents s'expressin en els espais públics, fins i tot en els parlaments, que puguin denunciar i que les seves veus siguin tractades en peu d'igualtat amb les de les persones adultes.»

En l'àmbit estatal, el marc de planificació es **l'Estratègia Nacional d'erradicació de la violència contra la infància i l'adolescència 2023-2030**, de la Direcció General de Drets de la infància i l'adolescència, del Ministeri de

Drets Socials i Agenda 2030, que s'ha de realitzar en funció de l'article 21 de la LOPIVI.

El marc de planificació a les Illes Balears s'emmarca dins del **Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears** del Govern, que s'ha desenvolupat des de l'any 2007 i que s'ha complementat amb el **Protocol d'actuació en casos d'abús sexual infantil i explotació sexual a les Illes Balears**, que reforça les mesures i les actuacions relacionades amb l'abús sexual i l'explotació sexual infantil, aprovat per Consell de Govern el 12 d'abril de 2021.

Altres marcs de planificació que s'han de considerar són el **Pla per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2020-2024)** de l'Institut per a la convivència i l'èxit Escolar (Convivèxit), que és un òrgan consultiu de la Conselleria d'Educació i Formació Professional amb la finalitat de millorar la convivència escolar i el **Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears** (2019-2022)[207], «amb l'objectiu de lluitar contra l'explotació sexual que es manifesta en l'explotació sexual (TMNES) i en la prostitució a les Illes Balears».

Principals recursos públics

Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears

El **Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears** és l'instrument bàsic per assegurar la coordinació en la intervenció dels casos. Està realitzat a partir de la disposició addicional cinquena de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears:

> El Protocol Marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears es configura com l'instrument bàsic per assolir la coordinació interinstitucional de totes les administracions públiques en la intervenció en casos de maltractament infantil a les Illes Balears, amb l'objectiu general de millorar l'atenció per reduir la victimització primària i secundària que pateixen els infants, nines i adolescents que han patit maltractament i garantir el compliment dels seus drets i llibertats durant la intervenció de les institucions responsables de protegir-los, a través d' una actuació coordinada i eficaç de les institucions competents.
>
> Tots els protocols de detecció, valoració i intervenció en casos de maltractament infantil que puguin elaborar les diferents administracions públiques competents han de ser conformes amb les directrius que estableix el Protocol Marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears.

El seu àmbit d'aplicació implica les administracions competents en matèria de protecció a la infància i a l'adolescència, els serveis socials, el sistema sanitari, el sistema educatiu i els Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat, com també els cossos de Policia dependents de les corporacions locals.

Corresponen als consells insulars, com a institucions de govern de cada illa, d'acord amb l'article 70 de l'Estatut d'Autonomia i sens perjudici d'altres competències que l'ordenament jurídic vigent els atribueixi, la condició d'entitat pública competent en matèria de protecció, d'acord a l'establert en la Llei 8/1997, de 18 de desembre, d'atribució de competències als consells insulars en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors; però els ajuntaments, per delegació dels consells insulars, d'acord amb el que preveuen l'article 75.5 de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears i aquesta llei, poden assumir, en l'àmbit territorial respectiu, totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en declaració de risc previstes en el títol IV de la llei i en la resta de l'ordenament jurídic vigent que no corresponguin a altres administracions.

[207] < http://www.caib.es/govern/rest/arxiu/3839258>

Malgrat la distribució competencial del maltractament infantil (vegeu il·lustració 14) i el seu grau de responsabilitat, la llei atorga la possible assumpció de les situacions de risc voluntàries als ajuntaments a través del serveis socials comunitaris bàsics (SSCB).

Il·lustració 14. Resum de les competències de l'Administració local. Font: Protocol marc interdisciplinar de maltractament infantil de les Illes Balears

Quadre resum

Administració	Competència		
	Mesura de protecció	Notificació	Avaluació/Intervenció
Consell insular	Desemparament[1]	Greu/urgent	Greu/urgent
	Situació de risc amb declaració de risc[1]		Lleu en situacions de risc amb declaració de risc
Ajuntament (serveis socials comunitaris bàsics)	Situació de risc sense declaració de risc[2]	Lleu/moderada	Lleu en situacions de risc sense declaració de risc
	Situació de risc amb declaració de risc[2]		Lleu en situació de risc amb declaració de risc

(1) Els conceptes de situació de risc i de desemparament es troben en els articles 104 i 121, respectivament, de la Llei 9/2019 (vegeu el punt 7.3 d'aquest Protocol).

(2) En el casos en què l'ajuntament competent hagi assumit la delegació prevista en l'article 75.5 de la Llei 9/2019, en la redacció donada per la disposició final onzena de la Llei 19/2019.

En el Protocol marc s'estableixen tres fases d'intervenció, que són detecció i notificació, avaluació i tractament i seguiment, per a les quals s'estableix el fluxgrama següent:

Il·lustració 15. Fluxgrama del Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears

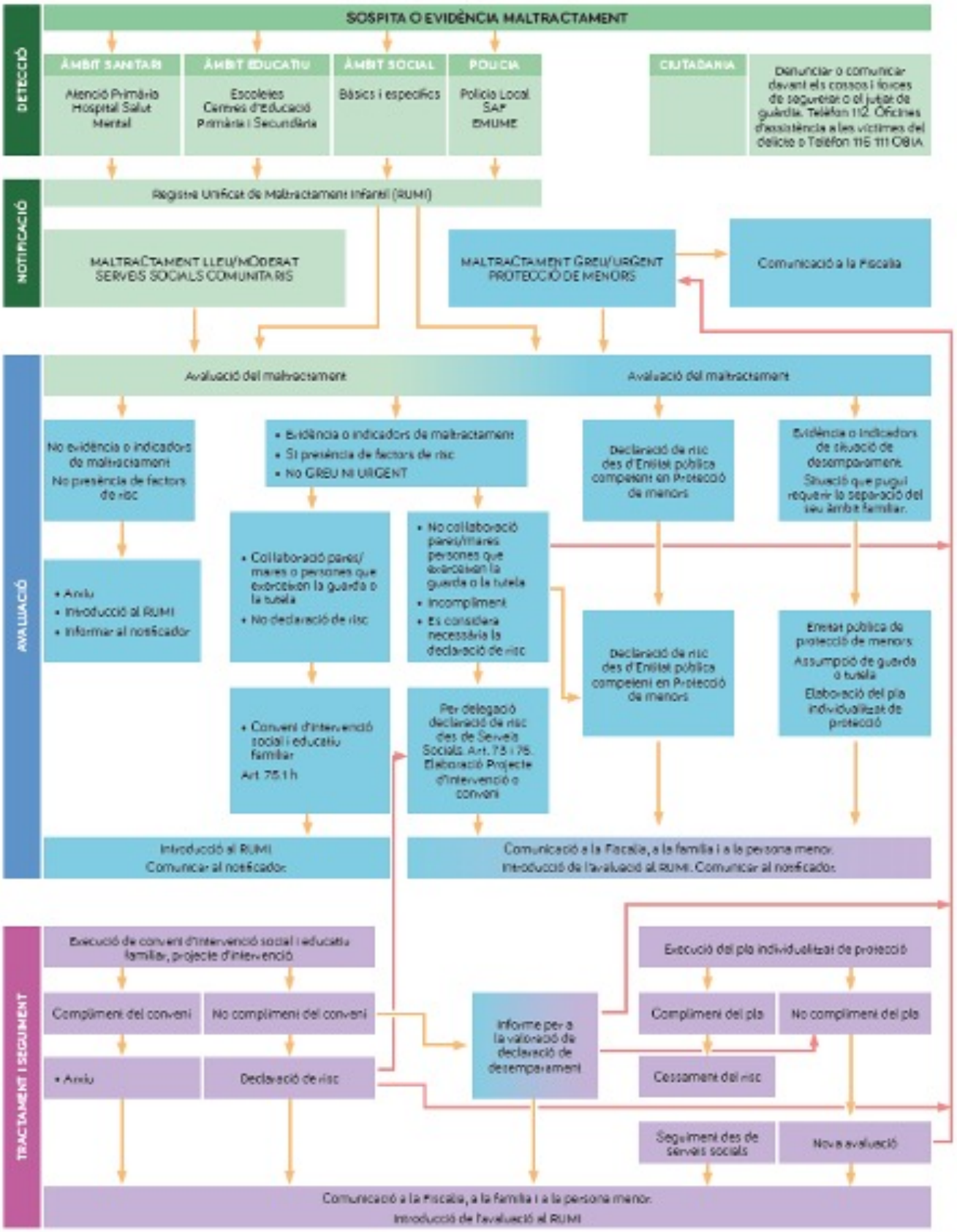

De forma complementària s'han editat guies d'orientació per a detectar i notificar el maltractament infantil a l'àmbit dels serveis socials, de l'educació, l'àmbit sanitari i el policial. A més, es realitza formació per a professionals de serveis socials i de centres educatius.[208][209][210][211]

Protocols específics

De forma complementària al Protocol Marc, hi ha els següents protocols específics d'àmbit autonòmic i estatal:

D'àmbit autonòmic

- **Protocol d'actuació en casos d'abús sexual infantil (ASI) i d'explotació sexual infantil (ESI)** a les Illes Balears. Aprovat per l'Acord del Consell del Govern de 12 d'abril de 2021[212].

Com indica en la introducció, té com a objectiu especificar, concretar i modificar, en cas necessari, les mesures que preveu el Protocol Marc interdisciplinari d'actuacions en casos de maltractament infantil a les Illes Balears, en relació amb els casos d'abusos i explotació sexual infantil. Cerca la coordinació interinstitucional en l'actuació necessària per garantir l'interès superior de l'infant i la seva protecció integral. El seu objectiu últim és també facilitar la consideració judicial dels fets, la determinació de si són o no delicte des de l'inici del procés, la valoració de la credibilitat del testimoni i la garantia de la prova del delicte, tenint en compte que, en aquests aspectes, l'habilitació per a la presa de decisions és dels òrgans judicials.

- **Protocol d'actuació sanitària davant la violència masclista a les Illes Balears**[213]. Elaborat per la Direcció General de Salut Pública de la Conselleria de Salut i Consum.

El Protocol és una eina per al personal sanitari que inclou informació sobre la valoració i indicadors de perill, un pla d' actuació davant d'una sospita o un cas confirmat de maltractament, com també aspectes ètics i legals.

- **Protocol de prevenció i atenció a les dones i nines sobre la mutilació genital femenina a les Illes Balears**. Coordinat per la Direcció General de Salut Pública i Participació[214].

---

[208] <http://www.caib.es/sites/rumi/f/97811>

[209] <http://www.caib.es/sites/rumi/f/97812>

[210] <http://www.caib.es/sites/rumi/ca/ambit_sanitari-33723/>

[211] < http://www.caib.es/sites/rumi/f/97728>

[212] Aquest protocol es complementa amb: Full de notificació des de l'àmbit sanitari <https://www.caib.es/sistrafront/formfront/ver.do?ID_INSTANCIA=85c5f0cb975faaa1f63bf759e0d06740>; Full de notificació des de l'àmbit educatiu <https://www.caib.es/sistrafront/formfront/ver.do?ID_INSTANCIA=b8f2f4870593a5d2a097badb8db8b065> ; Full de notificació des de l'àmbit policial <https://www.caib.es/sistrafront/formfront/ver.do?ID_INSTANCIA=b8f2f4870593a5d2a097badb8db8b065> ; Full de notificació des de l'àmbit serveis socials <https://www.caib.es/sistrafront/formfront/ver.doID_INSTANCIA=1c29c4f702a599407817ddeb0d8d6299> ; Informe de Valoració de la Gravetat del risc, desemparament i de l' atenció i protecció. Amb instrument BALORA <http://www.caib.es/sites/rumi/ca/informe_menors_model_/>; Informe de Valoració de la gravetat del risc, desemparament i de l'atenció i protecció <http://www.caib.es/sites/rumi/ca/informe_per_a_la_valoracia_des_de_serveis_socials/>; Informe Socioeducatiu per valorar la Gravetat del risc, desemparament i de l'atenció i protecció des de l'àmbit d'educació <http://www.caib.es/sites/rumi/ca/informe_menors_model_socioeducatiu/>; Informe d'Atenció Primària per valorar la gravetat del risc, desemparament i de l'atenció i protecció des de l'àmbit sanitari <http://www.caib.es/sites/rumi/ca/informe_menors_model_sociosanitari/>

[213] <https://www.caib.es/sites/salutigenere/es/protocolos_de_actuacian/archivopub.do?ctrl=MCRST456ZI234057&id=234057>

[214] <http://www.caib.es/sacmicrofront/archivopub.do?ctrl=MCRST456ZI236191&id=236191>

Té com a objectiu prevenir i actuar a les Illes Balears contra la pràctica de la mutilació genital femenina des dels àmbits sanitari, educatiu i social. Per a això, cerca establir un marc de coordinació d'aquests sistemes; sensibilitzar, formar i capacitar els professionals del sistema social, sanitari i educatiu per a prevenir, atendre i fer un seguiment de la mutilació genital femenina; dissenyar la metodologia d'intervenció per a la prevenció i actuació en els casos de mutilació genital femenina o risc de patir-la; promoure espais de comunicació amb els agents socials implicats; i determinar mecanismes de seguiment i avaluació de les accions previstes en el Protocol.

D'àmbit estatal

- **Actuacions per a la detecció i atenció de víctimes de tràfic d'éssers humans menors** d'edat (annex al Protocol marc de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans) aprovat en la sessió extraordinària de l'1 de desembre de 207 del Ple de l'Observatori de la Infància[215].

Té com a objecte «orientar professionals de diferents àmbits d'actuació (autoritats públiques, organismes, entitats i organitzacions de la societat civil) en el reconeixement dels senyals de la TSH en possibles víctimes menors d'edat, a través de l'establiment d'un catàleg d'indicis específics per a la detecció de possibles víctimes de tràfic d'éssers humans menors d'edat, així com dotar-los d'un procediment àgil per a la seva derivació a serveis de protecció i atenció i l'atenció efectiva a les seves necessitats específiques.»

- **Protocol per a la coordinació d'actuacions de les entitats públiques competents en matèria de protecció de persones menors d'edat en supòsits de trasllats**[216]. Aprovat per la Comissió Delegada del Consell Territorial de Serveis Socials i del sistema per a l'autonomia i atenció a la dependència, a proposta de la Comissió Interautonòmica d'Infància i Famílies.

Té per finalitat coordinar les actuacions de les entitats públiques competents en matèria de protecció dels menors en els supòsits següents:

- Canvi de residència dels progenitors o guardadors del menor, o del mateix menor, a una comunitat autònoma diferent a la que estava realitzant el seguiment o la intervenció.

- Trasllat d'expedients, de sol·licitud d'adopció per canvi estable de residència de les persones que s'ofereixen per a l'adopció, a una altra comunitat autònoma diferent de la que va emetre la declaració d'idoneïtat.

- Resolució de 13 d'octubre de 2014, de la Sotssecretaria, per la qual es publica l'Acord per a l'aprovació del **Protocol Marc sobre determinades actuacions en relació amb els menors estrangers no acompanyats**.

Es tracta de l'Acord entre el Ministeri de Justícia, el Ministeri de l'Interior, el Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, la Fiscalia General de l'Estat i el Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació, per a l'aprovació del protocol marc sobre determinades actuacions en relació amb els menors estrangers no acompanyats. Aquest acord dóna compliment a la previsió continguda en l'article 190.2 del Reglament de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, aprovat per Reial decret 557/2011, de 20 d'abril, quant a l'adopció d'un Protocol

[215] <https://observatoriodelainfancia.mdsocialesa2030.gob.es/productos/pdf/Anexo_Protocolo_Marco_Menores_Victimas_TSH_aprobado_por_Pleno1_12_2017.pdf>

[216] <https://www.bienestaryproteccioninfantil.es/fuentes1.asp?sec=13&subs=13&cod=1947&page =>

Marc de Menors Estrangers No Acompanyats destinat a coordinar la intervenció de totes les institucions i administracions afectades, des de la localització del menor o supòsit menor fins a la seva identificació, determinació de l'edat, posada a disposició del Servei Públic de Protecció de Menors i documentació.

Programes de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies del Govern de las Illes Balears

Els següents programes s'activen per derivació dels serveis corresponents:

- **Unitat de tractament de l'abús sexual infantojuvenil (UTASI)**[217]. És un recurs d'atenció especialitzada en el tractament de l'abús sexual a menors de 0 a 18 anys de famílies protectores. Es tracta d'infants que han estat víctimes d'abusos sexuals i que abans han estat valorats per les Unitats de Valoració de l'Abús Sexuals (UVASI) a Mallorca o per l'Institut de Medicina Legal dels Jutjats a Menorca, Eivissa o Formentera.

- «**Atura´t**». És un programa especialitzat en l'avaluació i la intervenció amb menors i joves que han comès una agressió sexual o presenten conductes sexuals nocives. Té com objectiu primordial reduir la reincidència dels menors i joves agressors sexuals i evitar-ne víctimes.

- **Programa de Violència Filioparental**. És un recurs psicoterapèutic i de prevenció especialitzat per a treballar la modificació del comportament agressiu dels menors i joves i per ajudar als seus familiars a superar els efectes posttraumàtics d'aquesta violència.

- **Programa d'ajuts per a persones menors d'edat víctimes de violència masclista**. És una prestació social de tipus econòmic dirigida a menors fills de víctimes de violència masclista.

- **Programa de tractament psicològic d'alumnat afectat per assetjament escolar**. És un programa per a alumnat afectat per violència entre iguals detectats als centres educatius de les illes, tant d' infantil, com de primària, secundària o batxillerat.

- **Punt de Trobada Familiar**. És un servei psicosocial de caràcter temporal i excepcional, neutral i gratuït per facilitar un espai per a la trobada del menor amb el progenitor o progenitora que no té la seva custòdia o amb altres membres de la família. La seva finalitat és facilitar que es compleixi el règim de visites en aquells casos en què les relacions són conflictives, es veuen interrompudes o són de desenvolupament difícil. Són un servei d'atenció especialitzada per atendre i prevenir, en presència de personal qualificat, la problemàtica que sorgeix en processos de conflictivitat familiar i, en concret, en el compliment dels drets de relació i comunicació de fills i filles en els supòsits de separació o divorci dels progenitors, amb la finalitat d'assegurar la protecció de les persones menors d'edat.

En l'àmbit escolar[218]

A les Illes Balears, el **Decret 121/2010, de 10 de desembre**, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics de les Illes Balears (BOIB núm. 187) estableix, entre els continguts dels plans de convivència, prevenir la violència per raó de gènere i l'assetjament sexual. L'assetjament sexual i l'assetjament sexista es consideren conductes

[217] <https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=1261625&coduo=2164&lang=es>

[218] Està pendent de publicació un Protocol específic contra la violència masclista a l'àmbit educatiu.

greument perjudicials per a la convivència. En el marc d'aquest Decret hi ha un **Pla de prevenció, detecció i intervenció de l'assetjament escolar**[219] de les Illes Balears, que es complementarà amb un protocol concret contra la violència masclista.

Des de Convivèxit es desenvolupa el **programa per a alumnes i alumnes mediadors**[220], amb recursos didàctics per a tots els cicles educatius i organització de trobades.

En relació amb l'absentisme escolar, l'assetjament escolar i les situacions de risc social, disposam del Protocol de col·laboració entre la Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat i la Conselleria d'Educació i Formació Professional per a la coordinació i la prestació del servei de **policia tutor i d'educació viària** als centres educatius públics d'Illes Balears. L'objecte d'aquest protocol és establir procediments de coordinació i actuació entre els agents de la policia local dels municipis de les Illes Balears adherits als programes de policia tutor i d'educació viària i els centres educatius públics de totes les illes per garantir un servei de qualitat i un marc homogeni de treball per a tots els municipis.

A això hi cal afegir el desenvolupament durant el curs escolar del **Pla Director per a la convivència i millora de la seguretat en els centres educatius i els seus entorns**, promogut per la Delegació del Govern a Illes Balears. Amb aquest pla es pretén coordinar xerrades i reunions de la comunitat educativa amb experts policials; la vigilància i presència policial en les immediacions dels centres escolars i, sobretot, la formació que es realitza en els centres per part d'especialistes dels cossos de seguretat de la Policia Nacional, Guàrdia Civil i Policia Local (policia comunitària a Palma i policia tutor en la resta dels municipis). Amb el pla director es pretén empoderar la comunitat educativa en el coneixement dels seus drets i deures, millorar la convivència i la prevenció en els centres escolars i traslladar-ho a la nostra responsabilitat com a ciutadans.

Altres recursos

Guia per l'actuació davant de casos d'explotació sexual en la infància i l'adolescència[221]

Elaborada el 2021, té com a objectiu «ajudar els professionals a detectar situacions de risc d'ESIA en el jovent amb qui treballen. Pretén ser un facilitador en el marc actual del Protocol d'actuació en casos d'abús sexual infantil i explotació sexual infantil a les Illes Balears (2018), a més d'una guia per a la comunicació del professional mitjançant RUMI. Per a això, en l'eina s'observa una llista d'indicadors agrupats segons el grau de risc i els factors de vulnerabilitat que podrien exposar el menor o la menor a patir un tipus de victimització sexual».

Telèfon 116 111 de suport a la infància

Es tracta d'un servei telefònic de 24 hores que facilita als menors una atenció específica, personalitzada i confidencial, i que els ofereix un espai segur per poder expressar-se i comunicar les seves necessitats o aquelles situacions que considerin oportunes. Està gestionat per l'Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA)[222].

[219] <https://www.caib.es/sites/convivexit/ca/assetjament/archivopub.do?ctrl=MCRST8146ZI372788&id=372788>

[220] Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar-Mediació (caib.es)

[221] <https://www.caib.es/govern/rest/arxiu/4703959>

[222] <https://www.caib.es/sites/obia/ca/portada-47868/?campa=yes #>

Recursos específics

A Mallorca es disposa de la **UVASI** (Unitat de valoració de l'abús sexual infantil) del Consell de Mallorca, que depèn de la direcció insular de Menors i Família de l'IMAS del Consell de Mallorca, i té la funció de fer les valoracions sobre possibles casos d'abús o d'altres delictes contra la llibertat sexual a menors. Les seves funcions principals són:

- Explorar els factors que intervenen en l'origen, desenvolupament i configuració dels problemes pels quals arriben a la UVASI.

- Fer l'avaluació psicològica de l'infant, a l'efecte d'identificar quins són els seus factors de risc i de protecció i de l'entorn familiar, escolar i social per prendre les mesures de protecció oportunes en els casos que es consideri necessari i fer-ne la derivació corresponent.

- Conèixer el desenvolupament evolutiu del menor.

- Avaluar la credibilitat del testimoni de l'infant amb relació als presumptes abusos sexuals i fer-ne l'informe pertinent.

- Elaborar les recomanacions terapèutiques necessàries i dur a terme les derivacions oportunes als serveis especialitzats.

- Assistir al judici i/o la ratificació de l'informe elaborat en els casos en què se sol·liciti.

Aquesta funció, a la resta de les illes, esta encomanada dins del Protocol Marc a **l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses (IMLCF)** de les Illes Balears que, a més de les funcions que li són atribuïdes, s'encarrega d'elaborar la credibilitat del testimoni.

Actualment un dels reptes que marcarà la LOPIVI serà la d'evitar la victimització secundària i millorar els protocols existents, amb models com ara el model Barnahús.

Hi ha, a més, diversos recursos dedicats a erradicar la violència contra la infància i l'adolescència gestionats pels consells insulars i programes a diferents municipis; per aquest motiu, ho hem reflectit a l'apartat de necessitats i reptes.

2.5 DRET A LES CURES ALTERNATIVES I LA DESINSTITUCIONALITZACIÓ[223]

Marc legal

En relació amb les cures alternatives, el març del 2018 el Comitè dels Drets de l'Infant recomanava a Espanya[224]:

- Accelerar el procés de desinstitucionalització per assegurar que l'atenció en centres d'acollida s'utilitzi com a últim recurs i vetllar per la qualitat dels centres.
- Assegurar que sigui un membre de la judicatura qui adopti o revisi les decisions sobre la separació familiar d'un infant, després d'avaluar-ne a fons l'interès superior en cada cas particular.
- Assignar recursos adequats de tot tipus a la promoció de l'atenció en famílies en guarda i a millorar les competències d'aquestes famílies i de les cuidadores i cuidadors professionals especialitzats.
- Vetllar perquè hi hagi condicions dignes als centres per a infants amb dificultats de conducta o de socialització i investigar a fons totes les denúncies d'abusos o maltractaments en aquests centres.
- Vigilar i supervisar constantment la qualitat de les modalitats alternatives de cura, fins i tot oferint canals accessibles per denunciar, vigilar i evitar el maltractament infantil, i vetllar perquè hi hagi mecanismes accessibles de queixa per als infants als centres d'acollida i de protecció de menors.
- Formular i aplicar programes de suport per ajudar els infants dels centres d'acollida en la seva transició a l'edat adulta.

Tant la **Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència** (BOE núm. 180, de 29 de juliol de 2015) com la **Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència enfront de la violència** estableixen un sistema de garanties en els sistemes de protecció a la infància, de les quals han de tenir cura les entitats públiques de protecció, en especial respecte d infants i adolescents en situació de vulnerabilitat, com és el cas dels infants que arriben sols a Espanya o dels infants i adolescents privats de cura parental.

A les **Illes Balears**, el títol IV de la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** regula el sistema de protecció de la infància i l'adolescència. Conceptualment

[223] El Pacte Balear per la Infància recull en l'eix de protecció aquestes mesures: garantir la transparència del sistema a través de la re-copilació homogènia de dades, anàlisi i difusió de la informació, a través d'eines com les memòries estadístiques i d'inversió relatives al sistema de protecció; dotar el sistema de protecció de les Illes Balears amb recursos adequats i suficients per garantir que els infants i adolescents rebin l'atenció que necessiten en recursos que recreen un ambient que promou la generació vincles afectius que s'adapten a les seves necessitats especials; garantir que els criteris de qualitat del projecte d'intervenció prevalen sobre la proposta econòmica a l'hora de decidir la concessió de la gestió de recursos de protecció conveniats; enfortir els recursos destinats a l'emancipació i la inclusió social dels joves extutelats, garantint que són suficients i adequats a les seves necessitats especials i prestant especial atenció als col·lectius més vulnerables com els joves extutelats amb discapacitat; reforçar l'enfocament preventiu del sistema més enllà del pal·liatiu, invertint recursos en el treball amb les famílies en risc moderat i greu, per evitar el maltractament i la separació de l'infant; garantir la protecció adequada als infants víctimes d'explotació, millorant la detecció i garantint l'existència de recursos específics per a l'acolliment i la protecció de les víctimes d'acord amb la legislació internacional en la matèria; reconèixer els fills i filles de les víctimes d'explotació en el seu entorn com a víctimes d'explotació i habilitar les mesures necessàries per a la seva protecció adequada; promoure amb la màxima diligència possible la informació, l'acompanyament i la tramitació de la documentació relativa al permís de residència i d'asil, en el cas que correspongui, de menors estrangers no acompanyats, inclosos els previstos per als menors tutelats que surtin del sistema de protecció.

[224] <https://www.unicef.es/publicacion/observaciones-finales-del-comite-de-los-derechos-del-nino-espana>

(art. 92) entén que la protecció de la infància i l'adolescència «comprèn el conjunt de mesures i actuacions de prevenció, detecció, intervenció i reparació de situacions de risc, de desemparament i de conductes inadaptades o problemes de conducta en les quals l'infant o adolescent o, si s'escau, el concebut es pot trobar, tendents a garantir el seu ple desenvolupament i autonomia personal, així com la integració familiar i social, i promoure la seva inserció en un context social i familiar normalitzat, amb la prevalença, en tot cas, de l'interès superior de la persona menor d'edat». De forma coherent, l'organitza al voltant dels tres tipus d'actuació: prevenció i detecció del risc, exercici de la guarda i declaració de la situació de desemparament amb l'assumpció de la tutela. En la prevenció i detecció del risc es troba un dels aspectes nous: en les situacions en què el benestar de les persones menors de 18 anys està compromès per determinades circumstàncies familiars, i per preservar el seu interès superior i evitar que la situació s'agreugi o derivi en la separació de la seva família i del seu entorn, la valoració d'aquesta situació de risc i la intervenció corresponen a l'administració pública competent, i el legislador autonòmic impulsa la seva delegació a l'administració local.

En l'article 94 estableix aquesta tipologia de mesures de protecció dins del sistema, sota els principis de proporcionalitat i progressivitat:

- La declaració de situació de risc amb el manteniment de la persona menor d'edat en el seu propi nucli familiar o de parentiu
- La guarda de fet amb declaració de desemparament o mitjançant el nomenament d'un tutor o una tutora d'acord amb les regles ordinàries
- La guarda voluntària
- La guarda judicial
- La declaració de desemparament
- L'acolliment familiar; d'urgència; en família extensa o aliena, que al seu torn pot ser especialitzat o especialitzat professionalitzat
- L'acolliment residencial
- La guarda amb fins d'adopció
- L'acolliment residencial en centres específics de protecció específics de menors amb problemes de conducta
- L'adopció
- L'adopció oberta
- L'adopció internacional
- Qualsevol altra que redundi en l'interès de la persona menor d'edat, ateses les seves circumstàncies personals, familiars i socials.

Finalment, i en relació amb els temes d'aquest apartat, la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears dedica el Títol V a la regulació de les actuacions amb persones menors d'edat infractores, en el marc de la legislació bàsica de l'Estat en la matèria.

En aquest apartat preveuen les cures al llarg del trànsit vital des de la infància fins a l'entrada en la vida adulta i, de forma especial, d'aquelles persones que no els tenen assegurats en la pròpia família. Es posa, a més, l'accent que assolir la majoria d' edat en les persones adolescents tutelades suposa el cessament de la mesura protectora de l'Administració i amb aquest, l'acolliment, de manera que l'entrada en la vida adulta, que,

en general, té una enorme transcendència, implica en aquests casos la fi de la tutela i el començament d'un procés d'independència forçós i accelerat que les entitats i administracions han de facilitar.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de Nacions Unides per al 2030
Article 2: 1. Els Estats part respectaran els drets enunciats en la present Convenció i asseguraran la seva aplicació a cada infant subjecte a la seva jurisdicció, sense cap distinció, independentment de la raça, el color, el sexe, l'idioma, la religió, l'opinió política o d'una altra índole, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, els impediments físics, el naixement o qualsevol altra condició de l'infant, dels seus pares o dels seus representants legals. 2. Els Estats part prendran totes les mesures apropiades per garantir que l'infant es vegi protegit contra tota forma de discriminació o càstig per causa de la condició, les activitats, les opinions expressades o les creences dels seus pares, o els seus tutors o dels seus familiars. Article 3: 1. En totes les mesures concernents als infants que prenguin les institucions públiques o privades de benestar social, els tribunals, les autoritats administratives o els òrgans legislatius, una consideració primordial a què s' atendrà serà l'interès superior de l' infant. 2. Els Estats part es comprometen a assegurar a l'infant la protecció i la cura que siguin necessàries per al seu benestar, tenint en compte els drets i deures dels seus pares, tutors o altres persones responsables d'ell davant la llei i, amb aquesta finalitat, prendran totes les mesures legislatives i administratives adequades. 3. Els Estats part s'asseguraran que les institucions, serveis i establiments encarregats de la cura o la protecció dels infants compleixin les normes establertes per les autoritats competents, especialment en matèria de seguretat, sanitat, nombre i competència del seu personal, així com en relació amb l'existència d'una supervisió adequada. Article 20: 1. Els infants temporalment o permanentment privats del seu medi familiar, o el superior interès dels quals exigeixi que no romanguin en aquest medi, tindran dret a la protecció i assistència especials de l'Estat.	

2. Els Estats part, de conformitat amb les seves lleis nacionals, oferiran altres tipus de cura per a aquests infants. 3. Entre aquestes cures figuraran, entre altres, la col·locació en llars de guarda, la kafala del dret islàmic, l'adopció o, si és necessari, l'ingrés en institucions adequades de protecció de menors. En considerar les solucions, es prestarà particular atenció a la conveniència que hi hagi continuïtat en l'educació de l'infant i el seu origen ètnic, religiós, cultural i lingüístic. Article 21: Els Estats part que reconeixen o permeten el sistema d'adopció tindran cura que l'interès superior de l'infant sigui la consideració primordial i: • Vetllaran perquè l'adopció de l'infant només sigui autoritzada per les autoritats competents, que determinaran, d'acord amb les lleis i els procediments aplicables i sobre la base de tota la informació pertinent i fidedigna, que l'adopció és admissible en vista de la situació jurídica de l'infant en relació amb els seus pares, parents i representants legals i que, quan així es requereixi, les persones interessades hagin donat amb coneixement de causa el seu consentiment a l'adopció sobre la base de l'assessorament que pugui ser necessari; • Reconeixeran que l'adopció en un altre país pot ser considerada com un altre mitjà de tenir cura de l'infant, en el cas que aquest no pugui ser dipositat en una llar de guarda o lliurat a una família adoptiva o no pugui ser atès de manera adequada en el país d' origen; • Vetllaran perquè l'infant que hagi de ser adoptat en un altre país gaudeixi de salvaguardes i normes equivalents a les existents respecte de l'adopció al país d'origen; • Adoptaran totes les mesures apropiades per garantir que, en el cas d'adopció en un altre país, la col·locació no doni lloc a beneficis financers indeguts per als qui hi participen;	

• Promoure, quan correspongui, els objectius del present article mitjançant la concertació d'arranjaments o acords bilaterals o multilaterals i s'esforçaran, dins d'aquest marc, per garantir que el trasllat de l'infant en un altre país s'efectuï per mitjà de les autoritats o organismes competents. Article 22: 1. Els Estats part adoptaran mesures adequades per aconseguir que l'infant que tracti d'obtenir l'estatut de refugiat o que sigui considerat refugiat de conformitat amb el dret i els procediments internacionals o interns aplicables rebi, tant si està sol com si està acompanyat dels seus pares o de qualsevol altra persona, la protecció i l'assistència humanitària adequades per al gaudi dels drets pertinents enunciats en aquesta Convenció i en altres instruments internacionals de drets humans o de caràcter humanitari en què aquests Estats siguin part. 2. A aquest efecte els Estats part cooperaran, en la forma que estimin apropiada, en tots els esforços de les Nacions Unides i altres organitzacions intergovernamentals competents o organitzacions no governamentals que cooperin amb les Nacions Unides per protegir i ajudar tot infant refugiat i localitzar els seus pares o altres membres de la seva família, a fi d'obtenir la informació necessària perquè s'hi reuneixi. En els casos en què no es pugui localitzar cap dels pares o membres de la família, es concedirà a l' nfant la mateixa protecció que a qualsevol altre infant privat permanent o temporalment del seu medi familiar, per qualsevol motiu, com es disposa en la Convenció. Article 25: Els Estats part reconeixen el dret de l'infant que ha estat internat en un establiment per les autoritats competents per a les finalitats d'atenció, protecció o tractament de la seva salut física o mental a un examen periòdic del tractament a què estigui sotmès i de totes les altres circumstàncies pròpies del seu internament.	

Article 39: Els Estats part adoptaran totes les mesures apropiades per promoure la recuperació física i psicològica i la reintegració social de tot infant víctima de: qualsevol forma d'abandonament, explotació o abús; tortura o una altra forma de tractes o penes cruels, inhumans o degradants; o conflictes armats. Aquesta recuperació i reintegració es duran a terme en un ambient que fomenti la salut, el respecte de si mateix i la dignitat de l'infant.	

Marc de planificació

L'Estratègia per als drets de la infància del Consell d'Europa (2022-2027) posa l'accent en una de les seves línies en els drets de la infància i l'adolescència en les situacions de crisi o d'urgència. És una línia que està indubtablement influïda per la crisi provocada per la pandèmia de COVID19 i pels fluxos migratoris recents conseqüència dels conflictes, però no només s'hi refereix. De fet, en l'Estratègia s'identifica com a part dels problemes a resoldre el fet que les situacions de crisi o d'urgència augmenten les desigualtats i dificulten l'accés dels infants i adolescents als seus drets econòmics, socials i culturals. Aquestes situacions incrementen el risc de pobresa, de viure al carrer, de ser víctimes d'explotació i de violència. A més, és més gran el risc de ser separats de les seves famílies o de les persones que en tenen cura perquè les situacions de crisi creen dificultats que, al seu torn, condueixen a la intensificació dels fluxos migratoris. Corren el risc que perilli l'accés a l'educació i els serveis o de la vulneració dels seus drets. I cita en concret que, en ocasions, aquestes situacions augmenten el risc de privació de llibertat dels infants i adolescents, com en el cas de les infants migrants enviats a centres de detenció. En aquest sentit, una de les mesures que es proposa és ajudar els Estats membres a construir sistemes de protecció sòlids de la infància i l'adolescència, capaços d'adaptar-se en casos de crisi.

L'Estratègia Nacional de prevenció i lluita contra la pobresa i l'exclusió social[225] té com a objectiu 3.2. el suport a les persones menors d'edat i a les famílies. L'objectiu és promoure una criança positiva i saludable, desenvolupant polítiques favorables a les famílies i facilitant suport des dels serveis socials, sanitaris i educatius als col·lectius vulnerables. Pel que fa a aquest apartat, són importants les línies d'actuació següents:

- Promoure l'atenció integral als infants i adolescents estrangers no acompanyats
- Fomentar l'atenció integral a joves extutelats.

Juntament amb aquesta Estratègia, un altre marc ha de ser el **Pla d'Acció contra l'explotació sexual d'infants i adolescents del sistema de protecció**, aprovat per la Conferència Sectorial d'Infància i Adolescència i la Conferència Sectorial d'Igualtat. Aquest Pla pretén dotar de més recursos, eines i garanties els centres residencials, on actualment 16.991 infants estan tutelats per l'Estat. El Pla centra les actuacions a prevenir la violència i, més en concret, el risc d'explotació sexual que aquests infants poden patir.

En les **Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya**, la infància i l'adolescència que reben cures alternatives són un dels grups considerats de vulnerabilitat especial. Es planteja entre els seus indicadors, per al 2030, reduir en un 50% la proporció d'infants i adolescents que es troben en acolliment residencial sobre el total que viuen en cures alternatives. Atès que el valor base és el 55% (últimes dades nacionals el 2019), la meta a assolir és el 27% (a les Illes Balears representen el 39,2% dels casos).

[225] <https://www.eapn.es/ARCHIVO/documentos/noticias/1553262965_estrategia_prev_y_lucha_pobreza_2019-23.pdf>

I, finalment, cal considerar l'esmentat **II Pla Estratègic d'autonomia personal de les persones joves extutelades de les Illes Balears (2021-2025),** recurs del Govern de les Illes Balears, dirigit a menors extutelats.

Situació i principals recursos públics

Atenció, valoració i intervenció de menors desprotegits o en risc de desprotecció

La Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, defineix en l'article 104 com a situació de risc «aquella en què, a causa de circumstàncies, mancances, o conflictes familiars, socials o educatius, l'infant o adolescent es veu perjudicat en el seu desenvolupament personal, familiar, social o educatiu, i en la qual és necessària la intervenció de les administracions competents per eliminar, reduir o compensar les dificultats o la inadaptació que l'afecten i evitar el desemparament i l'exclusió social, sense que se l'hagi de separar del seu entorn familiar.»

La Llei 8/2018 defineix les famílies en risc social com aquelles en les quals hi ha membres menors de 18 anys que han estat objecte de declaració de risc per part de l'administració competent en matèria de protecció de menors o en les quals es produeixi un retorn posterior a mesures administratives de protecció o bé mesures de justícia juvenil. Hi inclou, també, les famílies en les quals la mare ha estat víctima de violència masclista.

Dades generals

Els **consells insulars** tenen entre les seves competències «dur a terme en el seu àmbit territorial respectiu, totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en situació i declaració de risc previstes en l'ordenament jurídic vigent que no corresponguin o no s'hagin atribuït a altres administracions» (Llei 9/2019, art. 73.1.a). Per la seva banda, els ajuntaments podran assumir, per delegació dels consells insulars i en el seu àmbit territorial, totes les actuacions materials tècniques i jurídiques en situació i declaració de risc previstes en el títol IV de la Llei 9/2019 i en la resta de l'ordenament jurídic vigent que no corresponguin a altres administracions. Són els consells insulars els que tenen la funció de «coordinar les diferents administracions locals en casos de situació de risc».

La font oficial per conèixer la incidència del risc social de les persones menors de 18 anys en el cas de Balears és el **Registre Autonòmic de Situacions de Risc**, que segons la Llei «ha de ser d'obligat compliment per part de les administracions competents com un indicador fiable fonamental a efectes estadístics». La Direcció General de Drets de la Infància i de l'Adolescència del Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 recull les dades en el seu Butlletí estadístic (últimes dades de 2020).

D'aquesta manera, a 31 de desembre de 2020 es van atendre a les illes 1.179 menors de 18 anys (el 2,4% dels infants i adolescents atesos a Espanya) amb una taxa de 556,5 per cada 100.000 persones menors de 18 anys, inferior a la mitjana nacional, que és de 596,8. En les diverses modalitats, també està per sota de la mitjana la taxa de guarda provisional; i per sobre de la mitjana, les taxes de tuteles, de guardes voluntàries i per altres causes.

En resum, a les Illes Balears el 74,4% de les persones menors de 18 anys ateses estan tutelades (mitjana nacional: 64,5%), el 14,6% estan en situació de guarda voluntària per part dels progenitors o tutors (mitjana nacional: 3,3%), el 3% en una guarda provisional amb caràcter temporal com a conseqüència d'una situació d'urgència (mitjana nacional: 4,4%) i el 8,1% estan ateses per altres causes (mitjana nacional: 27,6%).

Durant el 2020 es va donar d'alta 467 persones menors de 18 anys. D'aquestes: el 37,0% per altres causes, el 33,4% en situació de tutela ex lege, el 18,8% en guarda voluntària i el 10,7 en guarda provisional.

Taula 61. Persones menors de 18 anys ateses en el sistema de protecció. Illes Balears i total nacional, 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030

		TOTAL		Durant 2020	
		Illes Balears	**Total nacional**	**Illes Balears**	**Total nacional**
Total	Absoluts	1.179	49.171	467	22.612
	Taxa	556,5	596,8	220,4	274,4
Tuteles ex lege	Absoluts	877	31.738	156	8.910
	Taxa	413,9	385,2	73,6	108,1
Guarda voluntària	Absoluts	172	1.618	88	869
	Taxa	81,2	19,6	41,5	10,5
Guarda judicial	Absoluts	-	67	-	42
	Taxa	-	0,8	-	0,5
Guarda provisional	Absoluts	35	2.185	50	4.146
	Taxa	16,5	26,5	23,6	50,3
Altres causes	Absoluts	95	13.563	173	8.645
	Taxa	44,8	164,6	81,7	104,9

Per tipus de guarda, a finals del 2020, de les 1.059 persones menors de 18 anys, el 60,7% estaven en acolliments residencials (mitjana nacional: 52,6%) i el 39,3% en acolliments familiars (mitjana nacional: 47,4%). La proporció d'acolliments familiars va ser menor en les 306 altes que es van produir durant l'any (45,8%), però tot i així, és superior a la mitjana nacional, que va ser de 26,6%.

Tot i que la taxa total per cada 100.000 menors de 18 anys és més gran a les Illes Balears, la taxa d'altes durant el 2020 és menor a les Illes Balears que a la mitjana nacional, on, d'altra banda, hi ha una major taxa d'acolliments familiars, tant en el total com en les altes de 2020.

Taula 62. Mesures adoptades per tipus de guarda. Illes Balears i total nacional, 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030

			Illes Balears	**Total nacional**
Total	Totals a 31/12/2020	Absoluts	1.059	35.883
		Taxa	499,8	435,5
	Altes durant l'any	Absoluts	306	16.018
		Taxa	144,4	194,4
Acolliments residencials	Totals a 31/12/2020	Absoluts	416	16.991
		Taxa	196,3	206,2
	Altes durant l'any	Absoluts	166	11.750
		Taxa	78,3	142,6
Acolliments familiars	Totals a 31/12/2020	Absoluts	643	18.892
		Taxa	303,5	229,3
	Altes durant l'any	Absoluts	140	4.268
		Taxa	66,1	51,8

Recursos principals

El sistemes de protecció de menors dels consells han de dur a terme, en el seu àmbit territorial respectiu, totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en situacions de desemparament previstes en la Llei 9/2019 i en la resta de l'ordenament jurídic vigent.

Els articles 31 (per a les persones titulars i el personal sanitari dels serveis de salut) i el 40.3. (per a les persones titulars i el personal dels centres docents) obliguen a posar en coneixement de les entitats públiques competents en matèria de protecció de menors d'edat, de l'autoritat o del Ministeri Fiscal, les situacions que puguin suposar desprotecció o maltractament (a més d'absentisme en l'àmbit escolar).

L'article 95 amplia encara més les possibilitats de comunicació, en establir que:

> - Qualsevol persona que tingui notícia, sospita o evidència d'una situació de possible maltractament, risc o desemparament d'un infant o adolescent, sens perjudici de prestar-li immediatament l'auxili que necessiti, té el deure de posar-ho en coneixement de l'autoritat o els seus agents més propers, que han de garantir la reserva i la confidencialitat degudes. En cas de particulars, es mantindrà l' anonimat de la persona comunicant si així ho desitja.
>
> - Aquest deure és especialment exigible a les persones que tinguin notícia, sospita o evidència d'aquestes situacions per raó de la seva professió, funció o càrrec en l'àmbit de l'atenció a la infància i l'adolescència. A aquest efecte, si es detecten aquestes situacions, independentment d'altres comunicacions que s'hagin de realitzar segons l'ordenament jurídic vigent, ho han de notificar al Registre Unificat de Maltractament Infantil.

Les mesures protectores que es poden adoptar són: la declaració de situació de risc, la guarda provisional, la guarda voluntària i la tutela administrativa.

Com ja s'ha comentat, una de les novetats previstes de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, en l'article 75.3, és el paper dels ajuntaments i la seva possibilitat en l'assumpció per delegació dels consells insulars de «totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en situació i declaració de risc previstes en el títol IV d'aquesta llei i en la resta de l'ordenament jurídic vigent que no corresponguin a altres administracions».

Destacar l'existència de la **Comissió Interinsular de Protecció de menors de les Illes Balears**, formada pels consells insulars de les Illes Balears i que té com a objectiu la millora de la implementació del protocol de maltractament, treballar per augmentar la sensibilització i formació dels professionals i la societat en general amb l'objectiu de reduir l'impacte dels abusos i de l'explotació sexual i facilitar l'acció coordinada de la detecció i el tractament dels menors afectats.

En cada illa, a través dels sistemes de protecció dels consells insulars es regulen les declaracions de risc i de desemparament i tutela per reglament, per exemple:

- A Mallorca, a través de l'Institut Municipal d'Afers Socials del **Consell de Mallorca**, la primera valoració del menor la fa la Secció d'Urgències de la Direcció Insular de Menors i Família, que proposa mesures de protecció immediata en casos d'urgència. La resta dels casos, si s'observen indicadors de possible desprotecció, es deriven a la Secció d'Atenció Territorial de Llevant o de Ponent, segons el lloc de residència del menor i de la família, per a una valoració més específica de la situació i per a l'adopció, si escau, de mesures jurídiques de protecció. El reglament que regula el règim jurídic dels centres d'acolliment residencial de persones menors d'edat a Mallorca va ser aprovat el 2010 (BOIB núm. 72, de 13 de maig de 2010).

- Al Consell de Menorca la Comissió de Declaració de Risc i de Desemparament i Tutela un òrgan de

la Direcció Insular d'Atenció Social dictamina les propostes en funció del Reglament de funcionament aprovat pel ple del Consell Insular el 26 de febrer de 2021 (BOIB núm. 8, del 13 de gener de 2022).

- El Consell d'Eivissa disposa del seu propi Reglament de funcionament de la Comissió de declaració de risc i de desemparament i tutela (BOIB núm. 8, de 13 de gener de 2022).

- El Consell de Formentera té un Reglament de funcionament de la Comissió de declaració de risc i de desemparament i tutela (BOIB núm. 191, de 7 de novembre de 2020).

Sistemes d'acolliment i processos d'adopció

L'article 73.1 de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, assenyala que:

1. Corresponen als consells insulars, com a institucions de govern de cada illa, d'acord amb l'article 70 de l'Estatut d'Autonomia i sens perjudici d'altres competències que l'ordenament jurídic vigent els atribueixi, la condició d'entitat pública competent en matèria de protecció d'acord amb el que estableix la Llei 8/1997, de 18 de desembre, d'atribució de competències als consells insulars en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors.

Les mesures adoptades en l'exercici de la protecció dels infants i adolescents poden ésser guarda, tutela, delegació amb finalitat d'adopció, acolliment i proposta d'adopció, entre d'altres. En el cas dels acolliments, es poden fer en famílies o en centres residencials.

Acolliment familiar

La prioritat de la intervenció se situa en la intervenció en l'entorn familiar, afavorint que l'infant mantingui les relacions familiars sempre que sigui possible i positiu seguint el seu interès superior, però, en cas que s'acordi una mesura de protecció, es prioritza l'acolliment familiar sobre l'institucional. (Art. 93.h i 93.i de la Llei 9/2019). Aquest criteri és encara més important en els infants amb menys de 6 anys, i de fet, una de les competències dels consells insulars (art. 73.1., de la Llei 9/2019) és aprovar plans específics de protecció per a infants menors de sis anys en què es recullin mesures concretes de foment per a l'acolliment familiar.

En números absoluts, les estadístiques[226] recullen el 2020 a les Illes Balears 643 **acolliments familiars**, la qual cosa significa un percentatge del 60,7% (mitjana estatal: 52,6%) sobre el nombre total d'acolliments a persones menors de 18 anys.

Els principals motius de baixa en els acolliments familiars balears són causes incloses en un apartat d'altres, que van suposar el 37,2% de les baixes, seguit de la majoria d'edat, que van ser el 26,1%, i de la reintegració social, en el 14,4%, sense que es produeixin grans diferències amb la mitjana nacional.

En el perfil de les persones menors de 18 anys acollides en famílies a les Illes Balears es donen les característiques següents:

- El 51,5% són nins o homes adolescents i el 48,5% són nines o dones adolescents (mitjana nacional: 51,1% i 48,9%).

[226] Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030. Observatori d'Infància. Butlletí Estadístic núm. 23 (provisional) (dades de l'any 2020)

- En el 18,5% tenen alguna discapacitat, un percentatge que duplica la mitjana nacional (9,1%).
- Són de nacionalitat espanyola el 92,4% (mitjana nacional 89,4%).
- Per grups d'edat es distribueixen força. De major a menor percentatge: tenen entre 11 i 14 anys el 29,1% (mitjana nacional: 25,4%); entre 7 i 10 anys el 24,4% (mitjana nacional: 21,7%); entre 15 i 17 anys el 22,9% (mitjana nacional: 20,3%); entre 4 i 6 anys el 12,6% (mitjana nacional: 15,1%); i són menors de 3 anys l'11,0% (mitjana nacional: 17,5%).
- Per tipus de família, la majoria són acolliments en família extensa (70,1%), en major proporció que en la mitjana nacional (64,1%).

Per illes hi ha diferències en el desenvolupament de mesures concretes de foment de l'acolliment familiar i, per exemple, l'IMAS del Consell de Mallorca manté l'objectiu d'incrementar tot el possible l'acolliment familiar i disposa d'aquests programes: acolliment familiar d'urgència (d'una durada màxima de 6 mesos); acolliment familiar temporal en la pròpia família (també de durada màxima de 6 mesos); programa de Famílies Cangur, que és un programa d'acolliment familiar temporal en família extensa per a infants de 0 a 6 anys amb una temporalitat recomanable no superior a dos anys; programes de Famílies NIU dins dels acolliments familiars permanents en família pròpia o en família externa; programa de suport per a l'anàlisi i seguiment de les famílies acollidores; i el Servei de formació, selecció i valoració de famílies d' acollida.[227]

Acolliment residencial

En els acolliments residencials, tant en l'àmbit nacional com a les Illes Balears, el motiu d'ingrés principal és les tuteles ex lege, però a les illes representen el 39,2% dels casos, mentre que en la mitjana nacional són el 55,6%. Les diferències es produeixen en el percentatge de guarda provisional, que són el 28,3% dels casos d'acolliment residencial a les Illes Balears i el 18,6% nacional; i, sobretot, en la guarda voluntària, que a les illes triplica la taxa nacional, i representa el 25,3% dels casos davant el 4,7% nacional.

Taula 63. Motius de les altes en acolliment residencial. Illes Balears, 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030

Centres residencials		**Illes Balears**
Total	Absoluts	166
	Taxa	78,3
Tuteles ex lege	Absoluts	65
	Taxa	30,7
Guarda voluntària	Absoluts	42
	Taxa	19,8
Guarda judicial	Absoluts	0
	Taxa	0
Guarda provisional	Absoluts	47
	Taxa	22,2
Altres causes	Absoluts	12
	Taxa	5,7

[227] Font: IMAS. Memòria 2020.

Pel que fa als motius de les baixes als centres residencials per a menors de 18 anys, la causa principal és el fet de complir 18 anys i representa a les illes un percentatge del 45,6% dels casos, més alt que en la mitjana nacional, on són el 32,6%. Al costat d'això, a les Illes Balears hi ha un major percentatge de baixes per reintegració i pel pas a l'acolliment familiar.

Taula 64. Motius de les baixes en acolliment residencial. Illes Balears i total nacional, 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030

	Illes Balears	**%**	**Total nacional**	**%**
Reintegració	40	25,3	1.326	11,0
Majoria d'edat	72	45,6	3.929	32,6
Pas a acolliment familiar	20	12,7	722	6,0
Altres causes	26	16,5	6.079	50,4
Total	158	100,0	12.066	100,0

Aquestes són algunes dades del perfil dels acolliments residencials que s'atenien el 2020 a les Illes Balears:

- En sis de cada deu casos (59,9%) es va tractar d'infants o adolescents, un percentatge menor que en la mitjana nacional (66,6%).
- En el 7,45% dels casos era una persona amb discapacitat (mitjana nacional: 6,1%).
- La majoria (65,4%) era de nacionalitat espanyola (mitjana nacional: 54,4%).
- Per grups d'edat, com en el total nacional, la majoria (64,4%) tenia entre 15 i 17 anys (mitjana nacional: 56,4%). En termes absoluts, el següent grup és d'11 a 14 anys, que representa el 23,6% a les Illes Balears i el 25,4% en l'àmbit nacional.

Recursos principals

Les dades del Ministeri registren que, el 2020, a les Illes Balears hi havia 313 places en centres residencials i que, de fet, hi havia 416 acolliments residencials, la qual cosa suposa un major nombre d'acolliments que de places, una casuística que va compartir amb Catalunya, Galícia, Ceuta i Melilla. Les dades d'aquestes comunitats i la utilització de pràcticament totes les places a la resta van donar lloc al fet que, a tot Espanya, el nombre de places (16.755) fos menor que el nombre d'acolliments residencials (16.991).

Els centres d'acolliment residencial de persones menors de 18 anys a Illes Balears poden ser[228]:

- Centres de primera acollida: centres de caràcter integral que proporcionen atenció immediata i transitòria davant una possible situació de desprotecció que requereixi la sortida urgent del medi familiar, amb la necessitat d'un diagnòstic que orienti les mesures a adoptar per l'entitat pública competent en protecció de menors.
- Centres d'acollida per a persones menors de 18 anys estrangeres no acompanyades: destinats a acollir infants i adolescents que presentin desprotecció i requereixin un recurs residencial específic per

[228] Tipologia presa de l'Informe de la comissió d'experts en relació amb els casos d'abús i explotació sexual en l'àmbit de les persones menors d'edat amb mesura jurídica de protecció de Mallorca (2020)

augmentar les seves possibilitats d'inserció. A aquestes persones els és aplicable la normativa específica sobre estrangeria, especialment en les actuacions administratives per dur a terme i regularitzar la seva estada.

- Centres d'acolliment residencial: per a l'acolliment de persones menors de 18 anys en situació de guarda o tutela amb necessitats residencials a curt, mitjà i llarg termini. Són residències, pisos, habitatges i llars en funció de l'edat i les característiques de les persones usuàries.

- Centres residencials d'acció educativa especial: tenen com a finalitat l'atenció integral especialitzada d 'infants i adolescents amb una mesura de protecció de guarda o tutela. Entre aquests:

  • Persones menors de 18 anys que per disfuncions emocionals o conductuals o problemes d'addicció no es poden adaptar a altres centres residencials ordinaris i necessiten una alta intensitat educativa reforçada per recursos humans.

  • Persones menors de 18 anys que presenten discapacitats psíquiques, físiques o sensorials.

- Centres de protecció específics per a persones menors de 18 anys amb problemes de conducta: atenen persones menors de 18 anys en situació de guarda o tutela de l'entitat pública, diagnosticades amb problemes de conducta, que presentin conductes disruptives o disocials recurrents, transgressores de les normes socials i dels drets de tercers, quan a més està justificat per les seves necessitats de protecció i determinat per una valoració psicosocial especialitzada. En aquests centres es pot preveure la utilització de mesures de seguretat i de restricció de llibertat o drets fonamentals.

Els recursos que hi ha a cada illa són diferents quant a quantitat i especificitat:

- Depenent de l'IMAS del **Consell de Mallorca**, els centres residencials de menors poden ser de titularitat pública o privada i són gestionats per Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS). Actualment, el Servei de Menors i Família disposa de 25 centres a Mallorca. S'hi inclouen els serveis residencials bàsics, de primera acollida i urgència, l'atenció a menors amb discapacitat greu, l'acolliment residencial per a la preparació per a la vida independent, l'acolliment residencial per a adolescents i joves embarassades o amb càrregues familiars i l'acolliment a infants i adolescents estrangers no acompanyats.

- El **Consell de Menorca** té una Direcció Insular d'Atenció Social que, a través del Servei Insular de Família, desenvolupa les competències en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors. Disposa a Maó del Centre d'Atenció a la Infància i a la Família, per a la protecció d'infants i adolescents en situació de risc o desemparament. Dona el servei de centre de dia, unitat de primera acollida i acolliment residencial. (Reglament del Centre d'Atenció a la Infància i a la família, BOIB, núm. 18, del 8 de febrer de 2003).

- El **Consell d'Eivissa** desenvolupa les seves competències en protecció de menors, adopcions i acolliments familiars amb un servei específic inclòs en el Departament de Benestar Social i Recursos Humans. Per a les funcions de guarda, compta amb dos centres d'acolliment residencial a l'Illa:

  • El centre de titularitat pròpia Pare Morey a Sa Coma, per a adolescents de 12 a 17 anys amb mesura jurídica de protecció en procés de diagnòstic o programa de protecció.

  • El centre Llar Mare del Remei a Santa Eulària des Riu, per a infants de 0 a 11 anys amb mesura jurídica de protecció en procés de diagnòstic o programa de protecció. Té una capacitat de 15 places. Entre

els seus serveis hi ha el Servei de Protecció de menors, adopcions i acolliments familiars.

- Al Consell de Formentera estan posant en marxa un centre per a menors de 12 anys que estarà enllestit el 2023. El centre tindrà 10 places.

Adopcions

En els indicadors nacionals sobre adopcions es va registrar una baixada de les dades respecte al 2019, en especial de menors de 18 anys amb discapacitat adoptats, segones adopcions, ruptures i menors de 18 anys proposats. A les Illes Balears el 2020 es va registrar l'adopció de 29 persones menors de 18 anys (el 4,5% del total a Espanya), i en cinc casos es va tractar d'adopcions internacionals. No es va produir cap adopció d'infants amb discapacitat i hi va haver 74 nous oferiments (el 5,1% sobre el total). Van quedar 87 famílies pendents d'assignació (el 5,2% del total) i es van fer 11 propostes (el 2,5%). Es van emetre 37 certificats de valoració d'idoneïtat (5% del total espanyol) dels 39 proposats.

Infants i adolescents emigrants no acompanyats[229]

Marc legal

En el cas dels infants i els adolescents que arriben a Espanya no acompanyats, la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi civil i de la Llei d'enjudiciament civil s'ha vist modificada per la **Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència**.

Les principals modificacions referides als menors estrangers no acompanyats són:

- La prohibició explícita de realitzar proves per a determinar l'edat que incloguin despullament o exploració genital. (art. 12.4.)[230]

- Comunicació de la mesura de guarda o tutela respecte a persones menors de 18 anys que hagin arribat soles a Espanya, de les entitats públiques al Ministeri de l'Interior, a l'efecte d'inscripció en el Registre Estatal corresponent. (art. 12.4.)

- Garantia de drets reconeguts per la llei des del moment en què la persona menor d'edat accedeix per primera vegada a un recurs de protecció. Atenció immediata integral i adequada a les seves necessitats evitant la prolongació de les mesures de caràcter provisional i de l'estada en els recursos de primera acollida. (art. 12.5.).

A les Illes Balears, en la Llei 7/2015, de 10 d'abril, per la qual s'estableix el marc regulador dels processos d'autonomia personal de menors que han estat sotmesos a una mesura de protecció o reforma, es menciona l'elaboració d'un pla integral que inclogui les accions i els objectius per fer realitat l'existència d'una xarxa

[229] Al Pacte Balear per la Infància s'estableix com a mesures: fonamentar en la CDN els mecanismes de resposta i protecció d'infants estrangers no acompanyats, refugiats i víctimes de tràfic de persones, de manera que es vetlli sempre pel seu interès superior, respectant els drets que els són inherents en virtut de ser menors de 18 anys; proporcionar mecanismes de resposta i protecció de la infància en contextos migratoris, infants refugiats i víctimes infantils d'explotació, de manera que es vetlli sempre pel seu interès superior.

[230] Un grup d'organitzacions, entre les quals hi ha Fundació Arrels, Plataforma d'Infància, Save the Children, CEAR, Servei Jesuïta a Migrants, Estrangeristes en Xarxa, Noves Vies, Fundació ANAR, Aldeas Infantiles SOS Espanya i Coordinadora Estatal de Plataformes Salesianes han fet arribar al Ministeri de Justícia un document en el qual fan propostes de modificació concretes a l'Avantprojecte de llei pel qual es regula el procediment d'avaluació de l'edat, que actualment es troba en fase d'audiència pública.

de suport eficaç per als joves emigrants no acompanyats inclosos en un programa d'autonomia personal. Actualment és el **II Pla Estratègic d'autonomia personal de les persones extutelades de les Illes Balears** el que dona resposta a la necessitat de donar continuïtat a l'anterior (2021-2025).

A Balears, la Llei 9/2019, indica en l'article 102, Persones menors de 18 anys estrangeres no acompanyades, que:

> 1. Les administracions públiques han de vetllar per les persones menors de 18 anys estrangeres no acompanyades i garantir el compliment dels drets que estableix la llei.
>
> 2. L'entitat pública de protecció ha de prestar el servei de primera acollida amb relació als infants i adolescents immigrats sense referents familiars, d'acord amb el que disposa la legislació vigent.
>
> 3. Quan l'entitat pública assumeixi la tutela d'una persona menor d'edat estrangera no acompanyada que es trobi a la comunitat autònoma de les Illes Balears, un cop acreditada la impossibilitat de retorn al costat de la seva família o al país d'origen, ha d'instar les autoritats competents, amb la màxima celeritat, l'autorització del permís de residència corresponent, per la qual cosa ha d'emetre el corresponent certificat de tutela i gestionar l'obtenció de la resta de documentació acreditativa de la seva situació, segons el que disposa la normativa vigent en matèria d'estrangeria i immigració.
>
> 4. Respecte de les persones menors tutelades o guardades per l'entitat pública competent, el reconeixement de la condició d'assegurades amb relació a l'assistència sanitària s'ha de dur a terme d'ofici, amb la presentació prèvia del certificat de tutela o guarda expedit per l'entitat pública, durant el període de durada d'aquesta tutela o guarda.

A més, l'article 6.3. indica que «Les administracions públiques, mitjançant serveis i programes d'acolliment, han de fomentar la integració social de les persones menors d'edat immigrades».

Situació general dels infants i adolescents estrangers no acompanyats o sol·licitants de protecció internacional

Els infants i adolescents emigrants no acompanyats (NNAMNA) presenten un cas d'especial vulnerabilitat perquè presenten riscos particulars d'explotació sexual o econòmica, abusos, abandonaments, violència o cures inadequats que trenquen els seus drets.

Les dades de la memòria 2021 de la Fiscalia General de l'Estat, amb dades del 2020, reflecteixen que la Comissaria General d'Estrangeria i Fronteres va registrar 3.857 infants i adolescents arribats a Espanya en pastera o embarcacions similars i, d'aquests, 3.307 van arribar no acompanyats. Aquestes xifres són superiors a les registrades el 2019 (3.382 i 2.873, respectivament). No hi ha dades quantitatives sobre infants i adolescents que van poder entrar a través de Ceuta i Melilla superant la frontera d'Algesires ocults en vehicles de motor o que van entrar-hi per via aèria.

En el Registre de menors estrangers no acompanyats del Ministeri de l'Interior, a data de 31 de desembre 2020, figuraven inscrits 9.030 menors sota la tutela o acolliment dels serveis de protecció. Aquest nombre ha anat creixent des del 2016 quan la xifra registrada era de 3.997. El 2018 va arribar a augmentar fins a 13.795 i el 2019 i el 2020 es va reduir.

Dels 9.030 menors registrats el 2020, el 90,4% (8.161) són nins o homes adolescents i el 9,6% (869) nines o dones adolescents. La majoria provenen del Magreb, en concret del Marroc (5.459=60,45%) i d'Algèria (710=7,86%). La resta procedeixen de l'Àfrica subsahariana: de Mali (688 = 7,61 %), de Guinea Bissau (506 = 5,60 %), de Costa d'Ivori (347 = 3,84 %), i de Gàmbia (239 = 2,64 %).

Andalusia és la comunitat autònoma que més nombre d'infants i adolescents i va acollir el 2020 (2.507, el

27,76% del total). **En el cas d'Illes Balears el nombre registrat és de 86 (3 dones i 83 homes), un 0,95% del total**[231] encara que en el II Pla estratègic d'autonomia personal de les persones joves extutelades de les Illes Balears la xifra recollida per a 2020 és de 88 i, d'aquests, 71 hauria arribat a Mallorca, 15 a Formentera i 2 a Eivissa. L'evolució del nombre de persones menors emigrants no acompanyades entre el 2018 i el 2020 és: 73 el 2018, 110 el 2019 i 88 el 2020. Formentera va ser destinació de 12 persones el 2019 si bé el 2018 no en va rebre cap.

És important la constatació que realitza la Delegació del Fiscal de Menors a les Illes Balears en la seva Memòria 2020:

> Es torna a constatar de nou aquest any després de converses amb representants d'algunes de les associacions o ONG relacionades amb la matèria, que si bé és constant el coneixement de situacions de les persones a les quals assisteixen de poder estar sent víctimes de delictes d'odi, aquestes no s'atreveixen a denunciar, o no compten amb prou suport, o, fins i tot, demanen a les mateixes associacions que no ho facin, trobant-se aquestes en la tessitura de comunicar o no aquestes situacions davant el temor que, si ho fan, els usuaris deixin d'acudir a rebre l'ajuda o assistència imprescindible per a alguns d'ells.

Recursos principals

A més dels recursos assenyalats en apartats anteriors, en relació específicament amb els infants i adolescents estrangers no acompanyats els consells insulars ofereixen diferents recursos:

- El Consell de Mallorca des de l'IMAS té un programa d'acollida i d'atenció a joves menors de 18 anys estrangers sense família ni adults de referència. Ofereix acolliment residencial i valoració, proposta d'intervenció i seguiment de les situacions de desemparament de joves estrangers sense família.
- El Consell de Menorca utilitza el seu centre de protecció de persones menors d'edat.
- El Consell d'Eivissa atén infants i adolescents estrangers no acompanyats en un annex del centre Pare Morey i han concertat amb una entitat del tercer sector l'atenció a aquests infants i adolescents.
- El Consell de Formentera ha concertat places amb una entitat del tercer sector.

Persones menors de 18 anys en conflicte amb la Llei

Marc legal

La **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** dedica el títol V a la regulació de les actuacions amb persones menors d'edat infractores en el marc de la legislació bàsica de l'Estat en la matèria. Com explica en la introducció, en el capítol I fixa les disposicions generals (al Govern de les Illes Balears li correspon la creació, direcció, organització, gestió, inspecció i control dels serveis, institucions i programes precisos per a l'adequada execució de les mesures adoptades pels jutjats de menors -art. 198-) i els criteris d'actuació als quals s'ha d'ajustar l'actuació socioeducativa amb les persones menors d'edat per procurar el seu desenvolupament integral i inserció familiar i social, tenint en compte la **Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors**, i la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor de modificació parcial del Codi civil i de la Llei d'enjudiciament civil, així com la Convenció sobre els drets de l'infant, de 20 de novembre de 1989, i totes les normes sobre protecció

[231] L'Anuari Estadístic del Ministeri de l'Interior per al 2020 recull que, a les Illes Balears, hi ha 1.617 sol·licituds de protecció internacional presentades (798 d'homes i 819 de dones). Les dades nacionals són: 88.631 sol·licituds (47.019 d'homes i 41.612 de dones).

de la infància i l'adolescència contingudes en l'ordenament jurídic vigent, excepte les que es vegin afectades per la mesura imposada i pel contingut de la resolució judicial (art. 199. b).

El capítol II és nou respecte a la legislació anterior i fa referència a les actuacions de protecció en els supòsits d'aplicació de la legislació reguladora de la responsabilitat penal de les persones menors d'edat, tant de menys de catorze anys que cometen infraccions penals, com de més de catorze anys.

En el capítol III es nomenen els principis generals i les actuacions en matèria de prevenció i reinserció, i es disposa l'obligació d'establir programes, actuacions i intervencions per a prevenir i reinserir persones menors d'edat en risc de conflicte social. S'estableix així mateix que el Govern de les Illes Balears ha de fomentar les diferents alternatives per a la resolució de conflictes en l'àmbit prejudicial, per al que disposa de la col·laboració de les administracions, especialment de les corporacions locals.

Per a això, i sense perjudici de les competències dels equips tècnics de la Fiscalia de Menors, el Govern de les Illes Balears pot posar a disposició del Ministeri Fiscal i dels jutjats de menors, si s'escau, els programes necessaris per realitzar les funcions de mediació, conciliació i reparació extrajudicial (art. 207).

En el capítol IV es regulen les modalitats d'execució de les mesures judicials, distingint, en el marc de la legislació bàsica de l'Estat, les que suposen privació de llibertat i les que no, i assenyala que l'execució de les mesures es pot completar, en interès de la persona menor d'edat, amb el desenvolupament d'actuacions d'intervenció en el medi familiar dirigides a assegurar la seva integració, així com amb altres activitats o recursos complementaris (art. 209.3).

En els capítols V i VI es refereix als centres socioeducatius per al compliment de mesures privatives de llibertat, que estaran orientats a afavorir la integració social i familiar de la persona menor d'edat infractora, potenciant les activitats que permetin la seva participació social activa (art. 217.1.), a més dels drets i deures de les persones menors d'edat infractores internades i el règim disciplinari.

En el darrer capítol es disposen les actuacions posteriors a l'execució de les mesures d'orientació o suport, tutela o inserció sociolaboral que ha de dur a terme el Govern per facilitar la reinserció d'aquestes persones menors d'edat infractores.

Situació

Observant les dades de persones menors de 18 anys en conflicte amb la llei, comprovam que es tracta sobretot d'homes (84,4% en l'àmbit nacional i 89% a Illes Balears) i que el nombre registra un descens respecte a 2019 (-13,7% en l'àmbit nacional i -10,5% a Illes Balears). El nombre de dones, tot i ser només un 11% de les persones detingudes i investigades a Illes Balears, es redueix en un 36,7% respecte al 2019, bastant per sobre de la mitjana nacional. De tota manera, la tendència a les Illes Balears és similar a la nacional: el percentatge de persones menors de 18 anys detingudes i investigades està al voltant del 4% de les detencions i investigacions i el 2020 s'ha produït un descens respecte al 2019 del 14,4%, en línia amb la mitjana.

Taula 65. Infraccions penals, detencions i investigats, i victimitzacions. Dades generals i dades de persones menors de 18 anys. Illes Balears i total nacional, 2020

	Illes Balears	**% Variació respecte a 2019**	**Total nacional**	**% Variació respecte a 2019**
Dades generals				
Fets coneguts	59.750	-23,1	1.766.779	-19,7
Fets esclarits	22.440	-11,1	616.665	-12,2
Detencions i investigats total	12.922	-15,6	415.060	0,8
Detencions i investigats estrangers	4.677	-30,9	95.752	-11,1
% detencions i investigats estrangers sobre el total	36,2		23,1	
Detencions i persones investigades menors de 18 anys				
Homes	502	-10,5	14.273	-13,7
Dones	62	-36,7	2.637	-23,6
De 0 a 13 anys	488	-7,6		
De 14 a 17				
Total	564	-14,4	16.910	-15,4
% menors respecte al total	4,4		4,1	

Una dada proporcionada a la Memòria per al 2021 de la Fiscalia General de l'Estat és que, des del 2013, s'ha produït un ascens de menors enjudiciats per delictes de violència de gènere, si bé el 2020 el descens deixa les xifres a nivells del 2018, fet que la Fiscalia adjudica a l'efecte de la pandèmia de COVID. El 2013 el nombre de menors de 18 anys enjudiciats per aquest delicte era 151, el 2019, 312 i el 2020, 256. La Fiscalia conclou que «més que d'una reducció de la violència entre menors, hem de parlar d'un increment de la xifra negra, remetent-nos a les consideracions ja realitzades en analitzar la incidència en general de la pandèmia en la violència sobre la dona.»

La Memòria 2020 de la Delegació de la Fiscalia de Menors a Illes Balears[232] assenyala que, malgrat la menor delinqüència com a conseqüència de la pandèmia, han augmentat «els supòsits en què la terminació dels procediments penals requereix com a solució la vista oral i sentència sobre que aquells que ho fan amb recursos legals extrajudicials. Això està directament relacionat amb la major virulència dels fets delictius i que és inèrcia d'anys anteriors que, per desgràcia, es ve consolidant en l'actualitat.»

Els delictes d'especial gravetat van ser de lesions en general, homicidi i respecte a certes agressions sexuals, algunes de caràcter grupal. També repunten els delictes informàtics o a través de mitjans telemàtics i internet,

[232] <https://www.fiscal.es/search?p_p_id=com_liferay_portal_search_web_search_results_portlet_SearchResultsPortlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_com_liferay_portal_search_web_search_results_portlet_SearchResultsPortlet_mvcPath=%2Fview_content.jsp&_com_liferay_portal_search_web_search_results_portlet_SearchResultsPortlet_assetEntryId=949649&_com_liferay_portal_search_web_search_results_portlet_SearchResultsPortlet_type=document&p_l_back_url=%2Fsearch%3Fq%3Dviolencia%2Bfilio%2Bparental%2BBaleares%26category%3D36810>

durant el període de pandèmia. Destaca que des del 2016 s'han registrat i gestionat des de la Fiscalia de Menors desenes d'assumptes relacionats amb suposada corrupció o explotació de menors, incloent-hi diligències informàtiques, diligències preliminars o expedients de reforma.

En la informació proporcionada pel Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030[233] en relació amb delictes de menors, les mesures notificades el 2020 a Balears van ser 851 i les executades, 1.816. Les taxes per 100.000 persones entre 14 i 21 anys van ser 994,4 i 2.122,1, respectivament, que són taxes altes —en especial la de mesures executades— en comparació amb la mitjana nacional: 608,7 i 869,4.

Respecte de les mesures notificades, la majoria (477, 56,05%) van ser de llibertat vigilada, seguides per l'internament en qualsevol règim (119, 13,4%) i la realització de tasques socioeducatives (106, 12,5%).

En les mesures executades també la major part (1.104, 60,8%) van ser de llibertat vigilada i, en segon lloc, les d'internament (265, 14,6%), si bé cal matisar que, en 179 casos, gairebé set de cada deu, l'internament era en règim semiobert[234].

Observant les mesures executades, només el 20,7% (376) es refereixen a casos de menors de 18 anys. En les mesures notificades el percentatge de menors de 18 anys és més alt, 48,4% i d'aquests, la major part es refereixen a adolescents de 16 i 17 anys. En aquest sentit, les taxes de mesures notificades o executades a menors de 18 anys per cada 100.000 persones entre 14 i 21 anys a les Illes Balears estan en la mitjana o són inferiors, en especial la taxa de mesures executades a menors amb 14 i 15 anys.

Taula 66. Mesures art. 7 (LRPM). Illes Balears i total nacional, 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030

		Illes Balears	Total nacional
Mesures notificades	14 – 15 anys	68	2.508
	Taxa	79,5	73,1
	16 – 17 anys	344	9.877
	Taxa	402,0	287,9
	<18 anys	439	8.498
	Taxa	513,0	247,7
Mesures executades	14 – 15 anys	35	3.552
	Taxa	40,9	103,5
	16 – 17 anys	341	13.173
	Taxa	398,5	384
	<18 anys	1.440	13.102
	Taxa	1.682,7	381,9

[233] SECRETARIA D'ESTAT DE SERVEIS SOCIALS. DIRECCIÓ GENERAL DE DRETS DE LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA. OBSERVATORI DE LA INFÀNCIA. Butlletí de dades estadístiques de mesures imposades a persones menors d'edat en conflicte amb la Llei. Butlletí núm. 20. Dades 2020.

[234] A Balears, l'informe de l'OBIA 2020 recull que: «en relació amb àmbit de la justícia juvenil, sobre mesures judicials en aplicació de l'article 7 de la Llei 5/2000, de 12 de gener, tenim que en aquest apartat, continuem entre les primeres comunitats quant al nombre de mesures executades i notificades, tant d'internament en règim tancat, semiobert, obert com terapèutic, i en algunes som la primera, en concret en la mesura de prohibició d'aproximació de la víctima i en mesures executades per menors dones (Observatori Estatal d'Infància. Ministeri de Serveis Socials, 2020). Ens falta però una anàlisi més acurada de les reincidències. També trobem que hi ha una insuficiència de programes alternatius a l'internament que ajudin els joves a allunyar-se del camí de la comissió de delictes i dels comportaments delinqüencials d'una manera efectiva. Continuem observant, a les contínues visites de l'OBIA als centres de justícia juvenil, la presència d'un nombre significatiu de joves que provenen del Sistema de Protecció, la qual cosa reflecteix com aquest sistema, el sistema educatiu, el comunitari i la família no han aconseguit que aquests joves puguin tenir un itinerari vital cap a l'èxit escolar i social i trobin alternatives d'oci i lleure saludable que previnguin les conductes asocials.»

Principals recursos

La Delegació de la Secció de menors de la Fiscalia té funcions en tota la comunitat autònoma. L'àrea de protecció de menors, incloses les actuacions judicials, a les illes d'Eivissa, Formentera i Menorca correspon a la Fiscalia d'Àrea i a la secció territorial corresponent, on els consells insulars són les entitats públiques autònomes competents en matèria de protecció de menors. De la mateixa manera, les seccions territorials de Manacor i Inca tramiten i gestionen les actuacions judicials de protecció dels seus àmbits respectius, sens perjudici de la coordinació des de la Delegació.

En la Memòria 2020 de la Fiscalia es fa referència a l'existència de sales amigables per facilitar les declaracions de les víctimes menors de 18 anys i les proves anticipades en òrgans judicials, evitant així dobles victimitzacions. No obstant això, no hi ha una sala d'aquestes característiques en la Secció de menors de la Fiscalia per a la fase d'instrucció, tot i que en aquell moment s'estava posant en marxa un sistema propi de videoconferència. La Delegació assenyala que «continua sent necessari un espai per al tracte adequat amb les víctimes i perjudicats i una habilitació d'espai, prèvia implementació d'aquests recursos com a necessaris, per als serveis de peritatges comuns i forenses en matèria de menors».

Hi ha grups especialitzats de la Policia Nacional (UFAM) i de la Guàrdia Civil (GRUME/EMUME). La Memòria de la Fiscalia de Menors indica que a Balears no consta subscrit en cap municipi el Conveni marc de 2007 entre el Ministeri de l'Interior i la Federació Espanyola de Municipis i Províncies per habilitar policies locals amb competències per acomplir funcions de Policia Judicial, llevat d'alguns aspectes de coordinació entre la Policia Nacional i la Policia Local en matèria de seguretat ciutadana i viària al setembre de 2012.

En el Govern de les Illes Balears, el Servei de Menors de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies, dependent de la Conselleria d'Afers Socials i Esports, assumeix la responsabilitat com a entitat pública d'executar les mesures que s'imposin a les persones menors de 18 anys als jutjats de menors. Aquestes mesures es poden realitzar en un mitjà institucional per al cas d'internaments o en medi obert dins del mateix nucli social i familiar de la persona menor d' edat.

Segons el diagnòstic del III Pla de Serveis Socials de les Illes Balears, des de 2014 el nombre de mesures fermes notificades presenta una tendència a la baixa i l'any 2020 se'n van notificar un 31,8% menys que el 2014. Les mesures més freqüents i que han augmentat amb el temps són les alternatives a l'internament, que el 2020 van representar el 85,4%. L'equip d'educadors de medi obert de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies és l'encarregat d'executar directament aquest tipus de mesures judicials.

Un programa específic és el **Programa «Atura't»,** posat en marxa des de l'any 2007 per la Direcció General de Família i Menors del Govern de les Illes Balears. És un programa especialitzat en l'avaluació i la intervenció amb adolescents (14-18)[235] que han comès una agressió sexual. Disposa d'un equip multidisciplinari de professionals de la psicologia, l'educació social i el treball social. Aquest programa emfatitza de manera especial l'avaluació dels casos, i tracta de mantenir la màxima objectivitat en aquest procés assignant professionals diferents a la fase d'avaluació i a la d'intervenció. Per a l'avaluació, l'equip tècnic del programa recapta el més exhaustivament possible tota la informació pertinent de fonts externes (institucions educatives, serveis socials, Fiscalia de Menors, serveis de salut, etc.) així com de l'adolescent i del seu entorn més proper (familiars, tutors, etc.). L'objectiu del tractament és el reforç d'habilitats i actituds apropiades que permetin als joves desenvolupar un enfocament saludable de la sexualitat i un estil de vida satisfactori, incompatible amb la reincidència.

[235] Actualment, a través d'un conveni amb l'IMAS, s'ofereix a menors de 14 anys.

Al mateix temps que creix la proporció de mesures en medi obert, es redueixen les mesures judicials d'internament, que el 2020 representen el 14,6%.

Les dades del Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 per a 2020 registren a les Illes Balears de 86 **places en centres**, amb una taxa de 100,5 per 100.000 persones d'entre 14 i 21 anys, que és superior a la registrada en l'àmbit nacional (87,4).

Els centres de justícia juvenil que hi ha a 31 de desembre de 2022 són[236]:

- Centre Socioeducatiu Es Pinaret, amb 80 places (48 places al recinte Es Pinaret i 32 places al recinte 4 Pins) que recullen principalment mesures cautelars de qualsevol règim privatiu de llibertat i mesures fermes (internament en règim tancat, en règim semiobert, en règim obert, internament terapèutic).
- Centre Socioeducatiu Es Fusteret, amb capacitat real per a 15 internes, amb possibilitat d'ampliació a 17 i exclusivament per a gènere femení.
- Centre Socioeducatiu Es Mussol, amb 15 places mixtes, amb possibilitat d'ampliació a 17.
- Centre Es Pil·larí, amb 8 places (centre per a convivències amb grup educatiu).
- Llar de Convivència per a l'execució de mesures de medi obert, amb 100 places.
- Hi ha també 3 places conveniades amb Projecte Jove (dins de Projecte Home) per a compliment de certes mesures terapèutiques relacionades amb addiccions.

Transició a la vida adulta i emancipació de les persones joves extutelades

Tot i que en aquest tema s'excedeix de l'edat de la infància i l'adolescència, ja que afecta persones amb més de 18 anys, cal considerar-ho en la mesura que dona continuïtat al treball realitzat quan acaba la guarda o la tutela de l'Administració. La Direcció General d'Infància, Joventut i Família de la Conselleria d'Afers Socials i Esports té les competències en matèria de les persones joves extutelades. La finalitat dels programes d'emancipació és potenciar el procés d'autonomia personal de les persones entre 18 i 25 anys amb les quals s'ha exercit alguna mesura administrativa de protecció o mesura judicial.

Com que hi ha un percentatge significatiu de persones tutelades d'origen estranger, un aspecte important en aquest àmbit - ja assenyalat en apartats anteriors[237]- són els canvis positius en la Llei d'estrangeria juntament amb l'enduriment de la normativa per aconseguir i renovar els permisos de residència.

El **II Pla Estratègic d'autonomia personal de les persones joves extutelades de les Illes Balears (2021-2025)** està adreçat a les persones joves que han estat objecte d'una mesura de protecció o una mesura de justícia juvenil, que no poden retornar amb la seva família nuclear i que han d'assumir un procés d'autonomia personal. Per a l'objecte d'aquest diagnòstic, els principals recursos públics existents poden consultar-se en el web de la Conselleria d'Afers Socials i Esports. La Xarxa d'emancipació té les prestacions següents: renda d'emancipació, Servei d'acompanyament i Servei d'habitatge.[238]

[236] Font: Memòria de la DGIJF 2022.

[237] Apartat «infància i adolescència d'origen migrant» dins del dret a no viure en la pobresa i que es trenqui el cicle dels desavantatges.

[238] <http://www.caib.es/sites/rendaemancipacio/es/plan_estratagico/>

A 31 de desembre de 2022 el nombre de serveis facilitats va ser el següent:[239]

- Renda d'emancipació: 395
- Servei d' acompanyament: 208
- Servei d' habitatge: 196

[239] En termes absoluts, perquè una persona pot haver rebut diversos serveis. Font: Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies.

2.8. DRETS EN L'ENTORN DIGITAL

Marc legal

En l'Observació general núm. 25 (2021) relativa als drets dels infants en relació amb l'entorn digital, de la Convenció sobre els Drets de l'Infant, del 2 de març de 2021, el Comitè explica la forma en què els Estats part han d'aplicar la Convenció en relació amb l'entorn digital i ofereix orientació sobre les mesures legislatives, normatives i d'altra índole pertinents destinades a garantir el ple compliment de les obligacions contretes en virtut de la Convenció i els seus protocols facultatius, tenint en compte les oportunitats, els riscos i els desafiaments que plantegen la promoció, el respecte, la protecció i l'exercici efectiu de tots els drets dels infants en l'entorn digital.

Sense tenir caràcter normatiu, la **Carta de Drets Digitals d'Espanya**[240] ofereix un marc de referència per garantir els drets de la ciutadania en la nova realitat digital i té com a objectiu reconèixer els reptes que planteja l'adaptació dels drets a l'entorn virtual i digital. Té la seva base en els notables avenços ja realitzats a Espanya per al reconeixement dels drets digitals, entre els quals cal destacar el títol X de la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals i el Reial decret llei 28/2020, de 22 de setembre, de treball a distància. El desenvolupament d'aquesta Carta contribuirà a reduir les bretxes digitals que s'han ampliat, en els darrers anys, per motius socioeconòmics, de gènere, generacionals o territorials. En concret, la implementació del dret d'accés a Internet de qualitat i assequible en tot el territori nacional, així com a la formació, capacitació i desenvolupament d'habilitats digitals en tots els sectors de la població, especialment entre els col·lectius més vulnerables, seran clau per lluitar contra les bretxes digitals i permetre l'articulació territorial del país.

El text recull un conjunt de principis i drets per guiar futurs projectes normatius i el desenvolupament de les polítiques públiques de manera que es garanteixi la protecció dels drets individuals i col·lectius en els nous escenaris digitals. Fixa, per tant, els principis sobre els quals s'ha d'assentar la salvaguarda dels drets fonamentals en l'escenari digital.

L'objectiu de la Carta és descriptiu, prospectiu i assertiu. És descriptiu dels contextos i escenaris digitals que donen lloc a nous conflictes i situacions que s'han de resoldre; prospectiu en anticipar futurs escenaris que poden ja predir-se; i assertiu perquè revalida i legitima els principis, tècniques i polítiques que s'haurien d'aplicar en els entorns i espais digitals presents i futurs.

Així mateix, la Carta de Drets Digitals pretén reforçar els drets de la ciutadania, generar certesa a la societat en la nova realitat digital i augmentar la confiança de les persones davant els canvis i disrupcions que porten amb si les noves tecnologies.

Per a la infància i l'adolescència, és important el desenvolupament específic dels apartats: VIII, Dret a la igualtat i a la no discriminació en l'entorn digital; IX, Dret d'accés a Internet; X, Protecció de les persones menors de 18 anys en l'entorn digital; XI, Accessibilitat universal en l'entorn digital; XII, Bretxes d'accés a l'entorn digital; i XVII, Dret a l'educació digital.

En l'apartat X, relatiu a la Protecció de les persones menors de 18 anys en l'entorn digital, entre altres qüestions,

[240] Realitzada en el marc de l'Estratègia Espanya Digital 2025, del Ministeri d'Assumptes Econòmics i Transformació Digital, liderada per la Secretaria d'Estat de Digitalització i Intel·ligència Artificial. Amb una elaboració de caràcter participatiu, s'ha comptat amb un grup d'experts creat ad hoc i amb la participació de la ciutadania a través de dues consultes públiques.

s'assenyala la necessària implicació de «les persones progenitores, tutores, curadores, representants legals o persones que prestin suport per a l'exercici de la capacitat jurídica» i «dels centres educatius, les Administracions i qualssevol persones físiques o jurídiques que desenvolupin activitats en entorns digitals en les quals participin persones menors de 18 anys» perquè vetllin perquè infants i adolescents facin un ús equilibrat i responsable dels entorns digitals per tal de garantir el desenvolupament adequat de la seva personalitat i de preservar la seva dignitat i drets fonamentals.

A les Illes Balears, la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** recull en el capítol XII, Internet i noves tecnologies, l'article 60, Informació digital:

- Les persones menors d'edat tenen dret a l'ús d'Internet i de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) d'una manera adequada al seu desenvolupament.

- Els pares i mares o les persones que tinguin atribuïda la tutela o la guarda de les persones menors d'edat, els responsables de l'educació i els poders públics en l'àmbit de llurs competències han de vetllar perquè els infants i adolescents facin un bon ús d'Internet i de les TIC d'acord amb els principis constitucionals i els drets que recull aquesta llei.

- Les administracions públiques de les Illes Balears, en l'àmbit de les seves respectives competències, han de dur a terme les actuacions següents:

- Fomentar la participació i el coneixement de la cultura d'Internet i de les TIC mitjançant rogrames informatius i formatius destinats als pares i mares, les persones que tinguin atribuïda la tutela o la guarda de les persones menors d'edat, els responsables de l'educació i, especialment, els infants i adolescents.
- Fomentar, mitjançant mesures de sensibilització social, l'ús responsable i acurat de la xarxa entre els infants i adolescents.
- Fer prendre consciència a la societat de les possibilitats i els perills de l'ús d' Internet i de les TIC per part dels infants i adolescents.
- Fomentar el col·laboració d'entitats, tant de caràcter públic com privat, en la promoció de la seguretat a la xarxa.
- Estimular eines i recomanacions que ajudin a fomentar l'ús segur i responsable d'Internet i de les TIC.

- En els establiments en què s'ofereixin serveis telemàtics, s'han d'instal·lar els mitjans tècnics de contingut necessaris per limitar l'accés dels infants i adolescents a les pàgines el contingut de les quals resulti perjudicial per al desenvolupament de la seva personalitat.

En el capítol XIII, Dades de caràcter personal, els articles 61, 62 i 63 regulen els drets dels infants i adolescents, el consentiment per al tractament de dades i el propi tractament.

Relació amb la CDN i els ODS

Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant	Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides per al 2030
Article 28. 1. Els Estats part reconeixen el dret de l'infant a l'educació i, per tal que es pugui exercir progressivament i en condicions d'igualtat d'oportunitats aquest dret. Article 3: 2. Els Estats part es comprometen a assegurar a l' infant la protecció i la cura que siguin necessàries per al seu benestar, tenint en compte els drets i deures dels seus pares, tutors o altres persones responsables d'ell davant la llei i, amb aquesta finalitat, prendran totes les mesures legislatives i administratives adequades.	ODS 4. Garantir una educació inclusiva i equitativa de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge permanent per a tothom. Meta 4.3 D'aquí a 2030, assegurar l'accés igualitari de tots els homes i les dones a una formació tècnica, professional i superior de qualitat, inclòs l'ensenyament universitari. Meta 4.4 D'aquí al 2030, augmentar considerablement el nombre de joves i adults que tenen les competències necessàries, en particular tècniques i professionals, per accedir a l'ocupació, el treball decent i l'emprenedoria. Meta 4.5 D'aquí al 2030, eliminar les disparitats de gènere en l'educació i assegurar l'accés igualitari a tots els nivells de l'ensenyament i la formació professional per a les persones vulnerables, incloses les persones amb discapacitat, els pobles indígenes i els infants en situacions de vulnerabilitat. ODS5. Aconseguir la igualtat de gènere i empoderar totes les dones i les nenes. Meta 5.5 Assegurar la participació plena i efectiva de les dones i la igualtat d'oportunitats de lideratge a tots els nivells decisoris en la vida política, econòmica i pública. ODS 16. Promoure societats pacífiques i inclusives per al desenvolupament sostenible, facilitar l'accés a la justícia per a tothom i construir a tots els nivells institucions eficaces i inclusives que reten comptes.

Situació

El focus per a aquest apartat és la consideració que la infància i l'adolescència és usuària de la tecnologia de la comunicació, ja que la informació, l'educació, els contactes socials i l'entreteniment tenen lloc cada vegada en major mesura en l'entorn digital. Així, com a usuaris, se n'han de defensar els drets.

Si el 2015 el 66,7% de la població espanyola utilitzava Internet, el novembre del 2021 ja era el 84,1%, sense

diferència significativa entre homes (85%) i dones (83,2%). Aquesta dada per a la població de 14 a 19 anys és el 97,4%[241].

Tot i que a les Illes Balears el 2021 hi ha un percentatge més gran que a la mitjana nacional de població amb més de 14 anys que llegeix diaris i revistes, que escolta la ràdio o que va al cinema, també és més gran que la mitjana el percentatge de població que fa servir internet (el 2021, el 89,9%). Si el consum mitjà d'internet és de 215 minuts, a l'arxipèlag és de 245 minuts.

Taula 67. Percentatge de penetració dels mitjans en la població major de 14 anys. Illes Balears i total nacional, 2021. Font: Associació per a la investigació dels mitjans de comunicació.

	Illes Balears	Total nacional
Diaris	19,2	13,7
Suplements	3,5	4,6
Revistes	34,1	22,6
Ràdio (audiència acumulada diària)	56,0	54,6
Televisió (audiència acumulada diària)	81,5	83,3
Cine (al menys una vegada última setmana)	3,0	1,6
Internet (ús diari)	89,9	84,3

En l'estudi realitzat per UNICEF el 2021, amb adolescents entre 11 i 18 anys, no hi ha diferències significatives en el repertori d'activitats d'oci en les dades nacionals i en les recollides a les Illes Balears, i predominen aquelles que tenen la tecnologia com a protagonista.

Taula 68. Percentatge de respostes a la pregunta Quines activitats sols realitzar en el teu temps lliure? Illes Balears i total nacional, 2021. Font: UNICEF

	Illes Balears	Total nacional
Mòbil/tauleta/ordinador	96,3	96,3
Música	93,8	93,6
Xarxes Socials	91,1	90,9
Sèries/pel·lícules a internet	88,1	86,3
Amics	83,9	86,2
Esport	78,9	76,0
Passejar	75,5	73,1
Videojocs	66,6	67,7

Malgrat els intents per fomentar un ús equilibrat entre l'ús de les tecnologies -la vida en línia- i les relacions socials -la vida fora de línia- això no és sempre possible i, com s'ha comprovat en apartats anteriors, té conseqüències per a la salut física i psicològica de la infància i l'adolescència i els suposa assumir riscos de diversos tipus. Tanmateix, cal destacar que la tecnologia també crea oportunitats i, per aquesta raó, cal assegurar-ne la igualtat en l'accés i ús segur.

[241] Font: Audiència General de Mitjans. EGM 3a Ola, 2021.

Igualtat d'accés a les TIC

És evident que el món virtual és un espai més de relació per a adolescents i, en especial, a partir dels 11/12 anys. Mitjançant internet ocupen el temps de lleure, fan amistats, estudien, s'informen, etc. Internet s'ha convertit en una eina gairebé imprescindible per a la integració de la infància i l'adolescència i convé esbrinar si també és un espai de potencial exclusió social.

L'estudi d'UNICEF[242] de 2021 proporciona algunes dades sobre la utilització de les tecnologies en l'adolescència:

% de adolescents...	Illes Balears	Mitjana nacional
Amb teléfon móbil amb conexió a Internet	93,4	94,8
Amb connexió vinculada a un contracte	44%	50,5
Amb disposició de dades il·limitades	32,7	27,6
Que es connecta a Internet a diari	90,4	90,8
De 1r i 2n d'ESO que ja fa servir Internet tots els dies	85,4	86,4
Que disposa de connexió wifi a casa	98,3	98%
Que passa més de cinc hores diàries connectat a internet	34,4	31,6
Que passa més de cinc hores diàries connectat a internet en caps de setmana	47,7	49,6
Que està registrat/a almenys en una xarxa social	98,5	98,5
Que està registrat/a en tres o més xarxes socials	84,6	83,5
Que utilitza les xarxes socials per fer amistats	57,0	58,1

Malgrat les possibles conseqüències de l'ús abusiu d'internet, com assenyala l'estratègia europea BIK+ «l'abstinència digital no és una opció per a la infància moderna, ja que la informació, els elements de l'educació formal, els contactes socials i l'entreteniment es produeixen cada vegada en major mesura en l'entorn digital». Es fa necessari, per tant, conèixer quin ús en fa i com afavorir la seva seguretat i competències com a usuaris i usuàries.

Digitalització al servei de l'educació i el joc apropiat

El 90,2% dels adolescents balears (mitjana nacional: 90,1%) utilitza la Xarxa per realitzar tasques escolars i el 86,2% (mitjana nacional: 85,2%) ha tingut classes en línia des de l'inici de la pandèmia COVID19. La valoració de l'experiència no és bona: només el 33,9% la considera bona o molt bona, mentre el 40,6% la valora com a regular i el 25,4% com a dolenta o molt dolenta. Les dades nacionals són una mica millors, però amb poques variacions respecte a la valoració general: el 38,6% la considera bona o molt bona, el 39% regular i el 22,3% o molt malament.

En la valoració realitzada per elements no s'aprecien diferències significatives entre les dades de la mitjana nacional i les de les Illes Balears, però es reflecteixen algunes mancances:

[242] ANDRADE, B.; GUADIX, I.; RIAL, A.; SUÁREZ, F. (2021). Impacte de la tecnologia en l'adolescència. Relacions, riscos i oportunitats. Madrid: UNICEF Espanya.

- En relació amb la igualtat d'oportunitats, un 11,2% del jovent d'11 a 18 anys a les illes no va disposar dels mitjans necessaris a casa i un 12,1% no tenia els coneixements informàtics suficients.

- El 62,4% pensa que no ha après el que era necessari i que no és una bona manera per aprendre. Gairebé sis de cada deu han tingut problemes per fer els exàmens, més de set de cada deu s'han sentit desbordats/des i quatre de cada deu ha tingut problemes per fer els exàmens i considera que els continguts no eren fàcils de seguir. Efectivament, com assenyala UNICEF, «s'aprecia un ampli marge de millora pel que fa a l'educació online, especialment pel que fa a aspectes didàctics i organitzatius».

Gràfic 43. Valoració per elements de l'educació online. Illes Balears i mitjana nacional. 2021. Font: UNICEF.

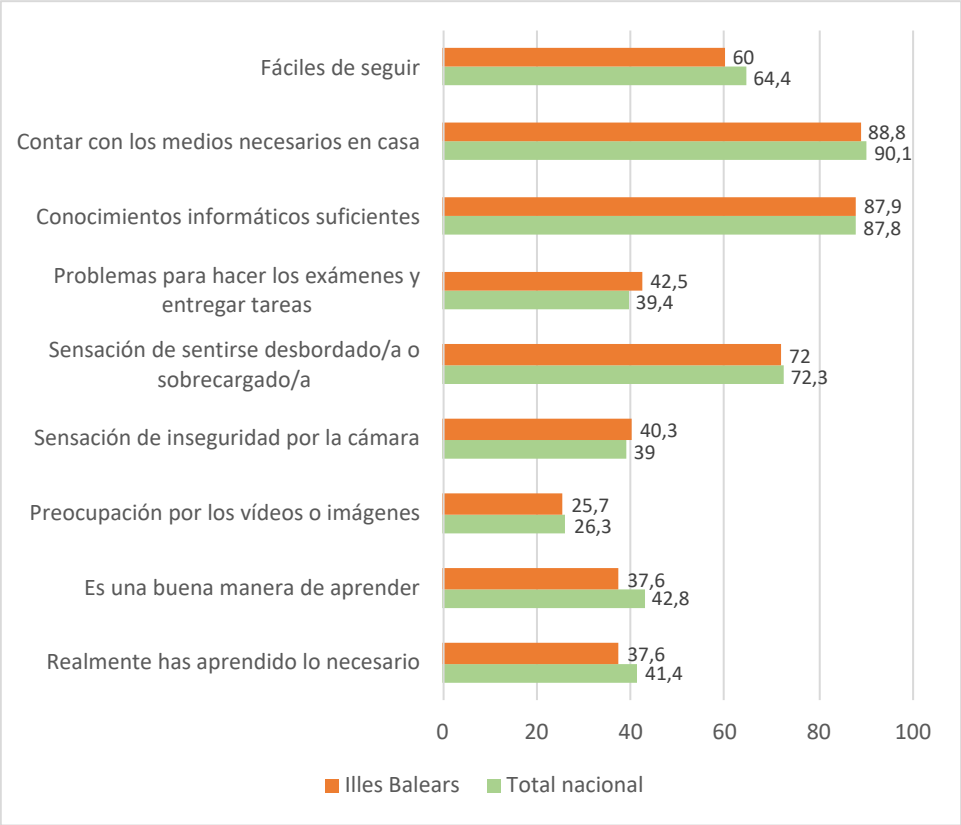

El març de 2021, el CIS va realitzar una enquesta[243] sobre les tendències en la societat digital durant la pandèmia de la COVID19 i els resultats van assenyalar que, en l'àmbit nacional, el 5,5% de les famílies va rebre suport per a disposar d'equipament informàtic o connexió a internet perquè els estudiants realitzassin les tasques educatives. Aquestes famílies van rebre sobretot ajuda del centre escolar (63,5%), però també de l'Administració pública (27,1%). Les ajudes van consistir en entregar una tableta o un ordinador en el 44,4% dels casos o en aconseguir un ordinador cedit o prestat en el 24,8%. Només el 3,7% va rebre una ajuda econòmica i al 8,7% li van fer un descompte especial.
Pel que fa al professorat, és evident que va realitzar un esforç important per adaptar la seva tasca i les dades recollides pel CIS recullen una bona valoració del seu treball. Tanmateix:

- La meitat de les persones entrevistades (50,4%) opina que el professorat no està altament qualificat

[243] 3.014 entrevistes telefòniques realitzades del 8 al 17 de març de 2021. Error mostral: Per a un nivell de confiança del 95,5% (dos sigmes) i P = Q, l'error real és de ±1,8% per al conjunt de la mostra, en el supòsit de mostreig aleatori simple.

per usar mètodes digitals en l'educació, encara que s'hagi adaptat a la situació tot i no haver rebut formació (79,9%).

- La majoria creu que ha tingut moltes dificultats per fer la feina i se sent frustrat (4,2%), tot i que el 21% no ho sap i el 36,1% opina el contrari; i se sent desbordat per la situació (54,1%).

- El 89,2% creu que el professorat hauria de rebre una formació específica i profunda sobre les tècniques pedagògiques de l'educació online.

L'informe del Consell Escolar de l'Estat recull l'opinió dels docents de dos estudis: una enquesta d'UNICEF-Comitè espanyol i una altra del Projecte de recerca i innovació Atlàntida. És rellevant que la coordinació del claustre en els centres durant els primers dies del confinament es considera positiva pel 68,4% del professorat i que el 33% opina que no té una bona formació digital. També més del 80% del professorat considera regulars o nul·les les directrius elaborades per les administracions educatives i menys d'un 25 % considera com a suficients o bons els materials posats a disposició des d'aquestes administracions.

A més de l'ús escolar, com assenyala l'estratègia BIK+ de la Comissió Europea «els jocs digitals apropiats per a cada edat poden donar suport a activitats educatives i participatives constructives a internet, desenvolupar cibercapacitats i competències digitals i aportar altres beneficis socials (per exemple, teràpia i cultura). Les iniciatives impulsades per la indústria exerceixen un paper important per garantir una experiència de joc segura que protegeixi els menors, alhora que promou hàbits de joc saludables. Això també ha d'incloure un enfocament segur des del disseny per al desenvolupament de productes i serveis digitals adreçats als menors».

Capacitació digital bàsica davant les conductes de risc

Internet també és un entorn on, com en la resta dels entorns en els quals desenvolupen la seva vida (social, familiar o institucional), les persones menors de 18 anys poden trobar riscos: «els serveis digitals, des dels mitjans socials fins als jocs interactius, poden exposar els nens a riscos com continguts inadequats, intimidació, captació, abús sexual de menors o radicalització [...] (es detecten continguts) que poden assajar i promoure lesions autoinfligides, suïcidis, violència, incitació a l'odi, assetjament sexual, consum de drogues, reptes en línia arriscats, trastorns de la conducta alimentària i pràctiques dietètiques perilloses». No sembla possible que ni l'Administració ni les famílies puguin controlar totalment l'ús d'internet per part dels infants i adolescents. Cal complementar totes les iniciatives possibles amb la capacitació dels usuaris infantils o adolescents perquè millorin la seva **autoprotecció**[244].

Un dels riscos esmentats es deriva de **conductes de *sexting***[245]. En les dades d'UNICEF per a les Illes Balears, el 10,4% dels adolescents manifesta haver enviat fotos o vídeos personals de caràcter eròtic o sexual (sexting actiu) i el 31,2% manifesta haver-los rebut (sexting passiu). La mitjana nacional en ambdós casos és inferior: 8,0 i 26,8%.

[244] COMISSIÓ EUROPEA. Una dècada digital per als infants i els joves: la nova estratègia europea per a una internet millor per als infants (BIK+) COM (2022) 212 final.

[245] Sexting és una paraula presa de l'anglès que uneix sex (sexe) i texting (enviament de missatges de text via SMS des de telèfons mòbils). Encara que el sentit original es limités a l'enviament de textos, el desenvolupament dels telèfons mòbils ha portat que actualment aquest terme s'apliqui a l'enviament, especialment a través del telèfon mòbil, de fotografies i vídeos amb contingut de cert nivell sexual, presos o gravats pel protagonista. Relacionat amb el sexting es troba l'anomenat sex-càsting. Amb aquest terme s'identifica la gravació de continguts sexuals a través de càmera web i la seva difusió per correu electònic, xarxes socials o qualsevol canal que permetin les noves tecnologies. Font: cIBconviu.

També a les Illes Balears hi ha una proporció més gran de dones adolescents que d'homes adolescents que reben missatges, fotos o vídeos de si mateixes de caràcter eròtic sexual o que són víctimes de xantatges d'alguna manera. I, igualment, hi ha més dones joves que homes joves que envien fotos o vídeos propis de caràcter eròtic sexual, mentre que hi ha una proporció més gran d'homes joves que de dones joves que reben fotos o vídeos de caràcter eròtic sexual d'altres nois o noies del seu entorn.

Gràfic 44. Sexting actiu i passiu. Tram d'edat 11 a 18 anys. Per sexe. Illes Balears, 2021. Font: UNICEF

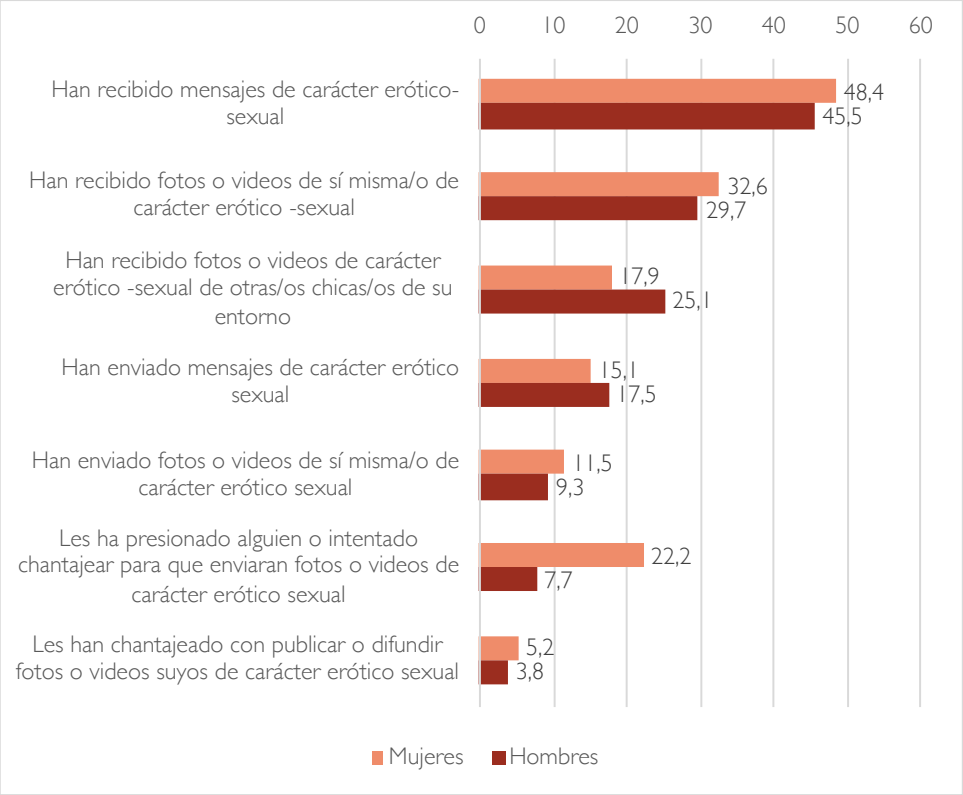

Tots els supòsits s'aguditzen en els dos últims cursos de l'ESO, on les taxes de sexting es dupliquen; per exemple, el 60% manifesta haver rebut missatges de caràcter eròtic-sexual; el 41,9% vídeos de si mateixa/o; i el 19,3% afirma haver rebut pressions o xantatges perquè enviés fotos o vídeos de caràcter eròtic-sexual. L'encreuament per sexe podria confirmar si es manegen les mateixes proporcions de nois i noies en aquesta etapa. Cal assenyalar que tots aquests percentatges són més grans a les Illes Balears que en la mitjana nacional.

Una altra conducta que posa en risc la privacitat i els drets de les persones menors de 18 anys és la **utilització de la dark *web***[246]. A Illes Balears gairebé la meitat (48,4%) dels menors adolescents la coneixen (mitjana nacional, 44,4%) i un percentatge preocupant, del 4,8%, afirma haver-hi accedit (mitjana nacional, 4,7%), en tots dos casos els percentatges són més grans per als homes adolescents que per a les dones adolescents.

Finalment, el 34,2% d'aquest grup d'edat a les Illes Balears tindria un ús problemàtic d'Internet (mitjana nacional, 33%) i, com a la resta d'Espanya, aquest percentatge és més gran per a les noies (37,8%) que per als nois (30,5%) i s'expressa més en els cursos de 3r i 4t de l'ESO (38,5%), tot i que ja en els dos primers cursos és de 3 de cada 10 (30,1%).

[246] La dark web forma part de la internet profunda, la part de la web no indexada pels motors de recerca. Font: Wikipedia

L'estudi posa l'accent en el paper de les famílies, que no sempre és exemplificant en l'ús de les tecnologies[247].

És evident la necessitat d'augmentar i millorar la capacitació digital perquè els infants, des de les edats més primerenques, així com els adolescents i les seves famílies, adquireixin competències i habilitats necessàries per expressar-se en l'entorn digital de manera segura i responsable. Que aprenguin a autoprotegir-se ha de ser un objectiu de qualsevol estratègia.

Marc de planificació

L'abril del 2022 el **Comitè de Ministres del Consell d'Europa** va adoptar a Roma una nova estratègia per al període 2022-2027: Més enllà de l'horitzó: una nova era per als drets de l'infant. Entre les seves estratègies, inclou la denominada **Accés i ús segur de les tecnologies per a tota la infància**. Els canvis urgents que proposa són reduir la bretxa digital en la infància i promoure l'accés universal de forma independentment de la situació social o econòmica; prevenir les addiccions en l'entorn digital i les tecnologies; i enfortir la protecció, identificant i tancant perfils falsos a les xarxes socials i desenvolupant salvaguardes més sòlides per a la infància. En les propostes inclou aspectes innovadors, com convidar les empreses tecnològiques a assumir les seves responsabilitats cap a la infància realitzant estudis d'impacte i garantint la participació infantil en les fases d'avaluació i la concepció dels serveis digitals; o, també, reforçar les capacitats de tots els actors relacionats i promoure els espais segurs que permetin a la infància i a l'adolescència cercar lliurement informació i expressar les seves opinions en línia.

El maig del 2022 es va aprovar la **Comunicació de la Comissió sobre Una dècada digital per als infants i els joves: la nova estratègia europea per a una internet millor per als infants (BIK+),** com a continuació de l'estratègia del 2012. En la Comunicació s'incideix que la pandèmia de la COVID19 ha posat en relleu els beneficis, però també els reptes de la tecnologia (dispositius i xarxes) per a la infància i l'adolescència. Aquesta Comunicació considera la importància de l'acord polític sobre la nova Llei de serveis digitals (DSA), que preveu mesures contra el contingut il·legal i la desinformació en línia i que obligarà totes les plataformes en línia a dissenyar els seus sistemes tenint en compte els drets de les persones que els usin que siguin menors d'edat; estaran obligades a adoptar mesures adequades i proporcionades per garantir la privacitat, la seguretat i la protecció dels infants en els seus serveis i tindran prohibit mostrar als infants anuncis publicitaris basats en l'elaboració de perfils. Així mateix, la Declaració Europea sobre els Drets i Principis Digitals, proposada per la Comissió, reflecteix la necessitat de la protecció i capacitació de la infància i l'adolescència. L'estratègia BIK + actualitzada representa el vessant digital dels drets del menor i reflecteix el principi digital, recentment proposat, de protecció i capacitació de la infància i l'adolescència en l'entorn digital. Té en compte la resolució del Parlament Europeu sobre els drets de l'infant, les Conclusions del Consell sobre l'alfabetització mediàtica i la Recomanació del Consell per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea. El seu objectiu és «complementar i donar suport a l'aplicació pràctica de les mesures existents per protegir els infants en l'entorn digital, desenvolupar les seves capacitats i capacitar-los per gaudir i configurar la seva vida de forma segura a internet.»

Juntament amb aquesta estratègia, la Comissió ha presentat una **nova Proposta de Reglament pel qual s'estableixen normes per prevenir i lluitar contra l'abús sexual dels infants, COM (2022) 209**, que imposa determinades obligacions per als prestadors de serveis d'allotjament de dades o de comunicació interpersonal pel que fa a la detecció, denúncia i retirada d'abusos sexuals de menors en línia.

[247] L' informe recull que només el 31 ,6% de l'alumnat refereix que els seus progenitors li posin normes sobre sobre l'ús de les TRIC, el 25,1% que li limitin les hores d'ús i el 14 ,8% els continguts als quals accedeix. Aproximadament 1 de cada 4 té discussions a casa totes les setmanes per l'ús del mòbil o les TRIC. Paradoxalment, el 37,4% informa que els seus progenitors acostumen a utilitzar el mòbil durant els àpats. El fet que els progenitors estableixin una sèrie de normes amb relació a l'ús de les tecnologies no implica una disminució significativa de l'ús problemàtic d'Internet, però sí d'algunes pràctiques de risc.

A això s'hi suma el **Pla d'Acció d'Educació Digital (2021-2027)**[248] que aborda els reptes de l'educació i la formació, intensificats per la pandèmia de COVID-19, i garanteix una transformació digital sostenible en l'educació mitjançant la creació d'un ecosistema educatiu digital d'alt rendiment i la millora de les capacitats i competències digitals dels infants i la professió docent.

A l'Estat, en el **Pla nacional de competències digitals**[249] una de les línies d'actuació és la Digitalització de l'Educació i desenvolupament de les competències digitals per a l'aprenentatge en l'educació, que té com a objectiu garantir la digitalització de l'educació i l'adquisició de competències digitals per a l'educació a docents i estudiants en tots els nivells del sistema educatiu.[250]

D'altra banda, **l'Estratègia Nacional de Ciberseguretat del Departament de Seguretat Nacional del Govern d'Espanya**[251] planteja diferents mesures en la Línia d'Acció 7, Desenvolupar una cultura de ciberseguretat. Algunes d'aquestes mesures són importants per als drets dels infants i adolescents:

Impulsar iniciatives i plans d'alfabetització digital en ciberseguretat.

- Promoure la conscienciació i formació en ciberseguretat en els centres d'ensenyament, adaptada a tots els nivells formatius i especialitats.

- Cercar i reconèixer la col·laboració i participació de mitjans de comunicació per aconseguir un major abast en les campanyes dirigides a la ciutadania i, en especial, a persones menors de 18 anys.

El Govern d'Espanya va presentar el juliol del 2020 **l'agenda Espanya Digital 2025**, un quadern de bitàcola per a la transformació digital del país que permeti optimitzar els beneficis socioeconòmics de la digitalització, minimitzant-ne els riscos associats.

Principals recursos públics

D'àmbit nacional

L'Institut Nacional de Tecnologies Educatives i de Formació del Professorat de la Secretaria d'Estat d'Educació disposa de dues línies de conscienciació sobre els riscos i desafiaments de la transformació digital:

- Campanyes de sensibilització i conscienciació per a l'alumnat, el professorat i les famílies sobre la importància i rellevància de la seguretat en línia.

- Formació per a docents sobre ciberseguretat i enfocaments pedagògics per treballar aquest àmbit en centres d'educació primària i secundària. Ofereix també, en col·laboració amb l'Agència Espanyola de Protecció de dades i l'Institut Nacional de Ciberseguretat (INCIBE), un portal que té l'objectiu de protegir les persones usuàries dels mitjans tecnològics i digitals, en especial infants i adolescents, i

[248] <https://education.ec.europa.eu/es/plan-de-accion-de-educacion-digital-2021-2027>

[249] En el marc de l'Estratègia Espanya Digital 2025.

[250] L'Agència Espanyola de Protecció de Dades té en marxa projectes relacionats amb l'educació i la joventut, que es poden consultar al web <https://www.aepd.es/es>

[251] El Consell de Seguretat Nacional, en la reunió del dia 12 d'abril de 2019, va aprovar l'Estratègia Nacional de Ciberseguretat 2019. Ordre PCI/487/2019, de 26 d'abril, per la qual es publica l'Estratègia Nacional de Ciberseguretat 2019, aprovada pel Consell de Seguretat Nacional.

informar i sensibilitzar dels riscos que comporta l'ús inadequat, oferint-los recursos que ajuden a protegir la seva informació personal i drets digitals. (**Portal AsseguraTIC**)[252]

L'Agència Espanyola de Protecció de Dades ofereix el **Canal Prioritari**[253], una via ràpida per denunciar la publicació a Internet de continguts sexuals o violents difosos sense el permís de les persones que hi apareixen, en particular, en casos d'assetjament a menors o violència sexual contra les dones, però també en situacions de violència digital de tota mena. L'Agència, com a autoritat independent, pot adoptar mesures urgents per limitar-ne la difusió i l' accés a les dades personals. Després de l'anàlisi de la denúncia (que pot ser realitzada tant per la víctima com per una tercera persona), l'Agència pot determinar l'adopció de mesures cautelars per evitar la continuïtat del tractament il·lícit de les dades personals en casos particularment greus. Alhora, l'Agència també valora l'obertura d'un procediment sancionador contra els responsables d'haver realitzat el tractament il·lícit. En l'actualitat, el percentatge d'efectivitat en la retirada de continguts supera el 85% després de l'enviament de la mesura cautelar als llocs web que donen alberg a aquests continguts.

A les Illes Balears

Des de l'IEPI es realitzen campanyes perquè les famílies prenguin consciència sobre els riscos de l'ús de les pantalles entre els infants, en especial, els menors de 3 anys[254] i també es realitza sobre aquest tema formació específica adreçada als professionals de les escoles infantils públiques.

Hi ha una comissió del Govern de les Illes Balears que treballa sobre la seguretat a internet: **Comissió d'Internet Segura**, coordinada des de la Conselleria d'Afers Socials i Esports per l'Institut Balear de la Joventut (IBJOVE) i integrada per l'OBIA (Oficina Balear de la infància i l'Adolescència), CONVIVÈXIT de la Conselleria d'Educació, la Direcció General de Salut Pública i Participació, el Programa Policia Tutor de les Illes Balears i la Fundació BIT.

L'objectiu d'aquesta Comissió és investigar, intervenir i prevenir per propiciar que Internet sigui un espai de desenvolupament de les persones, democràtic, saludable i segur. En definitiva, coordinar els projectes per aprofitar els recursos i analitzar la realitat per programar accions que millorin la seguretat a la xarxa. La Comissió desenvolupa un web, Vida digital +segura[255], amb les seves propostes per a infants, joves, famílies i professionals.

Un dels programes és el que es desenvolupa als centres d'educació secundària, denominat **Cibermentors**[256]. Es tracta d'un projecte d'educació i tutoria entre iguals: «L'objectiu general d'aquest projecte és conscienciar els joves d'ESO sobre les possibles conseqüències de les seves accions a Internet per tal de minimitzar-ne els efectes no desitjats i millorar els efectes positius de la seva presència a la xarxa. El projecte també té com a finalitat crear una xarxa de joves amb coneixements sobre ciutadania digital, que puguin ser un referent dels seus companys i companyes sobre aquest tema, prevenint i detectant casos d'assetjament i assetjament cibernètic, que ofereixin una possibilitat d'acció i participació en els estudiants que conformen el servei de

[252] <https://intef.es/aseguratic/>

[253] <Agència Espanyola de Protecció de Dades | #PuedesPararlo (aepd.es)>

[254] Per exemple, la campanya «Zero pantalles de 0 a 3» als centres d'educació infantil.

[255] <https://vidadigital.eu >

[256] <https://vidadigital.eu/category/cibermentores/>

mediació dels centres i promoguin el servei d' aprenentatge solidari en els centres educatius. Els participants són seleccionats pels centres entre els alumnes de 2n, 3r i 4t d'ESO, tenint en compte les seves habilitats de lideratge i comportaments ètics, i es tracta d'un treball voluntari.»[257]

I, finalment, l'IBSTEAM, de la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa, dins de la Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca, coordina el **Programa STEAM**, que proporciona eines per a desenvolupar les competències digitals ciutadanes i estimular les vocacions científiques.

Altres iniciatives són:

- IBDona realitza un estudi sobre la prevenció digital de l'impacte de la pornografia.
- Tallers d'educació per a la ciutadania digital, d'IBJove[258].
- L'IBESTAT, recurs per a la recerca estadística a partir d'indicadors sobre infància i adolescència.
- La Direcció General de Consum realitza activitats digitals relacionades amb el consum responsable[259].

[257] MONZÓ I ALMIRALL, (2020)

[258] <https://www.caib.es/sites/infojove/es/vida_digital__segura/>

[259] <http://www.caib.es/sites/consumidor/es/obert_el_periode_inscripcio_en_el_concurs_consumopolis_17>

FONTS I GLOSSARI

PRINCIPAL DOCUMENTACIÓ UTILITZADA

• Alt Comissionat contra la Pobresa Infantil (2022)	• La doble bretxa en l'activitat física per a les nenes en pobresa.
• Andrade, B., Guadix, I., Rial, A. i Suárez, F. (2021)	• Impacte de la tecnologia en l'adolescència. Relacions, riscos i oportunitats. Madrid: UNICEF Espanya.
• Associació Estatal de Directores i Gerents en Serveis Socials (2021)	• Índex de desenvolupament dels serveis socials. Comunitats autònomes. 2020
• Associació per a la investigació de mitjans de comunicació (2022)	• Marc general dels mitjans a Espanya. Dades 2021.
• Ballester Brage, L., Rosón Varela, C., Facal Fondo, T., & Gómez Juncal, R. (2021)	• Nueva pornografía y desconexión empática. Atlánticas. Revista Internacional de Estudios Feministas, 6(1), 67-105.
• Cáritas Española (2022)	• Impacte de les pantalles en la vida de l'adolescència i les seves famílies en situació de vulnerabilitat social: realitat i virtualitat
• Castro-Fornieles, Josefina (2015)	• Panorama actual de los trastornos de la conducta alimentaria. El Servier. Endocrinol Nutr.2015; 62(3) 111-113
• Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) (març, 2021)	• Estudi núm. 3316. Tendències en la societat digital durant la pandèmia de la COVID-19.
• Centre Nacional d'Epidemiologia, Institut de Salut Carles III/Pla Nacional sobre la Sida, Direcció General de Salut Pública Unitat de vigilància de VIH, ITS i hepatitis B i C. (2021).	• Vigilància epidemiològica de les infeccions de transmissió sexual, 2019.
• Comissió d'Experts Universitat de Barcelona (2020)	• Informe 2020 en relació amb els casos d'abús i explotació sexual en l'àmbit de les persones menors de 18 anys amb mesura jurídica de protecció de Mallorca. Coordinació: Noemí Pereda, Grup de Recerca en Victimització Infantil i Adolescent (GReVIA). Universitat de Barcelona, UB.
• Comissió Europea	• (2020) Estratègia per a la Igualtat de Gènere 2020-2025
	• (2022) Una dècada digital per als infants i els joves: la nova estratègia europea per a una internet millor per als infants (BIK+) COM (2022) 212 final
• Conselleria de Salut i Consum. Servei de Salut de les Illes Balears.	• Memòria 2019
• Consell Escolar de les Illes Balears (2021)	• Informe sobre la participació de l'alumnat al Consell Escolar de les Illes Balears (CEIB) (Aprovat en el ple del 7/10/2021)

• Consell per a l'eliminació de la discriminació racial o ètnica (2020)	• Percepció de la discriminació per origen racial o ètnic per part de les seves potencials víctimes. Ministeri d'Igualtat.
• De la Rica, Sara; Gorjón, Lucía; Miller, Luis; Úbeda, Paloma (2022)	• Estudi comparat sobre la situació de la població gitana a Espanya en relació amb l'ocupació i la pobresa.2019 ISEAK i Secretariat General Gitano. Citat en: EAPN (2022)
• Diaz-Aguado Jalón, Maria José (2020)	• Menors i violència de gènere. Delegació del Govern contra la violència de gènere. Ministeri d'Igualtat.
• Díaz, P. (2021)	• Una revisió a l'especial vulnerabilitat del menor amb discapacitat. Revista Espanyola de Discapacitat, 9(1), pp. 59-73.
• Direcció General Salut Pública i Participació. Conselleria de Salut (2021)	• Servei d'Epidemiologia. Interrupcions Voluntàries de l'embaràs (IVE). Informe Global, 2020. Informe complet. Data elaboració: setembre 2021.
	• Noves substàncies psicoactives a les Illes Balears. Sistema d'alerta primerenca. Memòria 2020.
• Dirdira (2022)	• Infància i violència. Estudi participatiu de la situació a Espanya i construcció de propostes per millorar l'atenció a la infància i adolescència. UNICEF Espanya
• EAPN-Espanya	• (2019) Estratègia Nacional de prevenció i lluita contra la pobresa i l'exclusió social 2019-2023. Aprovada per acord de Consell de Ministres. • (2021) L'estat de la pobresa. Seguiment de l'indicador de pobresa i exclusió social a Espanya. 2008-2020. Informe de les Illes Balears. • (2022) El dret a l'habitatge. La perspectiva autonòmica. • (2022) L'estat de la pobresa a Espanya 2021. Avanç de resultats.
• EDUCO (2022)	• Riscos i oportunitats de la generació smartphone en l'ecosistema digital. La vida de nens, nenes i adolescents en el món virtual.
• European Commission (2022)	• 2022 Report on gender equality in the EU
• Federació d'Associacions de Mares Solteres (2021)	• Les famílies monoparentals a Espanya. Institut de les Dones. Secretaria d'Estat d'Igualtat i contra la Violència de Gènere. Ministeri d'Igualtat
• Federació Estatal d'Associacions de Professionals d'Atenció Primerenca (2018)	• Atenció primerenca, la visió dels professionals.
• Fundació Mutua de Propietaris (2018)	• L'accessibilitat dels habitatges a Espanya
• Fundació Secretarit Gitano – Daleph (2018)	• Estudi-mapa sobre habitatge i població gitana, 2015. Informe setembre de 2016. Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat

• García, Emma & Weiss, Elaine (2020)	• La importància de l'absentisme escolar per al desenvolupament i l'acompliment educatius. Fundació Areces
• Haber Eterovic N. (2022)	• Pla de Prevenció, Actuació i Abordatge de la conducta suïcida a les Illes Balears. Servei de Salut de les Illes Balears
• Haber Eterovic N, Flórez Fernández I, Lafau Marchena O, Moragues Cantallops E, (2021)	• Guia per a la prevenció i el primer abordatge de la conducta suïcida als centres educatius de les Illes Balears. Servei de Salut de les Illes Balears
• IMSERSO (2021)	• Base estatal de dades de persones amb valoració del grau de discapacitat. (Informe a 31/12/2019). Secretaria d'Estat de Drets Socials. Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030
• Institut Balear de la Dona i la Universitat de les Illes Balears (2021)	• Estudi sobre la prostitució, l'explotació i l'explotació sexual a les Illes Balears(2020)
• Institut Nacional d'Estadística	• (2017) Enquesta Nacional de Salut. • (2020) Enquesta Contínua de Llars (ENH). • (2021) Padró Continu. • (2020) Enquesta europea de salut. • (2020) Estadística de professionals sanitaris col·legiats. • (2020-21) Enquesta sobre condicions de vida. • (2020) Indicadors de qualitat de vida. • (2021) Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies d'informació i comunicació a les llars. • (2022) Enquesta de Discapacitat, Autonomia Personal i Situacions de Dependència. Dades 2020. • (Sèries fins al 2022) Dades demogràfiques generals.
• Quintero de Lima, María Gema (2021)	• Conciliación, corresponsabilidad y economia de las curas. Revista digital The Conversation.
• Lliga Espanyola de l'Educació i la Cultura Popular	• (2020), L'educació afectivosexual en el marc de l'educació integral de joves i adolescents.
	• (2021) Particip-art, desmuntant la normalització de la violència.
• López-Rupérez, García-García & Expósito-Casas (2021)	• La repetición de curso y la graduación en Educación Secundaria Obligatoria en España. Análisis empíricas y recomendaciones políticas. Revista de Educación, 394. Octubre-diciembre 2021, pp. 325-353.
• Flores, Raúl; Ubrich, Thomas (2021)	• Polipatología social y políticas sociales al servicio del "polibienestar". Revista Documentación Social, abril 2021.
• Mas, Rosa (2020)	• Una mirada als equips d'atenció primerenca de les Illes Balears. Anuari d'Educació de les Illes Balears. 2020.
• Ministeri de Cultura i Esport. Consell Superior d'Esport.	• (2020) Estadística d'esport federat.
• Ministeri d'Educació i Formació Professional	• Estadística de la despesa pública en Educació.
	• Estadístiques d'educació. EDUCAbase
	• Estadística de les ensenyaments no universitaris. Curs 2019-2020
	• Dades y Xifres. Curs escolar 2021-2022.
	• PISA 2018. Programa per a l'avaluació Internacional dels Estudiants. Informe Espanyol.
	• Panorama de l'educació. Indicadors de la OCDE. 2021

• Ministeri d'Hisenda i Funció Pública i Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 (2022).	• Informe d'impacte en la infància, l'adolescència i la família del Projecte de Pressupostos Generals de l'Estat per 2022.
• Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030	• (2021) Butlletí de dades estadístiques de mesures de protecció a la infància. Núm. 23. Dades 2020.
	• (2021) Estratègia Nacional per a la Igualtat, inclusió i participació del poble gitano 2021-2030. Direcció General de Diversitat Familiar i Serveis Socials. Secretaria d' Estat de Drets Socials.
• Ministeri del Interior	• Anuari estadístic 2020
	• Portal estadístic de criminalitat
	• Informe sobre violència contra la dona 2015-2019
• Ministeri de Transport, Mobilitat i Agenda Urbana	• (2020) Sistema Estatal de Referència del preu del Lloguer d'Habitatge
• Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social	• (2019) L'adolescència a Espanya: salut, benestar, família, vida acadèmica i social. Resultats de l'Estudi HBSC 2018. Resultats per a les Illes Balears. • (2022) Patrons de mortalitat a Espanya, 2019. Informació i estadístiques sanitàries 2022. Ministeri de Sanitat. • Barber Pérez, Patricia & González López Valcárcel (2022) Informe Oferta-Necessitats d'Especialistes Mèdics 2021-2035. EcoSalut. Universitat de Las Palmas de Gran Canària. • Estadística de Despesa Sanitària Pública 2020. Ministeri de Sanitat.
• Monzó i Almirall, Ajo (2020)	• Cibermentors a les aules d'ESO, molt més que seguretat a internet! Anuari de la Joventut de les Illes Balears (2020)
• Observatori autonòmic de drogues. PADIB. Conselleria de Salut y Consum	• Indicador d'admissió a tractament per consum de substàncies psicoactives. Resultats de 2020
• Observatori de les ocupacions. Servei públic d'Ocupació estatal (2021)	• Informe del Mercat de Treball dels Joves. Estatal. Dades 2020
• Observatori Espanyol de les drogues i les addiccions. Delegació del Govern per al Pla Nacional sobre Drogues (2021)	• Informe sobre addiccions comportamentals joc amb diners, ús de videojocs i ús compulsiu d'internet a les enquestes de drogues i altres addiccions a Espanya EDATS i ESTUDES.
• Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA) (2021)	• Informes anuals 2020 i 2021
• Parlament de les Illes Balears. Conferència de Presidents. Comissió Tècnica 0-3 (2019)	• Document Marc. L'educació dels infants 0-3 i la necessària equitat. Anàlisi de la realitat a les Illes Balears- Consideracions i recomanacions
• Pereda, Noemí (2020)	• Informe de la comissió d' experts en relació amb els casos d' abús i explotació sexual en l' àmbit de les persones menors d'edat amb mesura jurídica de protecció de Mallorca. Grup de Recerca en Victimització Infantil i Adolescent (GReVIA), Universitat de Barcelona, UB.
• Roca Cobo, Enrique (2010)	• El abandono temprano de la educación y la formació en Espanya. Revista de Educación, número extraordinario 2010, pp. 31-62.
• Sigma Dos (2021)	• Discursos de odio sexistas en redes sociales y entornos digitales. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, FAD.

• Tribunal de Comptes Europeu (2020)	• Informe Especial: Combatre la pobresa infantil.
• UNICEF (2021)	• Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya.
• Fariña Tojo, José; Higueras García, Ester i Román López, Emilia (2019)	• Ciudad, Urbanismo y Salud. Documento Técnico de criterios generales sobre parámetros de diseño urbano para conseguir los objectivos de una ciudad saludable con especial émfasis en el envejecimiento activo. Monografía (Informe Técnico). E.T.S. Arquitectura (UPM).
• VV.AA. (Montserrat Pons, Andreva Bordoy, Elodia Alemany, Olga Huget, Analia Zagaglia, Silvia Slyvka i Aina Maria Yáñez) (2021).	• Hábitos familiares relacionados con el uso excesivo de pantallas recreativas (televisión y videojuegos) en la infancia. A Revista Española de Salud Pública. 2021; Vol. 95: 14 de gener 1-13.

TAULES I GRÀFICS

TAULES

Taula 1. Legislació de referència per a la infància i l'adolescència a les Illes Balears. Març, 20214
Taula 2. Increment de la població entre 2010 i 2022 a les Illes Balears. Font: Padró Municipal. INE
Taula 3. Població i densitat de les Illes Balears. 1 de gener de 2022. Font: INE
Taula 4. Dades demogràfiques de la població general i de la població infantil i adolescent a les Illes Balears i a Espanya. 1 de gener de 2022. Font: INE23
Taula 5. Evolució de les xifres de població a les Illes Balears i a Espanya. 2010-2022. Font: INE
Taula 6. Percentatge de població total i menor de 20 anys de les Illes Balears en funció del lloc de naixement. 1 de gener de 2021. Font: INE.
Taula 7. Percentatge de la població d' origen estranger per illa. 1 de gener de 2022. Font: INE
Taula 8. Indicadors de creixement de la població a les Illes Balears i al total nacional. 2021. INE
Taula 9. Dades de la distribució de la població de les Illes Balears per illes. 1 de juliol de 2021. INE
Taula 10. Grau de satisfacció amb les relacions familiars d'adolescents a les Illes Balears. Font: Estudi Healt Behaviour in School-aged Children (HSBC 2018).
Taula 11. Distribució de les llars a les Illes Balears i a Espanya. Per tipus de llar. 2020. Enquesta Contínua de Llars (ECH). Dades referides al valor mitjà del període33
Taula 12. Percentatge de llars per règim de tinença de l' habitatge. Illes Balears i total nacional. 2015 i 2020. Font: Enquesta de condicions de vida. INE
Taula 13. Valor taxat d'habitatge lliure als municipis de més de 25.000 habitants a les Illes Balears. Trimestre 4 de 2018 i 2021. Font: Ministeri de Transport, Mobilitat i Agenda Urbana
Taula 14. Indicadors relacionats amb el risc de pobresa a les Illes Balears,Total Nacional. 2021.
Taula 15. Indicadors de llars amb mancança material severa a les Illes Balears i al Total Nacional. 2021. Font: INE.
Taula 16. Indicadors de llars amb mancança material severa a les Illes Balears 2017-2021. Font: INE.
Taula 17. Percentatges de població amb nacionalitat estrangera en la població total i en la menor de 18 anys. A les Illes Balears i a Espanya. Gener 2022. Font: Padró continu. INE.
Taula 18. Percentatge d'homes estrangers amb menys de 20 anys a les Illes Balears. Per grup de nacionalitat. 2021. Font: INE.
Taula 19. Persones amb discapacitat reconeguda major o igual al 33% a Illes Balears. Per sexe i trams d' edat menors de 18 anys. 2019. Font: IMSERSO
Taula 20. Persones amb discapacitat reconeguda major o igual al 33% a Illes Balears. Per tipus de discapacitat i trams d' edat menors de 18 anys. 2019. Font: IMSERSO
Taula 21. Dades sobre llars monoparentals a les Illes Balears. 2020. Enquesta Contínua de Llars
Taula 22. Dades sobre les famílies nombroses a Illes Balears. 2020. Font: Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social i INE
Taula 23. Qualitat de vida relacionada amb la salut en població de 8 a 14 anys. Per sexe. Illes Balears i Total nacional. 2017. Font: Enquesta Nacional de Salut. INE.
Taula 24. Dades de defuncions per suïcidis o lesions autoinfligides a Illes Balears. 2010-2020. INE
Taula 25. Percentatge de població de 2 a 17 anys en funció de nivells de pes. Illes Balears i total nacional. Font: ENSE 2017
Taula 26. Prevalença de consum de drogues alguna vegada en la vida entre l'alumnat d'ensenyaments secundaris de 14 a 18 anys (%). ESTITUDS.
Taula 27. Edat mitjana d' inici en el consum de diferents substàncies psicoactives entre l' alumnat d' ensenyaments secundaris de 14-18 anys. Illes Balears i total nacional. 2021. ESTITUDS 2021
Taula 28. Prevalences (%) de consum de les principals substàncies psicoactives entre l'alumnat d'alumnat de secundària de 14-18 anys. Segons sexe. Illes Balears i nacional. 2021. ESTITUDS 2021

Taula 29. Modalitat de cobertura sanitària (exclusiva). Per sexe. Illes Balears i Total nacional. 2020. Font: Enquesta Europea de Salut. INE.
Taula 30. Ocupació Pública SNS Totals i en Medicina Familiar i Comunitària i en Pediatria i àrees específiques. Illes Balears i Total nacional. Juny 2021. Font: Ministeri de Sanitat
Taula 31. Despesa sanitària pública, estructura en percentatge segons els principals elements de la classificació econòmica i funcional de la despesa sanitària. Illes Balears i total nacional. 2019. Font: Miniseri de Sanitat
Taula 32. Parc de vehicles a les Illes Balears. 2005 i 2019. Font: Observatori del transport i la logística d' Espanya. Ministeri de Transport, Mobilitat i Agenda Urbana
Taula 33. Nombre de turismes per cada 1.000 habitants per illa. Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de la Direcció General de Trànsit (DGT).
Taula 34. Alumnat matriculat en Ensenyaments de Règim general a Illes Balears. Curs 2020-2021. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 35. Taxes netes d' escolarització de 0 a 5 anys. Illes Balears i Total nacional. Curs 2020-2021. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional (Dades avanç)
Taula 36. Centres, unitats escolars, alumnat i ràtio de l' educació infantil. Illes Balears i Total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 37.Centres que imparteixen Educació infantil per titularitat. Illes Balears i Total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 38. Taxa neta d' escolaritat i titularitat dels centres en l' educació infantil del primer cicle. Illes Balears i Total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 39. Alumnat matriculat en Educació infantil per cicle. Curs 2020-2021 (avanç). Illes Balears. Per illes. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional158
Taula 40. Alumnat matriculat a l'Ensenyament bàsic a Illes Balears. Per illes. Curs 2020-2021 (avanç de dades). Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 41. Percentatge de dones matriculades a l'Ensenyament bàsic a Illes Balears. Per illes. Curs 2020-2021 (avanç de dades). Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 42. Percentatge d'alumnat matriculat en centres de titularitat pública en l'Ensenyament bàsic a Illes Balears. Per illes. Curs 2020-2021 (avanç de dades). Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 43. Percentatge d' alumnat que cursa Programes de millora de l' aprenentatge i del rendiment per curs, titularitat i finançament. Illes Balears i Total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional161
Taula 44. Comparativa d'indicadors de l'ensenyament bàsic a Illes Balears i Espanya. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional.
Taula 45. Taxa d' alumnat que repeteix curs a l' Educació Secundària Obligatòria. Illes Balears i total nacional. Per sexe. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 46. Percentatge d'alumnat que es van absentar de l'escola per nombre de dies en les dues últimes setmanes anteriors a la seva participació en l'estudi PISA 2018. Illes Balears i mitjana nacional. Font: García & Weiss (2020).
Taula 47. Situació de l' alumnat de 15 anys en el sistema educatiu. Illes Balears i total nacional. Curs 2019-2020. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Taula 48. Taxes netes d'escolarització de 18 a 20 anys en el sistema educatiu (sense considerar l'Educació de persones adultes). Per sexe. Curs 2019-2020. Illes Balears i Total nacional167
Taula 49. Dades sobre victimitzacions. Totals i persones menors de 18 anys. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Anuari estadístic del Ministeri de l'Interior 2020
Taula 50. Dades sobre victimitzacions contra dones, adolescents i nenes registrades 2015-2019. Total nacional. Font: Ministeri de l'Interior
Taula 51. Prevalença de la violència envers dones de 16 i 17 anys. 2019. Macroenquesta de violència contra la dona. Delegació del Govern contra la violència. Dades de població. INE. 190
Taula 52. Víctimes menors de 18 anys per violència de gènere amb ordre de protecció o mesures cautelars a

les Illes Balears. 2015-2020. Font: INE.
Taula 53. Notificacions de sospita de maltractament infantil i adolescent. Comparativa de comunitats autònomes. 2020. Font: Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI) .
Taula 54. Dades sobre les notificacions de sospita de maltractament infantil i adolescent a les Illes Balears. 2020. Font: Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI).
Taula 55. Procedència de les notificacions de sospita de maltractament infantil i adolescent. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Registre Unificat de Maltractament Infantil (RUMI) 193
Taula 56. Dades sobre els maltractaments cap a la infància i l' adolescència en l' àmbit familiar. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Portal estadístic de criminalitat. Ministeri de l' Interior.
Taula 57. Dades sobre assessorament dels centres educatius sobre casos d' assetjament. Font: CONVIVEXIT
Taula 58. Victimitzacions de persones menors de 18 anys per causes de cibercriminalitat. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Ministeri de l'Interior
Taula 59. Dades sobre victimitzacions per infraccions penals contra la llibertat sexual. Per tipologia penal. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Ministeri de l' Interior. 203
Taula 60. Evolució de les dades dels tipus de delictes contra la llibertat i indemnitat sexual contra persones menors de 18 anys. 2013-2020. Secretaria d'Estat de Seguretat. Ministeri de l' Interior. Cos Nacional de Policia i Guàrdia Civil.
Taula 61. Persones menors de 18 anys ateses en el sistema de protecció. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030
Taula 62. Mesures adoptades per tipus de guarda. Illes Balears i Total nacional. 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030222
Taula 63. Motius de les altes en acolliment residencial. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030225
Taula 64. Motius de les baixes en acolliment residencial. Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030226
Taula 65. Infraccions penals, detencions i investigats, i victimitzacions. Dades generals i dades de persones menors de 18 anys. Illes Balears i total nacional. 2020
Taula 66. Mesures art. 7 (LRPM). Illes Balears i total nacional. 2020. Font: Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030
Taula 67. Percentatge de penetració dels mitjans en la població major de 14 anys. Illes Balears i total nacional. 2021. Font: Associació per a la investigació dels mitjans de comunicació.
Taula 68. Percentatge de respostes a la pregunta Quines activitats sol realitzar en el teu temps lliure? Illes Balears i total nacional. 2021. Font: UNICEF

GRÀFICS

Gràfic 1. Creixement de la població per cada mil habitants. 2010-2021. Font INE.
Gràfic 2. Evolució del percentatge de població amb menys de 18 anys a les Illes Balears i a Espanya. 2010-2022 a 1 de gener. Font: INE.
Gràfic 3. Variació del percentatge de població entre 2022 i 2035. Projecció de població a les Illes Balears i al conjunt d'Espanya. Font: INE.
Gràfic 4. Evolució de les taxes de natalitat a les Illes Balears. 2010-2020. Per nacionalitat. Font: INE
Gràfic 5. Índex d'envelliment per any (%). 2010-2022 i previsió 2023-2034. Total Nacional i Illes Balears. Font: INE
Gràfic 6. Evolució de l' edat mitjana de la població. 2010-2021. Total Nacional i Illes Balears. Font: INE
Gràfic 7. Percentatge de població menor de 4 anys el 2010 i el 2022 a les Illes Balears. Font: INE.
Gràfic 8. Principals nacionalitats d'origen de les persones estrangeres menors de 20 anys a Illes Balears (percentatge sobre el total de persones estrangeres amb menys de 20 anys). 2022. Font: INE
Gràfic 9. Taxa de risc de pobresa (renda de l'any anterior a l'entrevista) Per comunitats autònomes. 2021. Font: INE
Gràfic 10. Taxa de risc de pobresa (renda de l'any anterior a l'entrevista). Illes Balears i Total Nacional. 2010-2021. Font: INE
Gràfic 11. Renda per persona i unitat de consum. 2021. Illes Balears i Total Nacional. Font: Enquesta de Condicions de Vida (ECV) INE.
Gràfic 12. Població amb manca d'espai a l'habitatge (% de població total). Font: INE
Gràfic 13. Percentatge de població que viu en llars amb determinades deficiències en l' habitatge. 2004-2020. Font: INE
Gràfic 14. Valor taxat mitjà de l'habitatge lliure (euros/m64). Illes Balears i total nacional. 2015-2021. Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana
Gràfic 15. Habitatge i rehabilitació protegits. Illes Balears. 2011-2021. Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana
Gràfic 16.Població amb nacionalitat estrangera. Total i població amb menys de 20 anys. Illes Balears. Per nacionalitat (agrupació de països). Font: INE
Gràfic 17. Risc de pobresa o exclusió social (indicador AROPE) per nacionalitat (persones de 16 i més anys). 2015-2019. Enquesta de condicions de vida. INE.
Gràfic 18. Distribució de les persones de menys de 18 anys amb G.D> = 33% i primera deficiència que s' esdevé. Illes Balears. 2019. Font: IMSERSO
Gràfic 19. Percentatge de llars monoparentals a les Illes Balears i al conjunt d'Espanya. 2013-2020. Font: Enquesta Contínua de Llars (ECH). Dades referides al valor mitjà del període
Gràfic 20. Valoració de l'estat de salut percebut "molt bo + bo" en els últims 12 mesos. Per sexe. Illes Balears i Total nacional. 2020. Font: Enquesta Europea de Salut. INE.
Gràfic 21. Evolució de l' esperança de vida en néixer. 2004-2020 (dades provisionals per al 2020). Illes Balears i Total nacional. Font: INE
Gràfic 22. Percentatge de població de 2 a 17 anys amb obesitat. Font: ENSE 2017
Gràfic 23. Taxes d' IVE per 1.000 dones menors de 19 anys. Total Nacional. 2010-2019. Font: Sanitat.
Gràfic 24. Nombre d'interrupcions voluntàries de l'embaràs de 14 a 19 anys a les Illes Balears. 2011-2020. Font: Conselleria de Salut i Consum i Consum (Govern de les Illes Balears)
Gràfic 25. Grau de satisfacció de la ciutadania amb el funcionament del sistema sanitari públic. Illes Balears i total nacional. 2010-2019. Font: Baròmetre Sanitari. Ministeri de Sanitat
Gràfic 26. Pressupostos del Servei de Salut. 2011-2019. Font: Servei Salut Illes Balears
Gràfic 27. Percentatge d' alumnat matriculat en Ensenyaments de Règim General. Illes Balears (per illes) Curs 2020-2021. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Gràfic 28. Alumnat matriculat en Ensenyaments de Règim General per titularitat. Illes Balears. Curs 2020-2021. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional

Gràfic 29. Variació del curs 2020-2021 respecte al curs 2019-2020 de l'alumnat matriculat per titularitat en Ensenyaments no universitaris. Illes Balears. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Gràfic 30. Evolució de la taxa neta d' escolaritat als dos anys. Cursos 209-2010 a 2020-2021. Illes Balears i Total nacional. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Gràfic 31. Abandonament educatiu primerenc Illes Balears i Total nacional. 2010-2020. Font: Dades i xifres del curs escolar 2021-2022. Ministeri d' Educació i Formació Professional
Gràfic 32. Percentatge de població de 16 a 19 anys titulada en almenys ESO o nivells similars. 2010-2021. Illes Balears i Total nacional. Font: Ministeri d' Educació i Formació Professional
Gràfic 33. Taxa d'atur en el grup de 16 a 19 anys des de trimestre 1 de 2018 a trimestre 4 de 2021. Illes Balears i total nacional. Font: Enquesta de Població Activa. INE.
Gràfic 34. Percentatge de població de 25 a 34 anys amb estudis superiors, per comunitat autònoma i sexe. 2020. Font: Dades i xifres del curs escolar 2021-2022. Ministeri d' Educació i FP
Gràfic 35. Evolució de la despesa pública (milers d'euros) en Educació i en Educació no universitària de les Illes Balears. 2010-2019. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional
Gràfic 36. Despesa pública en institucions d'educació no universitària (no inclou beques), inclosos capítols financers. 2019. Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional
Gràfic 37. Evolució de la despesa pública en Educació (no universitària i universitària) respecte al PIB i respecte a la despesa pública total a Illes Balears. 2010-2019. Font: Ministeri d'Educació i FP
Gràfic 38. Taxes de violència contra la dona per mil habitants. Per tipus de violència. Illes Balears i mitjana nacional. 2019. Font: Ministeri de l'Interior
Gràfic 39. . Evolució de les victimitzacions per maltractaments en l' àmbit familiar i maltractaments habituals en l' àmbit familiar. Persones menors de 18 anys. Total nacional. 2010-2020. Font: Portal Estadístic de Criminalitat. Ministeri de l' Interior
Gràfic 40. Evolució de les victimitzacions per maltractaments en l' àmbit familiar i maltractaments habituals en l' àmbit familiar. Persones menors de 18 anys. Illes Balears. 2010-2020. Font: Portal Estadístic de Criminalitat. Ministeri de l' Interior
Gràfic 41. Victimitzacions d' infraccions penals. 2010-2020. Delictes contra la llibertat sexual. Total i persones menors de 18 anys. Font: Portal estadístic de criminalitat. Ministeri de l' Interior.
Gràfic 42. Delictes contra la llibertat sexual. Victimitzacions d' infraccions penals. 2010-2020. Total i persones menors de 18 anys. Illes Balears. Font: Ministeri de l' Interior
Gràfic 43. Valoració per elements de l' educació online. Illes Balears i nacional. 2021. UNICEF.
Gràfic 44. Sexting actiu i passiu. Tram d' edat 11 a 18 anys. Per sexe. Illes Balears. 2021. UNICEF

IL·LUSTRACIONS

Il·lustració 1. Edat mitjana per comunitat autònoma. 1 de gener de 2022. Font: INE.
Il·lustració 2. Percentatge de població menor de 18 anys. Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de renda de les llars. INE.
Il·lustració 3. Mida mitjana de la llar als municipis d'Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de la renda de les llars. INE.
Il·lustració 4. Mapa de les Ciutats Amigues de la Infància a les Illes Balears. Font: UNICEF https://ciudadesamigas.org/reconocimiento-ciudades-amigas-de-la-infancia/mapa/
Il·lustració 5. Renda mitjana per persona als municipis de les Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de renda de les llars. INE.
Il·lustració 6. Índex Gini per municipis de les Illes Balears. 2019. Font: Atles de distribució de renda de les llars. INE
Il·lustració 7. Quantia mitjana de l'arrendament per províncies segons la informació del Sistema Estatal de Referència del preu del lloguer d'habitatge per a la tipologia d'habitatge col·lectiu. 2020. (euros/mes). Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana.
Il·lustració 8. Homologació dels preus del lloguer de l'habitatge (habitatge col·lectiu) a les Illes Balears. 2020. Font: Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana.
Il·lustració 9. Taxa de risc de pobresa infantil moderada per municipis majors de 2.500 habitants de les Illes Balears. Font: Atles de Distribució de Renda de les Llars (ADRH), INE.
Il·lustració 10. Qualitat de l'aire a les Illes Balears. Font: Informe de conjuntura 2016-2017.Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca
Il·lustració 11. Mapa d'instal·lacions esportives de les Illes Balears. Font: Cens d'instal·lacions esportives de les Illes Balears. Conselleria Conselleria d' Afers Socials i Esports
Il·lustració 12. Formes de victimització infanto-juvenil. Font: Informe de la Comissió d'Experts 2020. Universitat de Barcelona.
Il·lustració 13. Taxa de victimitzacions de violència contra la dona. 2019. Font: Informe sobre violència contra la dona 2015-2019. Ministeri de l' Interior.
Il·lustració 14. Resum de les competències de l' Administració local. Font: Protocol Marc interdisciplinar de maltractament infantil de les Illes Balears.
Il·lustració 15. Flujograma del Protocol Marc de maltractament infantil de les Illes Balears.

GLOSSARI

ABANDONAMENT ESCOLAR PRIMERENC vs FRACÀS ESCOLAR

L'abandonament escolar primerenc és el percentatge de persones de 18 a 24 anys que no ha completat l'educació secundària de segona etapa, que segons la Classificació Internacional d'Educació (CINE-2011) correspon al nivell 3, i no ha seguit cap tipus d'estudi o formació en les quatre últimes setmanes.[260]

«S'utilitza el concepte de fracàs escolar per designar el percentatge de joves que no finalitza amb èxit l'educació secundària obligatòria a l'edat prevista, és a dir, que no obté el títol d'educació secundària obligatòria en finalitzar els estudis formals corresponents, als 16 o 17 anys. Aquest concepte de fracàs escolar vinculat a la titulació és propi del nostre país (no es fa servir en aquests termes pràcticament en cap país del nostre entorn) i, com han assenyalat diversos autors, força poc precís. Fracàs i abandonament primerenc són dos fenòmens diferents, ja que un es refereix a l'educació obligatòria i l'altre a la postobligatòria, però l'abandonament primerenc a Espanya està condicionat en bona mesura pel fracàs: aquells alumnes espanyols que en finalitzar els estudis obligatoris no han obtingut el títol d'ESO no poden formalment continuar estudis de batxillerat o de cicles formatius de grau mitjà i, per tant, part de l'abandonament primerenc espanyol s'explica per aquesta raó.»[261]

ABÚS SEXUAL INFANTIL I ADOLESCENT [262]

a) Realitzar activitats sexuals amb un infant que, de conformitat amb les disposicions aplicables del dret nacional, no hagi assolit l'edat legal per realitzar aquestes activitats;

b) Realitzar activitats sexuals amb un infant: recorrent a la coacció, la força o l'amenaça; o abusant d'una posició reconeguda de confiança, autoritat o influència sobre l'infant, fins i tot en el si de la família; o abusant d'una situació d'especial vulnerabilitat de l'infant, en particular a causa d'una discapacitat psíquica o mental o una situació de dependència.

ACCÉS EFECTIU I GRATUÏT [263]

Situació en què els serveis estan fàcilment disponibles, són accessibles, de bona qualitat i es presten de manera oportuna, i en la qual els usuaris potencials són conscients de l'existència d'aquests serveis, així com del seu dret a utilitzar-los, i s'ofereixen sense càrrec, bé mitjançant l'organització i prestació d'aquests serveis, bé mitjançant l'assignació d'ajuts adequats per cobrir el seu cost o les seves despeses, o de manera que les circumstàncies econòmiques no obstaculitzin la igualtat d'accés.

ACTIVITATS ESCOLARS [264]

Aprenentatge mitjançant activitats esportives, recreatives, o culturals que tenen lloc dins o fora de l'horari escolar habitual, o estan organitzades per la comunitat escolar.

---

[260] Institut Nacional d'Estadística

[261] ROCA COBO, ENRIQUE (2010) .

[262] Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels infants contra l'explotació i l'abús sexual, fet a Lanzarote el 25 d'octubre de 2007.

[263] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell de 14 de juny de 2021 per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea.

[264] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell de 14 de juny de 2021 per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea.

ATENCIÓ PRIMERENCA [265]

Conjunt d'intervencions adreçades a la població infantil de 0 a 6 anys, a la família i a l'entorn, que té com a objectiu donar resposta al més aviat possible a les necessitats transitòries o permanents d'infants amb trastorn en el seu desenvolupament o amb risc de patir-lo. Aquestes intervencions, que han de considerar de forma integral l'infant, han de ser planificades per un equip de professionals d'orientació interdisciplinar o transdisciplinar.

BON TRACTE [266]

Aquell que, respectant els drets fonamentals dels infants i adolescents, promou activament els principis de respecte mutu, dignitat de l'ésser humà, convivència democràtica, solució pacífica de conflictes, dret a igual protecció de la llei, igualtat d'oportunitats i prohibició de discriminació dels infants i adolescents.

ALIMENTACIÓ SANA [267]

Consum equilibrat d'aliments que proporciona als infants els nutrients necessaris per al seu desenvolupament físic i mental i per a una activitat física que satisfaci les seves necessitats fisiològiques.

CORRESPONSABILITAT [268]

La corresponsabilitat és el repartiment equilibrat de les tasques domèstiques i de les responsabilitats familiars, com ara la seva organització, la cura, l'educació i l'afecte de persones dependents dins de la llar, per tal de distribuir de manera justa els temps de vida de dones i homes.

CORRUPCIÓ DE MENORS [269]

El fet de fer presenciar, amb finalitats sexuals, una persona menor de 18 anys, encara que ella no hi participi, abusos sexuals o activitats sexuals.

EXPLOTACIÓ SEXUAL INFANTIL [270]

El Conveni de Lanzarote fa referència a les conductes constitutives de delicte d'explotació sexual i l'abús sexual d'infantil en els articles 18 a 23. En el preàmbul es refereix a l'explotació en esmentar «l'explotació sexual dels infants, en particular la pornografia i la prostitució infantil».

La Directiva 2011/93 de la UE, relativa a la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual dels menors i la pornografia infantil, en l'article 4 defineix els delictes relacionats amb l'explotació sexual i inclou en aquesta

[265] FEDERACIÓ ESTATAL D'ASSOCIACIONS DE PROFESSIONALS D'ATENCIÓ PRIMERENCA (GAT) (2011). Llibre Blanc de l'Atenció Primerenca

[266] Art. 1. Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència.

[267] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell de 14 de juny de 2021 per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea.

[268] INSTITUT DE LA DONA (2013) Guia de corresponsabilitat.

[269] Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels infants contra l'explotació i l'abús sexual, fet a Lanzarote el 25 d'octubre de 2007.

[270] GRUP DE TREBALL INTERINSTITUCIONAL SOBRE EXPLOTACIÓ SEXUAL DE NENES, NENS I ADOLESCENTS (2016). Orientacions terminològiques per a la protecció de nenes, infants i adolescents contra l'explotació i l'abús sexuals.

definició actes com fer que una persona menor de 18 anys participi en espectacles pornogràfics: assistir a espectacles pornogràfics en els quals participin infants o adolescents; fer que aquests es prostitueixin; i realitzar actes de caràcter sexual amb una persona menor de 18 anys recorrent a la prostitució infantil.

"El que distingeix el concepte d'explotació sexual de nenes, nens i adolescents d'altres formes d'abús sexual en el qual aquests es veuen implicats, és la idea subjacent d'intercanvi present en l'explotació. Si bé aquests dos fenòmens han de ser distingits, també és important reconèixer que existeix una superposició considerable entre ambdós i que, semànticament, la distinció probablement mai serà completament clara. Per exemple, molts casos d'abús sexual de nenes, nens i adolescents també inclouen algun tipus de benefici o intercanvi per a aquests – sovint utilitzat com una manera de l'agressor per guanyar la confiança/garantir el silenci de la víctima (especialment els beneficis no tangibles com petits regals, atenció i afecte). De la mateixa manera, la idea de l'explotació podria aplicar-se a qualsevol víctima d' abús en el sentit d'explotar la vulnerabilitat d'un infant o un adolescent. "

MALNUTRICIÓ [271]

El terme «malnutrició» es refereix a les mancances, els excessos i els desequilibris de la ingesta calòrica i de nutrients d'una persona. Abraça tres grans grups d' afeccions:
1. La desnutrició, que inclou l'emaciació (un pes insuficient respecte de la talla), el retard del creixement (una talla insuficient per a l'edat) i la insuficiència ponderal (un pes insuficient per a l'edat);

2. La malnutrició relacionada amb els micronutrients, que inclou les mancances de micronutrients (la falta de vitamines o minerals importants) o l'excés de micronutrients; y

3. El sobrepès, l'obesitat i les malalties no transmissibles relacionades amb l'alimentació (com les cardiopaties, la diabetis i alguns càncers).

INFANT O ADOLESCENT

Persona menor de 18 anys.

INFANTS O ADOLESCENTS D'ORIGEN EMIGRANT [272]

Els infants nacionals de tercers països, amb independència de la seva situació migratòria, i els infants amb nacionalitat d'un Estat membre que són d'origen emigrant perquè almenys un dels seus progenitors va néixer fora de la Unió Europea.

INFANTS O ADOLESCENTS EN SITUACIONS FAMILIARS PRECÀRIES [273]

Els infants exposats a diversos factors de risc que poden conduir a la pobresa o a l'exclusió social. Això inclou: viure en una llar amb un únic perceptor d'ingressos; viure amb un progenitor amb discapacitat; viure en una llar on hi ha problemes de salut mental o malalties de llarga durada; viure en una llar on es consumeixen drogues o hi ha violència domèstica; ser fill d'una persona amb ciutadania de la Unió que s'ha traslladat a un altre Estat membre i haver romàs, no obstant, a l'Estat membre d'origen; tenir una mare adolescent o ser mare adolescent; i tenir un progenitor a la presó.

[271] Organització Mundial de la Salut (OMS).

[272] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell, de 14 de juny de 2021, per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea.

[273] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell, de 14 de juny de 2021, per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea.

INFANTS I ADOLESCENTS NECESSITATS SEGONS EL CONSELL DE LA UNIÓ EUROPEA [274]

Persones menors de divuit anys que es troben en risc de pobresa o exclusió social.

PORNOGRAFIA INFANTIL [275]

Per pornografia infantil s'entén tota representació, per qualsevol mitjà, d'un infant dedicat a activitats sexuals explícites, reals o simulades, o tota representació de les parts genitals d'un infant amb finalitats primordialment sexuals.

PROPOSICIONS A INFANTS O ADOLESCENTS AMB FINALITATS SEXUALS [276]

Es defineix així el fet que un adult, mitjançant les tecnologies de la informació i la comunicació, proposi una trobada a una persona amb menys de 18 anys amb el propòsit de cometre contra ella qualsevol dels delictes tipificats com a abús sexual o producció de pornografia, quan a aquesta proposició li hagin seguit actes materials que condueixin a aquesta trobada.

PROVA PRECONSTITUÏDA [277]

En l'àmbit del procés penal, prova practicada en la fase sumarial, per impossibilitat de pràctica en el judici oral.

SEGURITAT / INSEGURITAT ALIMENTÀRIA [278]

La seguretat alimentària existeix quan totes les persones tenen, en tot moment, accés físic, social i econòmic a aliments suficients, innocus i nutritius que satisfan les seves necessitats energètiques diàries i preferències alimentàries per portar una vida activa i sana.

Una persona pateix inseguretat alimentària quan no té accés regular a suficients aliments innocus i nutritius per a un creixement i desenvolupament normals i per portar una vida activa i saludable. Això es pot deure a la manca de disponibilitat d'aliments o a la manca de recursos per obtenir-los. La inseguretat alimentària es pot experimentar amb diferents nivells de severitat. La FAO mesura la inseguretat alimentària utilitzant l'Escala d'experiència d'inseguretat alimentària (FIES, per les sigles en anglès).

SOL·LICITANTS DE PROTECCIÓ INTERNACIONAL [279]

Persones que han presentat una sol·licitud de protecció internacional o que estan incloses en una sol·licitud d'aquest tipus en qualitat de membre de la família. En les estadístiques del Ministeri de l'Interior, aquesta informació es presenta desagregada per país d'origen, sexe i edat del sol·licitant i província, comunitat autònoma i lloc de presentació de la sol·licitud.

---

[274] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell, de 14 de juny de 2021, per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea

[275] Protocol facultatiu de la Convenció sobre els drets de l'infant relatiu a la venda d'infants, la prostitució Infantil i la utilització d'infants en la pornografia. Assemblea General - Resolució A/RES/54/263 del 25 de maig de 2000. Entrada en vigor: 18 de gener de 2002.

[276] Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels infants contra l'explotació i l'abús sexual, fet a Lanzarote el 25 d'octubre de 2007.

[277] Diccionari panhispànic de l'espanyol jurídic.

[278] Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura (FAO) (1996). Cimera Mundial sobre l'Alimentació.

[279] Direcció General de Política Interior. Ministeri de l'Interior.

TAXES D'IDONEÏTAT DE L'ALUMNAT [280]

Les taxes d'idoneïtat en l'edat de l'alumnat mostren l'alumnat que progressa adequadament durant l'escolaritat obligatòria, de manera que realitza el curs corresponent a la seva edat. S'estudia per a les edats que marquen l'inici dels cicles segon i tercer de l'educació primària (8 i 10 anys), per a l'edat teòrica de començament de l'ESO (12 anys) i per a les dels dos últims cursos d'aquesta etapa (14 i 15 anys).

TAXA DE POBRESA O EXCLUSIÓ SOCIAL

La taxa de pobresa o exclusió social (indicador AROPE) recull el percentatge de la població, en aquest cas amb menys de 18 anys, que compleix almenys una de les següents condicions establertes:

• El risc de pobresa afecta les persones que viuen en una llar amb rendes inferiors al llindar de pobresa establert: el 60% de la mitjana de la renda nacional equivalent en unitats de consum.

• La mancança material severa és la proporció de la població que viu en llars que no tenen almenys tres conceptes dels nou següents: 1) No es pot permetre anar de vacances almenys una setmana a l'any; 2) No es pot permetre un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies; 3) No es pot permetre mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada; 4) No té capacitat per afrontar despeses imprevistes (de 650 euros); 5) Ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts de gas, comunitat, etc.) o en compres a terminis en els últims 12 mesos; 6) No es pot permetre disposar d'un automòbil; 7) No es pot permetre disposar de telèfon; 8) No es pot permetre disposar d'un televisor; 9) No es pot permetre disposar d'una rentadora.).

• L'indicador de les persones que viuen en llars amb baixa intensitat a la feina reflecteix la relació entre el nombre de mesos treballats per tots els membres de la llar i el nombre de mesos que aquests membres podrien treballar com a màxim. Si el nivell és inferior a 0,28, aquesta persona es troba dins de l'indicador.

TRÀFIC D'ÉSSERS HUMANS [281]

Per tràfic d'éssers humans s'entén el reclutament, transport, transferència, allotjament o recepció de persones, recorrent a l'amenaça o ús de la força o altres formes de coerció, el segrest, frau, engany, abús d'autoritat o d'una altra situació de vulnerabilitat, o l'oferiment o acceptació de pagaments o avantatges per obtenir el consentiment d'una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb vista a la seva explotació. L'explotació comprendrà, com a mínim, l'explotació de la prostitució d'altres persones o altres formes d'explotació sexual, el treball o els serveis forçats, l'esclavitud o les pràctiques anàlogues a l'esclavitud, la servitud o l'extirpació d'òrgans.

VENDA D'INFANTS [282]

Per venda d'infants s'entén tot acte o transacció en virtut del qual un infant és transferit per una persona o grup de persones a una altra a canvi de remuneració o de qualsevol altra retribució.

---

[280] Ministeri d'Educació i Formació Professional.

[281] Conveni del Consell d'Europa sobre la lluita contra l'explotació d'éssers humans (Conveni nº197 del Consell d'Europa), fet a Varsòvia el 16 de maig de 2005.

[282] Protocol facultatiu de la Convenció sobre els drets de l'infant relatiu a la venda d'infants, la prostitució Infantil i la utilització d'infants en la pornografia. Assemblea General - Resolució A/RES/54/263 del 25 de maig de 2000. Entrada en vigor: 18 de gener de 2002.

VICTIMIZACIONS [283]

El concepte de victimització ve referit al nombre de fets denunciats per persones en els quals manifesten ser víctimes o perjudicats per alguna infracció penal. Es diferencia del concepte de víctima, ja que aquest es refereix a persones individuals. En una denúncia es poden donar diversos fets conjuntament, i fins i tot pot haver-hi diverses víctimes o perjudicats; les victimitzacions és el terme que engloba els diferents fets que afecten una víctima determinada.

Les diferències entre victimització i víctima es poden exemplificar amb el supòsit següent:

Una persona presenta una denúncia i manifesta que, en un determinat període de temps, ha estat objecte de 3 fets de maltractaments en l'àmbit familiar i un delicte d'amenaces. A més, en aquesta mateixa denúncia manifesta que el seu fill de tres anys també ha estat objecte de maltractaments en una ocasió. Total denúncies: 1. Total víctimes: 2. Total victimitzacions: 5 (3 fets de maltractaments a la dona + 1 delicte d'amenaces cap a la dona + 1 fet de maltractaments a l'infant).

VIOLÈNCIA

S'entén per violència el maltractament físic, psicològic o emocional, els càstigs físics, humiliants o denigrants, el descuit o tracte negligent, les amenaces, injúries i calúmnies, l'explotació, incloent-hi la violència sexual, la corrupció, la pornografia infantil, la prostitució, l'assetjament escolar, l'assetjament sexual, el ciberassetjament, la violència de gènere, la mutilació genital, l'explotació d'éssers humans amb qualsevol finalitat, el matrimoni forçat, el matrimoni infantil, l'accés no sol·licitat a pornografia, l'extorsió sexual, la difusió pública de dades privades així com la presència de qualsevol comportament violent en l'àmbit familiar.

HABITATGE ADEQUAT [285]

Habitatge que compleix les normes tècniques nacionals vigents, es troba en un estat de conservació raonable, proporciona un grau raonable de confort tèrmic i està disponible i accessible a un cost assequible.

HABITATGE SOBREOCUPAT [286]

Per definir si a un habitatge li falta espai es considera el nombre mínim d'habitacions que serien necessàries a la llar, calculat segons el següent criteri: una habitació per a la llar en el seu conjunt, una habitació per parella que forma part de la llar, una habitació per a cada persona sola de 18 i més anys, una habitació per a dues persones del mateix sexe amb edats compreses entre 12 i 17 anys, una habitació per a una persona sola amb edat compresa entre 12 i 17 anys no inclosa en la categoria anterior i una habitació per parella d'infants menors de 12 anys.

VULNERABILITAT SOCIAL [287]

Conjunt de característiques d'una persona o grup i la seva situació que influeixen en la seva capacitat d'anticipar, afrontar i resistir l'impacte d'una amenaça, situació o context advers, i de recuperar-se.

---

[283] Ministeri d'Educació i Formació Professional. INE. Indicadors de qualitat de vida. Metodologia.

[284] Art. 1. Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència.

[285] Recomanació (UE) 2021/1004 del Consell de 14 de juny de 2021 per la qual s'estableix una Garantia Infantil Europea.

[286] Institut Nacional d'Estadística

[287] Art. 4 de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears.